

אספקלריא לקהל ריאה

אספקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

©

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 1
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? - ביאור הירושלמי
שנלמד מכאן ש'סור מרע' שווה במעלתו ל'עשה טוב', וביאור החתם סופר ו

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים... ח
בענין "חודש העיבור", מהו עיקר ה'אדר' בהלכה ובאגדה! | חידת מהר"י
מינץ..... ח

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל',
עיה"ק ירושלים..... טו
שם האדם..... טו

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' וש"ס, ירושלים..... יט
"ששת ימים תעשה מלאכה"..... יט
"ויצק לו ארבע טבעת זהב על ארבע פעמתיו"..... כב

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר..... כה
איזהו חכם..... כה

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. כז
פניני עיון בפרשת השבוע..... כז

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"ס..... לא
העלאת משכורות רבני הקהילות בעקבות יוקר המחייה..... לא

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשוב..... לד
דעת הראשונים והגר"א בענין קו התאריך ו'נדידת היבשות"..... לד

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"ס..... לט
מדוע בית דין שטעו והרגו בשבת, מביאים חטאת על שגגתם?..... לט

ביאור סדר התרומות המבואר בפרשה..... מ
כיצד בירכו בעת לבישת בגדי הכהונה?..... מ

- חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב
 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה) מב
בענין אין עונשין בשבת..... מב
- חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינובויץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
 סופרים מה
שתי הקצוות של "המראות הצובאות", "משה מואס בהן", והקב"ה אומר
"חביבין עלי מן הכל", הביאור בזה..... מה
- יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס יקרה מפנינים נ
הטעם שנקט התנא אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ולא נקט המספר
כמו שהוא שלושים ותשעה..... נ
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב נד
מראות הצובאות - טהרת הלב..... נד
- לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) ... נז
המעלית הנעלם שעוזר אותנו השנה לפרשת שקלים מיוחד ביותר!..... נז
- מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
 סא
תורה תפילה וגמילות חסדים..... סא
- מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
 "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד סג
מהי מידת אהבת הזולת..... סג
- מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד עא
בענין טעם קריאת פרשת שקלים..... עא
- משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית עד
נשאו ליבו..... עד
- נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
 הגר"ש רוזובסקי זצ"ל פב
רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל - לפיכך הרבה להם תורה ומצוות
פב..... פב
קחו מאתכם - העיקר הוא ההקרבה וההתמסרות..... פג
- פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפיר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן ... פז
והנשאים הביאו | למי הכוונה לנשיאי השבטים או לעננים?..... פז
ואת השמן למאור | כיצד כשר שמן שבא מן השמים?..... פח

כל איש ואשה | האם הערב רב יכלו לתרום למשכן?.....פט
במראות הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד | האם היה מקוה על יד
הכיור?.....צ

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל יד מרדכי.....צב
תרומה למשכן - רק מתוך אחדות!.....צב

צוף התורה / הרב נעם לסר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים.....צז
פרשת השבת וההכנה לקראת השבת.....צז

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער.....ק
והדל לא ימעיט, האם היו עניים במדבר.....ק

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה.....קח
גרמא במלאכה שעיקר עשייתו בכך.....קח

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד.....קיא
'וחשוקיהם - כסף' - החשק הכיסופין והחשק | ביאור שורשי: חשק, כסף.
קיא.....קיא

תובנות / הרב נחמן דרקסלר.....קטז
שבת קודש - יסוד העולם.....קטז

חינוך.....קיח

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קיא.....קיא
מורה או מחנך?.....קיא

חידות.....קכ

חידות - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס
לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ.....קכ
שאלות בפרשת ויקהל.....קכ
חידותא דאפטרטא ויקהל-שקלים (מלכים-ב יב).....קכ
תשובות לפרשת כי תשא.....קכ
חידותא דאפטרטא כי תשא (מלכים-א יח).....קכב

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ קכג

כתב חידה לפרשת ויקהל..... קכג

פיתרון כתב החידה לפרשת כי תשא ולחודש אדר: 'השתחויה'..... קכד

מלה צפונה / הרב יוסף שפר קכו

חידה לפרשת ויקהל..... קכו

פתרון חידת 'מלה צפונה'..... קכז

אספקלריא לדרך היומי..... קכח

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת קכח

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים..... קכח

הדרן למסכת מועד קטן..... קלב

הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער - צ"ע

מה שלכאו' נראה כי המחלוקת בין הר"ר אלימלך זי"ע והאהוב ישראל הם

שני תירוצים בגמ' חגיגה יג:..... קלד

סיפור קלו

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים

וינשטוק קלו

פרק ק"א "הפיתיון והחיזיון"..... קלו

ללא חת - פרקי גבורה יהודית ממסכת חיוו של הגר"פ שרייבר זצ"ל / הרב חנוך

חיים ויינשטוק קמה

מרן הגאב"ד הגאון האדיר רבי פנחס שרייבר זצוק"ל - מאמר שלישי

בסדרה..... קמה

סיפור / מתוך מדור 'פרחים לתורה' קמח

מי עושה טובה למי?..... קמח

אספקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? - ביאור
הירושלמי שנלמד מכאן ש'סור מרע' שווה במעלתו ל'עשה
טוב', וביאור החתם סופר

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"?

ביאור הירושלמי

בתלמוד ירושלמי (קידושין פ"א ה"ט - דף כב, ב) מובא מזמור א' בין שלושה מקורות לכך
שהנמנע מעבירה מקבל שכר כעושה מצוה:

"גמ'. ... תמן תנינן: הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה? (וכו').

אמר רבי מנא (תהלים קיט): "אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי דְרַךְ - הֵהָלְכִים בְּתוֹרַת ה'" = כהולכים בתורת
ה'.

אמר רבי אבון: "אֵף לֹא פָעֵלוּ עוֹלָה - בְּדַרְכֵי הַלְכוּ" = כבדרכיו הלכו.

אמר רבי יוסי בי רבי בון: מה כתיב? "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים": מכיון
שלא הלך בעצת רשעים - כמי שהלך בעצת צדיקים.

*

ישנם שני ביאורים, לבאר מאיזה דיוק בלשון המזמור דייק האמורא הירושלמי רבי יוסי
בי רבי בון, שמי שלא הלך בעצת רשעים הרי הוא כמי שהלך בעצת צדיקים.

לפי אחד הביאורים דבר זה נלמד ממה שכתוב "אשר לא הלך בעצת רשעים" ולא נאמר
"אשר הלך בעצת צדיקים".

אמנם יש בדברי הירושלמי ביאור נוסף: שהדיוק הוא מהשאלה שבה אנו עוסקים
בשבועות האחרונים, מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת".

וכמו שאר הביאורים שהוזכרו עד עתה, גם ביאור הירושלמי נע על ציר "סור מרע ועשה
טוב":

פתח בסור מרע וסיים בעשה טוב, לומר, שמי שאינו הולך בעצת רשעים, הרי הוא כמו מי
שהולך בעצת צדיקים. שאם ישב אדם ולא עבר עבירה למרות שיצרו פתה אותו לכך, נותנים
לו שכר כשכר עושה מצוה.

*

ויעויין שם בירושלמי, שמכח סתירת לשון המשנה הוכיחו שמה שהנמנע מעבירה יש לו שכר כעושה מצוה, אין זה בכל מקרה ואופן. אלא דוקא:

או - במי שבא לידו 'ספק' עבירה, ונמנע מלעבור - שגדר את עצמו גם מלעשות מעשה שאין ודאי שהוא כרוך בעבירה.

או - במי שייחד לו מצוה אחת ולא עבר עליה מימיו [כגון כבוד אב ואם].

*

בסוגייה זו, אם הימנעות מעבירה הרי היא כמצוה, יש לציין גם לדברי המשנה המפורשת במסכת מכות (פ"ג מט"ו):

"כל היושב ולא עבר עבירה - נותנין לו שכר כעושה מצוה".

*

ביאור החתם סופר

ביאור נוסף מצאנו, לענות על השאלה מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת":

החתם סופר בדרשותיו (חלק ב, דף רפ ט"ד) מבאר זאת:

תהילותיו של איש הם, כשסר לגמרי מהרע ואז עושה טוב, שלא יהיה "עירוב טוב ורע".

*

יש לצרף לכאן את דברי התקוני זהר (תקון יג, דף כזב) בביאור המזמור, שהליכה בעצת רשעים היא על דרך עצת הנחש לאכול מ"עץ הדעת טוב ורע", כלומר לערב טוב ורע [לפי ביאור הגר"א: דורש 'עצת' מלשון 'עץ', שהסטרא אחרא מייעצת לאדם שטוב לו לעבור עבירה, כמו שיעץ הנחש לחוה]. והנדבק בבחינת "אשרי" הוא ההפך, שהוא כ"עץ החיים" [מתוק מדבש: שנאמר בו ואכל וחי לעולם]. ועלהו לא יבול [שאין בו שום חלק רע. נראה הביאור: בשונה מעץ הדעת טוב ורע שעניינו עירוב טוב ורע].

ובספר "אהבת ישראל" (ויז'ניץ, הובא בליקוט "יד דוד"): "לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח": "מוץ" הוא "כלאים", עירוב טוב ורע.

*

בדברי האהבת ישראל לכאורה צריך ביאור, מה ענין מוץ לכלאים, וצריך תלמוד. [ועפ"י מענה "לדופקי בתשובה": שהמוץ מעורב עם גרעיני החיטה כמו כלאים].

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

בענין "חודש העיבור", מהו עיקר ה'אדר' בהלכה ובאגדה! | חידת מהר"י מינץ

שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעֲשִׂיתָ פֶּסַח לְה' אֱלֹקֶיךָ (דברים טז, א)
חידת המהר"י מינץ

א] נפתח בחידה שמביא המהר"י מינץ (סי' ט) ששאלו אותו, והוא: איך יתכן שראובן נולד לפני שמעון, ושמעון חוגג בר מצוה לפני ראובן?

פתרון הדבר הוא הלכה בשו"ע (או"ח נה, י) ומקורו בספר האגור, שאם ראובן נולד בכ"ט אדר ראשון בשנה מעוברת ושמעון נולד בא אדר שני, ושנת הבר מצוה שלהם הוא שנה פשוטה, אז ראובן נהיה בר מצוה רק בכ"ט אדר, ואילו שמעון נהיה בר מצוה כבר בא אדר כי כבר השלים י"ג, כי חדשים אתה מונה לשנים ואי אתה מונה ימים לשנים, וא"כ זה השלים שנותיו י"ג באחד באדר.

[ומ"מ לגבי תאומים, כגון שנולד הראשון ב' אדר א' לפני השקיעה, והשני נולד בתחילת חודש אדר ב' (א' אדר ב) אחרי צה"כ – לא אמרינן שהשני יחשב כ"בכור" ויטול פי שניים, וכמש"כ מהר"י מינץ שם: "ומכל מקום נראה לי אם היו תאומים לוקח ראובן חלק בכורתו כי בפטר רחם תליא מילתא".

וכותב הבית יוסף, שהאגור למד כן מסוגית הגמ' בערכין (לא, ב) "אמר ר' אבא בר ממל, מכר שני בתי ערי חומה, אחד בט"ו באדר ראשון ואחד באחד באדר השני, זה שמכר לו באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה, זה שמכר לו בט"ו של אדר הראשון לא עלתה לו שנה עד ט"ו באדר של שנה הבאה". וכיוצא"ב אמר ר' אבא בר ממל, "נולדו לו שני טלאים (בכורות שמוזהר לאכלן תוך שנתן) אחד בט"ו של אדר ראשון ואחד באחד באדר השני, זה שנולד בא' באדר השני כיון שהגיע יום א' באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה, זה שנולד לו בט"ו באדר הראשון לא עלתה לו שנה עד ט"ו באדר של שנה הבאה".

וכותב הב"י, דאין לומר דשאני גבי בתי ערי חומה דכתיב (ויקרא כה, ל) "תמימה" ובכור יליף מיניה בגזירה שוה דשנה שנה, אבל להשלמת י"ג לא, שהרי כתוב בהגהות מרדכי שכתבתי בסמוך דחודש העיבור הוי בכלל, וא"כ כי היכי דליכא למימר בבתי ערי חומה ובבכור דאותו של ט"ו באדר ראשון משלים שנה לט"ו בשבט, הכא נמי לענין השלמת י"ג שנה, אותו שנולד בכ"ט לאדר ראשון לא אמרינן דמשלים שנה בכ"ט לשבט אלא צריך להמתין עד כ"ט באדר.

ובאמת כבר הקשה כן הרא"ש (שם בערכין עה"ד אות ח בשיטמ"ק) מנא לן שבר מצוה אינו שס"ה ימים – דהיינו ששם יש מקור שצריך "שנה", אבל כאן מהיכי תיתי דלא בסגי ביי"ב חודש ויחשב כ"גדול" כבר בט"ו שבט? ומתרץ או שזה הלכה למשה מסיני, או דילפינן שנה מיוצא צבא ע"ש.

נולד בשנה פשוטה ושנת הבר מצוה מעוברת

בן ועתה נברר את הדין בציוור ההפוך, במי שנולד בשנה פשוטה בחודש אדר, מתי חוגג את הבר מצוה בשנה מעוברת? (וזה יהיה לנו פתח לברר וללבן את המושג של 'אדר ראשון' ו'אדר שני').

הרמ"א (נה, י) מביא בשם המהר"י מינץ (סי' ט): "מי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני".

והמעייין בדבריו בפנים הוא כותב, שאם אחד נולד באדר ראשון ואחד באדר שני ובשנת שלש עשרה יהיה גם כן עיבור, אז ודאי היינו אומרים הנולד בראשון יהיה בר מצוה באדר הראשון והשני בשני, ואמרינן סוף דינא כתחילת דינא והאי בדידיה והאי בדידיה, ולא אמרינן שגם לראשון נתעברה השנה וחדש אחרון עולה לכאן ולכאן כלומר לזה ולזה, אלא אמרינן מי שנולד בחדש העיבור נתמלאה סאתו ושנתו בחדש העיבור, ומי שנולד בחדש הפשוט נתמלאה סאתו ושנתו בחדש הפשוט. אבל אם נולד בשנה פשוטה והבר מצוה בשנה מעוברת, יהיה הבר מצוה באדר השני, "דנתעברה השנה נתעברה לו ויהיו לו ה' עיבורין ביי"ג שנים"ב.

ולכאורה הענין תמוה טובא, כי הנה בשו"ע (סי' תקסח) מובא לגבי יארצייט, שמי שמת לו מת בשנה פשוטה, אז בשנה מעוברת יתענה באדר ב', ודעת הרמ"א שיתענה באדר א' ושכן המנהג – והרי יש לנו סתירה אם אנו קובעים לעיקר את אדר הראשון או את אדר השני.

ובהר צבי (או"ח ב, פג) מציין שמהר"י מינץ עצמו מבאר שחלוק ענין יארצייט שהוא ענין של כפרה להינצל מדין שמים, ולכן אין מחמירין עליו יותר מיי"ב חדש, ומשא"כ לענין שאר ענינים הדין הוא דאדר השני הוא עיקר לכל הלכותיו.

אבל באמת המעייין בתרומת הדשן (סי' רצד) יראה שהוא מבאר מדוע יארצייט נוהגים באדר א', וז"ל: עוד נראה להביא ראייה מפ"ק דמגילה (ו, ב) רשב"ג סבר כל מצות הנוהגין

א אולם הרמ"א (נה, י) חולק שגם בכה"ג אינו נעשה בר מצוה עד אדר הב', וז"ל: דהא מי שנולד בשנה פשוטה אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני, וא"כ גם זה אע"פ שנולד בשנת העיבור, מ"מ אשתקד היתה שנה פשוטה ונעשה בן י"ב באדר סתם, א"כ לא מלאו לו י"ג עד שנת אדר השני. וראה בחידושים וביאורים (או"ח סי' נה) שמבאר בזה, שאין לנו ענין בשנת הי"ב שהיתה פשוטה, דאנן שנתו שלו בעינין מיום ליום ביי"ג שנתיו והרי הוא קמן, ללא ספיקות ע"ש.

ב הפר"ח מביא שמהר"ש הלוי חלק על הכרעה זו וס"ל שגם לגבי בר מצוה נעשה בר מצוה באדר הראשון, וכותב הבית שלמה (אה"ע סי' נו) שלגבי בר מצוה פשיטא כיון דהלכה יוצאה לכל ישראל כהשו"ע, אין מקום לחשוש וא"כ אינו חייב בתפילין, אלא מכיון שהמנהג להתחיל זמן מה לפני הבר מצוה, א"כ מה איכפת לן אם נצא לידי חובת דעת יחיד שיניח תפילין מאדר ראשון, אך כתב שלא יתחיל ביום הלידה ממש כדי שלא יטעו לחשוב שהלכה כהר"ש הלוי. והובאו דבריו בשבט הלוי (ו, ט).

באדר אין נוהגין אלא בשני, ור' אלעזר סבר אין נוהגין אלא בראשון כו', ופריך עלה התם בשלמא רבי אלעזר מסתברא טעמא דאין מעבירין על המצות, אלא רשב"ג מאי טעמא, ומשני כדי לסמוך גאולה לגאולה פירוש גאולת שושן לגאולת מצרים, וכל המצות הנוהגים באדר שקלים וזכור לגאולת שושן שייכי להקדים כו'. אבל כל היכא דלא שייכי טעמא דלסמוך גאולה לגאולה לעולם אזלינן בתר טעמא דאין מעבירין על המצוה, ונידו"ד לא שייך מידי לסמוך גאולה לגאולה, לכך אזלינן בתר טעמא דאין מעבירין על המצות ויעשה בראשון" (ורמו לזה המשנ"ב ס"ק מה בקצרה).

וחזינן מינה, שמה שדיני הפורים נקבעו באדר שני, זה רק בגלל הסברא של "מיסמך גאולה לגאולה", אבל לגבי שאר דינים אדרבה אנו קובעים אותן באדר הראשון. וא"כ כשאנו עוסקים לגבי בר מצוה, מהיכי תיתי לן לקבוע שנעשה בר מצוה רק באדר שני, ולכה"פ שיהיה ספק שמא נעשה בר מצוה כבר באדר הראשון.

עוד יש לתמוה, על לשון הלבוש (שם) שכותב "כשאירע יום שמת בו אביו באדר והשנה מעובר, יתענה באדר השני שהוא עיקר חודש אדר, שהרי עושין בו פורים". וכ"ה לשון התוספות (נדריים סג, ב) "דאדר סתם של מעוברת היינו אדר שני דחדש העיבור אדר ראשון הוא ולא אדר שני תדע שהרי אדר הראשון משלשים יום שני מכ"ט ועוד דמגילה ופורים בשני אלמא ראשון חודש העיבור".

וצ"ב טובא, מה משפיע מה שעושין בו פורים, מאחר שאנו רואים שהיה בזה נידון בגמרא, והוחלט לקבועו בשני רק מחמת הטעם של מיסמך גאולה לגאולה.

יתירה מכך יש להוכיח שאדר השני אינו בעצם עיקר האדר, שהרי השעה"צ (תרצו, ב) כותב בשם החמד משה, שמי שאמר על הנסים באדר ראשון אינו חוזר, "דהא מדינא היה ראוי לעשות באדר ראשון כמו שכתבו הפוסקים, אלא שמסמיך גאולה לגאולה עדיף, אם כן מכל מקום הוי מעין המאורע" – הרי להדיא שפורים לא מופקע להיות באדר הראשון.

ופתח הדבר מצינו בחת"ס (או"ח סי' קסג) שכותב: "מי שנעשה לו נס באדר, יעשה ההודיה באדר השני, דלא שייך אין מעבירין על המצות, דהשתא דעשו אנשי כנסת הגדולה השני לעיקר לענין נס משום מסמך גאולה לגאולה, א"כ הראשון הוא שבט, ולא שייך אין מעבירין על המצות דעדיין לא הגיע זמנו, והש"ס במגילה דף ו ע"ב דקאמר אין מעבירין על המצות, היינו על אנשי כנסת הגדולה גופייהו דהיה להם לתקן בראשון משום אין מעבירין, אבל השתא דתקנו בשני משום גאולה לגאולה, שוב נעשה הראשון שבט לענינים אלו והשני הוא אדר".

^ג יש בהלכה זו סתירה בדברי המשנ"ב (שכבר עמד עליה בשונה הלכות), שבסימן תרפו סק"ח מביא המשנ"ב את דברי החת"ס ש"מי שנעשה לו נס באדר ונדר לעשות פורים כשיבוא שנת העיבור צריך לעשות הפורים באדר שני", ואילו בסימן תרצו סק"ב כותב המשנ"ב "מי שאירע לו נס באדר וקבל ע"ע לעשות תמיד יום משתה ושמחה אם אירע בשנה פשוטה עושה בראשון". וכנראה צריך לחלק בין מי שמקבל על עצמו לעשות "פורים" לבין המקבל ע"ע לעשות "יום משתה ושמחה". אבל למעשה בסי' תרצו ציין לפמ"ג שסמך על פסק ר"ש הלוי, שגם לגבי בר מצוה סובר כן, אולם הפר"ח עצמו בבר מצוה חולק עליו וכאן כותב כדבריו.

והדברים טעונים ביאור, מדוע קביעות חג הפורים יקבע שהאדר השני הוא עיקר האדר.

מהו חודש העיבור?

ג] ובאמת אם היינו באים לדון מצד הסברא היה נראה, שחודש העיבור הוא אדר השני, שהרי אחרי שבט מגיע אדר, ומה שצריכים לעבר את השנה דוקא לפני ניסן, זה כי יש תנאי מעכב שחג הפסח יהיה בחודש האביב. א"כ היה מסתבר שהחודש לפני ניסן הוא חודש העיבור. ומהיכי תיתי בכלל לקרוא לזה אדר שני, אולי זה ניסן ראשון, או בלי שום שם? אבל באמת אנו מוצאים שחודש העיבור זה חודש אדר הראשון: וכפי שכותב רש"י בר"ה (יט, ב) "כמה עיבור השנה - ימי אדר הראשון שאותו עושין עיבור לשנה".

וע"ע בפרי חדש (סי' נה) שמביא שהר"ש הלוי חלק על פסק המהר"י מינץ הנ"ל, וס"ל שבאמת נעשה בר מצוה כבר בחודש אדר א', וכותב על זה: ואין זה מחוור, אלא העיקר כדברי מהר"י מינץ, ונראה להביא ראיה מהא דגרסין בירושלמי (מגילה א, ה) "אדר הראשון תוספת, אדר השני תוספת מה בינהון, שני כבשי עצרת בינהון, נולד בט"ו באדר בשנה שאינה מעוברת ונכנס לשנה שהיא מעוברת, אן תימר אדר הראשון תוספת שנה ארוכה היא, אן תימר אדר השני תוספת אין לו אלא עד ט"ו באדר ראשון, ואסיקנא דאדר הראשון תוספת (וע"ע בתוס' בר"ה יט, ב ד"ה אדר).

ביאור הדברים

ד] ומה שנראה לבאר בזה, ותחילה מוכרחים אנחנו להקדים את דברי הלבוש (סי' תרפה) שכותב לבאר מדוע נעשה בר מצוה בחודש אדר שני, וז"ל: "ואע"ג שאין מעבירין על המצות, טעמא אחרינא איכא הכא, שהרי כשהוא נעשה בר מצוה נעשה ג"כ בר עונש בבית דין של מטה, ולמה נכניס אותו לעונשים קודם שהגיע זמנו, שהרי הוא נולד באדר פשוטה שהיה מזלו מזל דגים, ואדר ראשון בשנת העיבור אין מזלו מזל דגים עד אדר השני, שאין אדר הראשון אלא תשלומים לחדשים שעברו בג' שנים להשלים חדשי הלבנה לחדשי החמה, כדי שתגיע החמה בחודש ניסן שהוא חדש האביב למזלה שהוא מזל טלה, כי כשתגיע החמה לאלו המזלות היא מתקרבת אלינו ואז מתחילין הפירות שבארץ ישראל להתבשל, ונעשה חדש ניסן חדש אביב אשר בו תלוי העיבור, וזה מבואר למי שיודע מעט בחכמת התכונה ובטעם העיבור. וא"כ באדר הראשון עדיין חמה במזל דלי הוא, הלכך אין מכניסין אותו להיות בר מצוה ובר עונשין עד אדר השני, ואסמכוה (ירושלמי כתובות א, ב) אקרא דכתיב (תהלים נו, ג) "אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי", שהוא גומר ומסכים

^ד ראה בגמ' בר"ה (ז, א) שאמרו "ואף על פי כן אין מעברין אלא אדר", וא"כ לכאורה אדר ב' הוא החודש הנוסף המיותר.

^ה ראה בשו"ת מהר"י מינץ (שם) שכותב בתו"ד: "וכי בשביל קריאת שם שקראו לו אדר נכניס זה להיות בר עונשין ח"ו ולא נאמר נתעברה השנה נתעברה לו, הלא קריאת השם לאו משו"ה אתא, אלא מפני שאדר הוא חדש האחרון לחדשים נתנו לו זה השם, כי מר"ה עד סוף אדר מעברים השנה ולא קודם לכן אם לא לצורך גדול, אבל ניסן הוא ראש לחדשי השנה כו'. ומטעם זה סמכוהו לאדר וקראוהו אדר כי אין לנו אלא י"ב שמות לי"ב חדשי השנה, וכולם שמות פרסיים אשר למדנו בגלות כו', וכמו שקראוהו אדר היו יכולים לקרותו שבט ובתר שמיה לא אזלינן כדפי', ועוד סברא גדולה כיון דע"כ אדר הראשון הוא חדש העיבור והוא המשלים חסרון מכל חדש וחדש כו'".

עם בית דין של מטה בעיבורם, ושלא לענוש את זה עד שנשלם שנת י"ג שלו על פי שקבעוהו בית דין".

ומבואר מדבריו שהמבין מעט בחכמת התבונה, יודע שהמזל של חודש אדר הוא באדר ב. ושלקן קובעים את הבר מצוה באדר השני.

אולם דברי הלבוש טעונים ביאור רב, שהרי אם באמת רק אדר השני הוא מזל דגים, מדוע בכלל היה צד לגמרא לעשות את דיני הפורים באדר הראשון, מאחר שעיקר האדר הוא אדר השני.

חודש אדר כנגד יוסף שכולל את מנשה ואפרים

אבל למעשה הנה הטור (או"ח סי' תיז) כותב שי"ב חדשי השנה הם כנגד י"ב השבטים, וכותבים החת"ס (ליקוטים לחודש אדר) והקדושת לוי (עה"ת שמות חודש אדר) שחודש אדר הוא כנגד יוסף¹, כי חודש אדר הוא מזל דגים (כמבואר במד"ר אסתר ז, יא) שהוא נגד יוסף שנמשל לדגים שאין עין הרע שולט בו כמש"נ (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין". ולכן פעמים שיש בו באדר שני אדרים, וזה כנגד אפרים ומנשה.

וכ"כ המהרש"א (סנהדרין יב, א ד"ה זוג) וז"ל: "וזהו סוד עיבור שישראל מחשבים י"ב חדשי הלבנה נגד י"ב שבטים, ועוד חדש עיבור נגד שבטו של יוסף שנחלק לב' שבטים, והם ב' אדרים שמזלו דגים כברכתו של יוסף ידגו לרוב וגו'".

נמצא לפי זה שחודש אדר, הוא חודש שמתפצל לשני חודשים, ושניהם הם אדר (ולכן באמת כותבים הפוסקים² שיש ענין להתענות ביארציט בשניהם).

ועפ"ז מובן מה שעושים גם פורים קטן, וכן מי שאמר על הניסים בפורים קטן אינו חוזר, וזה לא סתם זכר לדבר, אלא שבאמת מצד הזמן גרמא, מתאים לעשות פורים בשני החדשים, ורק די בדיני הפורים בחודש אחד, ויש לנו נידון מתי לקבוע את עיקר הפורים, באדר הראשון או באדר השני. אבל מצד הזמן זה מתאים בשניהם, ולכן יש מושג של פורים קטן.

¹ בחזקוני (סו"פ בשלח) כותב עה"פ "בחר לנו אנשים" שהכונה לאנשים שנולדו באדר ב' שאין להם לירא מעמלק שהיו מכשפים מאחר שאין בו מזל ואין להם יכולת בו נוכ"ה במדרש הזהיר פרי יתרו, וכ"ה ביערות דבש (א, ג; ב, ט) ובאהבת יונתן הפטרה לפר' זכור, ובחיד"א בספר דבש לפי. והגר"ח פלאגי כתב מכח זה שהנולד באדר ב' מן הראוי שיתאמץ בעבודת ה' ובתורתו כי יש לו מעלה שאין לשאר בני אדם]. ולכאורה כל זה דלא כדברי הלבוש וצ"ע. והגר"ח ק (שקל הקודש קידוה"ח ד, א ביה"ל) כבר תמה, שלכאורה מכל זה מוכח שאדר שני הוא ה"תוספת" כי אם אדר א' הוא התוספת מדוע אין מזל לאדר שני.

² ויש לציין בזה מש"כ החת"ס (או"ח סי' קסג) שמבואר בירושלמי (מגילה א, ה) ששנת הגזירה היתה מעוברת, שהרי נאמר "בחודש שנים עשר" מכלל דאיכא שלש עשר. והקשה, דא"כ ברור שהיה לחז"ל לקבוע את הפורים באדר הראשון, ומ"ט קבעוהו באדר השני, ולכן מבאר שהירושלמי לא אמר אלא באותה שעה שהפיל פור לחדש שנים עשר אז היתה שנה מעוברת, פירוש שהיה מובן שראוי להתעבר וזה ידעינן מדכתיב מחדש לחדש שנים עשר, אך מדכתיב "השנית" דמבואר מזה שתקנו לעשות פורים בשני, שמע מינה שנמלכו בית דין ולא עברוהו להאי שתא ונעשה נס בסתם אדר קבעוהו בשני משום מסמך גאולה לגאולה.

³ ראה ביערות דבש (ח"א עמ' סג) שכתב בזה באופ"א.

⁴ עי' בגר"א (סי' תקסח) ובאג"מ (יו"ד ח"ג סי' קס-א).

וממילא מיושב, שהגם שלגבי יארציט יתכן שהדבר תלוי כלפי שמיא [או מצד הסברא שאין מעבירין על המצות] ולכן מתענין באדר א', אבל לגבי בר מצוה זה לא נחשב שהושלמה שנתו עד שיושלם כל האדר שזה כולל גם את האדר השני.

משנכנס אדר מרבים בשמחה – פורים ופסח

ויש להוסיף לבאר מדוע עיקר החודש נקרא אדר השני.

וזה ע"פ מש"כ החת"ס (או"ח סי' קסג) שבאמת מדינא היה צריך לעשות פורים בשני אדרים, אלא דאנשי כנה"ג דרשו (עי' מגילה ו, ב) ממה שנאמר "בכל שנה ושנה" לעשות פורים רק באדר אחד, ומכח הטעם של "מיסמך גאולה לגאולה" הבינו שרצון התורה שפורים יעשה באדר השני.

והביאור הוא, כי כמו שהפסח צריך להיות בחודש האביב וצריך לעבר את השנה לפני כן, כמו"כ האדר צריך להיות סמוך לפסח, וממילא העיבור צריך להיות לפני פורים.

ויש לצרף בזה מה שכותב רש"י על "משנכנס אדר מרבין בשמחה" – ימי ניסים היו לישראל פורים ופסח. ולא מובן מה שייטא של ימי הפסח לזה? ומבארים היעב"ץ (שאילת יעב"ץ ב, פח) והתשובה מאהבה (ב, שא), שהפורים והפסח הם חטיבה אחת, ולכן גם בשנה מעוברת עושים את הפורים באדר השני [ומוסיף היעב"ץ, שבא לרמז ג"כ שבשנה מעוברת אין שמחה נוהגת אלא באדר שני].

עפ"ז זכינו להבין, שמכח תקנת חז"ל שקבעו את ימי הפורים באדר השני, אנו למדים שעיקר חודש האדר הוא אדר השני, הגם שבעצם שני החודשים נחשבים אדר, מ"מ עיקר האדר הוא החודש השני.

הן ובשולי הדברים נציין, מה שדנו אודות מי שנולד בל' שבט בשנה פשוטה ושנת הבר מצוה בשנה מעוברת, שדעת הבנין ציון (סי' קנא) שלא נעשה בר מצוה עד א' דר"ח אדר שני. ובספר מבן שמואל (סי' ו) מובא שדעת הגר"ש סלנט לא כך (והסכים עמו המהרי"ל דיסקין) וטעמו, שדוקא מי שנולד בא אדר אמר השו"ע שצריך להמתין עד אדר השני כי אדר א' לא נחשב אדר אלא חודש העיבור, אבל כשנולד בל' שבט, כשבא ל' שבט בשנת הי"ג תיכף נתמלאו לו י"ג שנים, ומה אכפת לי אם החודש שלאחריו נקרא אדר או לא. ובספר אשי ישראל (פט"ו הע' כו) הביא שהגרשז"א אמר, דלחומרא יש לנקוט כהבנין ציון. ואם נולד בל' אדר א' ושנת הבר מצוה שלו בשנה פשוטה (ואין בכלל כזה תאריך של ל אדר): דעת המנחת יצחק (ו, ח; וע"ע ח, ז) שנעשה בר מצוה ביום א' דר"ח אדר. ובספר

י וכ"כ בשבט הלוי (י, קה-ג). וע"ע בחשוקי חמד (מגילה ו, ב) שהגר"ש דבליצקי זצ"ל אמר שזה תלוי בב' השיטות ברמ"א (סי' תרצו) אם יש דין של שמחה בפורים קטן, והביא שדעת הגריש"א נוטה שמרבים בשמחה הכוונה לאדר שני. וציין מש"כ החת"ס (או"ח סי' קסג) ושמשמע בדבריו שיש להוסיף שמחה גם באדר ראשון כי שניהם גורמים, וציין לחת"ס (חומ"ס סימן כ) שחתם תשובתו, יום ג' שנכפל בו כי טוב א' דר"ח אדר ראשון שמרבים בו שמחה, לסדר ושכנתי בתוכם תקפ"ט לפ"ק.

בירור הלכה (תנינא או"ח עמ' קלז) מביא שי"א שנעשה בר מצוה רק בא' ניסן^{יא}. ואמר הגרשז"א (שם) שיש להחמיר כשתי השיטות, את החומרות שבגדול ובקטן.
"ולכפרת פשע"

ו[ונסיים מה שכתב השל"ה (שמות שובבי"ם אות א) לבאר מה שנוהגים להוסיף בשנה מעוברת לומר "ולכפרת פשע" במוסף של ראש חודש.

[וכותב הג"ר צדוק הכהן (ספר הזכרונות מצות קידוש החודש פ"ד): "ונהגו לאמר "אלוהינו ואלוהי אבותינו חדש וכו'" ואומר שתיים עשרה לשונות, כנגד שנים עשרה חודשים. ובשנת עיבור עד אחר חודש העיבור מוסיף לאמר "ולכפרת פשע" נגד החודש השלושה עשר"].

שהרי ידוע מה שאומרים חז"ל (חולין ס, ב) עה"פ (בראשית א, טז) "שני המאורות הגדולים", שבתחילת הבריאה החמה והלבנה היו משמשים בכתר אחד, ומחמת שקיטרגה הלבנה שאין שני מלכים יכולים לשמש בכתר אחד, אמר לה הקב"ה, לכי ומעטי עצמך. (וזהו "זמן כפרה לכל תולדותם", דעת זקנים).

והנה החודש המעובר הוא השלמת הימים החסירים מחדשי הלבנה על תקופת החמה, כל שנה חסר כ"א יום, ולכן אחת לכג' שנים משלימים חודש שלם. וכותב השל"ה, שאילו לא היתה הלבנה מתמעטת, היו השמש והירח משמשים בכתר אחד והיה סיבובם ומהלכם שווה. ורק מכח שנתפרדו אין מהלכם וסיבובם שווה, וצריך להשלים את חסרון ימי הלבנה לחמה, כדי שפסח יהיה בחודש האביב וסוכות בזמן האסיף.

ומביא השל"ה מש"כ בספרים הקד', שמכח ענין קטרוג של הלבנה נמשך מזה למטה קטרוג הקליפה, הוא היצר הרע הוא השטן היורד ומחטיא ועולה ומקטרג.

ונמצא אם כך, שהעיבורין שבאו מכח הקטרוג של הלבנה, הם גרמו שנתהוו קטרוג שלמטה המביא לידי חטא, ולכן בשנת העיבור ראוי ביותר לתשובה. ולעתיד לבוא שיהיה "אור הלבנה כאור החמה" (ישעיה ל, כו) יתבטלו הקליפות, ויהיו כולם יודעים את ה' ולא יהיה יצר הרע.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעור: 0733-718134 (225)

^{יא} וראה בבירור הלכה (או"ח ח"ד עמ' מט-נ) שדן שיהיה בר מצוה בכ"ט אדר.

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים

שם האדם

קריאת שם בצלאל מימות אדם הראשון

במדרש (שמו"ר מ ב) הראה הקב"ה למשה ספרו של אדם הראשון, ואמר לו, כל אחד ואחד התקנתיו מאותה שעה, ואף בצלאל מאותה שעה התקנתיו, שנאמר 'ראה קראתי בשם בצלאל'. ויש לבאר למה הותקן שם לכל נברא, ומהו ענין חקיקתו בספרו של אדם הראשון.

ובתנחומא (כי תשא יב) על הכתוב 'מי פעל ועשה קורא הדורות מראש' (ישעיה מא), אמר הקב"ה משהתקנתי מראש לעשות את המשכן כבר קראתי לו שם, ונודע אשר הוא אדם, עד שאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעומד מזרעו וכו', בצלאל עושה את המשכן, 'ראה קראתי בשם בצלאל' כבר נזכר שמו ונקרא מימות אדם, הוי 'מי פעל ועשה קורא הדורות מראש'.

דרש זה מכבשונו של עולם, כי לא התבאר איזו מעלה היתה לבצלאל, זולת זו שהותקן מראש להקמת המשכן, ולכך 'נקרא בשם' בספרו של אדם הראשון, עד ש'נודע שהוא אדם', ויש להתבונן במעלה זו כפי ערכנו.

האדם קורא שמות

אכן כבר מצינו (ב"ר יז ד) דאמר רב אחא, בשעה שבא הקב"ה לבראת את האדם נמלך במלאכי השרת, אמר להן נעשה אדם, אמרו לו אדם זה מה טיבו, אמר להן חכמתו מרובה משלכם, הביא לפניהם את הבהמה ואת החיה ואת העוף אמר להם זה מה שמו ולא היו יודעין, העבירן לפני אדם אמר לו זה מה שמו, אמר זה שור, זה חמור, זה סוס, וזה גמל. ואתה מה שמך, אמר לו אני נאה להקרא אדם, שנבראתי מן האדמה. ואני מה שמי, א"ל לך נאה להקראות אדני, שאתה אדון לכל בריותיך.

וביאר הגר"א (אד"א בראשית ב יט) שהאדם יראה ויתבונן איך לקרוא אותם כפי תכונתם, ולפי נפש חיה שלהם קרא שמם, ולא לפי חמרם, והיינו שקריאת שם היא הכרה בעצם הדבר, ולא רק לפי התפיסה בפעולותיו ומראהו, והיא שייכת לאדם, בהיות שהוא תכלית הבריאה, וכל הנבראים ומגמתם הם לצורך שלימותו, ונמצא שרק הוא יכול להכיר את

^{יב} וביאר רבנו בחיי, שבצלאל 'היה בשם', כלומר ששרשו מאותה שעה שנאצלו הדורות והנבראים כולם מן החכמה, וכן משמעות השם 'בצלאל' בין בהקב"ה בין במשה. והארבנאל כתב שהכוונה שנולד מוכן לשלמות מטבעו, כי ספרו של אדם הראשון הוא רמז לטבע בני אדם, ויבואר לפנינו.

מהותם ותכליתם, ולקרא להם שמות¹¹, ויכולת זו אינה שייכת אף למלאכים, שרואים את הנבראים רק לפי פירות עבודתם.

לפיכך נכללו כל הנבראים ותפקידיהם בספרו של אדם הראשון, כי בו נחקקה תכלית הבריאה לפרטיה, ונתגלו שמות הנבראים, וכמו שאמרו (במדב"ר י ה) רשעים קודמים לשמם, נבל שמו, גלית שמו, אבל צדיקים שמן קודמם, ושמו אלקנה, ושמו ישי, ושמו מרדכי, דומים לבוראם ושמי ה', והיינו שמהותו של צדיק הוא שממלא את יעודו הטבוע בשמו, כפי שנקבע לפני עבודתו, והוא שם שאינו ידוע למלאכים, ואילו רשע שאינו ממלא את יעודו, הרי מחדש לעצמו שם אחר.

אולם בעוד כל הנבראים נטבע במהותם 'שם', והוא רק התגלה ע"י אדם הראשון, הרי שבצלאל הקב"ה קראו בשם¹², לאמור כי הוא יקים את המשכן, שיש בו חזרה על מעשה בראשית¹³, וניתן בו כח להטביע שם לכל פרט, ע"י צירוף אותיותיו, כדלהלן.

צירוף אותיות שנבראו שמים וארץ

בברכות (נה.). אמר רב יהודה אמר רב, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, כתיב הכא 'ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת', וכתיב התם (משלי ג) 'ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה', וכתיב (שם) 'בדעתו תהומות נבקעו'.

מהות צירוף האותיות היא, כי כל אות מסמלת כח מסוים בבריאה, וצירופם להיות 'שם' הוא מיזוג הכוחות, ולכך שאל הקב"ה לאדם 'מה שמיי', לאמור כיצד השגת הנבראים בהנהגתו ית', והשיבו בשם אדנות, שהוא כולל את כל מיזוג הכוחות שניתנו למידת המלכות, והיא ההשגה השייכת מצד הנבראים.

ולכך לא קרא אדם את שם הוי"ה, כי בעוד שמות הנבראים מורים על עצמותם, הרי שם הוי"ה שהוא שם העצם הוא נעלה מתפיסת הנבראים. ורק הצדיקים דומים לבוראם 'ושמי הוי"ה', כי שמם קודמן, דהיינו שהם מצורפים להשפיע שפע עליון, ולכך מתחילתן נטבע בהם שמם, וזהו עניינו של בצלאל, שנקרא מתחילה בשם, לאמור שהוא מממשיכי שפע עליון¹⁴.

¹¹ וכן ביאר הגרי"א חבר (פת"ש צמצום ב) 'מה שקרא אדם הראשון שמות לכל הנבראים, זהו חכמתו הגדולה במה שהשיג טבעי כל הנבראים ומהותם ולפי ערך כל אחד, כך הוא שמו המסוגל ומיוחד אליו לפי טבעו ומהותו.

¹² וראה במדרש (שמו"ר מח א) כתוב אחד אומר (ישעיה מ) 'המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא', וכתוב אחד אומר (תהלים קמז) 'לכלם שמות יקרא', כיצד יתקיימו שני כתובים אלו, אלא כשהקב"ה מבקש לקרותם כאחד הוא קורא לכלם שם אחד, וכשהוא קורא לכל אחד ואחד, בשמו הוא קורא אותו, מיכאל, גבריאל, לכך נאמר 'לכלם שמות יקרא', אין לי אלא למעלן, מנין אף למטן, שנאמר 'ראו קרא ה' בשם בצלאל'. הרי שכל הכתובים בספר אדם הראשון נקראו יחד, ולכך הוצרך אדם לגלות שמותם, אך בצלאל הוא מאלו הקרואים כל אחד בשמו.

¹³ כמבואר בהקדמת תיקו"ז (יג.) שהמשכן הוא תבנית חדשה של כל הבריאה, שחזרה בצירוף של קדושה, אחר שפסקה זוהמתן במתן תורה. כמובא בהערה הניצבת בראש פרשת תרומה.

¹⁴ וראה מה שכתב הגרי"א חבר (שם), שאותיות שמותיו של הקב"ה, כגון שם הוי"ה או שם אלהי"ם וכיו"ב, הם צירופי כחות עליונים, וכן בשמות הנבראים, ובאמת לא שייך לייחס שם אל המאציל ב"ה, שאין לשום נברא תפיסה ורעיון בו כלל. אלא שלרוב חסדו אשר רצה להטיב ולברוא נבראים בעלי גבול ותכלית, ולכך צמצם רצונו להיות נוטה

הבריאה תלויה בשמות ישראל

ובמדרש (שמו"ר מח א), על הכתוב (ישעיה מ כו) 'שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה', בזכות מי נבראו 'אלה תולדות השמים והארץ', ובזכות מי הם עומדים, בזכות 'אלה שמות בני ישראל'. ומדרש זה אומר דרשני, מפני מה עצם 'שמות בני ישראל' יש בהם קיום לעולם.

אכן כבר אמרו (תיקו"ז פה:): 'מי אלה הוא אלהים, מי ברא לאלה', וביאר האר"י (ליקוטים, ישעיה שם), ששם 'אלהים' כולל 'מי' ו'אלה', ו'מי' הוא כינוי לבינה, שיש בה חמישים שערים^{יז}, וממנה התהוו כל 'אלה' דהיינו מידותיו ית"י. והוא הענין שבריאת העולם היתה בשם אלהי"ם, שהוא השם המוזכר בכל ששת ימי בראשית^{יח}, כי עניינו הוא חיבור הנבראים לגילוי שרשם העליון, ומשמעות 'אלהי"ם' היא גילוי ה'מי' מתוך ראיית ה'אלה'. אך כאשר התגשם העולם, וניתק משרשו עד שבא פרעה ואמר 'מי הויה', אזי רק בזכות 'שמות בני ישראל', המורים על אחדות הכל, הכהו הקב"ה 'למען שיתי אותותי אל"ה בקרבוכא'.

והנה במעשה העגל שבו ישראל והפרידו בין 'מי' ל'אלה', כאמור 'למי זהב התפרקו', 'אלה אלהיך ישראל', וכתב הגר"א (ספד"צ פ"ה) שנטלו שם אלהי"ם מן הקדושה אל הטומאה. וכאשר הוקם המשכן לתיקון חטא העגל, אזי הוצרכו לבצלאל שנקרא בשם, כדי שיחזור לצרף אותיות מ"י לאל"ה, ויחדיו תשוב הבריאה בשם אלהי"ם.

מעלת המשכן יתר על המקדש

והנה בעוד בתי המקדשות נחרבו, הרי שבמשכן לא חל חורבן, כאמור (סוכה מה:): 'עצי שטים עומדים, שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכויין, תלמוד לומר עצי שטים עומדים

לנבראיו. ואחר הצמצום הזה, שנתן כח לנבראים להיות משיגים הנמשך ממנו, אנו מייחסים לו שמות אשר כלל כולם הוא שם הויה הגבור והנורא.

^{יז} והיינו, כי על הבינה אמרו (זהר ח"א ל). 'אימא לשאלה קיימא', שהרי ממנה יוצאים הבנים, דהיינו גילוי מידותיו ית', ולכך יש מקום לשאול מבטן 'מי' יצאו, בעוד מחכמה ומעלה הכל נעלם ונשגב, עד שאין כלל מקום לשאלה. ^{יח} והיינו כי 'מי' משמעו דבר סתום ופלאי, וכשרצה להתגלות ברא 'אלה', שהם מידותיו, שהם כיחס של לבושים אל הגוף.

^{יט} וכבר אמרו (ב"ר ג ז) שקודם שנברא העולם היה הקב"ה בורא עולמות ומחריבן, וביאר האר"י (ליקוטים בראשית א) שהם מלכי קדם, שהתפרשה מיתתן ומלכותן בשלהי פר' וישלח, ופתיחת הפרשה היא 'ואל"ה המלכים' לאמור כי כיון שלא היה בהם מ"י, אלא רק 'אל"ה', דהיינו שהיה בהם פירוד, של אי הכרה בשרש עליון, עד שאמר כל אחד 'אנא אמלוק', ולכך לא התקיימו, וחלו בהם שבירה וחורבן. עד שהחל הקב"ה את שלב התיקון, בו נברא העולם, עליו נאמר 'שאו מרום עיניכם', והיינו שהבריאה מורה שיש שורש עליון, וכל קיומו הוא משום שהוא גילוי של 'מי', אשר ברא את 'אלה'. ועל כך ניטשת המלחמה בין הטוב לרע כל ימות עולם, ולכך עשו שנקט בצד הפירוד, שאל ליעקב 'מי אלה לך', והשיב לו יעקב שאינם נפרדים ח"ו, אלא 'אשר חנן אלהי"ם'. [ואף שגם יעקב שאל את יוסף 'מי אלה לך', כבר התבאר בזהר (ח"א רכח:): כאמר כן כי ראה את ירבעם יוצא מאפרים].

^כ וראה בהקדמת הזהר (ב). 'עמיק וסתים, בשמא לא אקרי, אלא מ"י בעא לאתגלייא ולא תקרי בשמא דא, ואתלבש בלבוש יקר דנהיר וברא אלה וסליק אל"ה בשמא, אתחברון אתוון אלין באלין, ואשתלים בשמא אלהים, ועד לא ברא אלה לא סליק בשמא אלהים. ואינון דחבו (נ"א, בעלמא) בעגלא על רזא דנא אמרו (שמות לב ח) אלה אלהיך ישראל, וכמה דאשתתף מ"י באל"ה, הכי הוא שמא דאשתתף תדיר, וברזא דא אתקיים עלמא.

^{כא} וכבר כתוב (פע"ח חג המצות ז) שפרעה ומצרים אחזו באותיות מ"י משם אלהי"ם, ולכן אז היו ישראל במוחין דקטנות, וכשיצאו מהם הוצרכו לחמישים יום כדי להשיג חמישים שערי בינה דגדלות, לצאת מקטנות לגדלות. ^{כב} ראה רש"י (לא יח) שמעשה העגל קדם לצווי מלאכת המשכן, והיינו שהציווי על עשיית המשכן הוא מחמת חטא העגל, וכבר הובא לעיל (פר' תרומה) שהספורנו נקט שהגילוי במשכן היה פחות ממתן תורה, מחמת מעשה העגל, ואילו הגר"א כתב שאחר כפרה התעלו וזכו ליתר גילוי.

שעומדים לעולם ולעולמי עולמים', ובתוספתא (סוטה יג א) שנינו שהמשכן נגנו עם בריחיו ואדניו. ולכאורה הדבר מורה שדרגת המשכן גבוהה משל המקדש שחל בו חורבן.

אולם בתורה מפורש שאינו כן, שהרי נאמר (דברים יב ט) 'כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה', ואמרו בשלהי זבחים, שהמנוחה היא שילה ונחלה היא ירושלים, הרי שהובטחו להתעלות במעלות נוספות מן המשכן אל המקדש.

וכבר ביאר הגר"א (שה"ש א יז) 'שבמשכן היה גילוי האישות, שהיו דבקים להקב"ה תמיד, ולכן נקרא 'ערשינו', שהוא מקום החיבור, אבל בתי המקדשות לא היה כי אם בערך המפרנסת את ביתה', והיינו כדרכו (אד"א שמות לד י) שאחר שהתרצה הקב"ה למשה לכפר על מעשה העגל, ולבנות את המשכן, נאמר (שם) שכרת עמו ברית 'נגד כל עמך אעשה נפלאות', וביאר הגר"א שהתקיימה בגילוי 'עין בעין' (במדבר יד יד), ולגילוי זה אנו מצפים, כאמור (ישעיה נב ח) 'כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון'.

והיינו, שאחר הפיוס על חטא העגל, זכו דור המדבר לגילוי הנהגת הייחוד, והיא הדבקות שהיתה בהשראת המשכן במשכן, אך היא חלה רק לאותה שעה, בדרך אכסנאי (שערי אורה א), כי תכליתה היתה לגילוי בחירת ישראל, אך כשבאו לארץ, ונבנה המקדש, לקביעות הנהגת השי"ת בעולם (הגר"א שה"ש א יד), אז שבה הנהגת המשפט, התלויה בעבודת ישראל לצרף את הכל אל הקודש.

ולהאמור יש להוסיף עוד, כי כיון שבמשכן התגלתה הנהגת הייחוד, לפיכך נבנה בצירוף אותיות, וממילא לא חל בו חורבן, כי כל חורבן נובע מפירוד הכוחות, ולכן חלקיו נגנו, ואילו בבתי המקדש לא מצינו שנבנו בצירוף אותיות, לפי שתכליתם לגילוי הנהגת המשפט, שכל פשט נשלם ועומד בפני עצמו, ולכך חל בהם חורבן, אך הבית השלישי שיבנה במהרה בימינו, ירד בשלימות אחת, ושוב לא יהיה שייך בו חורבן.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

כ" ולכך ל"ט אבות מלאכות של שבת תלויות במלאכות המשכן שהוא חזרה על בריאת העולם, בעוד בנין בית המקדש העומד במקום חיבור שמים וארץ, אינו צריך לכל צירופי האותיות ואופני המלאכות, כי רק המשכן שהיה בהליכתם במדבר, הוקם כבריאת עולם חדש, ובו רמוזים שמים וארץ וכוכבים ואבות המלאכות.

וכבר התבאר בספר התודה, פר' תרומה, שלכן במקדש עמדו הכרובים מתחילה מצודדים כתלמיד הנפטר מרבו, כי רק במשכן בהיותם 'איש אל אחיו', הורו על יחס של אישות בין קוב"ה לישראל כביכול, ואילו במקדש הורו על יחס בין תלמיד לרבו, שעניינו הוא להמשיך את תורתו בכלי התלמיד.

כ" כמבואר בספורנו ריש פרשת פנחס, שבכל ברכת 'הנני נותן לו את בריתי שלום', חי פנחס לעולם, כאמור 'פנחס זה אליהו', כי כל מיתה עניינה חוסר שלום ואיזון בין כוחות הגוף, אך בברכת שלום נמשכים ומתמזגים כל הכוחות לחי עולם.

כ" ואמנם צורת המשכן כללה גם את מגמת הבית השלישי, כאמור (שבת צח:): 'למה משכן דומה, לאשה שמהלכת בשוק, ושפוליה מהלכין אחריה', וכבר אמרו שהאדנים כנקבות והקרשים כזכרים, ובכל פרטי המשכן מתגלה הזיווג, אך במקדש חלה קביעותו ע"י עבודת ישראל, ולפיכך ביריעות המשכן היה אף 'סרח העודף, להורות על התפשטות הקדושה חוץ למקומה, כאמור 'הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך הטי', וכתב הרמ"ע מפאנו במאה קשיטה שירושים בגדיה מרושלים, להורות שעתידיה להתפשט עד דמשק.

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה"

"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קָדֵשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' וְגו' ע"כ (ויקהל לה ב).

בפני רש"י (שם) בד"ה ששת ימים – הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר שאינה דוחה את השבת, עכ"ל.

-א-

ובכלי יקר (שם): בד"ה ששת ימים וכו', ואין להקשות מהיכא תיתי דתדחי שהרי עשיית המשכן אינו אלא עשה והשבת יש בו עשה ולא תעשה וסקילה. תשובה לדבר שבלאו הכי מצינו ששבת דחוייה אצל משכן על ידי הקרבנות שהיו קרבים ביום השבת וסלקא דעתך אמינא ששבת דחוייה מכל וכל אצל המשכן קא משמע לן, עכ"ל.

משך חכמה (שם) בד"ה הנה וכו' ויתכן דהנה מלאכת המשכן אינו דומה למכשירי עבודה דלא דחו שבת, משום דמכשירין אפשר לעשותן מערב שבת, מה שאין כן המשכן אי אפשר להיות בלא שבת, לכן הוי אמינא דדחי שבת וכו' עכ"ל.

-ב-

"וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ" וְגו' ע"כ (כי תשא לא יג).
בפני רש"י (שם) בד"ה ואתה דבר אל בני ישראל – ואתה, אף על פי שהפקדתך לצוותם על מלאכתה המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתתי תשמרו – אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות מלאכה שבת אל תדחה מפניה. כל אכין ורקין מיעוטיין (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה), למעט שבת ממלאכת המשכן, עכ"ל.

בספר משך חכמה (ויקהל שם) הנה בפרשת תשא (לא, יב) נאמר שבת אחר מלאכת המשכן, ובפרשה זו נאמרה להיפוך – מלאכת המשכן (לה ד) אחר שבת, וכבר עמד על זה בספר חסידים סימן תקס"ה וכו', עכ"ל.

ובספר חסידים (סימן תקסח) האב שמצוה לבנו מעשים מה שחפץ שיעשה תחלה יאמר לו באחרונה שהרי מלאכת המשכן נאמרה לו למשה תחלה ושמירת שבת באחרונה (כי תשא לא יג) משה הקדים לצוות את השבת תחלה (ויקהל לה ב) וכו', עכ"ל.

ומבואר דמכיון דהציווי על השבת נאמר אחרי הציווי על מלאכת המשכן, ע"כ כוונתו שמה יקדים ויצווה אותם תחילה על השבת.

-ג-

בגור אריה (ויקהל שם) ואם תאמר, למה לא כתב שבת בסוף ויכתוב גם כן לשון "אך" כמו שכתב בפרשת כי תשא, ולמה שינה משה רבינו ע"ה סדר הפרשיות, הקדוש ברוך הוא

הקדים מלאכת המשכן, ומשה הקדים שבת. ויש לומר משה לא היה מדבר להם כל מלאכת המשכן בפעם אחת, רק בכמה ימים, ואם יהיה מאחר השבת עד גמר מלאכת המשכן, שמא לא יוכל להגיד להם מצות שבת עד אחר השבת, ויהיו עושים מלאכה בשבת, שלא יהיו יודעין שאין מלאכת המשכן דוחה שבת, לכך הקדים, עכ"ל.

-ד-

בספר תולדות יצחק (ויקהל שם) "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה יומת". ששת ימים תעשה מלאכה, אחר שהקהלה לא היתה אלא לצוות על מלאכת המשכן אין כאן מקום למצות שבת, ואמרו חכמים ז"ל [מכילתא דרבי ישמעאל מסכתא דשבתא פרשה א] לומר שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת.

ונראה שהטעם שהקדים השבת בעבור שכל מי שמבקש שיעשו נדבה, צריך להקדים שזה העולם הוא הבל ורעות רוח, ושהממון והנכסים לא יועילו לו אלא עבודת השם יתברך, ולכן הקדים השבת שמורה עולם הבא, לומר הטובה הצפונה לצדיקים היא הטובה האמיתית, והעולם הזה והעושר אין תכליתו אלא העולם הבא, ולכן ראוי למכור העולם הזה והעושר שבו ולקנות בו חיי העולם הבא ולכן תעשו נדבה, עכ"ל.¹⁰

אמנם עדיין צ"ב דלפי המבואר היה צריך להקדים את מצות השבת גם בפרשת כי תשא. וי"ל דכאן מיירי אחר שחטאו בחטא העגל, והוא היה בסיבת ריבוי הכסף והזהב שהיה להם (עי' ברכות לב א), ולכן הוצרך להקדים את מצות השבת כדי ללמד אותם שראוי למכור העולם הזה והעושר שבו כדי לקנות את העולם הבא.

-ה-

בכלי יקר (ויקהל שם) ומה שהקדים בפרשת כי תשא משכן לשבת, וכתב "אך את שבתותי תשמורו" (שם לא יג) לדרוש מיתור לשון אך שאין משכן דוחה שבת, והוה ליה להקדים השבת ולא יצטרך ליתור של אך, הנה לפי מה שפירשנו למעלה בפרשת כי תשא (שם ד"ה ואמר אך) ביתור לשון 'אך' הוצרך לכתוב לשון אך.

אמנם דברי רש"י יתורץ בדרך אחר ואגב זה יתורץ גם כן למה שינה משה הסדר כי הקדוש ברוך הוא צוה לו תחילה על המשכן ומשה הקדים השבת, וזה כי השבת אין בו כי אם כבוד ה' יתברך להורות כי הוא יתברך חידש עולמו, והמשכן מורה כולו על כבוד ישראל שויתר להם הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו בתוכם ומחל להם עוון העגל, והקב"ה חס

¹⁰ גם נראה ליישב, והוא עפ"י מה שאמרו (ביצה טו ב) תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה. שאם פחת - פוחתין לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו.

ובשיטה מקובצת (שם טז א) וכתב הריטב"א ז"ל דלאו דוקא הוצאת שבתות וימים טובים דהוא הדין לכל הוצאה של מצוה אלא נקט הני דרגילי ושכיחי, עכ"ל. פי' ולכן הקדים כאן את השבת כדי לרמוז להם דכמו שהוצאות השבת אם הוסיף מוסיפין לו והוא הדין לכל הוצאות של מצוה, ולכן יתנו הנדבה למשכן ברצון.

ביותר על כבודם של ישראל על כן הקדים המשכן, וכדי שלא יטעו לומר שלכך הקדימו לומר שמלאכת המשכן דוחה שבת על כן הוסיף מלת אך.

אבל משה חשב שלכבוד ה' יתברך ראוי להקדים השבת המורה על כבודו יתברך ואחר כך המשכן המורה על כבודם של ישראל ומתוך קדימה זו יובן ממילא שהשבת דוחה מלאכת המשכן כי מי נדחה מפני מי הוי אומר הקטן מן הגדול. ולמעלה בפרשת כי תשא (בד"ה ואמר אך) תמצא עוד טעם אחר למה המשכן נדחה מפני השבת וכו' עכ"ל.

ומבואר מה שבציווי הקב"ה הקדים את מלאכת המשכן לפני שציווה על השבת, ואילו משה הקדים את מצות השבת למלאכת המשכן.

-1-

גם נראה דיש ליישב על פי מה דאיתא בתנא דבי אליהו רבה (פרשה יז) **וכיון שקיבלו ישראל מלכות שמים בשמחה ואמרו, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע** (משפטים כד ז), **מיד אמר הקדוש ברוך הוא למשה, "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה" וגו', ע"כ. ועי' עוד מש"כ במדרש פליאה** (אות נח).

ומבואר דעל ידי שהקדימו נעשה לנשמע וקבלו מלכות שמים בשמחה, מיד זכו שאמר להם הקב"ה "ויקחו לי תרומה", ולכן הקדים הקב"ה את ציוויו על מלאכת המשכן בסמיכות לאמירתם נעשה ונשמע מכיון שעל ידה זכו לזה.

-2-

ובספר בית הלוי (כי תשא שם) "אך את שבתותי תשמורו". הנה כאן אחר שסידר בפרשה תרומה ותצוה כל מלאכת המשכן הזהיר על שבת ובפרשה ויקהל כשאמר משה לישראל הקדים מצות שבת למלאכת המשכן.

ואפתחה במשל פי. גביר אחד היה משיא בנו והן צריך לעשות לבנו בגדים לחול ושבת ויו"ט וכן תכשיטין אשר הם ליתר פאר והידור ואינם בהכרח כל כך ורק הם לבני גבירים. וגם אם האב קצת בקפידא על הבן עכ"ז יעשה לו כל הדברים כמנהג הגבירים. ויש להבחין אם עושה כך למען אהבתו לבנו כי גדלה ושמח הוא בהטבת בנו או רק משום כי בנו הוא ומוכרח לעשות לו כל זה גם אם אין האהבה בו גדולה כל כך.

וזה יש להבחין בסדר עשייתם, אם עושה אותם מצד האהבה והוא מקבל תענוג במה שמגיע תענוג לבנו אז יהיה ההתחלה בהדברים שאינם בהכרח כל כך, לקנות לו מורה שעות של זהב וכדומה דבזה ניכר יותר השעשועים שמשתעשע בתענוג המגיע לבנו, והבגדים המוכרחים דבהם אינו ניכר כל כך השעשועים מניחים לאחרונה בעת החתונה. ואם העשיה מצד ההכרח יען שהוא בנו הרי ההתחלה יהיה בדברים היותר הכרחים הם קודמים. הגם כי לבסוף יעשה לו הכל עכ"ז סידרן של דברים הם בחילוף זה מזה.

והנה במצות יש שהם מוכרחים לאיש הישראלי וכמו שבת דהוא הכרח גמור ובלעדי זה אינו ישראל כלל. ויש מצות שהם לתוספת קדושה וכמו בנין בהמ"ק והקרבת דהרי זה

כמה ישראל בגלות ואין להם כל זה רק כדי שיהיו ישראל במעלותם הגדולה ובקדושה צריכים לזה.

וזהו קודם מעשה העגל כתיב תחילה מעשה המשכן ואח"כ לבסוף אמר להם שבת בפרשת כי תשא. ואחר מעשה העגל התחיל בויקהל בשבת ואח"כ אמר להם מעשה המקדש, עכ"ל.

"וַיִּצַק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו"

"וַיִּצַק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וְשִׁתִּי טַבַּעַת עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת וְשִׁתִּי טַבַּעוֹת עַל צַלְעוֹ הַשְּׁנִייתָ" ע"כ (ויקהל לו ג). פסוק זה נאמר על עשיית הארון.

"וַיִּצַק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב וַיִּתֵּן אֶת הַטַּבַּעֲתֵי עַל אַרְבַּע הַפְּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רִגְלָיו: לְעַמַּת הַמְּסַנְּרֵת הָיְיָ הַטַּבַּעֲתֵי לְבָדִים לְשֵׂאת אֶת הַשְּׁלֶחָן" ע"כ (שם יג-יד). פסוקים אלו נאמרו על עשיית השולחן.

"וְשִׁתִּי טַבַּעֲתֵי זָהָב עָשָׂה לוֹ מִתַּחַת לְזָרוֹ עַל שִׁתִּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צַדָּיו לְבָדִים לְשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם" ע"כ (שם כז). פסוק זה נאמר על עשיית מזבח הזהב.

"וַיִּצַק אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי בְּאַרְבַּע הַקְּצוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בְּתִים לְבָדִים" ע"כ (שם לח ה). פסוק זה נאמר על עשיית המזבח הנחושת.

הנה שינה הכתוב דלגבי הארון לא כתוב שהטבעות היו בתים לבדים, ואילו לגבי השולחן, מזבח הזהב, ומזבח הנחושת כתוב שהטבעות היו בתים לבדים.

-א-

בספר משך חכמה (ויקהל לו א) בד"ה הנה בארון לא נזכר "בתים לבדים" (שם ג), ובשולחן ומזבח כתיב "בתים לבדים" (שם יד, שם כז, שם לח ה). משום שבית הוא העשוי לדירה, שפעמים הוא בתוכו ופעמים אינו ויוצא מן הבית, לכן בכל הנך שאינם בו קבועים לעולם כתוב "בתים לבדים", "בתים לבריחים" (שם לו לד), ולכן כתיב אחר כך "ויעש את הבדים" (שם לו טו, שם כח, שם לח ו). אבל בארון שקבועים בו לעולם לא כתוב "בתים לבדים". לכן כתוב "ויעש בדי עצי שטים" (שם לו ד) - שלא הזכירם קודם, ולא נאות למיכתב "את הבדים", ופשוט, עכ"ל.

-ב-

"בְּטַבַּעֲתֵי הָאָרֶן יִהְיוּ הַבְּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ" ע"כ (תרומה כה טו).

בספר משך חכמה (שם) בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו. ואמרו ז"ל (יומא עב א): המסיר בדי ארון לוקה. והנה במזבח כתיב "והיו הבדים... בשאת אותו" (להלן כז ז), וכן בשלחן (כה כח), מה שאין כן בארון הבדים הם קבועים בו תמיד, הלא דבר הוא.

ונראה על פי מדרש (שמות רבה תרומה לד ב) שהארון רומז לכתר תורה שהוא מונח לכל הרוצה ליקח. והנה התלמיד חכם צריך סעד לתומכו, שיהא עשיר מטיל מלאי לכיסו וכתודוס איש רומי (פסחים נג ב), ובזה תורתו מתקיימת. וכן אמרו ז"ל גם על הארון (ביומא

עב ב) כתוב "ועשית לך ארון עץ" (עקב י א) וכתוב "ועשו ארון עצי שטים" (תרומה כה י), מכאן לתלמיד חכם שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו.

ולזה באו הבדים, שלעולם הבדים הם המחזיקים בה, הם הסומכים ידי התלמיד חכם, שהוא הארון לעדות ה' ותורותיו, ומהראוי שיהיו תמיד אוחזים בארון הברית "לא יסורו ממנו". וכמו שהפליגו חז"ל בירושלמי (פ"ז דסוטה ה"ד) לא למד, ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה בידו להחזיק [והחזיק, הרי זה בכלל "ברוך"] לכן באו הבדים קבועים בו תמיד [ומצאתי באלשיך¹³], וכ"כ עב"ל.

ומבואר שתומכי התורה יהיו תומכים בלומדים בלא הפסקה, וזה רמוז במה שאמר "לא יסורו ממנו".

-ג-

בבעל הטורים (במדבר ב ז) מטה זבולון. ולא אמר "ומטה", כדרך שנאמר באחרים, לפי שזבולון היה מפרנס ליששכר (ב"ר צט ט), וראיתי בתנחומא הטעם שלא אמר "ומטה" בזבולון כמו שאמר בכולן, ללמדך שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ונותן לתוך פיו של יששכר לפיכך לא רצה הכתוב לעשות טפל לו, לומר ששכרו גדול כמותו. וכן הוא אומר "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר" (משלי ג יח). וכתוב "כי בצל החכמה בצל הכסף" (קהלת ז יב) (עיי' ויק"ר כה ב) לכן חשוב הכל במטה אחד וכאילו אמר "יששכר מטה זבולון", עב"ל.

ולהמתבאר כי המחזיקים ידי לומדי התורה אינם טפלים ללומדי התורה ושכרם גדול כמותם, י"ל דלכן גם הבדים שהם מרמזים לתומכי התורה היו בטבעות הארון שהיו עשויים כחלק מן הארון, ולא נעשו כדבר נפרד ממנו.

-ד-

בספר משיבת נפש (תרומה כה טו) בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו. יש ליתן על לב שנאמר בכאן לא יסורו ממנו, ועל בדי השלחן לא נאמר לא יסורו ממנו.

¹³ **באלשיך** (שם) עוד שלישית, כי בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו, כי תמיד יהיו המחזיקים ביד התלמידי חכמים סמוכים לארון, "כי בצל החכמה בצל הכסף" (קהלת ז יב) לא יסורו לעולם מהיותם דבקים בארון התורה הוא התלמידי חכמים. ועל כן לא אמר לא יסורו מהן ויחזור אל הטבעות, כי אם ממנו שהוא מהארון הוא התלמיד חכם, עב"ל.

¹⁴ **שם**: ועל דרך המושכל, הנה נודע שיטת הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ב) דצריך להדליק הנרות גם ביום שזהו בכלל הטבת הנרות לדידיה. ושיטתו מושכלת, דכמו שאמרו ז"ל (שבת כב ב) 'וכי לאורה הוא צריך [אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל]'. ולהראות כי הוא אין צריך להאור, רק שזה חוק דתי הוצרך להדליק גם ביום, כמו שהדלקה ביום אינו להאיר כן ההדלקה בלילה, שלשניהם ענין אחד. כן הארון שהוא נושא את נושאו (סוטה לה א), ואין הבדים לשאת אותו - שהוא נושא את עצמו, כי הוא משכן כבוד הנושא העולמים. לכן צוה כי הבדים בל יסורו ממנו, להורות כמו שאין ענין להבדים בעת היותו מונח באוהל מועד, ככה בשעה שנושאים אותו על הכתף אין זה ענין הנצרך להכבוד הנשוא כביכול, לכן לא יסורו הבדים ממנו תמיד, כמו שהנרות דולקים תמיד. ודו"ק, עב"ל.

כבר [כתבתי] פ' בהעלותך שהכוונה המסייע לת"ח שיהא פנוי ללמוד שוה לו במעלה כמו יששכר וזבולן (וזאת הברכה לג יח), וכמו הלל ושבנא (סוטה כא א), על כן הבדים המסייעים לכתר תורה הם מחוברים בו לעולם ולא יסורו ממנו ויאמר הבעל הבית שלך שלי, וכמו שאמר ר"ע לתלמידיו על אשתו שלי ושלכם שלה היא (כתובות סג א) כי גרמה לו שלמד תורה.

אכן השולחן שרמז לעושר כשהעמידו השלחן על מקומו הסירו הבדים ממנו, להורות אפילו מסייע אדם לחבירו שיבא לידי עושר ע"י, אין לו לומר שלך שלי ויסור ממנו עיין שם, עכ"ל.

והוא על דרך שנתבאר בבעל הטורים.

-ה-

"וַיַּעֲשׂוּ אַרְוֶן עֲצֵי שֵׁטִים" וגו' ע"כ (תרומה כה י).

בספר משך חכמה (שם) בד"ה הנה בארון לא נצטוו על זהב טהור רק ארון (שם כה יא) וכפרת (שם יז), אבל הזר (שם יא) והבדים (שם יג) אם כי "לא יסורו ממנו" (שם טו) אינן רק "זהב", לא "טהור".

והוא כי הטהרה הוא ההכנסה לכור לצורפן, וכמפורש בירושלמי (דשקלים פ"ו ה"ג), ונמצא דההכנסה לכור הוא כמו עבוד בעור. לכן הארון עצמו הוא כמו עור הקלף שכותבין עליו תפילין - שצריך עיבוד לשמה.

אבל הזר זהב והבדים המה כעור הבתים, שלשיטת הרמב"ם (הל' תפילין פ"ג ה"ט"ו) אין צריך לעבדם לשמה, משום שהעיבוד אינו מוכרח כמו דמפורש בביאורי הגר"א. לכן לא היה צריך להתיכן לשם ארון העדות. והכרובים לא היה צריך לכתוב שהם של זהב טהור, כיון שהם "מקשה" מגוף הכפורת, והכפורת היה זהב טהור, אם כן גם הכרובים הם זהב טהור כמו שכתב רבינו בפרק ג הלכה ו מהלכות בית הבחירה גבי נרות המנורה. יעויין שם, עכ"ל.

-ו-

גם יש לפרש מה שלא נכתב לגבי הבדים זהב טהור כמו גבי הארון, משום דהארון מרמז לת"ח שהוא צריך להיות זהב טהור, משא"כ הבדים שהם מרמזים על מחזיקי ותומכי התורה, שם לא שייך תיבת טהור.

לתגובות: a0527677650@gmail.com

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

איזהו חכם

וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר מִרְבִּים הָעָם לְהַבְיֵא מִדֵּי הָעֶבֶדָה לְמַלְאכָה אֲשֶׁר צָוָה ד' לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ (לו, ה)

בפרשה הקודמת (כח ג) נאמר שעושי מלאכת המשכן הם ה"חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה", ומקשים במדרש למה "למלאות חכמה" את ה"חכמי לב", הרי הם כבר חכמים? לא עדיף לתת אותה לטיפשים כדי שגם הם יהפכו לחכמים?

ומתרצים שבמסכת אבות (רפ"ד) לימדונו חז"ל דחכם הוא "הלומד מכל אדם"! היינו לא מי שיודע הרבה, ולא זה המוכשר ופיקח, אלא מי שאוהב את החכמה ומבקש אותה הוא החכם האמיתי. מי שהיא כל כך חשובה לו עד שהוא מוכן ללמוד מכל אדם, הוא החכם! כי הוא נותן לה את הערך הנכון שלה ולא מוכן לוותר עליה ולהפסיד ממנה.

חז"ל לא מחאו כף לכשרוניים או מוצלחים, אלא המתינו לראות מה הם יעשו עם הכשרונות שלהם!!

וממילא גם חכמי-הלב שזכו ש"מילאו" אותם חכמה, חכמה אלוקית שעל-ידה בנו את המשכן, לא בהכרח שהיו "עילויים" ויודעי-כל, אלא הם היו אוהבי ומעריכי החכמה המשחרים ומבקשים אותה, להם הקב"ה הוסיף חכמה וגילה את סודות בניית המשכן, שנכללו בו סודות בריאת העולם!

ומפרשת השבוע נראה ראייה נפלאה לכך שאכן הם היו "מבקשי חכמה", דהבורא יתעלה מעיד עליהם בתורה שהם חכמים ונבונים, ועל בצלאל ראש החכמים נאמר בתורה "ואמלא אותו... בחכמה, בתבונה, בדעת", ואף-על-פי-כן מוצאים דבר פלא בהנהגתם!...

הקב"ה הורה למשה לבנות את המשכן מתרומות בני ישראל, משה העביר את ההוראה לבני ישראל, והם קיימו את המצוה בהידור והציפו את נקודות האיסוף בבדים תכשיטים וכלים, ואז "חכמי-הלב" ניצבו בפני בעיה טכנית פשוטה מאוד "מרבית העם להביא" (לו ה).

מה היינו מצפים מחכמי-לב לעשות? וכי יש כאן שאלה? תסגרו את הלשכה, תפרסמו שהאיסוף הסתיים, וחסל. אבל חכמי-הלב משום מה לא מוצאים פתרון לבעיה, ולא רואים מוצא מן ה"סבך", עד שהם פונים אל משה בכבודו ועצמו!?

ומה עונה להם משה רבינו ע"ה? "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא" (שם ו), משה רבינו פשוט מודיע על סיום האיסוף! אז "חכמי לב" לא יכלו להגיע ל"חכמה" זו לבד?? בשביל מה הם נגשו למשה רבינו???

אלא שמע-מינה שזוהי חכמתם - לבקש חכמה, ולכן גם כשהם ניצבו בפני ספק קטן, זה היה בשבילם הזדמנות לשמוע עוד משהו ממשה רבן של ישראל, לקבל ממנו עוד דבר השם, אז הם ממשיכים "לבקש" חכמה גם אחרי שהקב"ה מעיד שנתן חכמה בליבם. כן יזכנו הש"י להיות חכמים באמת.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

לה, כה-כו: וכל אשה חכמת לב בידיה טוו וגו': וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים.

הקשה בפרדס יוסף שלכאורה כיצד יכלו לקחת מהנשים הלוא מה שקנתה אשה קנתה בעלה. אלא דכיון שבמדבר היה להם מזונות מהמן, היתה יכולה האשה לומר שמעשה ידיה לעצמה, כיון שאין היא צריכה את תקנת המזונות, וזהו שכתוב 'וכל חכמת לב' שידעה את הדין דמה שקנתה אשה קנה בעלה, 'בידיה טוו' הביאה רק ממעשה ידיה, שהם לעצמה. ועי' במשך חכמה שביאר מה שכתוב וכל "אשה" חכמת לב בידיה טוו כו' את התכלת כו', בלשון יחיד, וכל "הנשים" אשר נשא כו' טוו את העזים, בלשון רבים, שזהו משום שאת העזים טוו גם הנדות שטוו ע"ג העזים משום שבעל חי אינו מקבל טומאה, לכן כתוב בלשון רבים, אבל בתכלת וארגמן שמקבלים טומאה [כיון שטוו אותם בתלוש], כתוב בלשון יחיד, משום שרק כל אשה טהורה טוותה אותם.

ועדיין הקשה בפענח רזא על לשון טוו שהוא לשון רבים, טווה או טוותה מיבעי ליה, דהא כתיב וכל אשה וגו' בלשון יחיד. וי"ל דנקט טוו לכלול גם שאין חכמת לב, דמהנך ראו וכן עשו אף אשר לא חכמו בלבותם בעצמן לעשות כן, והוי כאילו אמר שכל אשה חכמת לב זכתה וזיכתה.

ועוד דייק בעקידת יצחק מה שכתוב "בידיה טוו" בלשון זכר, ולא כתיב טוותה לשון נקיבה, רמז לקוב"ה הנרמז בלשון זכר שהיה מסייע עמהן.

*

לו, ב: לקרבה אל המלאכה לעשת אותה.

כתיב לעשת חסר וי"ו, וכן כתיב להלן פסוק ו.

יתבאר על פי מה שכתב בשדה יער ריש ויקהל "משום דבאמת הרוב נעשו מאליהם ולא הוצרך לעשייתם". ולכאורה כוונתו כמו שכתב במהרי"ל דיסקין [בפרשה ד"ה ששת] בשם מדרש "דמלאכת המשכן היה נעשה בנס כיון שהיה נותן ידו אל המלאכה מיד בא מלאך ה' ומסייעו לגמרו".

ומה דכתיב להלן [פסוק ז'] והמלאכה וכו' לעשות אותה וכו', לעשות מלא וי"ו, פירש רבינו הרוקח דמן ויאמר משה אל כל עדת ישראל עד והמלאכה היתה דיים ל"ט פסוקים כנגד ל"ט אבות מלאכות... לכך כל לעשות שבפרשה חסרין חוץ מזה לעשות אותה זהו לכל המלאכה ל' ותשע עכ"ל. ופירש הגר"ק שליט"א ר"ל לעשות אותיות ל' ותשע.

*

לו, ג: והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר.

כתב בהעמק דבר דהא שהביאו רק בבוקר, לפי פשוטו הוא משום שדרך האומנים לקבל צרכי המלאכה בבוקר על כל היום. ויש להוסיף לפי שהיה נודע לכל ישראל בבוקר איך הוא נחשב לפני ה' על פי ירידת המן [היינו שאם היה צדיק היה יורד המן בפתח ביתו, ואם היה רשע היה המן יורד רחוק ממנו], וא"כ יש לפרש שהביאו נדבתם בתחלת עלות השחר למען יהיה לקיטת המן אח"כ בעין יפה [היינו שע"י נדבת המשכן הוסיפו לעצמם זכויות ואז המן ירד יותר קרוב אליו], על כן היתה ירידת המן בבוקר גורם להרבות נדבות.

*

לו, טו: אורך היריעה האחת שלושים באמה וארבע אמות רוחב היריעה האחת.

לפי מטבע הלשון הו"ל לסיים ורוחב ארבע באמה היריעה האחת וכמו דכתיב בצוואה פרשת תרומה [כו, ח], וצריך טעם לשני השינויים: א. ארבע באמה, ארבע אמות ב. רוחב בתחילת המשפט או בסופו.

ואפשר דזה היה קשה לרבינו יואל ולכן כתב בפירושו עה"ת בזה"ל שלושים באמה וארבע אמות הרי ד', אמה אמות, תשים ה' של אמה בתוך אמות ויהיה אמהות, כנגד האמהות והן ארבע, שרה, רבקה, רחל ולא עכ"ל.

ולפי"ז י"ל דלכך שינה וכתב ד' אמות וגם כתב "רוחב" לבסוף כדי לחבר אמה לאמות לדרוש דהוי כנגד ד' אמהות. אולם עדיין צריך ביאור למה זה נרמז ביריעות עיזים דוקא.

*

לו, לח: [ויעש מסך וגו'] ואת עמודיו חמישה ואת וויהם, וציפה ראשיהם וחשוקיהם זהב ואדניהם חמישה נחושת.

הקשה בהעמק דבר, משמע שלא היו מצופים בשלימות בזהב, והוא פלא, שהרי בצווי [לעיל כו, לז] כתיב וציפית אותם זהב משמע בשלימות, וכ"ה בפ"י בברייתא דמלאכת המשכן, אלא ע"כ הפירוש של וציפה ראשיהם, שמלבד הציפוי הכללי היה גם ציפוי בראש, והאיך אפשר לעשות ציפוי בראש אחר שמצופה בכלל. אלא ע"כ הכי פירושו שעשו חישוק יוצא ובולט בראש העמוד וציפה את הראש, והחישוק ג"כ בזהב לבד ציפוי הכללי. אכן הדבר תמוה עדיין מאין למד בצלאל לעשות כן והרי לא נזכר בצווי אלא שיהא מצופים זהב. אבל כבר ביארנו [לעיל כ"ו ל"ז] דמשום דכתיב בצווי גבי מסך ועשית למסך דפירושו לשם מסך, מה שלא נזכר הכי במעשה הפרוכת דקדוש ממנו, וסמך הכתוב על המקרא ועשו לי מקדש לי לשמי, אלא ע"כ היה מעשה בעמודי המסך מה שאינו בעמודי הפרוכת, וע"כ יש כוונה שניה במה שאמר משה בעמודי המסך וציפית אותם זהב, היינו ציפוי בראש העמוד ביחוד לבד הציפוי של כל העמוד, וזה אי אפשר אלא בחישוק ג"כ, ע"כ.

אמנם נראה דרק עמודי המסך שבפתח המשכן היו ראשיהם וחשוקיהם זהב כמו שכתוב בפסוק כאן, אבל שאר עמודי החצר היו ראשיהם וחשוקיהם מצופין כסף כמו שמפורש בפסוק ואת האלף וגו' להלן לח, כח.

לז, א: ויעש בצלאל את הארון.

פירש"י לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר החכמים נקראת על שמו. ונראה כוונתו דאע"פ שהכל התעסקו בארון, מכל מקום בצלאל מסר נפשו על כך יותר משאר החכמים ולכך נקרא על שמו. ולא ביאר רש"י מהי המסירות נפש.

אמנם בשמו"ר [נ, ב] איתא בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה המשכן בא ואמר לבצלאל, אמר לו מהו המשכן הזה, אמר לו שישרה הקב"ה שכינתו בתוכו ומלמד לישראל תורה, אמר לו בצלאל והיכן התורה ניתנת, אמר לו משאנו עושין את המשכן אנו עושין הארון, אמר לו רבינו משה אין כבודה של תורה בכך, אלא אנו עושין הארון ואח"כ המשכן לפיכך זכה שיקרא על שמו, שנאמר ויעש בצלאל את הארון עכ"ל. וכתב באמרי יושר שם דזהו ויעש בצלאל הנזכר בארון, אבל בפרשיות דלעיל כתיב ויעש את הקרשים סתם, גם להלן ויעשו כל חכמי לב בעושי המלאכה.

ובספר ליקוטי יהודה כתב דזהו גם כן כוונת רש"י "שנתן נפשו על הארון", היינו שסיכן את עצמו "להורות הלכה בפני רבו" לעשות את הארון ואח"כ את המשכן [ועיין ברש"ש שם דמדרש זה חולק על הגמ' ברכות נה, א].

לז, ה: הבדים בטבעות על צלעות הארון לשאת את הארון.

לכאורה יש כאן כפל לשון דהיה לו לומר לשאת אותו בהם כמו שכתוב במזבחות.

ואולי יש לומר דהנה מרן הגרי"ז [במכתבים שבסוף הספר] כתב דשני דינים איכא בנשיאת הארון, חדא דין נשיאה של משכן, ודינו בלויים מדין עבודת משא שיש בה דין עבודת הלויים, והוא האמור בסוף פרשת במדבר דקחשיב שם לארון בהדי שאר כלי המשכן, ודין זה היה רק עד בואם לבית עולמים, ומשם ואילך פקע דין עבודת משא. ושנית איכא דין מיוחד של נשיאת הארון המוזכר בקרא בפרשת עקב, והוא דין בפני עצמו שאינו שייך כלל לדין עבודת הלויים ומצוותו בכהנים ולא בלויים שהרי בפסוק שם כתיב גם ברכת כהנים ועבודה מעומד שהוא בכהנים עכ"ד.

ולפי זה יתכן דבשביל הדין נשיאה הנוסף שיש בארון יתר על שאר כלי המשכן, לכן יש כאן יתור "לשאת את הארון" וכיוצא בזה בתרומה [כה, יג] "על צלעות הארון לשאת את הארון בהם ולא אמר לשאת אותו בהם לרמוז על הדין הנוסף.

לז, כט: את שמן המשחה קודש ואת קטורת הסמים טהור.

החילוק שבשמן המשחה כתיב "קודש" ובקטורת "טהור", ביאר המשך חכמה הפירוש על פי מה דמסיק בשבועות דקטורת אפילו לאחר שהושמה במכתשת אינה קדושה קדושת הגוף ועיין ירושלמי שקלים, ולפיכך לא נפסלה בלינה, לא כן שמן המשחה קודש עכ"ד. והיינו דשמן המשחה נקרא קודש כיון דיש לו קדושת הגוף, אבל קטורת סמים נקרא טהור

ולא קודש כיון דלית ביה קדושת הגוף. אולם עדיין צריך ביאור אמאי בשמן המשחה לא כתיב טהור כמו דכתיב בקטורת.

ואולי יש לומר דהנה בחיזקוני לעיל [לא, ח ד"ה ואת המנורה הטהורה] כתב לא מצינו בשום כלי שבמשכן שנקרא טהור רק המנורה והשולחן בפרשת אמור [ויקרא כד, ו] והטעם לפי שלא היה עליהן מתן דמים עכ"ל.

ובאבני נזר [או"ח סימן כא אות ז] כתב דעת הרמב"ם שמור הנתון בשמן המשחה ובקטורת הוא דם חיה, והראב"ד כתב שהוא מין עשב או מין אילן, וקשה לי לדעת הרמב"ם דהא בגמרא אמרינן שדורשין בקטורת כלל ופרט וכלל מנטף מרבינן מין אילן משחלת גידולי קרקע, וא"כ מור זה שבא מחיה לא נתרבה ואיך יכנס במעשה הקטורת, וראיתי לרמב"ם שכתב מור שבשמן המשחה עם וי"ו ובקטורת מר בלי וי"ו אולי סבירא ליה מין אחר הוא עכ"ד.

ושמעתי מהג"ר מנחם כהן שליט"א דלפי זה נראה דמור של שמן המשחה הוא נעשה מדם חיה, ואילו מור שבמעשה הקטורת הוא עשב מין אילן, וא"כ לפי החיזקוני הנ"ל דלא מוזכר "טהור" במי שיש בו מתן דמים, כמו כן יש לומר דלא מוזכר טהור בשמן המשחה שמעורב בו דבר הנעשה מדם חיה, מה שאין כן קטורת דהמור נעשה מעשב מין אילן ואין לו שום שייכות לדמים כתיב בו טהור.

*

לח, ח: ויעש את הכיור נחושת ואת כנו נחושת במראות הצובאות אשר צבאו פתח אוהל מועד.

עיין רש"י. בפרדס יוסף הביא דבשו"ת חוות יאיר סימן קס"א הביא ראייה מדהיה משה מואס במראות הצובאות מפני שעשאן ליצר הרע ולא אמר משום שנשתמש בהם הדיוט, הוציא מזה דדבר שנשתמש להדיוט מותר לעשות דבר שבקדושה כגון פרוכת ולא כשו"ת מהרי"ל סימן קכ"א.

אמנם בפרדס יוסף מסיק [ד"ה ומה] דמהרי"ל לא אסר רק דלכתחילה אין לקנות מעיל שנשתמש להדיוט, אבל אם הקדיש לס"ת לא מיתסר ובנשתנה יש להתיר גם לכתחילה לקנות לעשות תשמיש קדושה עכ"ד.

והנה הרלב"ג כתב וכבר נתקבצו צבא מהם להתנדב אלו המראות לפי שלא היה להם נחושת אחר להשלים המלאכה וזה מורה על הפלגת נדבת לבם להביא המצטרך לזאת המלאכה עכ"ל. ולפ"ז יתכן דכיון דלא היה להם נחושת אחר להשלים המלאכה חשיב כדיעבד דשרי לכתחילה לעשות מדבר שנשתמש בו להדיוט.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

העלאת משכורות רבני הקהילות בעקבות יוקר המחייה

וַיָּבֹאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל מְלָאכֶת הַקֶּדֶשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּלֹאכֶתוֹ אֲשֶׁר הָמָּה עֹשִׂים
(לו, ד)

רב קהילה המתפרנס מבני קהילתו, טוען שכיון שהיוקר מאמיר והממשלה הרעה גוזרת גזירות חדשים לבקרים על הציבור וכמה טפלי תלויין ביה, לכן צריכים להגדיל את משכורתו. האם אכן כן הם פני הדברים והאם מוטל על פרנסי הציבור להעלות את שכרם של רבני הקהילות, הדיינים ונושאי המשרות התורניות הציבוריות?

*

תשובה: הלכה פסוקה היא שהציבור מחויב לפרנס רבניו ודייניו בריוח כראוי, וכמש"כ השו"ע (חו"מ ט, ג): "נהגו לעשות לבית דין קופה, שפוסקין ממון לפרנסת ב"ד, ומגבין אותה בתחלת השנה או בסופה, ואין בו משום תורת שוחד ותורת אגרא, כי חובה על ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם; וגם אם יש נדבות או הקדישות, סתם, לוקחים מהם". וכתב הרמ"א: "ויותר טוב לגבות מתחלת השנה, שיהא מוכן להם כדי שלא יצטרכו להחניף או להחזיק טובה לשום אדם (טור)", עכ"ל. וכתב הב"ח (יו"ד סו"ס רמ"ו) וז"ל: "ותדע שהרי אף רבי חייא היה מקבל פרס מבית רבי כדאיתא בפרק הדר (עירובין דף ע"ג א) דרב בי רבי חייא ורבי חייא בי רבי אמרי אין אנו צריכין לערב שהרי אנו על שלחן של רבי סמוכין. ואיתא נמי בפרק שני דייני גזירות (כתובות קו, א) דכי הווי רבנן מיפטרי מקמי אלישע הווי פיישו תרי אלפין ומאתים ומבי רב אלפא ומאתים ומבי רב הונא תמני מאה ופירש רש"י אוכלי שולחנו. ובסוף פרק הניזקין (גיטין ס, ב) ההוא שיפורה דמעיקרא הוה בי רב יהודה ולבסוף בי רבה וכו' דפירושו שופר של נדבה השלוחה לבני הישיבה כמו שכתב רש"י על שם רב שרירא גאון (אגרת רש"ג עמ' 88) והסכים עמו ר"ת בתוספות לשם (ד"ה שיפורה וד"ה אלא) וכן הערוך (ערך שופר). שמעינן דמעולם היו תלמידי חכמים מקבלים סיפוקם מן הנדבות ומראשי ישיבות". ובשו"ע הגר"ז (הלכות תלמוד תורה, פ"ד סו"ס ט"ז), כתב כך: "מאחר שנתמנה על הציבור אסור לו לעסוק בשום מלאכה בעצמו בפני שלשה כדי שלא יתבוזה והציבור מצווין לפרנסו בכבוד שלא יצטרך למעשה ידיו כלל ואפילו לעשרו כמ"ש הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו והוא הדין לכל גדול הדור ופרנס בכל מדינה ומדינה".

וכאשר היוקר מאמיר ומחירי המזון והדיור ויתר המצרכים הנחוצים עולה ועולה, כתב בשו"ת חתם סופר (חו"מ, סי' קס"ו) וז"ל: "והלא ידעו ויבינו כי ת"ח הממונה פרנס על הציבור מחויבים לעשות לו פרנסתו, לא הספיק מוסיפין לו אפילו אינו רוצה לקבל, מוסיפין לו על כרחו. ויעיין לשון סמ"ע סי' ט' ס"ק ח' ובש"ך י"ד סי' רמ"ו ס"ק כ' וכ"א ובטו"ז שם

ס"ק ז'. וז"ל רמב"ם פ"ד משקלים ה"ז: מגיהי ספרים וכו' ואם לא הספיקו להן אף על פי שלא רצו מוסיפין להם כדי צרכן הם ובניהם ובני ביתם, עכ"ל. נראה שיצא לו כן שגם לצורך כל בני ביתם מוסיפים על כרחם מדאמרי' ר"פ ב' דייני גזירות ק"ה ע"א לא רצו מוסיפין וקשה הא מעיקרא ע"כ פסקו להם סך כך וכך משום שהוא שעור הספקתם ופרנסתם והם קבלו עליהם לקבל כזה מן הציבור וא"כ מ"ש אח"כ כשנתייקר השער ולא הספיק זה הסך לצורכם מ"ט לא רצו לקבל יותר מ"ש השתא מדמעיקרא והלא לא בסך שיעור הממון נשתכרו ח"ו כפועל אלא בשיעור פרנסתם כדי שיהי' פנוים לעבודת ה' וא"כ כל הצריך לפרנסתם לפי הזמן הוא המגיע להם בדין ומדת חסידות אין כאן שלא ירצו לקבל, ע"כ פי' הרמב"ם שלא היה מצד יוקר השער שהוא מכת מדינה אלא מצד תוספת בני ביתם ואינהו גרמי עול הציבור ומשו"ה לא רצו לקבל הוספה ואפ"ה הוסיפו להם על כרחם. וא"כ מכ"ש בזמן הזה דאפילו שכר הראשון שנקצב בשעת קבלת הרב נפחת ע"י שינוי המטבע וגם השער נתייקר ומכ"ש כשנתוספו גם בני ביתו ה' ישמרם, שכופין הציבור למלאות סיפוקו של הרב, עכ"ל.

ועל דברי הרמב"ם (שקלים שם) שהזכיר החת"ס בתשובתו, כתב רבינו מרן הגר"ח קניבסקי בשקל הקדש שם, בשם שטמ"ק כתובות קה, ב בשם רש"י במהדו"ק: "אם לא הספיקו. דסכום זה נטלו אפי' אם הספיק להן בפחות שכך קבעו חכמים כדי שיהא להן בריוח ויוכלו לדון בישוב הדעת אבל אם לא הספיקו אף על פי שלא רצו לקחת שנתייראו ליטול מן ההקדש ורוצים לצמצם עצמם במיעוט מזונות אין שומעין להם אלא נותנין להם כל צרכן שלהן ונשיהן ובניהן וכל בני ביתם".

ואב"ד קישינב הגרי"ל צירלסון זצ"ל בשו"ת עצי הלבנון (יו"ד סי' ס) דן בנידו"ד, שהרב טען שהיוקר האמיר ומבקש שיעלו משכורתו, וכותב אחר שהביא דברי הפוסקים בנידו"ד וכפי שהבאנו לעיל, וז"ל: "ודאי דבנידון דידן, באם שאפסה כל עצה נכונה אחרת בשביל הטבת מצב הרב דמתא, רשאי ורשאי הצבור לשנות לתכלית נחוצה כזו את הכנסת החנות. דעד כאן לא קאמר הרמ"א (סי' רנ"א, ס"ג), ש"אין לפרנס הרב שבעיר מכיס של צדקה", אלא היכא שיש ביד הצבור "לעשות לו סיפוק ממקום אחר", כמו שמדקדק ביתור לשונו שם, אבל לא בשעת-הדחק הגדולה, שאין כל מקור אחר לצורך סיפוקו. הגע עצמך: אם שר התורה כר"ת "היה נוהג (בתור חבר עיר, הבא בכח הצבור) לתת מעות הקופה (של צדקה) לשומרי העיר" החולנים, ה"שוקדים לשוא" (תוספות ב"ב דף ח' ע"ב, בד"ה "ולשנותו"), - ק"ו בן בנו של ק"ו, דשפיר דמי לתנן בשעת הנחיצות לשומרי העיר הרוחנים (דהיינו חכמי התורה, דעלייהו הוא דקאמרינן בפסיקתא דאיכה: "הלין אינון נטורי קרתא"): שהם הם הינם הנוטרים הנכונים והנאמנים לא רק של עריהם הפרטיות, כי גם של כללות "כרם ה' צבאות". כדדרשינן בשבועות (דף ל"ה, ע"ב) [כוונתו למש"כ שם: "כרמי שלי לפני האלף לך שלמה", שלמה לדידיה "ומאתים לנוטרים את פריו", רבנן, וי"א אף זה חול. "הנה מטתו שלשלמה ששים" אף זה ולא מיבעי האיך אלא הא דאמר שמואל מלכותא דקטלא חד משייתא בעלמא לא מיענשא שנאמר "כרמי שלי לפני האלף לך שלמה" למלכותא דרקייעא "ומאתים לנוטרים את פריו" למלכותא דארעא" - שב"ג]. והיינו שהעמידו לפנינו

בירושלים את כלכלת הדיינים, הנוטרים הללו, בשורה אחת עם כלכלת המזבח (שגם הוא נוטר אותו הכרם, בזה שהנהו "מזיח ומזין ומחבב ומכפר", כדדרשינן בכתובות דף י' ע"ב), לענין שהוצאות שתיהן גם יחד ניתנו מתרומת הלשכה, כדנקטינן בכתובות (דף ק"ה, ע"א), עכ"ל.

נמצא שמצוה רבתא להעלות את שכר רבני הקהילות והדיינים וכיוצ"ב, וחוב גדול מוטל על פרנסי העיר לדאוג לכך.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

דעת הראשונים והגר"א בענין קו התאריך ו"נדידת היבשות"

שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קָדֵשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לָהּ (לה, ב)
כידוע יש מבוכה גדולה בקביעת מקומו של 'קו התאריך', שמשם מתחילים כל הימים, ונפק"מ לקביעת השבתות והמועדים בארצות מסויימות, והראשונים שהגיעו אלינו דבריהם בענין זה הם: הכוזרי (מאמר ב' סי' כ') בעה"מ (בסוגיית נולד קודם חצות, ר"ה דף ה' ע"ב מדפי הרי"ף) הראב"ד (בהשגתו על בעה"מ בספר כתוב שם) ראב"ח הנשיא (ספר העיבור מאמר א' שער י') והתוכן ר' יצחק הישראלי (יסוד עולם מאמר ב' פי"ז) ועוד כמה קדמונים שהובאו בתוך דבריהם.

ולפי פשטות לשונות הראשונים שלפנינו כולם מודים שהימים מתחילים מקצה המזרח, ונחלקו רק בטעם הדבר, לשיטת הכוזרי והבעה"מ עיקר תחילת הימים היא מארץ ישראל, אלא שכל רבע הכדור המזרחי נגרר אחרי א"י, ולשיטת ראב"ח הנשיא והיסוד עולם ועוד קדמונים עיקר תחילת הימים היא מקצה המזרח, דהיינו 90 מעלות ממזרח לירושלים, כיון ששם תחילת הישוב.

ואמנם היסו"ע הבין בדעת הכוזרי ובעה"מ שקו התאריך הוא בירושלים, והשיג ע"ז בחריפות, וכדבריו הבינו כמה אחרונים, אך היסו"ע עצמו העיר שמבואר בדבריהם ג"כ שסוף היום הוא בקצה המזרח, וכתב שסתרו את דברי עצמם, ומחמת שהיה בעצמו מהראשונים והיה חכם גדול בתכונה לא טרח ליישב את דבריהם, אך ברור שאין לחשוד את רבותינו הראשונים שלא השגיחו בדברי עצמם ח"ו, מה גם שבדברי הכוזרי מבואר להדיא שקו התאריך אינו רק בנקודה אחת אלא יש לו "רוחב", דהיינו שיש שטח שלם שנגרר אחרי הנקודה של קו התאריך, והשבת בדמשק לפני ירושלים וכן עד קצה המזרח (כך פשטות כוונתו, כפי שביאר האוצר נחמד, והקול יהודה ביאר שלשיטתו קו התאריך 24 מעלות מירושלים, ופירושו דחוק), וכן מוסכם אצל גדולי הדורות האחרונים שלדעתם הימים מתחילים בקצה המזרח.

ובספר היומם נדחק מאוד להעמיס בדברי הכוזרי והבעה"מ כוונות אחרות, אך מוסכם על כולם שדבריו דחויים, ושם פי"ז נקט שדעת הראב"ד והיסו"ע היא שקו התאריך הוא בטבור הים, דהיינו 180 מעלות מארץ ישראל, אך דבריו תמוהים, כי דברי היסו"ע מפורשים וברורים שהימים מתחילים מ'קצה המזרח', ומפורש בדבריו ש'קצה המזרח' הוא 90 מעלות מירושלים, כלשון המורגלת אצל התוכנים הקדמונים, וגם פשטות לשון הראב"ד ברורה שהימים מתחילים מקצה המזרח].

והנה היסוד עולם בנה את כל שיטתו על ההנחה הפשוטה שיש ישוב ויבשה רק בחצי העליון של כדור הארץ, אבל החצי התחתון כולו ים, כידוע שכך היתה הדעה הרווחת אצל

רוב הקדמונים, כמבואר בכמה מקומות, וכן ראב"ח הנשיא כתב בספר העיבור מאמר א' שער י' שהשמש נבראה ביום הרביעי במקום שתאיר על כל הארץ בשובה, כדכתיב "יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ", דהיינו מעל ירושלים שהיא אמצע העולם, ועפ"ז קבע שהימים מתחילים מן המזרח, ששם היתה השקיעה הראשונה בעולם בעת בריאת השמש, ופירוש זה ג"כ מיוסד על ההנחה שהיתה יבשה רק בחצי העליון של הכדור.

אמנם לאחר גילוי יבשת אמריקה לפני כחמש מאות שנה נתברר שכדור הארץ מיושב מכל סביבותיו, ועל פי זה כתב התוכן ר' דוד גאנו בספרו נחמד ונעים שער ו' סי' קס"א שדברי היסוד עולם הנ"ל דחויים לגמרי, ולא מצא פתרון לשאלה היכן יש לקבוע את קו התאריך ע"פ המציאות הידועה לנו, וטענתו שייכת ג"כ על דברי ראב"ח הנשיא.

וטענה זו שייכת קצת ג"כ על דעת הכוזרי והבעה"מ, דלשיטתם רבע הכדור שבין קצה המזרח לירושלים נגרר אחרי ירושלים, ולכאורה יש מקום לומר שזהו משום שחשבו שאין שום ישוב אחרי קצה המזרח, אך אילו ידעו שיש ישוב גם בחצי הכדור התחתון אולי היו אומרים שכל חצי הכדור המזרחי נגרר אחרי ירושלים שיתחיל שם היום לפני ירושלים, דמהיכא תיתי שרק רבע כדור יגרר אחרי ירושלים ולא יותר.

דעת הגר"א כשיטת החזו"א

אמנם הנה בספר תוספות אהרן (להגאון הגדול בדורו מהר"ר אהרן אב"ד קראטינגא ופינסק, נלב"ע בשנת תר"א) בסוגיית נולד קודם חצות כתב: "ואע"פ שבספר נחמד ונעים בשער ששי סי' קס"א ראה לתמוה מכל זה גם לדעת היסוד עולם והרבה קדמונים שהביא שם שתחילת קריאת שם של כל יום ויום הוא מקצה המזרח, וכל תמיהותיו לפי דעת האחרונים שאמרו שנמצא ישוב גם נוכח כפות רגלינו, אבל לפי מה שקבלנו משם הגאון רשכב"ה החסיד מוהר"א מווילנא נ"ע שבסוף ימיו הסכים שהעיקר כדעת הקדמונים בזה, ושעל חצי הכדור העליון בלבד עשו האחרונים כל הקפתם, לפי זה ודאי ניחא הכל לדעת היסוד עולם והקדמונים."

ומבואר מדבריו שדעת רבינו הגדול הגר"א ז"ל היא כדעת החזו"א שקו התאריך הוא בקצה המזרח, ובכל הספרים העוסקים בענין זה לא ראיתי שהדגישו את הידיעה הגדולה הזאת שכן דעת רבינו הגר"א, אף שהביאו מדברי התוספות אהרן באותו ענין, ויש שאף העתיקו את מה שכתב בשם הגר"א אך לא עמדו על המשמעות הגדולה של הדברים הללו (ואחד החולקים על החזו"א הביא את הדברים הללו בספרו סי' י"א אך שיבש לגמרי את משמעותם), ופלא שלא השגichו בדברים כה מפורשים, ופשוט שכדאי הוא רבינו הגדול ז"ל להכריע על פיו לגמרי את השאלה החמורה הזאת שכה נתחבטו בה בדורות האחרונים.

ונימוקו של הגר"א היה "שעל חצי הכדור העליון בלבד עשו האחרונים כל הקפתם", דהיינו שהקובע לענין זה הוא רק חצי הכדור העליון שהוא עיקר הישוב, ולכן תחילת הימים היא מקצה המזרח ששם תחילתו של חצי הכדור העליון, וממילא דעת היסוד עולם נכונה מאוד גם לפי המציאות שיש ישוב בכל הכדור, וכן נכונה מאוד לפ"ז דעת הכוזרי ובעה"מ שרק המזרח של החצי העליון נגרר אחרי ירושלים.

(ומה שכתב התוס' אהרן עשו "האחרונים" כל הקפתם פשוט שהוא ט"ס, ואולי צ"ל "הקדמונים", ולולי מיסתפינא נראה לענ"ד דצ"ל: "שעל חצי הכדור העליון בלבד עושין המאורות כל הקפתם").

והיינו כמ"ש החזו"א בקונטרס י"ח שעות אות ב': "כי שטח עליון של הארץ הוא עיקר הישוב משום שבאמצעו המקומות המקודשות ביותר א"י וירושלים, ובו תחילת הישוב בשעת בריאת העולם ובו ישב אדם הראשון, ולפיכך משמשים הרבה פעמים בשם מרכז הישוב על ירושלים, בבחינת מרכז שטח העליון ולא על מרכז הכדור, ועוד חשיבות מיוחדת מיחדים לו לשטח העליון וישוב התחתון בכלל איי הים יחשב". עכ"ל.

וכעין זה מצאתי בדברי רבינו הרמח"ל באדיר במרום (הובא בילקוט ידיעות האמת עמ' רעה- רעו) שכתב:

"והנה העולם הוא גלגלי, עד שאי אפשר להזכיר לא מזרח ולא מערב לא צפון ולא דרום לא מעלה ולא מטה בקביעות, כי משתנים כל הקצוות לפי המקום והיושבים במקום ההוא, אך האמת הוא שעליונו של עולם הוא הצד הזה שאנחנו בו, דהיינו צד ארץ ישראל, כי משם הושתת העולם, ומשם יורד השפע תמיד ומתחלק לכל הצדדים, ועל כן זה הצד הוא העיקרי לכל הדברים, ועל פי זה נשער חצי העולם בחשוב ארץ ישראל לטבור העולם, דהיינו עליונו של הגלגל, וירדו המעלות מכאן ומכאן עד תשלום האופק הכללי, פירוש בהבדיל הארץ כולה לשני אופקים, והאמת כי כל זה הוא בסוד העליון והתחתון שאין התחתון מקבל אלא מסוף העליון... ונמצא שבהגיע השמש אל נקודת המזרח הנה שם יצא הפנימיות הראוי לו... ומתלבש בשמש העובר דרך שם וזה מתלבש בו עד הגיע אל נקודת המערב שאז יסתלק ממנו, אך אותה הנקודה עצמה היא מזרח לאופק התחתון, והאמת כי שם יקבל השמש פנימיות אחר הראוי לאופק הב'".

ומבואר מדבריו כדברי הגר"א והחזו"א שהצד העליון הוא הצד העיקרי בכדור הארץ ולכן זריחת השמש באופק העליון של הכדור קודמת לזריחתה באופק התחתון, ואמנם אין למדין הלכה מאגדה, אך מ"מ חזינן שדברי הגר"א והחזו"א הם דברי אלקים חיים ומתאימים לדברי קדשו של רבינו הרמח"ל בסתרי תורה.

"נדידת היבשות"

ולענ"ד יש להוסיף בזה עוד טעם לשבח, דהנה בדורות האחרונים נתפרסמה בעולם המדע השערה של כמה מדענים שבעבר היו כל היבשות יבשת אחת גדולה, ובמשך הזמן נפרדה היבשה לכמה חלקים, והחלקים נתרחקו זה מזה עד שנוצרו כמה יבשות נפרדות, ותיאוריה זו ידועה בשם 'נדידת היבשות', והוכיחו זאת המדענים מההתאמה המדוייקת שבין צורת קו הגבול המזרחי של יבשת אמריקה לבין צורת קו הגבול המערבי של אירופה ואפריקה, וכן מצאו התאמה בין רכסי הרים שבאפריקה ודרום אמריקה, והמדידות הראו שגם היום מתרחקת אמריקה מאירופה כל שנה בכ"ס ס"מ, ותיאוריה זו נתקבלה ע"י הרבה מדענים.

ונראה שיש לתיאוריה זו סמך ממה שכתוב בתורה בבריאת העולם "וַיֵּאמֶר אֱלֹקִים יִקְוּ הַיָּמִים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה הַיִּבְשָׁה וַיְהִי כֵן", משמע שאז כל הימים היו

ב"מקום אחד" גדול, ולא כמו היום שיש הרבה ימים מפוזרים סביב היבשות, וא"כ על כרחך שגם היבשה היתה רק אחת ולא כמה יבשות, וכן ממה שכתוב "ותראה היבשה" משמע שהיתה אז רק יבשה אחת.

ואין להקשות על זה מן הכתוב "למקוה המים קרא ימים", משמע לכאורה שכבר אז היו כמה ימים כפי שהוא היום, דהא תנן בפרה פ"ח מ"ח ומקואות פ"ה מ"ד: "כל הימים כמקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים, ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה", ופירש"י בשבת ק"ט ע"א: "שמעורבין בו מיני ימים הרבה שכל הנחלים הולכים אל הים", ובב"ר ה' ח': "ולמקוה המים קרא ימים א"ר יוסי ב"ר חלפתא והלא ים אחד הוא ומה ת"ל ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיא". הרי שלדעת ר' יהודה ור' יוסי אין מפסוק זה כל ראייה שהיו בימי בראשית כמה ימים, כי כוונת הפסוק רק לים הגדול שהוא האוקיינוס.

וגם לדעת ר' מאיר שפסוק נאמר על כמה ימים, יש לומר שבא לרבות ימים שהיו בתוך היבשה כמו ים כנרת והים השחור והים הכספי, אך האוקיינוס היה אז רק ים אחד גדול הסובב את כל היבשה.

ויש המשערים שפירוד היבשות אירע בדור הפלגה, וכך יתפרש הכתוב "כי בימיו נפלגה הארץ" כפשוטו ממש, שהארץ עצמה "נפלגה", דהיינו שהיבשת נתחלקה לכמה חלקים, ועשה זאת הקב"ה כדי להפריד לגמרי בין העמים, ולהפיצם על פני כל הארץ.

ולפ"ז נמצא שבזמן הבריאה באמת היתה יבשה רק בחצי הכדור העליון, וכאשר נמדוד את רוחב היבשות של ימינו ונחבר את כולם ליבשה אחת גדולה נראה שאינו רחוק מק"פ מעלות, ואפשר שבזמן הבריאה היה שיעור היבשה ק"פ מעלות בדיוק (ובמשך הדורות נשתנה מעט רוחב היבשות ע"י סחף, רעידות אדמה, הרי געש, שטפונות וכדו'), ולפ"ז יתפרשו כפשוטם דברי חז"ל שירושלים היא טבור הארץ, כי כן היה בעת הבריאה, וברור שגם אחר נדידת היבשות נותרה חשיבות המרכז לירושלים.

ואם כנים הדברים האלה נמצא כי אמת וצדק אמרי פיהו של ראב"ח הנשיא שבעת הבריאה האירה השמש על פני כל הארץ בשוה, וגם טעמו של היסוד עולם נכון מאוד, כי אז בששת ימי בראשית אכן התחיל סיבוב הימים מקצה המזרח, וממילא שם הוא מקום תחילת מנין הימים לעולם ועד, וכן נכון מאוד טעמו של הכוזרי שרק רבע הכדור המזרחי נגרר אחרי ירושלים, כי בזמן הבריאה אכן לא היתה שום יבשה משם ואילך.

סיכום:

שיטת כל הקדמונים שהימים מתחילים מקצה המזרח שרירה וקיימת גם אחרי גילוי אמריקה, וכן הכריע רבינו הגר"א בסוף ימיו.

טעם הדבר נתבאר ע"פ החזו"א והרמח"ל שעיקר הישוב הוא בחצי הכדור העליון.

ועוד נתבאר בס"ד טעם חדש ונפלא ע"פ תיאוריית 'נדידת היבשות', שלפיה בזמן הבריאה באמת היתה רק יבשה אחת גדולה בחצי הכדור העליון, שתחילתה היתה בקצה המזרח, ושם החלו ימי בראשית.

(כמובן שעדיין לא התחלתי להקיף את כל הפולמוס הגדול שהתחולל בענין זה בדורות האחרונים, ועוד חזון למועד בע"ה).

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

מדוע בית דין שטעו והרגו בשבת, מביאים חטאת על שגגתם?

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת (לה, ג)

ביבמות (ו', ע"ב) ילפינן מהכא, שמי שנתחייב מיתת בית דין, אין בית דין הורגים אותו בשבת. שהרי "מושבות" דקאמר קרא, היינו בית דין, וקאמר רחמנא "לא תבערו".

והנה, ספר החינוך (מצוה קי"ד) כתב, שאם עברו בית דין והרגו בעצמם בשבת, כגון ששרפוהו הם בידיהם, אם היו עדים והתראה, הבי"ד חייבים סקילה, ואם לא היתה התראה חייבים כרת, ואם היו הבי"ד שוגגין, חייבין חטאת לכפרה.

ויש להקשות, אמאי חייבין הבי"ד חטאת בשוגג, הא אמרינן (בשבת דף קל"ז, ע"א), דאע"פ שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, מ"מ אם מל בשבת פטור מחטאת, משום דהוה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה.

ולפ"ז צ"ע, דאף כאן בבי"ד שטעו והרגו בשבת, נימא נמי דהוו טועים בדבר מצוה, דהא הבי"ד שגגו וחשבו דאיכא מצוה להורגו גם בשבת, ונימא דיפטרו אף מחטאת על שגגתם.

ת. וי"ל כי החילוק בין המקרים ברור הוא. שם בגמרא בשבת מבואר, כי הנידון הוא במקרה שהיו לו ב' תינוקות, אחד למול ביום ראשון ואחד בשבת, ומתוך טרדתו טעה הוא ומל את התינוק של יום ראשון בשבת. והטעם ששם הוא לא יהיה חייב חטאת על טעותו, משום ש"ניתנה שבת לידחות" אצלו, שהרי נשאר לו תינוק למול בשבת בזמנה, ומחמתו הוא טרוד וטעה, ולכן בזה פוטרו ר' יהושע מחטאת.

נמצא כי שם המוהל לא עשה טעות בעצם מעשה המילה בשבת, דעצם מעשה זה לא היה מעשה איסור מכל וכל, שכן אצל אחד מהתינוקות לפחות היה זה מעשה היתר. נמצא דהטעות היא לא על עצם המעשה, אלא על מי לעשות את המעשה, דהיינו בתינוק עצמו. דבר כזה ניתן לדון לזכות, שמתוך טרדתו לא הבחינו איזה תינוק יש למול בהיתר באותה שבת.

אבל כאן, בבי"ד שטעה ולא ידע את עיקר הדין המבואר כאן שאין לדון ולהרוג בשבת, ושם לא נאמרו חילוקים בדין זה, שיש מי שמותר לדון ולהרוג בשבת ויש מי שאסור, אלא את כולם אסור לדון ולהרוג בשבת מכל וכל. נמצא שלבי"ד היתה טעות יסודית בעצם המעשה הנעשה בשבת, במקרה כזה שפיר י"ל שיביאו הבי"ד חטאת על שגגתם, ואינו דומה למוהל בב' התינוקות הנ"ל.

*

ביאור סדר התרומות המבואר בפרשה

קחו מאתכם תְּרוּמָה לַה' (לה, ה)

סדר תרומת בני ישראל למשכן כך הוא (ל"ה, כ"ב – כ"ח), תרומת זהב. תכלת וארגמן וכו' ועורות. תרומת כסף ונחשת, ועצי שטים. ויביאו מטוה את התכלת, וטוו את העזים. ותרומת הנשיאים.

וצריך לפרש, מפני מה הפסיק הכתוב בין תרומת הזהב לכסף ונחושת, והזכיר באמצע את תרומת התכלת והארגמן וכו'. ולאחר תרומת הכסף והנחושת, חזר והזכיר את טויית התכלת וכו'.

אמנם נראה לבאר כי סדר תרומות המשכן מדוקדק בסדר הפסוקים, ומנו תחילה את התרומות שמהם נעשו הדברים היותר חשובים ומעולים בכלי המשכן, ואח"כ את הפחותים מהם, בסדר הולך ויורד. תחילה מנו את נדבת הזהב, שהיתה מיועדת לכלי המשכן המקודשים, ארון הקודש, מנורת הזהב, מזבח הזהב ושאר כל שלי השרת.

אחר כלי השרת, מנו את החומרים שייעדו אותם לבגדי הקודש, שגם הם קדושים כאשר יהיו על הכהנים בעבודתם, אך אינם ממש ככלי השרת, כמו הארון שהיתה בו התורה בעצמה והלוחות, והמנורה שהיתה עדות לישראל וניסים נעשו בה, ולכן אחר הזהב מנה את התכלת והארגמן.

אחר שמנה את הבדים לבגדי הקודש, מנה את העורות, שייעדו אותם לפריסה על המשכן, כי שם ה"משכן" היה נקרא על העורות הפרוסים, שכן לשון משכן מורה על אוהל עראי, ולכן היתה בעורות עצמם מעלה מיוחדת, שהם עצמם נקראו "משכן", ולא הקרשים שהיו בצד. ולפיכך מנאם כאן תחילה.

אחר העורות מנה את הכסף והנחושת, שייעדו לאדנים עצמם שניתנו בקצות הקרשים, ואח"כ מנה את עצי השיטים שיועדו לקרשים עצמם. הרי שנדבת ישראל נשנתה לפי סדר חשיבות ומעלת הדברים שיעשו מן התרומות.

לאחר שביאר את התרומות עצמם, חזר לבאר את סדר עשייתם, והתחיל מטויית התכלת ע"י הנשים, "ויביאו מטווה את התכלת" ושאר עניני העשייה והמלאכה המפורשים, והם היו כבר בסדר אחר.

*

כיצד בירכו בעת לבישת בגדי הכהונה?

אֶת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד לְשָׂרֵת בְּקֹדֶשׁ (לה, יט)

בדין לבישת בגדי כהונה, מצאנו מחלוקת ראשונים אי איכא מצוה בזה.

דעת הרמב"ם (ספה"מ עשה לג וכן במנין הקצר ובפרטי המצוות בהל' כלי המקדש) דאיכא מצוה בכך.

אולם הרמב"ן (שם) מביא, שבעל הלכות גדולות לא מנאה במנין המצוות. וטעמו מבואר, שאין לבישת הבגדים אלא הכשר עבודה, ונכללת במצות העבודה בבית המקדש, עיי"ש. ויש לדון, לשיטת הרמב"ם דאיכא מצוה לבישת הבגדים, אי ברכו הכהנים ברכת המצוות קודם לבישת הבגדים: "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו ללבוש בגדי כהונה". ובאמת בארצות החיים (למלבי"ם סי"ח סק"א) כתב בפשיטות שברכו על מצוה זו נוכ"כ שו"ת משכנות יעקב (או"ח ח), עיי"ש].

וצ"ב, כיצד ברכו על הלבישה, הלא ודאי שאת המצוה מקיים רק אחר שעובד בבגדים, ובלבישה בעלמא בלא עבודה לא מקיים מצוה (כדברי הרמב"ם (פ"י מהל' כלאים הל' לב ופ"ח מכהמ"ק הי"ב) שהלובש אבנט שלא בשעת עבודה עובר על שעטנז), ואנן קיי"לדכל שאין עשייתה גמר מצוה אין מברכים עליה (מנחות (מב, ב) בהא דאין מברכים על עשיית תפילין כיון שהמצוה נגמרת רק בקשירתן).

ת. נראה שחילוק גדול ישנה בין מצוות עשיית התפילין ועשיית הסוכה, דקי"ל שאינו מברך עליהם, לבין מצות לבישת בגדי הכהונה, שכן עשיית תפילין ועשיית הסוכה, נחשבות ל"הכשר מצווה", שכיון שאין המצווה נגמרת אלא בקשירה, אע"פ שיש מצווה גם בכתיבה, מ"מ אין הברכה נאמרת אלא בעת סיום וקיום המצווה [ובהא מילתא אי מברכין על הכשר מצווה, ידוע דפליגי הבבלי והירושלמי, דלדעת הירושלמי מברכין על עשיית תפילין וסוכה, ולדעת הבבלי אין מברכין וכן הלכה].

והנה מלשון הרמב"ם מבואר, כי אף ישנה מצות עשה לבישת בגדי הכהונה, וקיום המצווה נעשה בעת הלבישה עצמה, ואף שמטרת לבישת הבגדים ותכליתם היא העבודה, אמנם את המצווה מקיים הכהן גם ללא העבודה, אלא בעצם מעשה הלבישה, כאשר הדבר עושהו עומד ומוכן לעבודה.

וז"ל הרמב"ם בספר המצוות (עשה ל"ג): "והמצוה הל"ג היא, **שנצטוו** הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים **לכבוד ולתפארת** - ואז יעבדו במקדש, והוא אמרו יתעלה ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" עכ"ל. הרי מדויק מדברי הרמב"ם, כי תכלית לבישת הבגדים הוא לא רק העבודה אלא "לכבוד ולתפארת", וכן חזינן דאיכא מצווה בעצם הלבישה.

וכן נראה להוכיח אליבא דהארצות החיים דכתב דבירכו "ללבוש בגדי כהונה", דמעצם נוסח הברכה יש ללמוד כי עצם המצווה היא הלבישה עצמה, וכמו שמברכים "לישב בסוכה", משום שקיום המצווה נגמר בישיבה עצמה, ואם נכונה ההנחה כי עיקר המצווה אינה אלא בעבודה עם בגדי הכהונה, לא היה צריך לשאול אלא על נוסח הברכה, שהיה צריך להיות "לעבוד בבגדי כהונה", או "לעבוד את עבודת המקדש" וכיו"ב, ומהא דלא אמרינן הכי שמע מינה דעיקר המצווה בעצם מעשה הלבישה היא, כאשר הכהן היה מראה שהוא מוכן ועומד לעבודה.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בענין אין עונשין בשבת

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת (לה, ג)

במכילתא וכן בסנהדרין ל"ה: ילפי' מכאן שאין ממיתין מיתת ב"ד בשבת ע"כ וכתב הרמב"ם בפכ"ד מהל' שבת ה"ז אין עונשין בשבת אף על פי שהעונש מצות עשה אינה דוחה שבת כיצד הרי שנתחייב בבית דין מלקות או מיתה אין מלקין אותו ואין ממיתין אותו בשבת שנאמר (שמות ל"ה) לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת זו אזהרה לבית דין שלא ישרפו בשבת מי שנתחייב שריפה והוא הדין לשאר עונשין עכ"ל. וכן הביא במנין המצוות בהקדמה להל' שבת אין עונשין.

ומקורו בברייתא דסנהדרין ל"ה: דתנא דבי רבי ישמעאל לא תבערו אש מה תלמוד לומר מה תלמוד לומר וכו' לפי שנאמר כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת שומע אני בין בחול בין בשבת וכו' תלמוד לומר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה מושבות האמור להלן בית דין אף מושבות האמור כאן בית דין. ובמכילתא ויקהל מוסיף שריפה בכלל היתה ויצאת ללמד מה שרפה שהיא אחת ממיתות בין דין אינה דוחה את השבת אף כל שאר מיתות בית דין לא ידחו את השבת. ע"כ

ויש להקדים בירור שמה שאין דנין בשבת הוא ענין אחר שהביא בפכ"ג הל' י"ד ומקורו במתני' ביצה ל"ו: ובגמ' שם גזירה שמא יכתוב. וכאן הענין הוא עונש גרידא.

זאת ועוד, מבואר מדעת הרמב"ם שדלא קאי לאו דלא תבערו כאן על מעשה המלאכה שמחלל שבת, אלא ענין בפני עצמו שעל מה שמעניש הוא חייב בלאו זה.

וכתב על זה המג"א בסי' של"ט דמכל הנ"ל משמע דעל מיתת ב"ד בלבד קאי לאו דלא תבערו וא"כ ק' מנ"ל להרמב"ם איסור לאו לענוש במלקות ושאר עונשין.

וכ' המג"א דאפשר דבמלקות נמי איכא חילול שבת כגון שעושה חבורה [ולכאו' צ"ע דמקלקל הוא [ואולי מצד כפרה נחשב כמתקן ומאיך צ"ע בעצם החבלה אין כפרה] – וכן "שאר עונשין שכ' הרמב"ם בסוף דבריו לכאו' אינו קאי רק על מלקות].

עוד כ' המג"א שאפשר שמקרא דכל מושבותיכם נפקא לן שאין דנין כלל. ובאמת אי' הכי בירושלמי פ"ד דסנהדרין ה"ו [וכן כ' בא"ר] מיכן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת מאי טעמא נאמר כאן בכל מושבותיכם ונאמר להלן והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה להלן בבית דין הכתוב מדבר אף כאן בב"ד הכתוב מדבר עכ"ל. ודברי הירושלמי הביא גם בסהמ"צ ל"ת שכ"ב – שהזהירונו מענוש הגדרים על החוטאים ולהעביר

הדינין ביום השבת והוא אמרו לא תבערו אש וגו' ביום השבת וכו' ובגמרא דבני מערבא - רבי אילא בשם רבי ינאי מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת:

ולכאן צ"ע שדברי הירו' האלה מיירי במיתת ב"ד דאי' התם ריש לקיש בעי וידונו אותו בשבת ויגמר דינו בשבת ויהרג בשבת. ועל זה מביא את הדרשה דמושבותיכם שאין דנין בשבת ומנין לנו דמיירי בשאר עונשין וכן הק' הפמ"ג בפתיחה להל' שבת.

והנה יש להקדים ענין הג"ש שבירושלמי דילפי' דאין ב"ד דנין מקרא דבכל מושבותיכם דילפי' מג"ש לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם [מקרא בפ' מסעי] מה להלן בבית דין הכתוב מדבר אף כאן בב"ד הכתוב מדבר והרי דמיירי בדבר הנוהג לדורות. והנה פי' הרמב"ן בפ' מסעי שם, כי זה יורה אפילו על זמן הגלות בחוצה לארץ, וכו' ויאמר שתהיה לנו לדורות עדה שופטת אפילו לאחר חורבן, לדון דיני קנסות וגזלות וחבלות וכל דבר שבממון ושל מלקות ארבעים ולפ"ז דילפי' ג"ש דלא תבערו אש מהתם אין ג"ש למחצה ונמצא דקרא דהתם מיירי במלקות ושאר עונשין הנוהגין לדורות]. [ואף מצינו דמושבותיכם לחוד ילפי' דנוהג בזה"ז ע' תוס' קידושין ל"ז].

וכן דעת הרמב"ם בפ"ד בהל' סנהדרין הי"א אין דנין דיני נפשות אלא בפני הבית והוא שיהיה בית דין הגדול שם בלשכה שבמקדש. ולהלן בפט"ז ה"ב שם כתב הרמב"ם מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה בפני שלשה סמוכין עכ"ל והרי שיש חילוק בין מיתת ב"ד לבין מלקות אם נוהג בזמן הזה.

ולפ"ז י"ל דהואיל א"כ ע"כ לא מיירי בעונש מב"ד לבד שהרי אינו נוהג לדורות, אלא וודאי אתי לרבווי עונשין הנוהגין לדורות כגון מלקות והרמב"ם לשיטתו דמלקות נוהג בזה"ז וה"ה לשאר עונשין הנוהגים לדורות ודו"ק.

ומה שהוציא מלקות מן הכלל בתחילת דבריו ובסוף כלל עונשין אחרים י"ל שבא לאפוקי מדעת רב כהן גאון הובא בשבה"ל שבת אות ס' שמלקין בשבת.

ולפ"ז נמצא שבלאו איסור לא תבערו קאי על עונשין וכמ"ש בסהמ"צ ל"ת שכ"ב שהזהירו מעונש הגדרים על החוטאים ולהעביר הדינין ביום השבת והוא אמרו לא תבערו אש וגו' ביום השבת [ובתרגום החדש לבצע את העונשין ולהוציא לפועל פסקי הדין בשבת]. וע' חינוך שמחלק בין ציווי שאין מעשה אלא לאו גרידא בין מעשה בידיים חינוך קי"ד ואם עברו וציוו לשרוף בריה בשבת עברו על לאו זה. ואין לוקין עליו אם לא עשו בו מעשה. ואם עשו בו מעשה, כגון ששרפוהו הם בידיהם, אם יש עדים והתראה נסקלין. [כנראה שנ"מ שאם התרו אותו משום לא תבערו על מלאכה אחרת כגון שסוקל]

עכ"פ לפי הרמב"ם שהגדר הוא הוצאת העונש לפועל יש לעיין לפ"ז מה יהי' הדין בחבישה בבית הסוהר. ומצינו בזה פלוגתא בין הגאונים בשבה"ל שם הביא בשם רב שרירא גאון דאין חובשין וכ"פ בב"י רס"ג ובשו"ע של"ט ובתשובת הגאונים שע"ת סי' קפ"ב בשם רב פלטוי כ' שחובשין. ויתכן דפליגי אם זו היכי תמצי שלא יברח לא נכלל בכלל עונש. או"ד דחבישה מקרי תחילת העונש מכיון דא"א בלאו הכי והוי כמו כופתיו אותו דמכות דמסתברא דג"כ אסור בשבת.

בענין אין עונשין בשבת

ואם נכונים הדברים דהו טעמא דאיסורא מיושב מה שהק' על זה בשבות יעקב ח"א סי' י"ד מהא ויניחו אותנו במשמר דמקושש דמשמע שהי' בשבת. ולפ"ז דטעם האוסר הוא משום שהוא תחילת העונש, שאני התם שלא הי' דינו ברור שכן נאמר ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה יעשה לו עכ"ל.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

שתי הקצוות של "המראות הצובאות", "משה מואס בהן",
והקב"ה אומר "חביבין עלי מן הכל", הביאור בזה
וַיַּעַשׂ אֶת הַפִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת פָּנָיו נְחֹשֶׁת בְּמֵרָאֵת הַצְּבָאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד (לח,
(ח)

וכתב רש"י "במראת הצובאת - בנות ישראל היו בידן מראות, שרואות בהן כשהן
מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן, מפני
שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל".
ויש להבין מדוע באמת נלקחו אותם מראות למשכן, והרי צודקת טענת משה רבינו שנעשו
אלו ליצר הרע.

עוד יש להעיר, שמתבאר שהבנת משה רבינו רבן של ישראל היתה כביכול שגויה. ולא
עוד שמראות אלו חביבים לפני הקב"ה "מן הכל", היינו שמבואר שהיה דבר זה חביב יותר
מכל נדבת המשכן.

וא"כ עולה שלא רק הבנה שונה בתכלית היתה כאן, אלא היא הנדבה החביבה כאמור.
וצריך ביאור בזה מה היה במראות הצובאות כל דבר חשוב שהיה חביב לפני הקב"ה יותר
מהכל.

ואשר יראה בזה, שלהבין כמה היה נדבת המראות כל כך חשובה. שבאבן עזרא כתב
והוא דייק שבכל כלי המשכן היה בהם, שיעור גודלם אורכם ורוחבם. מלבד הכיור שנעשה
מן המראות הצובאות לא נאמר שיעור.

וביאר, שכל הנשים שהביאו את המראות קיבלו מכולם, ושיעור הכיור היה כפי מה
שהביאו הנשים.

מעתה עולה שאכן, היתה חשיבות כל כך גדולה בנדבת המראות, שמהם נעשה הכיור.
שכל מראה שהביאו הנשים מכולם עשו את הכיור, וצריך ביאור כאמור מה החשיבות
שבהם.

והנה ברש"י המשיך וכתב שמה עשו הנשים במראות "שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות
רבות במצרים. כשהיו בעליהם יגעים בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל
ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה
ומשדלתו בדברים, לומר אני נאה ממך, ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות
להם, ומתעברות ויולדות שם, שנאמר (שיר השירים ח ה) תחת התפוח עוררתיך, וזהו
שנאמר במראות הצובאות.

פירוש לפירושו של רש"י, שעבודה הגדולה שעשו הנשים במצרים עם המראות היתה גדולה מאד. שבכלי יקר כתב (שמות לח ח): שברש"י כתב "על ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים. כשהיו בעליהם יגיעים בעבודת פרך". וביאר הכלי יקר, והיו אומרים כסבורים שלא שלטו בהם המצרים שהרי בעליהן היו מעונים בעבודת פרך הממעטת הפריה ורביה ובודאי מן המצרים נתעברו.

ומבואר בדבריו, שמחמת עבודת פרך שהיתה במצרים, א"כ מסברא צריך לגרום למעט את הפריה ורביה, מחמת חלישות כח ויגעת העבודה של בעליהם, ומחמת כך הוציאו לעז על נשי ישראל שנתעברו על ידי המצרים ולא על ידי בעליהם כ"ט.

ומעתה זה העומק בדברי רש"י שהובאו לעיל, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים, לומר אני נאה ממך, ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם.

ונמצא שכל מה שעשו הנשים הצדקניות היה להחיות בעליהם, ונתאמצו בזה רבות, וזאת כדי להעמיד את כרם בית ישראל.

ולפי זה מבואר היטב מה שהקשנו לעיל והרי נעשו ליצר הרע, אכן, מראות אלו יסודתן ומעשיהם כל כולם לשם שמים מטרה של קדושה היתה בהם ושינתה את המציאות שלהם לגמרי

ולפי זה יבואר עוד גודל צדקתם של הנשים הללו. שהרי מדרך נשים שהם צריכות מראות כי כך הוא דרך הנשים להתעסק בקישוטן לפני בעליהן. ומה פתאם תרמו את אלו למשכן, וכי עכשיו במדבר לא היו צריכים לזה.

וכתב האבן עזרא עוד כאן. והנה היו בישראל נשים עובדות השם שסרו מתאות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, כי אין להם צורך עוד להתיפות.

ומבואר עוד שיעור גודל צדקותן של הנשים הללו. מחד במצרים התאמצו ביותר על אף גודל השעבוד והדחק לשם שמים לגרום לבעליהם וזאת כדי להוליד ולגדל את צבאות ה'.

והיינו שעולה שהנשים במצרים היה להם "שליחות", וכל המראות ש לכאורה הוא לשם תאוה ולכאורה בזיון יש בו, הם הפכו את זה לכלי קדוש להעמיד את בית ישראל, כי מטרתם היתה נעלה ביותר.

מעתה מבאר האבן עזרא כשהגיעו אל המדבר, ושם אותו הדור כבר גדול, ודור זה כל כולו נזון מן המן ונהנה מזיו השכינה,

^{כ"ט} ולזה כתב שלכך הביאו את המראות להוכיח את טהרתם שהביאו את המראות שעל אף קושי השעבוד הם שנתעברו מבעליהם. ולזה ביאור שמשום כן דווקא ממימי הכיור היו בודקים סוטה האם סתתה תחת הבעלה.

שוב נסתיימה המשימה שלהם, ופרשו נשים הללו מן תאות העולם הזה ואין להם בעולמם אלא להתקרב אל ה', ושוב אין להם צורך להתייפות בפני בעליהן. ומשום כן תרמו את המראות למזבח.

ומעתה יבואר הבנת משה רבינו כנגד מה שאמר לו הקב"ה. שאכן שבהשקפה הפשוטה נראה שההוא דבר מגונה. אכן, אחר המתבאר כל מעשיהם של צדיקות הללו שכל כולם מתוך מטרה של קדושה להקים את בית ישראל. ואותם נשים אחר שנעשית מטרתם שוב אין להם צורך בדבר שהוא תאות העולם הזה, הרי אלו נשים צדיקות. ומשום כן אמר לו הקב"ה לו חביבים עלי מהכל.

ועומק הביאור בזה יש לומר, מה שהוזכר במאמרים קודמים, שיש אחד שנותן כסף וזהב לבית ה' וראוי הוא לכל שבה. אמנם אין זה מגיע מתוך התאמצות וחשיבות נתינתו מוגבלת היא.

אכן, פה נתגלה המאמץ הגדול של נשי נשי ישראל בתוך שיעבוד מצרים. ולא רק זה אלא אחר כך במדבר לוותר על דבר שהוא בסיס לכל אשה, כי מעתה אחר שהושלמה המשימה הן כל כולן לה'.

ודבר שכזה שמגיע מתוך עבודה רוחנית ולא כנתינה גרידא, גדול ערכו וחשיבותו עד למאד ומשום כן אמר הקב"ה "חביב עלי מן הכל".

ולפי זה יבואר עוד, שהנה המג"א הוכיח (סי' קמ"ז ס"ק ה) שאע"פ שאי עושין מפות לס"ת מדברים שנעשו לצורך הדיוט, אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר שרי, והוכיח "שהרי הכיור נעשה ממראות הצובאות".

והיינו שהוכחתו היתה שהרי המראות נעשו לשם הדיוט ומ"מ נלקחו לשם קדושה, וממילא הוה הדין בכל דבר של הדיוט אפשר להופכו לדבר של קדושה.

אמנם ראה מה שכתב הרש"ר הירש כאן על הפסוק: **ושמא פירוש הביטוי "במראת הצבאת" הוא, שהמראות אף לא הותכו, אלא הכיור הורכב מן המראות כך שצורתן כמעט שלא שונתה, ועדיין ניתן היה להכיר אותה בכיור.**

ועולה לפי דבריו שכלי זה היה כלי היחיד שכמעט שלא נשנתה אלא אדרבא נשאר בצורתו הרגילה.

וא"כ לפ"ז אדרבא אין ראיה ממראות הצובאות כי אותם השארו דווקא באופן הזה ולא שינו אותם כמעט.

ולדברינו יבואר שלא שונו לומר, שחפץ זה של מראות הצובאות היה כל כולו כלי של מאמץ וקדושה וכל כונת הנשים היתה לשם שמים

מעתה היה ענין להראות חפץ שנראה כחפץ של גשם ושל תאוה ולומר אין הוא כזה הוא כל כולו אלא רוחניות ומשום כן נשאר דווקא בצורתו הרגילה.

ונראה שעוד יסוד נשנה כאן. שהדבר הכי גשמי שיכול להיות, אם מכניסים בו כונה נכונה ורצויה ולשם שמים שוב כל מציאותו משתנית מהקצה לקצה ונעשה הוא דבר רוחני.

והוא מוסר השכל שכל פעולה הגשמית ביותר אם נעשית מתוך כונה לשם שמים שוב המציאות של הדבר כולה נעשית רוחנית.

ובנותן טעם להביא ראיה שהיא נוגעת לימים אלו, שבמאמרינו ליום הכפורים הובא לשון הרמב"ם על שמחת יום טוב וז"ל: (יום טוב פ"ו הי"ז): וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר +דברים ט"ז+ ושמחת בחגך וגו', אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו.

וממשיך הרמב"ם שם וז"ל: והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין. ומבואר, שהואיל והאדם "חייב" להיות שמח, לכך הוא חייב לאכל בשר ולשתות יין.

אמנם לפ"ז צריך עיון המשך דברי הרמב"ם שכתב וז"ל: שהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר זוריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.

וצריך ביאור, תינח שלא נהג כראוי שלא שמחת אומללים, אולם יקשה מדוע מה שאכל בשר ויין בחג, מדוע לא קיים את מצוות שמחת המועד, ומדוע נעקרה השמחה לגמרי ונהפך הדבר ל"קלון".

אכן הביאור בזה פשוט שדבר פשוט הוא שאדם שנברא גשמי נהנה מאכילת בשר ושתית יין, שזהו טבעו שנהנה מדברים אלו. ובידוע דברי רב יוסף בפסחים סו שאמר שיכינו עבורו בשר משובח ביום מתן תורה כדי שישמח בחג.

מעתה בחג הואיל ומצוה להיות בו שמח שוב, חייב לאכל בשר ויין שעל ידי כך יבא לידי שמחה.

אכן, אכילת בשר ושתית יין יש באכילה זו יכולת ל"גשם" את האדם ולהורידו מדרגתו. מעתה איך הוא נבחן במעשיו, אם האכילה היא "אכילת לשם מצוה". הואיל וצוה הקב"ה לשמח במועדים, ואין שמחה אלא בבשר, א"כ יאכל בשר. אולם אמת המידה שאכילה זו היא אכילה של מצוה, אם האכילה זו אינה מגשמת אותו, ולכך אם אינו דואג לאלמנה ויתום. שוב אין זו אכילת מצוה אלא אכילה של תאוה כל כולו רואה בהנאת עצמו וממילא היא כל כולה "קלון" שמגלה בנפשו שאין אכילה זו אכילה של מצוה אלא אכילת תאוה. ורק מתי שחושב על אומללים ממילא הכונה והמבט שלו לשם רוחניות קובע את המציאות, ולכך כל שחושב בזמן אכילת בשר על היתומים שוב זה אכילה של מצוה.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים
שתי הקצוות של "המראות הצובאות", "משה מואס בהן", והקב"ה אומר "חביבין עלי מן
הכל", הביאור בזה

וזה הדבר שגם נתחדש ברמתו הגבוהה במראות הצובאות דבר שלכאורה בזוי, כשהכונה
היא שמימית הוא "חביב מהכל" לפני ה'.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס יקרה מפנינים

הטעם שנקט התנא אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ולא נקט המספר כמו שהוא שלושים ותשעה

וְהַמְלָאכָה הֵיטָה דַּיִם לְכָל הַמְלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר (לו, ז)

במסכת שבת (דף עג ע"א) תנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. והקשה התוס' יום טוב יש לדקדק, וכי סני ליה לתנא דליתני המספר כמו שהוא שלושים ותשעה, ולא היו אלא שתי תיבות, ועכשיו הם שלוש.

תירוץ המהרש"א ובעל האגודה

בספר פאר ישראל^ל – (חלק א עמוד קפא) הובא מכתב ששלח מוריניו הבחור לייבל אלתר הי"ד (בן כ"ק אדמו"ר הבית ישראל זצ"ל) אל שאר בשרו הבחור מוריניו פנחס יעקב לויין^{לא} ז"ל וכה כתב, וכעת עלתה על רעיוני ליישב מה שמקשים העולם מדוע כתב התנא אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ולא כתב ל"ט.

ונראה לי ליישב דאיתא בפרק במה טומנין (שם דף מט ע"ב) הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, כנגד מי. אמר להו רבי חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן, אמר להו רבי יונתן ברבי אלעזר כך אמר רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת. בעי רב יוסף ויבא הביתה לעשות מלאכתו (בראשית לט, יא) ממנינא הוא או לא, אמר ליה אביי וליתי ספר תורה ולימני, מי לא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא זוו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום, אמר ליה כי קא מספקא לי משום דכתיב והמלאכה היתה דים ממנינא הוא, והא כמאן דאמר לעשות צרכיו נכנס, או דילמא ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא, והאי והמלאכה היתה דים – הכי קאמר דשלים ליה עבידתא, תיקו. עכ"ל הגמרא.

איך שיהיה כתוב בתורה ארבעים פעמים מלאכה, ומן המנין אינם כי אם ל"ט, וזה אומר התנא אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, כי בתורה כתיב ארבעים פעמים, ומן המנין אינם כי אם ל"ט. והוא ישר, זה תוכן דבריו. ודפח"ח.

שוב ראיתי שכבר קדמו בזה בתוס' יום טוב (שם) בשם בנו המשכיל מוהר"ר אברהם, והאמת שגם לו קדם המהרש"א (בחידושי אגדות שם דף מט ע"ב). והחיד"א בפתח עינים

^ל ראשי פרקים במסכת חיייו של קדוש ישראל מרן האדמו"ר רבי ישראל זצ"ל מגור בעל הבית ישראל.
^{לא} נכד כ"ק מרן האמרי אמת זצ"ל, בן לחתנו הרב יצחק מאיר לויין ז"ל.

(שם) הביא שכבר קדמם בזה בספר האגודה^{לב} (פרק כלל גדול שם), וז"ל נקט האי לישנא ולא נקט ל"ט. משום דהם כנגד מלאכות הכתובים בתורה, ובפסוק אחד אנו מסופקים ויבא הביתה לעשות מלאכתו, עכ"ל.

תירוץ התוס' יום טוב

והנה התוס' יום טוב לאחר שהביא תירוץ בנו כתב, אף על גב דיפה כוונת, אכתי צריכין לדידי, אליבא דרבי חנינא בר חמא שאמר שהן כנגד עבודת המשכן ותניא נמי כוותיה, וכן תפס הרב ברטנורא בפירוש משנתינו.

וזה אשר תירץ, ויכולתי עוד לתת טוב טעם ולומר דמילתא אגב אורחא קא משמע לן במאי דנקט בלישניה ארבעים חסר אחת, לומר שהעושה בהעלם אחת כל האבות מלאכות ושיתחייב על כל אחד ואחד יהיו ארבעים וחסר אחת, שלא תיחשב למלאכה לענין חיוב קרבן, והיינו שעל התופר אינו חייב אלא אם כן שיקשור גם כן, וכמו שכתב הרב ברטנורא (לקמן ד"ה והתופר שתי תפירות), אם כן העושה כל האבות מלאכות בהעלם אחת, בהכרח הם ארבעים, מאחר שהתפירה אינה מלאכה אלא כשיקשור גם כן, והקשירה כבר עשאה בפני עצמו, דהתנא קא חשיב להו הכי. ואהכי קאי במאי דקא משמע לן בשנותו את טעמו למיתני ארבעים חסר אחת, ולא יתחייב עליה עוד מכיון שכולם עשאו בהעלם אחת, עכ"ל.

אפשר לומר דהקושיא והתירוצים הנזכרים הן המה דברי הגמרא עצמם

ועל פי הדברים האלה אפשר לומר בדרך דרוש דזאת היתה כוונת המקשן באומרו הא דתנן אבות מלאכות "ארבעים חסר אחת" כנגד מי. ולכאורה יש להבין דאמאי העתיק לשון המשנה, והיה לומר הני ל"ט אבות מלאכות כנגד מי. (וכבר מצאנו לחכמינו ז"ל לעיל דף ע"א ולקמן דף צז ע"ב שאמרו בלשון הזה אלו שלושים ותשע מלאכות) ואפשר לומר דהיינו הא דקא קשיא ליה למה התנא תני בלשון הזה ארבעים חסר אחת, ולא תני תשעה ושלושים.

ועל זה קא משני רבי חנינא בר חמא כנגד עבודת המשכן – היינו כתירוץ התוס' יום טוב דכאשר עובר על כל העבודות שהיו במשכן בהעלם אחד, על כרחך חייב לעשות קשירה פעמיים, והא קא משמע לן בשנותו את טעמו למיתני ארבעים חסר אחת.

ורבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא משני, כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת הכתובים בתורה שהם ארבעים, אלא שאנו מסופקים באחד מהם, ועל כן תני "ארבעים חסר אחת" ודו"ק.

^{לב} מאת מורינו זויסלען כץ ז"ל, ומשמע קצת מדברי מהריק"ו שהיה בזמן רבינו יעקב בעל הטורים. (שם הגדולים - מערכת גדולים אות ז ושם אות א). וראיתי בצמח דוד בשנת פ"ט שכתב משם שלשלת הקבלה, שהאגודה נעשה מתלמידי הרא"ש, ויש אומרים שאספו דברי רבם הרא"ש וקראוהו אגודה עכ"ד. וליתנהו להני מילי. ועיי"ש בנדפס. (שם - מערכת ספרים אות א ושם אות טז).

משא ומתן עם מו"ר הגה"ח רבי יצחק פלקסר ז"ל בתירוץ קושיא זו

מו"ר הגה"ח רבי יצחק פלקסר ז"ל (מראשי ישיבת שפת אמת וראב"ד בד"צ אגודת ישראל) כתב בספרו **שערי יצחק** (מסכת שבת סימן כז אות א) ליישב הקושיא זו"ל, עיין בתוס' יום טוב שהאריך בכמה טעמים, ועיי"ש גם כן בתוספות חדשים ועוד. ואענה גם אני חלקי דהנה בגמרא (שם ע"ב) פריך, מכדי מכרב כרבי ברישא, ליתני חורש והדר ליתני זורע, ומשני תנא בארץ ישראל קאי דזרעי ברישא והדר כרבי עכ"ל הגמרא. ועיין ברש"י בפסחים (דף מז ע"ב ד"ה ובשביעית) דחורש תולדה דזורע כגון חורש לכסות את הזריעה, מבואר דחורש זה שלאחר הזריעה, חייב גם משום זורע. והנה במשנה דשבת אשמעינן בעיקר דחייב גם על החרישה שניה, אף על פי שכבר חרשו הקרקע קודם הזריעה, ואם כן מיירי מתניתין במי שהתחיל בזריעה שאחרי החרישה הראשונה, ואחר כך חורש לכסות הזריעה, ואם כן בחרישה שניה יש גם זורע וגם חורש, ואם כן יש ארבעים מלאכות, דהרי יש זריעה שתי פעמים, ומכל מקום אינו חייב רק ארבעים חסר אחת, משום שעשה בהעלמה אחת, עכ"ד. ובמכתב שכתבתי אליו בשנת תשמ"ח הקשיתי לו בזה"ל, ואם כשהרעיון נחמד למראה, אך בעניי יש להעיר כי המשנה מיירי ב-"אבות מלאכות" ארבעים וכו' (וכתירוץ התוס' יום טוב, והפרי חדש בספרו **מים חיים** (שבת שם) ועוד, שעובר על ארבעים "אבות" מלאכות) אבל לתירוץ השערי יצחק עובר על ט"ל "אבות" מלאכות ותולדה אחת.

וזה אשר השיב לי, על מה שתירצתי קושיית התוס' יום טוב למה נאמר במשנה ארבעים חסר אחת, הקשית כי המשנה מיירי ב-"אבות מלאכות ארבעים" וכו', ולתירוץ השערי יצחק עובר על ל"ט אבות ותולדה אחת עכ"ל במכתבך.

שמע ידידי זה נכון שכתבת וכו' ואתה מדגיש אבות מלאכות ארבעים וכו'. ואני אומר לך אין ארבעים אבות, הרי המשנה רוצה לחשוב אבות מלאכות, וכל אב יש לו שם שלו, הזורע החורש וכו', ואיך יש ארבעים אבות, גם לתירוץ התוס' יום טוב יש ארבעים חיובי מלאכות, ולא ארבעים אבות, וכי שתי פעמים קושר, נקרא במספר עוד אב מלאכה, סוף סוף דע לך שאין יותר מל"ט אבות, ולכן כשלומדים המשנה לא מדגישים אבות מלאכות ארבעים, כי אין ארבעים אבות מלאכות, ורק צריכים לומר אבות מלאכות ארבעים חסר אחת בלי וכו', היינו ל"ט אבות מלאכות, אלא שהתנא רמז דאף שיש ארבעים חיובים, להתוס' יום טוב שעשה שתי פעמים קשירה, ולדידי שיש שתי פעמים זריעה, בכל זאת אינו חייב על החיוב הארבעים, וזה מרומז בחסר אחת, היינו דאף על פי שיש ארבעים חיובי מלאכות אינו חייב על הארבעים, כיון שעשאם בהעלם אחד, אלא [על] ל"ט. וזהו שהתנא רצה לאשמעינן אגב אורחא, אבל ברור שהתנא חשב רק ל"ט אבות מלאכות ולא יותר, ולפי תירוץ התנא בא להשמיע שאם יעשה הזריעה והחרישה שמכסה את הזרעים בשתי העלמות, יהיה חייב גם על הזריעה הראשונה וגם על הזריעה השניה שעשה עם החרישה, ויהיה חייב שלוש חטאות, וזה דאתא התנא לאשמעינן אגב אורחא, דבחרישה יש גם חיוב משום זריעה כמו שכתב רש"י בפסחים, ואם כן התירוץ נחמד למראה וטוב למעינינים. עכ"ל המכתב.

שוב ראיתי שבשפלנו זכר לנו בספרו (על מסכת שבת מהדורא תניינא תשנ"ט ושם
בהוספות לשערי יצחק עמוד רלח) ושינה קצת מהלשון והוסיף, עיי"ש.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

מראות הצובאות - טהרת הלב

וַיַּעַשׂ אֶת הַפִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת פָּנָיו נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצְּבָאוֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֶהָל מוֹעֵד (לח),
(ח)

בחז"ל (תנחומא ט) איתא: כיון שאמר לו הקב"ה למשה לעשות את המשכן, עמדו כל ישראל ונתנדבו, מי שהביא כסף ומי שהביא זהב או נחשת ואבני שוהם ואבני מלואים הביאו בזריזות הכל, אמרו הנשים מה יש לנו ליתן בנדבת המשכן, עמדו והביאו את המראות, והלכו להן אצל משה, כשראה משה אותן המראות זעף בהן, אמר להם לישראל טולו מקלות ושברו שוקיהן של אלו, המראות למה הן צריכין, א"ל הקב"ה למשה משה על אלו אתה מבזה, המראות האלו הן העמידו כל הצבאות הללו במצרים, טול מהן ועשה מהן כיור נחשת וכנו לכהנים שממנו יהיו מתקדשין הכהנים, שנאמר "ויעש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראות הצובאות". אשר צבאו באותן המראות שהעמידו את כל הצבאות האלה.

וביאר רבי ירוחם ממיר זיע"א (דעת תורה פרשת נשא) שמבואר מדברי חז"ל שאין השיקוץ והתיעוב בדברים מצד עיקרם, כי אין עצם המעשה מאוס, אלא המחשבה היא המתעבת וממאיסה הדבר. וכאשר המחשבה טמאה, ממילא גם המעשה טמא. אבל אם מחשבה טהורה גם המעשה עצמו טהור. ובנות ישראל השתמשו מראות הייתה מחשבתם טהורה, להעמיד את הדור הבא של עם ישראל, וממילא כל משמעות המעשה הוא של קדושה.

וגם בזמן שתרמו את המראות למשכן המשיכו את אותו טהרת הלב והמחשבה, וכמו שביאר האבן עזרא, שדרך הנשים לראות את פניהם בכל בקר במראות נחשת או זכוכית ולתקן הפארים שעל ראשיהם, וזנה היו בישראל נשים עובדות השם שסרו מתאוות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, כי אין להם צורך עוד להתיפות. רק באות יום יום אל פתח האהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצות. וזהו אשר צבאו פתח אהל מועד, כי היו רבות'.

נדבת תכשיטי הנשים - המעולה שבכולן

וכן יש להוסיף מה שכתב רבינו אוה"ח, עה"פ "ויבאו כל איש אשר נשאו לבו, וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ה'.. ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב.. וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה'.. וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן.. כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת ה', וכל אשר נמצא אתו עצי שטים". שלכאורה יש כאן כפילות בלשון הכתוב בתיאור אלו שתרמו למשכן, ועוד יש להבין מה הפירוש "ויבאו האנשים על הנשים". ועוד יש להבין מה ההבדל בלשון בין נדיב לב' - לנדבה רוחו'.

וביאר הרב שנדבה רוחו'. מדבר באדם שנתן כפי יכולתו וערך ממונו, ולכך נקרא נדבה רוחו'. כיון שהנתינה לא גורמת שיהא לו צער בגופו בנתינה כיון שנתן כפי יכולתו. אך

נדיב 'לב' זה מי שתורם יותר מיכולתו מטוב 'לבו'. ולזה פתחה תורה בנדיב 'לב' שמעלתו יתרה שנותן יותר מיכולתו. ואח"כ כתבה נדיב 'רוחו' שנותן כפי יכולתו. וחילוק זה שייך בכל המתנדבים שיש כאלה שעשו יותר מיכולתם, ויש שעשו כפי יכולתם. אבל מצד השמחה בנתינת התרומה כולם היו שווים. ולא עשו הדבר בחסרון רצון הלב אלא שהיה הבדל בגודל המסירות נפש בנתינה ולזה אמרה תורה "הביאו את תרומת ה'". שכולם כיוונו לכבוד ה' בנתינה זו.

והוסיפה תורה שכלפי סוג הדברים שתרמו יש עוד ד' דרגות בדבר. א: התרומה הנעלה ביותר הוא מה שאדם נותן את התכשיטים שמשמש בהם על גופו, כיון שאדם נקשר אליהם ונעשה חלק ממנו ממש, וחביב עליו יותר מכל קניין כספו. ועל דרגה זו נאמר "ויבוא האנשים על הנשים". דהיינו הנשים הביאו את מה שהיה על גופם ממש וכשבאו לפני משה הורידו מעליהם ונתנו לה', שהיה בזה אהבת הבורא, ולכן אמרה התורה עליהם כל 'נדיב לב' כיון שבנתינם היה גם יותר מכפי יכולתם. ב: והדרגה השניה היא שאדם תורם זהב כי מכל הקניינים שישנם בעולם יאהב הזהב יותר מכולם, ועל בחינה זו אמרה תורה "וכל איש אשר הניף תנופת זהב". ג: והדרגה השלישית שאדם מביא דברים נדירים שאינם מצויים אצל כל בנ"א ועליהם אמרה תורה "וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן". כיון שהם דברים שאינם מצויים כ"כ במדבר. ד: והדרגה הרביעית שאר קנייני האדם כסף ושוה כסף, ועליהם אמרה תורה כל מרים תרומת כסף ונחשת".

וסיימה תורה: "וכל אשר נמצא אתו עצי שיטים". וכאן לא נאמר 'וכל איש אשר' כיון שאמרו חז"ל (תנחומא פ' תרומה) ומאין היו להם במדבר עצי שיטים, פירש רבי תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקודש, שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם, וצוה לבניו ליטלם עמהם, כשיצאו ממצרים.

ולדברי האבן עזרא, יש להוסיף שנתנית המראות שעשויות ליופי, היה בכך מעלה יתרה, שהרי אין אישה אלא ליופי (תענית לא.). ומתוך מסירות נפש שסרו מתאוות העולם, נתנו למשכן.

נדבת הגברים לכפרה - נדבת הנשים לשם נדבר

עוד יש להוסיף בטהרת הלב של נשות עם ישראל בתרומת, שבירושלמי (שקלים ב:): איתא: אמר רבי אבא בר אחא, 'אין אתה יכול לעמוד על אופיה של אומה זו, נתבעין לעגל ונותנין, נתבעין למשכן ונותנין', דהיינו שאפילו כשהם עושים מעשים טובים, אין אתה יכול לעמוד על אופיך, אם זה נובע מתוך רצון לעשות טוב, או משום שדרכם לתת לכל מי שמבקש, שהרי כשנתבעו לתת לעגל נתנו מיד בלא וויכוח, וכן שנתבעו לתת למשכן נתנו מיד בלא להתווכח.

והוסיפה הגמ': תנא ריב"ח הדא מתניתא: "ועשית כפורת זהב^{לג} טהור". (שמות כה, יז).
יבוא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל. וביארו המפרשים (קרבן העדה ועוד) שריב"ח
בא לחלוק על דברי ר' אבא, ולומר שבאמת אין דרכם של ישראל לתת לכל מה שנתבעין,
אלא בשעה שעשו את העגל היה זה רגע של חולשה, ואח"כ בתרומת המשכן באו לכפר
על הנתינה לעגל.

ולפי זה יש לומר שהחילוק בין נדבת הכיור שבאה מהנשים, לשאר נדבת המשכן וכליו,
שבנדבת המשכן כל המטרה הייתה לכפר על מעשה העגל, אבל הנשים היות ולא חטאו
בעגל, ממילא הנתינה שלהם לא באה לכפרה, אלא היה כאן נדיבות מטהרת הלב בשלמות.

^{לג} וביאר התורה תמימה שעצם נתינת כלי זהב היה בהם כפרה לעגל, אלא שנקטו חז"ל את הפירוש על פסוק זה מפני
שכרן כתוב בפעם הראשונה זהב, או משום שעל 'כפורת' נופל לשון 'כפרה'. וכמו דאיתר בתנחומא למה נקרא שמו
כפרת מפני שמכפר.

והנה בגמ' (ר"ה כו.) ביארו שהטעם שאין כה"ג נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב, כיון שאין קטיגור נעשה סניגור. בכדי
לא להזכיר מעשה העגל. והקשתה הגמ' א"כ איך עשו את כל הכלים מזהב ולא חששו שיעשה קטגור. ותירצה הגמ'
'חוטא בל יקריב קאמרינן'. ופירש"י האדם לא יקריבנו הלום שהוא חוטא בו. ומבואר שיעקר הקפידא רק שהאדם לא
ילבש זהב מפני שהוא היה החוטא, אבל בכלים אדרבא טוב שיעשו מזהב בכדי לכפר על זהב של עגל.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

המעלית הנעלם שעוזר אותנו השנה לפרשת שקלים מיוחד ביותר!

הרי הדברים ק"ו, אם כבר לפני שזכינו להמעמד הנפלא של הסיום על דף הלכה של דרשו על כל האורח חיים פה במאנשעסטער כבר כתבנו בהתפעלות אודות גודל ההכנות, הרי כל שכן לאחר שזכינו בעזרת השי"ת להשתתף ולראות מול עינינו גודל קידוש השם, שמחת וכבוד התורה שמן הראוי להשתתף אחינו בני ישראל די בכל אתר ואתר ברגשי הלב ומה שיכולים ללמוד ממנה.

השבוע ביום ראשון מאות אנשים נסעו אל האולם הגדול המפואר בכדי להתאחד יחד ולשמוח בשמחת התורה לכבוד המסיימים ולהתחזק במחזור החדש. סעודת שלמה בשעתו הוכנה, ביחד עם כלי זמר ומזמרים מומחים. שקיות לכל כסא עם לוח של דרשו וספרים לעורר המשתתפים שאמנם יתחילו עם המחזור החדש. בעלי דרשנים שונים, ו"גראמען" (פזמון) מיוחד לכבוד המעמד. לקראת נעילת המעמד זכינו לשמוע דברי המגיד הנפלא הרה"ג ר' אשר דרוק שליט"א אשר כדרכו בקודש זכה להלהיב לב הושמעים ולהשמיע נקודה חשובה לחזק אלו שזכו לשמוע אותו, וגם לרבות אלו שיקראו בשורות הבאות..

כי כן יסד המלך.. לעשות כרצון איש ואיש

המגיד, בנו וחתנו של המגידים, לא רק דיבר דברות קדשו, אלא בעזר הבעל מנגן, הצליח להחדיר בלב השומעים פסוק במגילת אסתר, אשר רצה שזכור דברי הגר"א בפירושו על דרך הסוד, בכדי שנוכל ליקח הביתה מסר למעשה. הפסוק היתה לתחלת המגילה, "כי כן יסד המלך.. לעשות כרצון איש ואיש" ואמר בשם הגר"א (בפירושו על דרך הסוד) כי "המלך" היינו מלכו של עולם, והקב"ה יסד עולמו שהכל תלוי ברצונו של האדם! וסיפר האיך שפעם הגיע אליו בחור להתלונן האיך שאי אפשר לו להיות קונה ש"ס ופוסקים. הבחור הכיר שיש כמה וכמה אנשים שחולמים וחושבים שיכולים לעוף ויש להם דמיונות שיצליחו וכו' אבל מה יעשה שיש לו שתי רגלים על הארץ, ולב יודע מרת נפשו, ומכיר מיעוט כשרונותיו וחלישות מוחו, והרי אי אפשר לו ללמוד כל מסכתות הש"ס עם הראשונים והאחרונים, ובשום פנים לא יצליח ללמוד כל חלקי הטור וש"ע עם הנושאי כלים, ומה גם כל ספרי מוסר וחסידות וכו' למה ירמה עצמו?!

מה ענה להבחור שטענתו בידו שאי אפשר לקנות ש"ס ופוסקים

והמגיד הרה"ג ר' אשר שליט"א ענה לו, במשל נפלא שכדאי למסור בכתב בשורות אלו... כמוכן שיש תורה שבכתב ויש תורה שבעל פה, ובמיוחד כאשר שומעים הדברים ממי שתלמודו "בידו", באופן שמבינים גודל מעלות ה"מקבל פני רבו" מכיון שחצי הדרשה כבר

מבינים מבחינת "עשר אצבעותי בתורה" (כתובות קד:), אבל ליפטר בלא כלום אי אפשר, והרי הדברים לפניכם..

היה מלך שהכריז שכל מי שיצליח לעלות 50,000 מדרגיות תוך חצי שעה, יתן לו שכר מוגזם. כמעט כולם התייאשו עוד לפני שהתחילו, ואף אלו שהתעקשו להתחיל, הרי לאחר עשר דקות שראו האיך שהצליחו לעלות רק 7000 מדרגיות, הכירו וידעו כי אין סיכוי, ולמען לא ניגע לריק, בחרו לירד מתוך שחוק להיחיד שאמנם התעקש עוד להמשיך לרוץ על מדרגות להשתדל לעלות כל ה-50,000 תוך החצי שעה. והנה איזה דקות לפני שסיים החצי שעה, ידידינו המתעקש, רואה "מעלית" על הצד עם שלט שיכולים לעלות למעלה בזה. נכנס, ואמנם כמה שניות לפני סוף הזמן הגיע למחוז חפצו!

הנמשל נפלא עד למאד! נכון, כאשר חושבים מראש האיך אפשר להצליח, האיך יכולים ללמוד ולקנות ש"ס ופוסקים, הרי נראים הדברים שהוא כהר גבוה בלי דרך להגיע להראש, אמנם עלינו לדעת ולהאמין, שהקב"ה מזמין בדרך "מעלית" יש סעייתא דשמיא למעלה מן המשוער. לא רואים המעלית בתחלת הדרך, וחייבים להתעקש ולעלות במדרגות, מדרגה אחרי מדרגה, ופתאום יראה ס"ד שלא חלם על זה מראש. וסיים חלק זו של דרשתו להדגיש ולהכריז איך שבדורינו זכינו למעלית, זכינו למעלית שכנראה כלל ישראל היו להם הרצון הטוב ללמוד הלכה, "כי כן יסד המלך.. לעשות כרצון איש ואיש" ומן השמים קבלנו מסגרת נפלא שמעודד אותנו ומעלה אותנו למדרגות נעלמות שלא חלמנו עליהם, וקרה שמו בישראל בשם "דרשו"!

המשיך לספר כמה סיפורים, האיך שבעלי כשרונות חלושות הצליחו לגדל להיות ת"ח מופלגים, כי הכל תלוי ברצון! אם האדם באמת רוצה, ומתפלל על זה מעומקא דלבא, ולא מתייאש כלל, הרי יצליח בס"ד למעלה מן המשוער. ולכן כל אחד ידע בנפשו שבידו להצליח וללמוד! עד כאן חלק מדרשתו שהיו דברים היוצאים מן הלב שנכנסים אל הלב.

משנת השפת אמת בעבודת פרשת שקלים

והנה דבריו שייכים גם לפרשת שקלים, כמו שמצינו במשנת השפת אמת בכמה דוכתי, יסוד גדול ששופך אור בעבודת פרשת שקלים. והא לך דבריו בפרשת שקלים (שנת תרל"ג) "ממה שאמרו חז"ל לקרוא פ' שקלים עתה אף שאין קרבן, נראה כי הנדיבות מתקבל כמו אז, כי כל הקרבנות נתקבלו לרצון רק על ידי כח הנדיבות של ישראל, שמזה היו כל הקרבנות, וזה הנדיבות יש גם עתה". דהיינו, כי כל מה שחז"ל קבעו בזמן שביהמ"ק קיים לקרוא פרשת שקלים, שייכת גם בזמן הזה! כי לעורר הנדיבות ולעורר הרצון להביא מחצית השקל ולהקריב קרבנות, יכולים לעורר בנו גם בזמן הזה! וכפי מה שפירשו במאמר העולם "אין דבר עומד לפני הרצון" אשר חוץ מהפירוש הפשוט בזה, יש עוד פירוש, כי אין מישהו או משהו שמעכב אותך לעורר הרצון! ואף אם לעת עתה יש מניעות, ואף אם עוד לא זכינו עדיין לבנין ביהמ"ק בפועל, הרי בכל זאת יכולים באמת לעורר הרצון להקריב קרבנות ולהשתתף במגבית מחצית השקל! ונדיבות זו "מתקבל כמו אז!"

גודל הנחת רוח להשתוקק מתוך החשכות

אמנם, שוב ממשיך השפת אמת להוסיף עוד נקודה, ונתחיל באיזה מילים שכבר האבנו להבין המשל הדברים "וזה הנדיבות יש גם עתה ואפשר יותר (!) ע"י שמשותקין לנדב להשי"ת כבראשונה". דהיינו, שלא רק שיכולים לעורר בנו הרצון והנדיבות, וקמ"ל שמקבל גם בזמן הזה, אבל אפשר מתקבל הוא יותר חשוב מהזמן ההוא, וממשיך לבאר "וכן היה כל בריאת האדם להשתוקק אליו יתברך מתוך החושך. ונראה שזה הכנה להגאולה לאשר בניסן זמן גאולה. התקינו חז"ל לזכור השקלים להשתוקק להשי"ת לנדב אליו בכל לב ונפש. ועתה כשאדם מוכן להקריב כל נפשו להשי"ת בוודאי יותר נחת רוח מהקרבת בהמה שנוגע רק לממון. ואין חידוש להיות שייך עתה קרבן גבוה יותר. כי וודאי עתה בגלות אין יכולין להתקרב להשי"ת רק בקרבן עצמו שנחשב יותר מהקרבת בהמה כנ"ל". דברים מאירים כשמש בצהרים! דברים המעוררים ומדריכים לדעת העבודה של פרשת שקלים, וגם של כל פרשיות אלו של בניית המשכן וכליו, לעורר בנו הרצון האמיתי להיות מוסר נפשינו למען שמו באהבה.

ויש לציין מתוך דברי השפת אמת שכופל על יסוד זה עם תוספת אור. ואלו דבריו בשנת תרל"ד, "בחודש אדר שהביאו כל בני ישראל את שקליהם התעורר עת רצון מאוד, וגם כי הזמן מעורר לב בני ישראל להתנדב להשי"ת, ושניהם אמת. וזה מביא אח"כ התחדשות. כ' מתן אדם ירחיב לו. כפי מה שאדם נותן משלו. יוצא מכל המצרים.. כי גם עתה יש הרצון והנדבה שבני ישראל מוכנים לתת השקלים. אף כי אינם יכולים לקיים בפועל. ולכך מביא שמחה כדכתיב "ולישרי לב שמחה" שכשיוצאין לחירות מיצה"ר באין לישרת לב". נמצינו למדים עוד כי זאת הרצון וההתנדבות בכוחה לבוא לידי חירות ושמחה.

והנה להלן בשנות תרמ"ד ותרמ"ה מוסיף עוד פרט בזה "ועיקר השמחה באדר היה בהכנת השקלים לתרומת הלשכה וכל העבודות וההכנות לביהמ"ק הביאו שמחה. כמ"ש משוש כל הארץ שמשם השמחה יוצאה לכל העולם. וגם עתה שאין לנו בפועל עבודת ביהמ"ק אבל הרצון והתשוקה צריכין למצוא גם עתה. ואיתא מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ויתכן שגם בסדר הדורות מצרפין בשמים הרצונות שבלבות בני"י גם עתה לאותן הדורות שהיו מקיימין בפועל. ויתכן לומר שע"י שחטאנו בעוד המקדש קיים ולא הי' העבודה בשמחה ורצון שלם כראוי. לכן צריכין עתה לתקן ברצון ותשוקה בלי עבודה בפועל."

"לכן צריכין עתה לתקן ברצון במדרש כשקורין פרשת שקלים זוקף משה רבינו ע"ה ראשן של בני ישראל. דיסוד כל הקרבנות היה מנדבות השקלים והוא התשוקה והרצון שנמצא בלבות בני ישראל אל השי"ת. ולכן הגם שעיקר התרומה נתרמה בניסן אבל ההכנה הי' בנדבה זו. ועתה בעוה"ר שאין לנו הקרבנות במעשה אבל הרצון והנדבה נמצא לעולם בלבות בני ישראל. והקב"ה וברוך שמו אשר לפניו הוה ועתיד הכל אחד. מצרף הרצונות והנדבות שבלבות בני ישראל בכל הדורות. ובחירת השי"ת בבני ישראל לא היה לשעה. רק שעלה לפניו רצון כל הדורות. ובאופן זה יוכל להיות לנו חלק בהקרבתו שהי' אז וגם

במה שיהי' בבנין העתיד. וכפי מה שנמצא זכרון המקדש בנפשות בני". כך נתעורר גם בשמים" עכ"ד.

וזאת תורת העולה, אשר פרשת שקלים חייב לעורר אותנו הרצון והנדבות להיות חלק בעבודת הקרבנות שענינם להיות מוסר נפשינו אל רצונו יתברך בשלימות. ונדיבות זו מתוך שמחה מתקבלת גם – ואולי עוד יותר – בימים אלו מתוך החשכות, ובכוחה להשלים מה שהיה חסר בזמן שביהמ"ק היה קיים.

ונסיים בעין הפתיחה, כי בימים אלו ראינו מול עינינו גודל מעלת ישראל די בכל אתר ואתר, שרצונם הטהור של כלל ישראל, לדעת המעשה אשר יעשון, למסור כל החיי יום יום לקיים רצונו יתברך. ללמוד "תורה" מלשון "הוראה" ללמוד הלכה למעשה מהשכמת האדם בבוקר בסימן א' עד הלכות פורים בסוף מעגל השנה. ובדואי מכיון שכולנו בבחינת "גוף אחד" הרי כולנו מתעוררים מזה, והזמן גרמא לזכות השנה לפרשת שקלים מיוחד ביותר, ולזכות לעורר בנו באמת הרצון הטוב שיש בנו ולפעול בזה מה שצריכים לתקן להשלים השמחה הרצון ההשתוקקות והנדיבות הראויה, אכ"ר.

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

תורה תפילה וגמילות חסדים

איתא בתנחומא (ורשא) לפרשתנו (סימן ט), "אין לנו לא משכן, לא מקדש, תהא לפניך תפלת פיננו נדבת המשכן. אמר דוד (תהלים קיט, קח) 'נְדָבוֹת פִּי רָצָה נָא ה' [וּמְשַׁפְּטֶיךָ לְמַדְנִי]".

וכתב ה"שיר מעון" (פרשת וזאת הברכה) על הפסוק הנ"ל בתהלים, "נדבות פי רצה נא ה' ומשפטיך למדני. יש לומר, מי שמרחם על בני ישראל ומתפלל עליהם תמיד, על רפואת מחלתם ופרנסתם שינצלו מכל צרה, מבלי שיהיה לו איזה פניה, רק על ידי נדבת לבו, על ידי זה מתבטל מאד מלימוד התורה, אבל חז"ל אמרו (ברכות דף לב ע"ב) 'מתוך שחסידים היו, תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת' אף על פי ששהו כמה וכמה שעות בתפלתן [וכדאיתא התם, 'חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת. וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה תורתן היאך משתמרת?]. וזה, 'נדבות פי' - מה שפי מתנדב תמיד להתפלל על ישראל, 'רצה נא' - יהיו לרצון לפניך, 'ומשפטיך למדני' - היינו שתלמדני אתה משפטיך, שאם הקדוש ברוך הוא ילמוד עמו יתחכם בתורתו בשעה אחת יותר מלומד לעצמו כמה ימים".

כמדומה שזהו כלל גדול בעבודת השם, שאין עבודה שבאה על חשבון זולתה, והרי העולם עומד על שלשה דברים, תורה, עבודה וגמילות חסדים, ולמעלה נתבאר שהתפילה איננה באה על חשבון התורה, כי אם יתפלל - "נדבות פי" - על ידי זה "ומשפטיך למדני" וכנ"ל.

וכעין זה מצאנו לענין גמילות חסדים (ראש השנה דף יח ע"א), "רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין, אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין", וביאר החפץ חיים (אהבת חסד, ח"ג פ"ח), "גדר הוספת השנים נוכל לאמר בפשיטות, דמה שבטל תורה על ידי עסק הזמן של גמילות חסדים, הוסיפו לו כדי שלא יחסר לו מתורתו". הרי שעסק עבודת החסד לא פגע בתורה.

וכן מבואר במסכת תמורה (דף טז ע"א), "'רַשׁ וְאִישׁ תְּכַכֵּים נִפְגְּשׁוּ מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם הַשֵּׁם' (משלי כט, יג), בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו, 'למדני תורה!' אם מלמדו - 'מאיר עיני שניהם השם', ואם לאו, 'עֲשִׂיר וְרַשׁ נִפְגְּשׁוּ עֹשֶׂה כְּלָם הַשֵּׁם' (שם כב, ב), מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש, טיפש לזה עושה אותו חכם", הרי שעל ידי שה"עשיר" בתורה עשה תורת חסד עם העני בתורה לא הפסיד. להפך, "מאיר עיני שניהם השם", גם את עיני ה"עני" בתורה וגם את עיני ה"עשיר" בתורה.

גם העסק בתורה איננה פוגע בתפילה, וכמו שכתוב (משלי כח, ט) "מִסִּיר אָזְנוֹ מִשְׁמַעַ תּוֹרָה גַם תִּפְלֹתוֹ תוֹעֵבָה", הרי שאדרבה, עסק התורה הוא תנאי לתפילה, והמסיר אזנו

תורה תפילה וגמילות חסדים

מתורה גם תפילתו איננה מתקבלת, ואף להפך רח"ל. [נכתב רלב"ג שם, "מסיר אזנו. הנה מי שמסיר אזנו משמוע תורה לא די שפעולותיו תהיינה מתועבות מזה הצד כי סרה ממנו ההישרה לתקון הפעולות, אך גם תפלתו - שיחשוב היותה עבודה לשם יתברך, היא מתועבת, כי מפני סורו מלמידת התורה והתנהג בדרכיה לא יתכן שתהיה כוונתו בה ראויה"].

נעיר: הענין המבואר ב"שיר מעון" הנ"ל הוא שתפילה עבור אחרים - שיזכו לרפואה, לפרנסה וכדומה - איננה פוגעת בתורה של המתפלל. אולם יש ענין נוסף, והוא להתפלל על הצלחת עצמו בלימוד התורה, וזה תנאי מיניה-וביה להצלחה בלימוד התורה וכמו שאמרו (נדה דף ע"ב), "מה יעשה אדם ויחכם?... ירבה בישיבה... [ו]יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו" וכו'. ומכל שכן המתפלל עבור הצלחת חבירו בתורה, שנענה תחילה (עיי' בבא קמא דף צב ע"א).

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מהי מידת אהבת הזולת

וַיְהִיו הַכְּרֻבִּים פְּרָשֵׁי כְּנָפִים לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפְּרֹת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל
הַכַּפְּרֹת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִּים (לז, ט)

שאלות

שואלת הגמרא במסכת בבא בתרא דף צט ע"א שבמשכן כתוב שעשו את הכרובים פניהם
איש אל אחיו ואילו בבניין בית המקדש של שלמה המלך כתוב בדברי הימים ב פרק ג פסוק
יג כְּנָפֵי הַכְּרֻבִּים הָאֵלֶּה פְּרָשִׁים אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְהֵם עֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם וּפְנֵיהֶם לְפָנֵי: מדוע
שלמה לא עשה כמו במשכן? עוד יש להוסיף ולשאול על המבואר בפרשת תרומה פרק כה
פסוק (כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכַּפְּרֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים אֲשֶׁר עַל אַרְוֹן הָעֵדֻת
אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מדוע קולו של השם יתברך יצא מעל הכפורת
מבין שני הכרובים, לכאורה יותר ראוי שקולו של השם יתברך יצא מתוך הארון שבו
נמצאים לוחות הברית ולא מעל הארון?

מוסכמות החברה

כאשר נתבונן במוסכמות החברה למה קוראים אהבה, כל מה שהאדם אוהב כגון האדם
אוהב דבר מאכל מסויים או סגנון בישול או טעם מסויים או קינוחים או לטייל ולראות
מראות שמעניינות אותו וכן על זה הדרך האדם רגיל בלשונו לומר שהוא אוהב כך וכך,
והרי כאשר נתבונן במעשיו אינו אלא ביטוי של אנוכיות מה ערב לחיכו או למראה עיניו
כך שבמילים אחרות הוא אוהב את עצמו וכל מה שערב לו הוא אוהב ליהנות ממנו, נמצא
שאינו אוהב את המוצר או התבשיל או כל דבר שערב לו שהרי הוא משתמש בו ומכלא
אותו למלא את סיפוקו ואם כן הוא אוהב את עצמו, כך באהבת הזולת יש אהבה ויש
אהבה שהרי בדרך כלל האדם אוהב את חברו בגלל טובת הנאה שיש לו ממנו להיות
בחברתו מאיזה סיבה שלא תהיה, ואינה ביטוי לאהבת הזולת באמת אלא אוהב את עצמו
ליהנות מחברתו, אולם התורה מלמדת אותנו מהוא מושג של אהבה אמיתית כאשר נבאר.

בריאת העולם להטיב עם בני אדם

הקדמה ראשונה. נקדים ונאמר בכדי להבין את המסר מפרשתנו שבעצם תכלית בריאת
העולם מפני שרצון השם יתברך להטיב עם הבריות, מאחר שאין הבורא יתברך נצרך
לבריות, אלא כיון שמהותו יתברך כולו טוב רוצה להטיב, ולכן העולם מושתת על החסד
וכמו שאמר דוד המלך בתהלים פרק פט פסוק (ג) כִּי אֶמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה. ואמרו חז"ל
במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ט. והעולם מתחלתו לא נבנה אלא

מהי מידת אהבת הזולת

בחסד, שנ' כי אמרתי עולם חסד יבנה וגו' (תהלים פט ג): והוסיפו חז"ל במסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ד. בביאור דברי התנא שהעולם עומד על גמילות חסדים כיצד, הרי הוא אומר כי חסד חפצתי ולא זבח (הושע ו' ו'). וכו' פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה ר' יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב אמר ר' יהושע אוי לנו על זה שהוא חרב מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל. א"ל בני אל ירע לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה ואיזה זה גמילות חסדים שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח (הושע ו' ו'). שכן מצינו בדניאל איש חמודות שהיה מתעסק בגמילות חסדים. ומה הן גמילות חסדים שהיה דניאל מתעסק בהם וכו' היה מתקן את הכלה ומשמחה, ומלווה את המת, ונותן פרוטה לעני. וכן כתב בספר החינוך פרשת אם כסף מצוה סו 1. בביאור מצוות הלואה לעני. שרצה האל להיות ברואי מלומדים ומורגלים במדת החסד והרחמים, היות והשם יתברך רוצה להטיב לעולם. וכך הם דברי דעת תבונות לרמח"ל סי' י"ח: כי האל ית"ש הוא תכלית הטוב ודאי ואמנם מחק הטוב הוא להיטיב וזה הוא מה שרצה הוא ית"ש לברוא נבראים כדי שיוכל להיטיב להם כי אם אין מקבל הטוב אין הטבה. וכן כתב מהרח"ו בספר עץ חיים בהקדמה שער הכללים פרק ראשון: כשעלה ברצונו יתברך שמו לברוא את העולם כדי להיטיב לברואיו ויכירו גדולתו ויזכו להיות מרכבה למעלה להדבק בו ית' ע"כ. עולה ומתבאר בביאור הפסוק עולם חסד יבנה משמעותו לשני פנים, הראשון. שהשם יתברך הטוב ברא את העולם להטיב ולעשות חסד עם הבריות, והשני. שהשם יתברך מקיים את העולם על ידי עמוד החסד בין הבריות שאחד מטיב עם השני כדרכו של הבורא יתברך, וכמו שכתב תנא בפרקי אבות שהעולם עומד על שלושה דברים תורה ועבודה וחסד, ואכן בבריאת העולם נוסד רק על עמוד החסד מאחר ועדיין לא היה לא תורה ולא עבודה ורק חסד מקיים את העולם.

האדם נולד ביד סגורה ונפטר ביד פתוחה

הקדמה שניה. שהאדם נולד מטבעו להיות אנוכי ובראש מעיינו הדאגה העצמית וכל כולו בוסס בתוך ההתמודדות להצליח בים הסוער של החיים לבסס את עצמו בפרנסה ולמלא כל צרכיו ומרגיש בזה שזה אדגר החיים, אך עליו להפנים שהמציאות שאדם נולד ערום בלי כלום וחוזר ערום בלי כלום כך שעיקר הצלחתו במה שהצליח להטיב עם הבריות ועשה חסדים ומעשים טובים שזה מה שנשאר לאדם וזה תכליתו כמבואר בחז"ל אמר שלמה המלך בחכמתו בקהלת פרק ה פסוק (יד) פֶּאֶשֶׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אָמוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לְלֶכֶת בְּשָׂפָא וּמְאוּמָה לֹא יִשָּׂא בְּעַמְלּוֹ שְׂיִלַּךְ בְּיָדוֹ: ואמרו על כך חז"ל במדרש קהלת רבה (וילנא) פרשה ה א-יד גניבא אמר משל למה הדבר דומה לשועל שפגע בכרם שהיו בו הרבה ענבים טובים ניסה השועל להכנס לכרם לקחת פירות אבל לא יכל להכנס היה שמן מדי מה עשה עם שלושה ימים ונכנס, לאחר מכן ניסה לצאת החוצה ולא יכל מה עשה צם שוב שלושה ימים ויצא, עמד השועל ופנה לכרם ואמר איי כרם מה נאים פרותיך ומה מתוקים הם הפירות שלך מתוקים הפירות שלך נהדרים יש לך מראה טוב אבל מה אני הרווחתי ממך הרי ריקם באתי וריקם יצאתי. תני בשם רבי מאיר כשאדם בא לעולם ידיו הן קפוצות

מהי מידת אהבת הזולת

כלומר כל העולם כלו שלי הוא אני נוחלו, וכשהוא נפטר מן העולם ידיו הן פשוטות כלומר לא נחלתי מן העוה"ז כלום, שכן שלמה אומר כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשבא ומאומה וגו' ע"כ. **מבארים חז"ל** ששלמה המלך מלמדנו בחכמתו כיצד האדם צריך לחשוב לנווט את חייו בעולם, שכל אדם מורידים אותו לכאן ערום מגיע לכרם וחי שבעים או שמונים או מאה שנה וחושב לכבוש את העולם כי נולד עם יד סגורה, ולבסוף חייו כאשר נפרד מהעולם אומר לעוה"ז מה נאים פרותיך עולם הזה מה מתוקים פרותיך אבל ערום באתי וערום יצאתי ונפטר עם יד פתוחה, אם היה לנו קצת יותר שכל היינו לומדים מטעות השועל שנכנס ואכל וחזר והתענה על כל מה שאכל, אבל אם היה משכיל היה צריך להיכנס לכרם לקטוף ולזרוק החוצה ואחר כך היה יוצא ואוכל, כך הנמשל זה האדם אם לא ישכיל לנצל את ימיו עלי אדמות ויספק רק צרכיו הרי נכנס לעולם ערום ויצא ערום אבל המשכיל יעשה חסדים עם אחרים ומעשים טובים ואלה הזכויות שישאר לו.

פניהם איש אל אחיו כשעושים רצונו של מקום

אחר שני ההקדמות כאשר נבין שכל תכלית ומטרת בריאת העולם והבריות הוא בכדי להטיב ולהיות מטיב ולעשות חסד עם הזולת, ואלו אשר כל מאודם ומאוויים לבסס עצמם בהשגת צרכיו יבינו עד כמה טועים מאחר והאדם נולד ערום מכל בלי שום דבר ואף נפרד מהעולם כמו שבא ללא כל מה שעמל, הרי שיפנים ויבין שתכליתו להטיב עם הבריות כהנהגת הבורא יתברך, ובזה נוכל להבין את עניין הכרובים ואשר דווקא מבניהם השכינה מדברת, היות וכבר הגמרא עומדת על שינוי הכרובים במקדש מהמשכן ונחלקו בזה חכמים **כמבואר בגמרא בבא בתרא דף צט ע"א** כיצד הן עומדין רבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר פניהם איש אל אחיו וחד אמר פניהם לבית, ולמ"ד פניהם איש אל אחיו הא כתיב ופניהם לבית? לא קשיא **כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום ע"כ. 2.** וביארו הרשב"ם וכן ביד הרמ"ה **בזמן שישראל עושין רצונו של מקום היו פניהם איש אל אחיו להראות חיבת ישראל לפני המקום, ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום היו פניהם אל פני הבית להראות שלא היו מסתכלין זה בזה אלא כשנים שאיבה ביניהן. מתבאר מהאמור כי בכדי שתשרה שכינה בעם ישראל חייב את אהבת הזולת כעין הכרובים אשר פניהם איש אל אחיו שהכוונה בזה שיהיה בראש מעייניו של כל אדם דאגת הזולת ולראות מה טובתו של השני ולזה קוראים אהבה, ולא אהבת עצמו שיעשה כל מה שהוא אוהב בהיות וזו אנוכיות ואהבת עצמו ולא אהבת הזולת, מאחר ולא כל מה שטוב לו טוב לשני וביטוי לאהבה אמיתית היא כאשר עושה מה שטוב לשני, לכן פניהם איש אל אחיו חושב על הצרכים של השני, אחרת כל שהמצב שכל אחד דואג לעצמו וזה הפירוש פניהם אל הבית שכל אחד פניו לצרכי ביתו, הן מוגדרים בגדר אין עושים רצונו של מקום והשכינה מסתלקת, וכמאמר חז"ל לא נחרב בית המקדש אלא בעבור שנאת חנם ולא יבנה אלא בעבור אהבת חנם.**

דברי חז"ל במצוות ואהבת לרעך

ובזה יובן היטב דברי הלל הזקן, שהנה כתוב בתורה ויקרא פרק יט פסוק (יח) לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך יהיה: ומבואר במסכת שבת דף לא ע"א 3. באותו גר שרצה להתגייר על מנת שילמד אותו את כל התורה בעומדו על רגל אחד ואמר לו הלל כתוב תורה ואהבת לרעך כמוך, פירושו מה שאתה שונא שיעשו לך אל תעשה לחברך זה כל התורה.

ביאור דברי הלל ומקורם מהכרובים

ויש להקשות על הלל הזקן רבן של כל התנאים הנ"ל אשר הוא שורש ליסוד ואהבת לרעך, כיצד הלל מפרש את הפסוק ההיפך מפשוטו, כיון שהתורה מדברת על אהבה חיובית, ואילו הלל מדבר על השלילי, וכן תלמידו רבי יונתן בן עוזיאל המשיך כדברי רבו לתרגם את הפסוק באופן שלילי? אולם הלל הזקן למד וביאר את הפסוק כפי שהתורה רומזת לנו בכרובים שבכדי שיחשב שבני ישראל עושים רצונו פירושו כמו שהוא ברא את העולם להטיב עם הבריות למרות שלעצמו אין לו כלום מכך, כך רצונו שהבריות ידבקו בדרכיו כדכתיב והלכת בדרכיו להיות מטיב עם הבריות שזה קיום ותכלית העולם והאדם בעולם, ומתי נחשבת טובה עם הזולת כאשר זה טוב לזולת ולא מה שטוב לעצמו, לכן ביאר את ציווי התורה הלל הזקן בצורה הפוכה שהמבחן שאדם לא יעשה לשני מה שלא רוצה שיעשו לו, כך שאין לעשות אלא מה שטוב לזולת וזו מצוות ואהבת לרעך כמוך.

ביאור האבן עזרא והרמב"ן להיות אהוב לחברו ולא אוהב את חברו

ובנוסף לכך ביארו הראשונים דברי הלל בפסוק מדקדוק הלשון, האבן עזרא אשר כתב לדקדק על לשון הפסוק, קשה לו מדוע כתוב בלמ"ד ולא מספיק לכתוב ואהבת רעך בלי למ"ד, אלא בהכרח שהכוונה שצריך לאהוב מה שטוב לפי רצון חברו. והרמב"ן הוסיף לדקדק שלא נכתב "את" רעך אלא לרעך, ללמדנו שהאהבה שהתורה מבקשת מאיתנו לעשות מה שטוב לרעך ולא מה שטוב לך, בהיות ואם אדם יעשה לחברו מה שטוב לעצמו אינו בהכרח שטוב לחברו ואולי אפילו מצערו ולזאת דקדקה התורה בניסוח המצווה, ומדקדוק זה ביאר הלל את מה שאמר לגר דסני עלך לא תעביד לחברך שזה כוונת התורה שתחשוב מה טוב לזולת ולא מה טוב לעצמך.

הנהגת השם עם האדם כמנהגו

וכתב במעינות הנצח ואהבת לרעך כמוך אני ה'. (שם). אומר הבעש"ט: כתוב "ה' צלך ה' הוא כצילו של האדם, וכמו שצילו של האדם עושה רק מה שהוא עושה כך גם ה' מתנהג עם האדם כמו שהוא נוהג כלפי אחרים; אם הוא גומל חסדים ואוהב אפילו כאלה שאינם ראויים לאהבה גם ה' יאהבנו ואע"פ שאינו ראוי לכך: "ואהבת לרעך משום ש"כמוך אני ה' כמו שאתה תתנהג כן גם אתנהג.

אהבה התלויה בדבר

וזו כוונת התנא **במסכת אבות פרק ה משנה טז** כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה, ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם, איזו היא אהבה התלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר, ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן: פירושו של דבר אם תלויה בדבר שאותה אהבה נובעת מאהבה עצמית להשיג את הנאתו ולכן כל שבטל הדבר בטילה האהבה, ואכן זו צוואת כנען לבניו כמבואר **במסכת פסחים דף קיג ע"ב** חמשה דברים צוה כנען את בניו: אהבו זה את זה, ואהבו את הגזל, ואהבו את הזמה, ושנאו את אדוניכם, ואל תדברו אמת. כוונתו של כנען להיות אנוכי ולדאוג לעצמכם וזו האהבה שאמר להם ולכן לגזול וזמה ובגידה ושקר הכל מתחבר כמסר אחד אנוכיות. אולם מצוות אהבת התורה היא אהבה אמיתית אינה נובעת מתוך האנוכיות להשיג את הנאותיו אלא מתוך אהבת חסד להטיב עם חברו ואינה בטלה. ואכן מידת החסד ואהבת הזולת טבועה בעם ישראל זרעו של אברהם כמו שאמר דוד לגבעונים, **במסכת יבמות דף עט ע"א** אמר, שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנים, וגומלי חסדים, ולזאת עדים אנחנו לתופעה המיוחדת **בעם ישראל המיוחד שאם יהיה יהודי בצרה גם בסוף העולם כולם משתתפים בצערו.**

מעשה שהיה עם בעל המראות צובאות והגביר

מסופר: לרבי משה – זאב (בעל "מראות – הצובאות) רבה של ביאליסטוק, נודע כי אחד מן העשירים, כילי וקמצן, מתנהג בקמצנות יתירה. לפרקים, מפני הבושה היה מכניס עניים לתוך ביתו והיה מאכילם רק פת – במלח, והיתה יציאתם בביאתם, רעבים גם צמאים. מכיון שכך הזמינו רבי משה – זאב לביתו והתחיל להטיף לו מוסר. העשיר – הקמצן, שהיה גם בר – אוריין, התנצל ואמר: רבי, הרי מקרא מפורש "ואהבת לרעך כמוך רק כמוך ולא יותר מזה? וסדהדי במרומים, כי אינני אוכל יותר ממה שאני נותן לעניים. כמוני כמוהם, לא פחות ולא יותר... הפסיקו רבי משה – זאב ואמר לו כשהוא מחייך: אם קרית לא שנית, או שכחת מה שאמרו חכמינו במסכת ברכות דף כ "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, כתוב בתורתך (דברים י, יז) "אשר לא ישא פנים" והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (במדבר ו, כו) "ישא ה פניו אליך?" אמר להם: וכי לא אשא. פנים לישראל שכתבתי להם בתורה (דברים ח, י) "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך" והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. ולכאורה, המלים "על עצמם" הן מיותרות, ודי היה לומר: "והם מדקדקים עד כזית ועד כביצה" ותו לא? אבל דברי חכמינו, מזוקקים ומדויקים שבעתיים, רק על עצמו יכול כל אדם מישראל לוותר על "ואכלת ושבעת" ולדקדק עד כזית ועד כביצה, אבל כשהדבר נוגע לאחרים וביחוד לעניים, החובה מוטלת עליו לתת להם סעודה ביד רחבה, פתוחה ומלאה, עד שיקיימו את המקרא כפשוטו: ואכלת ושבעת". מספר אוצר החיים.

מעשה עם הרב זושא

עוד כתב בספר מעינות – הנצח מסופר על רבי זוסיא מאניפולי: פעם נצטברו בידו עשרה רובלים וכדי לשמור עליהם מפני גנבים הניחם בתוך החומש בפ' יתרו אצל "לא תגנוב הדבר נודע לגנב ערמומי אחד ושלח ידו ולקח מהם חמשה. וחמשת הרובל הנותרים הניח

מהי מידת אהבת הזולת

בפרשת קדושים אצל "ואהבת לרעך כמוך לימים פתח רבי זוסיא את החומש ולא מצא את עשרת הרובלים במקומם. פשפש ומצא חמשה מהם במקום אחר. נאנח רבי זוסיא ואמר: הביטה וראה, רבש"ע מה בין זוסיא לבין פלוני, אדם כשר מישראל זוסיא, כשהיו המעות בידו נטלן הכל לעצמו, ואילו פלוני, רחמן בן רחמנים, לא נטל אלא מחציתן וקיים "ואהבת לרעך כמוך.

ברכת שבע ברכות רעים אהובים הוא מלשון ופניהם איש אל אחיו

ולפי"ז פירשנו במקום אחר את אשר תיקנו חז"ל לברך כל חתן וכלה בשבע ברכות שמח תשמח רעים אהובים, ויש לשאול א. יש כפל הלשון רעים היינו אהובים? ב. ועוד למה לא נאמר אוהבים? התשובה כל זוג מתחיל עם דרגת אהבה רעועה וחלשה כמו שולחן רעוע ולזה מכנים רעים, ומברכים אותם שיזכו להגיע לדרגת אהבה של אהובים, כיון שהאהבה האמתית היא דווקא באופן שאחד אהוב על השני שדבר זה תלוי במה שכל אחד מתייחס למה שהשני אוהב ולא למה שהוא אוהב וזה נקרא אהוב על השני. והוא מלשון הנאמר בכרובים ופניהם איש אל אחיו זה סימן שהשכינה שורה ועושים רצונו של מקום, כך הדבר בין בני הזוג כאשר כל אחד פניו ומחשבתו ומאודו על צרכי חברו ולא רק על עצמו השכינה שורה. ובזה יובן היטב שהפסוק מסיים "אני ה'" לרמוז שרק כאשר יקיים מצוות ואהבת לרעך כמוך ברוח התורה זוכים שאני ה' נמצא איתם ושוכן בביתם.

יסוד הבית היהודי

אחר הדברים האלה מובן היטב שחז"ל הטמיעו בנוסח שבע ברכות את ההדרכה הנכונה לכל זוג שבונה ביתו והוא מסר כללי לאהבת הזולת מהיא, חובה לדעת שאמנם עד הלום התחנכו והלכו בדרך התורה אך כל אחד חי את החיים האישיים שלו וכל מאודו ומעיינו דאגת עצמו וצרכיו, אך ברגע שבונה בית הרי מכאן מתחיל פרק חדש בחיים החיים המשותפים עם כל המשתמע מכך לטוב ולמוטב, ובאותו בית ישנם שני רצונות ושני הרגלים וטבעים ומנטליות שונים ועליהם לגשר ולהתפשר בכדי לחיות חיים משותפים ברוח טובה באהבה ואחוה שלום ורעות, והמפתח להצלחה בזוגיות נעוצה ביסוד שהתורה וחז"ל מלמדים אותנו שאצל כל אחד מבני הזוג צריך לדאוג להימנע מכל דבר שמפריע לשני הגם שהוא נהנה מהדבר מאחר והבסיס לחיים משותפים שכל אחד מקריב מהרצונות האישיים למען שיהיה טוב לשני, ורק בדרך זו הבית הולך וצומח ומתפתח בדרך הנכונה והזוגיות מצליחה ובונים בית לתפארת והשמחה בניהם הולכת וגודלת, לעומת אחרים שאינם מוכנים לוותר על הנאותיהם ורצונם למען השני כך שנוצר מצב בבית שכל אחד מאמץ את הדברים שהוא אוהב למרות שמפריע לשני, ויש טועים ולא חושבים שהמציאות כאשר אחד מבני הזוג סובל הרי ממילא גם השני סובל, וגם הדבר גורם לפירוד שהולך ומתרחב עד שמגיעים למשבר ונפרדים ח"ו, ומנסיון חיינו לצערי זוגות רבים שאינם מאושרים ויותר מכך נמצאים תמיד במשברים ואף מתרבים הגירושין בגלל הדבר הזה שלא הורגלו לוותר ולהעניק את הטוב לשני וחיים עם האנוכיות והאהבה העצמית, ונמצא שהגם שאחד לכאורה אוהב את השני אינו אלא אהבה התלויה בדבר, וברגע שאינו משיג

מהי מידת אהבת הזולת

את סיפוקו והנאתו מיד נוצר מחלוקת ומריבות בבית, ויותר גרוע שמחפשים סיפוקים במקומות אחרים, ולזאת כל הבונה ביתו על אדני התורה צריכים בני הזוג לדעת שהחיים המשותפים היא עבודה על המידות ולהתכוון נפשית לדבר ולקבל הדרכה נכונה ברוח התורה שאהבה אינה פירושה כתפיסת הרחוב שמתמש בשפת אהבה על כל דבר שאוהב לאכול ולשתות שפירושה אהבת עצמו שהרי הוא אוכל את האוכל והשתיה ונמצא שאוהב את עצמו לספק את הנאותיו כך הדבר גם בא לידי ביטוי בין בני זוג וזו אינה אהבה אלא אנוכיות, אולם אהבה לפי השקפת התורה היא שאוהב להתחשב בשני ולדאוג לשני יהיה טוב גם על חשבון ויתור על הנאת עצמו שלזה קוראים להיות אהוב על השני, ובזה זוכים להתגבר על חילוקי דעות או הרגלים שונים וכדומא.

ואהבת לרעך באשתו

וכאשר נתבונן שעיקר מצוות ואהבת לרעך כמוך אפשר לקיים באשתו שהיא כגופו כמ"ש בראשית פרק ב פסוק (כד) **עַל בֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְגו':** כמבואר **במסכת יבמות דף סב ע"ב** ת"ר האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו, כאשר הביא בספר טיב הקהילה פרשת ואתחנן כבר ייסד מוהרר"ו ה"ה מורנו הרב חיים וויטאל זצוק"ל בספר הליקוטים פר' עקב סימן ח' שכל עיקר כוונת מצות הנישואין אינה באה כי אם בכדי לקיים בה מצוה זו של ואהבת לרעך כמוך כשיאהב את אשתו כגופו שכן זה קשה ביותר לאהוב כל איש מישראל כמוך' ולכן צריך להתחיל המצוה באנשי ביתו הקרובים אליו כדי שיתרגל בדבר שלא לאהוב רק את עצמו עי"ש.

מעשה עם הרב לוין זצ"ל

כמו שמסופר על הרב לוין שפעם כאבה הרגל לאשתו והלך איתה לרופא נכנסו שניהם לרופא ושאל מה סובלים אמר הרב לוין כואב לנו הרגליים, שואל הרופא איזה רגל ומראה על רגל אשתו ומה עם הרגל שלך נשאל והשיב שרק רגל אשתו כואבת אם כן למה אמרת כואב לנו הרגליים השיב לרופא כיון שאם כואב לה הרגל גם לי כואב, זה הגדר של אשתו כגופו.

איש ואשה שזכו שכינה שורה בניהם

ובזה יובן מה שאמרו חז"ל **במסכת סוטה דף יז ע"א** דריש ר"ע איש ואשה, זכו - שכינה ביניהן, לא זכו - אש אוכלתן. שכאשר מזדככין במידותיהן לחשוב כל אחד מה טוב לשני בכדי להיות אהוב של בן זוגו, זהו המקום שהקב"ה משרה את שכינתו כעין הכרובים שפניהם איש אל אחיו. ובנוסף לכך כתב מרן החיד"א בספרו חומת אנוך שמואל ב פרק א וז"ל ויעלה במ"ש הראשונים בפ' ואהבת לרעך כמוך אני ה' כי אהבה גימטריא י"ג כמספר אחד ואהבת רעהו אליו גימטריא י"ג כמספר אחד ושני פעמים אהבה גימטריא שם הויה וז"ש ואהבת לרעך כמוך אני ה' דבשניהם גימט' הויה עכ"ד, ואיש ואשה תרי פלגי גופא ואהבה ביניהם גימטריא י"ג ועוד שנים כנגד איש ואשה הם י"ה וז"ש איש ואשה שזכו י"ה ביניהם.

מוסר השכל

הראת לדעת להבין ולהשכיל וללמוד מפרשתנו את יסוד ועמוד התווך של כלל ישראל והבית היהודי שבכדי שאדם ימלא את תכליתו ויעודו בעולם, וכן להצליח בחברה ובזוגיות הדבר תלוי כאשר מציב כל אדם לעצמו וכן כל זוג לעצמם אתגר שמתחילת חיי הנשואין מתחילים פרק חדש בחיים החיים המשותפים שזה מחייב שיהיה פניהם איש אל אחיו ובראש מעיינו של כל אחד איך וכיצד לעשות שיהיה טוב לשני אפילו על חשבון הנאות עצמו ואך ורק כך נסללת הדרך לבניין עדי עד לשם ולתפארת מתוך אושר ועושר אהבה ואחוה שלום ורעות, וזוכים שהשכינה שורה בביתם תמיד, והטועה לחשוב אחרת כבר אמרו חז"ל אש אוכלתו וכל הזמן ריב ומדון בלי אושר ובלי ששון ובלי שמחה, היות וכאשר לאחד יש צער השני גם סובל ולשניהם לא טוב, ולזאת החלש יאמר גיבור אני ואיזהו גיבור הוא הכובש את יצרו ויתפלל על כך להצליח לקיים את מצוות ואהבת לרעך כמוך בשלימות דוקא בין בני הזוג ויזכו לשפע וברכה והצלחה אמן.

מקורות

1. כתב בספר החינוך פרשת אם כסף מצוה סו בביאור מצוות הלואה לעני. שורש המצוה, שרצה האל להיות ברואיו מלומדים ומורגלים במדת החסד והרחמים, כי היא מדה משובחת, ומתוך הכשר גופם במדות הטובות יהיו ראויים לקבלת הטובה, כמו שאמרנו שחלות הטוב והברכה לעולם על הטוב לא בהפכו, ובהיטיב השם יתברך לטובים יושלם חפצו שחפץ להיטיב לעולם. ואם לאו מצד שורש זה הלא הוא ברוך הוא יספיק לעני די מחסורו זולתנו, אלא שהיה מחסדו ברוך הוא שנעשינו שלוחים לו לזכותנו.

2. וביארו הרשב"ם וכן ביד הרמ"ה על מסכת בבא בתרא דף צט ע"א וז"ל בא"ד ודיקינן ולמ"ד פניהם איש אל אחיו הא כתיב ופניהם אל פני הבית לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום היו פניהם איש אל אחיו לפי שזכר ונקבה היו והיו פניהם איש אל אחיו להראות חיבת ישראל לפני המקום, ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום היו פניהם אל פני הבית להראות שלא היו מסתכלין זה בזה אלא כשנים שאיבה ביניהן, וכו' עכ"ל.

3. ומבואר במסכת שבת דף לא ע"א שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא, זיל גמור ע"כ. וכן כתב תלמידו הגדול של הלל בתרגום יונתן על ויקרא פרק יט פסוק יח לא תהוון נקמין ולא נטרין דבבו לבני עמך, ותרחמי לחברך דמן אנת סני לך לא תעביד ליה אנא יי:

בברכת התורה

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין טעם קריאת פרשת שקלים

זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית
הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה' (פרשת שקלים)

מקור החיוב

תנן במתני' במגילה (כט:): "ראש חדש אדר שחל להיות בשבת - קורין בפרשת שקלים, חל להיות בתוך השבת - מקדימין לשעבר", ע"כ. ואיתא בגמ' טעמא של דבר: "אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: דאמר קרא זאת עלת חדש בחדשו, אמרה תורה: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה. וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה, קדמינן וקרינן באחד באדר, כי היכי דליתו שקלים למקדש", ע"כ.

בזמן הזה - זכר למקדש

הרי, הטעם שהצרך לקרא פרשת שקלים קודם ראש חודש אדר, היינו משום שע"י הקריאה ידעו הכל שצריכין להביא המחצית השקל, וע"י היו מביאין קרבנות מתרומה החדשה, בשנה הבא. וכ"כ החינוך (מצוה ק"ה) בענין "מצות נתינת מחצית השקל בשנה" וז"ל, "שיתן כל אחד מישראל מבין עשרים שנה ומעלה בין עני בין עשיר מחצית השקל, שהוא משקל עשרה גרה כסף, בכל שנה ליד הכהנים, שנאמר (שמות ל, יג): זה יתנו כל העובר על הפקודים. והיו מניחין הכל בלשכה אחת שבמקדש ומשם היו מוציאין לקנות תמידין ומוספין וכל קרבן הקרב על הצבור, ונסכיהם, והמלח שמולחין בו את הקרבנות, ועצי המערכה. ולחם הפנים, ושכר העושה לחם הפנים, והעומר, ושתי הלחם, ופרה אדומה, ושעיר המשתלח, ולשון של זהורית. משרשי המצוה, שרצה הקדוש ברוך הוא לטובת כל ישראל ולזכותם שיהיה יד כולם שוה בדבר הקרבנות הקרבים לפניו כל השנה בהתמדה, ובענינים אלו הנזכרים, ושיהיו הכל, אחד עני ואחד עשיר, שוים במצוה אחת לפניו להעלות זכרון כולן על ידי המצוה שהם כלולים בה יחד לטובה לפניו... ונוהגת בזמן הבית, שחייבין לתת אותם כל ישראל בין העומדין בארץ או חוצה לארץ, ושלא בזמן הבית אין חייב בה אדם ואפילו העומדין בארץ. והעובר עליה ולא נתנו, ביטל עשה, ועונשו גדול שפירש עצמו מן הציבור, ואינו בכלל כפרתן. ועכשיו בעוונותינו שאין לנו מקדש ולא שקלים, נהגו כל ישראל לזכר הדבר לקרות בבית הכנסת בכל שנה ושנה פרשה זו של כי תשא עד ולקחת את כסף הכפרים, בשבת שהוא לפני ראש חדש אדר לעולם", עכ"ל. הרי מבואר שבזמן הזה, הקריאה הוא רק לזכר על מה שעשו בזמן שהבית המקדש היה קיים.

כאילו הקרבנו הקרבנות

הלבוש (סי' תרפ"ה) הוסיף עוד על זה [והובא דבריו בדברי המשנה ברורה], שאינו רק זכר למקדש, אלא עכשיו בזמן הזה שאין לנו הבית המקדש אנו קוראין פרשת השקלים

מדין "ונשלמה פרים שפתינו". וע"י הקריאה כאילו נתנו השלמים, והקריבו כל הקרבנות בבית המקדש. וכדברי הגמ' במנחות (ק, א): "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב: זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם? כל העוסק בתורה, כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם. אמר רבא: האי לעולה למנחה, עולה ומנחה מיבעי ליה! אלא אמר רבא: כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה (ולא חטאת) ולא מנחה ולא אשם. אמר רבי יצחק, מאי דכתיב: זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם? כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם", ע"כ. וא"כ ה"ה בקריאת פרשת השקלים נחשב כאילו נתנו כל אחד ואחד השקלים בית המקדש.

פרשת השקלים כנגד שקלי של המן

הירשלמי הביא עוד טעם (מגילה פ"א ה"ה): "ר' לוי בשם רשב"ל צפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל, אמר מוטב שיקדים כספן של בני לכספו של אותו הרשע, לפיכך מקדימין וקורין בפרשת שקלים", ע"כ. הרי מבואר מדברי הירושלמי שקריאת פרשת השלמים היה כנגד הכסף של המן הרשע. וכן איתא בדברי הגמ' במגילה (יג, ב): "אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים", ע"כ. הרי מבואר, שבזכות השקלים שכלל ישראל נינתו למשכן, הם עמדו לזכות להינצל מגזירת המן.

ויש לציין לדברי תוס' במגילה (טז, א), דאיתא בגמ' שם: "ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה, ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן. כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה, וסוסייה מיחד בידיה, מירתת. אמר להו לרבנן: האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי, זילו מקמיה די לא תכוו בגחלתו. בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא, אתא המן ויתיב ליה קמייהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה. אמר להו: במאי עסקיתו? – אמרו ליה: בזמן שבית המקדש קיים, מאן דמנדב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה. אמר להו: אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי", ע"כ.

ופי' תוס' בד"ה ודחי עשרה אלפי ככרי כספא וז"ל, "שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים ואמר שיתן לאחשורוש כל פדיונם ודוק ותשכח", ע"כ. ועי' במש"כ הב"ח (שם) בביאור חשבון דברי תוס' וז"ל, "פי' הככר הוא ס' מנה [ושל קדש ק"כ מנה] והמנה כ"ה סלאים [והמן נתן עשרת אלפים ככרות של חול שהם ה' אלפים של קדש והמחצית השקל בעד ת"ר אלף משנה אחת עולה מאת ככר של קדש] וימי שנותינו שבעים שנה והמבן כ' ומעלה נתנו כופר נפש והמן נתן בעד חמישים שנה בעד ת"ר אלף", עכ"ל.

וכ"כ החזקוני על הפסוק (שמות ל, יד): "כל העבר על הפקדים מבן עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'". וז"ל, "מבן עשרים שנה ומעלה – אבל פחותים מעשרים אינם נענשים בידי שמים ואינן צריכין להביא כפרה. וסכום כולם עולה לרבוא ככר כסף, כיצד רוב בני אדם אינם חיים אלא שבעים שנה, צא מהם עשרים לפטור כדכתיב מבן עשרים שנה ומעלה,

ישארו להם חמשים שנה שכל אחד ואחד מישראל נותן בהם מנה של חול למחצית השקל שקל קדש בכל שנה ושנה הרי ששים איש נותנין בחייהם ששים מנה שהם ככר והם היו ששים רבוא הרי כולם נותנים רבוא ככר, ולפיכך אמר המן הרשע ועשרת אלפים ככר כסף אשקול אמר כדאי שקלי לבטל שקליהם ואני אתן כנגד ששים רבוא שבהם לעשות מהם כרצוני, עכ"ל.

הרי מבואר מדבריהם, שהעשרת אלפי ככר כסף של המן הרשע היה בחשבון כנגד כל שקלי ישראל. אמנם יש לבאר, מהו הקשר בין השקלים שאנו נותנין לבית המקדש, לכסף של המן.

המן כפר בהשגחת השי"ת

ונראה בעזה"ת לבאר, שהמן אמר לאחשוורוש: "ישנו עם אחד מפוזר ומפרר בין העמים" ודרשו חז"ל (ילקוט שמעוני אסתר רמז תתרנ"ד) "ישנו עם אחד - ישן לו אותו שכתוב בו ה' אחד. רבי ברכיה בשם רבי אלעזר א"ל הקב"ה רשע אני אין לפני שינה דכתיב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ואתה אמרת שיש לפני שינה חייך שמתוך שינה אני מתעורר על אותו האיש ומאבדו מן העולם שנאמר ויקץ כישן אדני, ע"כ. הרי המן כפר בהשגחתו של השי"ת, וע"כ עלה על דעתו שיצליח להרוג את עם ישראל, שהשי"ת לא יעמוד כנגדו להפר עצתו.

שקלים להורות על השגחה פרטית

לעומת זה קבע השי"ת מצוות מחצית השקל. וביאר הכלי יקר ענין של מחצית השקל (ריש פרשת כי תשא) וז"ל, "וידבר ה' וגו' כי תשא את ראש בני ישראל. בכל מקום הזכיר נשיאת ראש אצל המספר, לפי שעל ידי המספר ישראל מנושאים ביתר שאת על כל האומות כי כל מספר מורה על המעלה הפרטית שיש לכל איש ואיש ... ובדרך זה נמשלו ישראל לכוכבים, שנאמר בהם (ישעיה מ, כו): "המוציא במספר צבאם", כי מספר ההוא ודאי הוא בעבור מעלתם, כי בלי ספק שהקב"ה יודע מספרם, כך מספר בני ישראל אחר מעשה העגל דומה למה שנאמר אחר חטא של ראובן (בראשית לה, כג): "ויהיו בני יעקב שנים עשר", כך הודיע לנו כאן שלא נמאסו בעבור מעשה העגל, אלא כולם במעלות המספר המורה שכל איש מישראל מושגח בהשגחה פרטית, עכ"ל. הרי מבואר מדבריו, שיסוד במצות מחצית השקל הוא להורות, על מעלת כל יהודי, ושהשי"ת משגיח עליו בהשגחה פרטית.

וא"כ לפי זה, מובן הייטב הקשר ביניהם. שהענין של השקלים הוא להורות שהשי"ת הוא משגיח על עמו ישראל, ואינו חו"ש מתעלם מהם. וע"כ זהו טעות של המן, שהוא מעמלק, שאינם מאמינים בהשגחת השי"ת, ועלה על דעתו שיצליח להרג את עם ישראל. והשקלים שמורה על השגחת השי"ת היה הטעם שלא הצליח המן.

לתגובות: adebstein@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

נשאו ליבו

כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר נִדְבָה רוּחוֹ אֶתוֹ (לה, כא)
'נשאו ליבו'. וגם 'נדבה רוחו'.

והיו שם הרבה כאלו. גם אנשים, וגם נשים. וטראו כמה נדבה הם הביאו.

– ואפילו נשאר – 'הותר'. יותר ממה שהיה צריך.

כל כך הרבה 'נדבה'. וזה היה מה'לב'. ומה'רוח'.

וככה באמת ראוי לנו, עם ה'. העם הנבחר מכל העמים. העם שזכה להיות – 'בנים אתם ליהויה אלוקיכם'.

ראוי – שה'לב' שלנו – יבער. יתמלא השתוקקות עצומה. ראוי, שבכל פעם שיש איזו 'נדבה' לשמו יתברך – אז הקושי יהיה ב'להפסיק'. לא ב'להתחיל'.

וכך אומר לנו המדרש (במדבר רבה פ"ג ס"א):

צדיקים יש להם תאוה. מה תאותם – הקדוש ברוך הוא. שנאמר (ישעיה כו): נפשי אויתך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך. ע"כ.

'תאוה' – לקב"ה.

ובאמת, מי שזכה לראות אותם, את גדולי ישראל, ראה – תאוה. אמיתית. והנאה אמיתית – בהשגת התאוה הזו. הם מלאי שמחה, ורצון, ו'לב'. טוב להם.

באמת – טוב להם. יש להם 'חיים'. הם מלאי אושר ושמחה.

הכלל של 'אין אדם מת וחצי תאותו בידו', לא חל עליהם. אולי הוא כן חל, אבל מה שהם כן משיגים – ממלא אותם באושר בל יתואר.

– ובניגוד לתאוה ה'אחרת', שממלאת את האדם בעצבות תהומית – בפרט כשהיא ממומשת.

*

איפה המתיקות

– אז זה כדאי. מאוד כדאי.

– מה כדאי?

– להיות 'צדיק'. להיות בעל 'תאוה' – לקב"ה.

– זה נשמע מידי טוב.

– נו, אז למה אתה לא...?

- אני לא 'שם'. לי, אין 'רצון'.

וכך, באמת, נשאלנו - בעת האחרונה. וזו שאלה שחוזרת על עצמה שוב ושוב, בווריאציות שונות ומשונות.

בפעם הספציפית הזו, ה'נוסח' היה בערך כך:

- אני רוצה לשאול שאלה, אבל היא קצת... איך לומר... אולי גובלת ב'כפירה'. אפשר?...
בדרך כלל זו הקדמה לשאלות הטובות ביותר. היסודיות ביותר.
ואכן, התשובה שלנו היתה -

- בשמחה. אנחנו אוהבים דוקא כאלו שאלות...

ואז הגיעה ה'פצצה':

- אתם אומרים - שיש לנו עבודה, למען ה' יתברך. שהמטרה היא תמיד - להמליך עלי, ועל העולם כולו, את השי"ת. לעשות - למען שמו הגדול, שנקרא עלינו. עלי.
וזה נשמע מאוד נחמד. 'נשמע' נחמד.

אבל מה אני אעשה - אם אני, באופן ספציפי - לא רוצה להמליך אותו?...

כמובן, שזו אינה שאלה 'אינטלקטואלית' גרידא, כמו שהיא לפעמים נשמעת.
שאלה זו, חצובה מעמקי הלב. ממקום שיש בו לפעמים כאב נורא. מה אני אמור לעשות כאן. למה לי אין את ה'מתיקות' הזו, שאתם כל הזמן מדברים עליה. למה. אני כל כך מנסה. משתדל. מתאמץ. איפה ההנאה המובטחת.

והשואל היקר, ממשיך:

אומרים לי - 'אתה חשוב'. אתה גם - בן של השי"ת.

וגם חוזרים, בהדגשה. ברווחים בין המילים. שזה יישמע 'טוב':

אתה - בן - של - השם - יתברך!!

ממש ככה. שזה 'יכנס' לי חזק. עמוק.

והכל - למען המטרה שבסוף:

אז אם אתה כל כך חשוב, ובן, וכל זה - אז עליך ללמוד טוב. וגם להתפלל כמו שצריך. וגם - לקיים את כל המצוות. בדקדוקיהן.

ולפעמים גם מוסיפים:

החטא, הוא לא 'לרמה' שלך. זה לא 'מתאים' לך.

אתה - נסיך! ולא נאה לנסיך - להתגולל באשפתות.

ואני - 'מויחל טויבס'. אל תעשה אותי בן, וגם לא חשוב. ה'אשפתות' האלו, לא נראות לי כל כך גרוע. זה אפילו נראה נחמד. בלשון עדינה.

ועד ה'מאה ועשרים', נסתדר כבר איכשהו. או – שלא אחשוב על זה בכלל. עכשיו, אני דוקא מאוד 'מחובר' – לאשפתות.

ככה אני מרגיש. מה לעשות.

יש גם 'מושגים' כמו – 'טעם בלימוד'. 'טעם בתפילה'.

ואם אין לך 'טעם' – אז כנראה שאתה לא מתפלל כמו שצריך. אתה לא מספיק עושה 'שטייגען'.

ואם הדובר הוא מספיק 'חמור', אז הוא יוסיף גם – 'עדיף שלא תתפלל בכלל!'

מענין מאיפה נקבעה ה'הלכה' הזו.

ומכל מקום, אני באמת – לא עושה מה שצריך. אני לא 'דופק' נמילה מעניינת, שנכנסה לאחרונה. כולם 'דופקים'. או לא מספיק 'דופקים'. [תפילות וסדרים כמו שהמשגיח/הראש כולל/ה'סביבה' דורשים ממני. אני מנסה. אולי לא מספיק. תכל'ס, זה לא 'הולך'.

וכשזה מגיע לשלב הזה, היינו – כשאני מצליח לומר את זה, אז ה'שומע' – מי שזה לא יהיה – נותן את ה'מכה' האחרונה, המוחצת:

אתה – לא – מספיק – רוצה!!

אם תרצה – זה יהיה. הלא חז"ל אמרו 'אין דבר העומד בפני הרצון!'

באמת, אין חז"ל כזה. תחפשו. לא תמצאו.

אבל מה זה משנה. עדיין אלו מילים כדורבנות. הנשק הכי חזק שיש. לך תמצא מישהו שיעשה איזה 'מד רצון', ויגלה שאני כן רוצה. לפחות רוצה לרצות. ולכל היותר – שמישהו מה'מחנכים' שלי, או איזה משהו שעברתי, גדע לי חלק מ'כח הרצון'. ביד חזקה.

אבל עדיין – משתמשים בזה. כשלא מצליחים למצוא סיבה אחרת, או שאין כח 'לחפור', אז זו התגובה. אין 'רצון'. אין 'לב'.

אז צריך – לב. וגם רצון. וגם השתוקקות.

'צריך!'

ואני מנסה 'להפעיל' את ה'מכונה' שלי, לייצר לב ורצון. וזה לא 'הולך'.

ולמה זה לא הולך?

שוב. כי אני לא מספיק מתאמץ. אם אני אשקיע עוד עמל, ויזע, והתאמצות – אז זה יגיע.

אז מה עושים כדי שאני 'מספיק אתאמץ'...?

מעניין, שה'טעם' ב'אשפתות' דלעיל, מגיע בלי מאמץ. זה בכלל לא קשה. אין שם 'עמל' בכלל.

אז מה באמת עושים.

*

מהות הנאה

אולי נקדים ונשאל, מה זו – 'הנאה'.

מהיכן התחושה הזו. מה מהותה.

ואם ננסה להעמיק – נגלה, שאין כאן באמת 'הבנה'.

נשאל את עצמנו – למה אני נהנה משוקולד?

– אין תשובה.

למה – ככה. זו התחושה שלי, ואין לי הסבר לזה.

נקשה יותר: למה מהמאכל 'ההוא' – אתה לא נהנה? מה ההבדל בינו לבין שוקולד?

'מתוק', זו לא התשובה. כי גם מ'חריף' יש שנהנים, וגם מ'מר' (עייין ערך בירה לבנה), וכן על זה הדרך.

להשיב – קשה. אבל להגדיר, אפשר לנסות:

יש בי 'משהו', בפנים, שהדבר המסויים הזה – חסר לו. וכשהוא מגיע, הוא 'משלים' אותו. ההשלמה – היא תמיד הנאה.

וה'משהו' בפנים' הזה, הוא – בלתי ניתן להשגה. ככה זה, ככה נבראתי, וזהו.

דהיינו: אדם נהנה – מהשלמת חיסרון.

[ל'משהו' בפנים' הזה, יש הסבר עמוק בשורשי הבריאה. ננסה לתמצת אותו:

התפקיד שלנו, הוא לתקן את המציאות. יש 'חסרונות' בבריאה, ועלינו להשלים אותם.

האדם, הוא 'עולם קטן'. היינו: הבריאה כולה, מתבטאת – באדם עצמו. ומשכך – גם החסרונות דלעיל, נמצאים – באדם עצמו. וכשהוא מתקן אותם – הוא בעצם מתקן את עצמו.

כשאדם אוכל דבר, בכונה נכונה, הוא 'מתקן' אותו. וכך – הוא 'משלים' את אותו החיסרון, המתבטא – באוכל המסויים הזה. והשלמת החיסרון הזה – היא הנאה, כמו כל השלמת חיסרון.

וכשאדם נהנה מדבר מסויים, זה מגלה – שאותו הדבר הוא 'חלק' ממנו. והוטל עליו – לתקן אותו.

וכמו שאמרו חז"ל (ירושלמי סוף קידושין): רבי חזקיה ר' כהן בשם רב: עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל. ע"כ.

וכמובן – מדובר כשהנאה היא בכונה נכונה. ויש מה להאריך במהות כונה זו – השייכת לכל נפש ממש – ואין כאן המקום. נציין רק את היסוד הידוע, שכונה בתחילת ה'מעשה' – 'חלה' על המעשה כולו.]

אפשר לראות את זה יותר, כשאתה מאוד מצפה למשהו. עד כמה שתצפה יותר – תיהנה יותר. ככה זה עובד.

אז הבנו: הנאה – היא השלמת חסר.

*

שאלה כואבת

אנחנו, היהודים, הכי 'חסרים' בבריאה. [עי' היטב ביאורה"ג לשיה"ש א, ג. היסוד עצמו נמצא בעוד מקומות רבים מאוד.]

החיסרון שלנו – הוא משורש בריאתנו.

אם נתבונן סביבנו, נראה מלא 'חסרונות' כאלו. ליהודי – אין אף פעם 'מנוחה'. [מנוחה, היא יסוד ה'התמלאות'. כשאתה 'מתענג', אז אתה 'נח'. אתה כבר לא 'משתוקק'. ואכמ"ל.] יהודי – תמיד – מחפש, מבקש. רודף אחר משהו. לפעמים גם אחרי עצמו. רוצה 'להתמלאות'.

וזה קיים אצל כולנו. ההשתוקקות הזו – לא נותנת לנו מנוחה. והיא 'יוצאת' – בכל מיני אופנים. לפעמים זה לגשמיות, לפעמים זה לדברים אחרים. ולפעמים – לשקיעה בעומקו של ה'חוסר', והתוצאה – 'בעיות הנפש' למיניהן.

יצרני האוכל, 'חוגגים' היום. יש שפע עצום של מינים וסוגים ואופנים, וטעמים ומרקמים ומראות וצבעים. מחשבה מרובה מושקעת בכל אלו, והתוצאות ניכרות היטב.

ה'צרכן' המסכן – 'מתמלא'. ממלא את עצמו. וכשאינן לזה 'תוכן' אמיתי – זהו הבל וריק. הוא מתמלא ב'רוח', והתוצאה היא כאבי בטן 'מלאה', וכיס 'מרוקן'. ונפש – עוד יותר 'מרוקנת'.

ואז, כשהתחושה של הריקנות מתעצמת, מתדרדרים ל'הנאות' אחרות. והמדרון חלקלק – עד כדי ההתמכרויות למיניהם. אלו, הופכות עד מהרה מהנאות – לעינויים, שקשה מאוד לצאת מהן.

יש לנו חסר! זה נכון. זו מציאות.

אבל המילוי שלו – הוא אינו ה'אינסקטינט' שלנו, ההנאות הרגילות.

שורש החסר, הוא הריחוק מהשי"ת. הריחוק של 'לית לה מגרמה'.

ועד כמה שננסה למלאות אותו ב'מלויים' שונים – ובעיקר משונים, זה לא יעזור מאומה. לא זו הדרך, לא זו העיר. הכתובת לא נכונה.

המילוי האמיתי – הוא השי"ת. שמו הגדול, שנקרא עלינו. שממלא אותנו חיים. 'נשמת חיים'.

[אגב. חלק מה'מילוי', יכול להיות דרך ההנאות הרגילות. הלא הן ניתנו לנו, על מנת שנתקן משהו בהן. וכדלעיל. ביעוץ תורני אנחנו משתמשים בזה, לומדים כיצד ליהנות נכון, ורבים נעזרו בזה כדי לצאת מבעיות נפש למיניהן. הנפש שלהם – 'התמלאה', באופן הנכון.]
עד כאן ה'חשבון'.

עלינו להבין – שככה זה עובד, 'לפי הספר'. לפי המציאות האמיתית. אם נתחבר לשמו הגדול – נתמלא באמת. נהנה – באמת. זו 'השלמת החסר' – הגדולה ביותר, האמיתית ביותר.

זו 'הקדמה' לתשובה שלנו, על השאלה דלעיל. בשלב הראשון – עלינו להבהיר את המהות. להבהיר, שהויכוח אינו האם זה צריך להיות כך, והאם זה נכון; כי זה באמת – נכון.

השאלה היא רק – על המציאות.

דהיינו – הלא זה כל כך נכון, אז למה זה לא עובד אצלי. למה.

ובאמת, למה. למה. כמה שאלה זו כואבת.

*

טענה – או שאלה

וכדאי שנקדים עוד:

הטענה – 'למה אני לא נהנה', בטעות יסודה. ה' יתברך, ברא אותנו. יצר ועשה את כולנו. והוא – היחיד – ששולט כאן. אין מי שיאמר לו מה תעשה.

ברצונו – נבראנו. וברצונו, התחייבנו לעבוד אותו.

אין לנו באמת ברירה. ואם אנחנו לא 'נהנים' – עלינו לעשות את זה בלי הנאה.

אין כאן 'טענה'. הוא היה יכול לברוא אותנו למטרות אחרות לגמרי, וגם לא 'לייצר' לנו דעת שתבין את העובדה ש'אנחנו לא נהנים'.

הוא יכול לעשות – מה שהוא רוצה. אמות המידה של 'צדק' ו'יושר' – בידי יתברך. גם אותם הוא ברא. אין משהו ש'קדם' לו. חלילה.

שוב. אין זו 'טענה'.

– אבל זו באמת – 'שאלה'. אפילו 'קושיא'.

כי הוא עצמו אמר לנו את זה. 'טוב יצר כבוד לשמו'.

ה'כבוד לשמו', הוא 'טוב'. ו'טוב', היינו דבר – שאנחנו אמורים להבין איכשהו, שהוא 'טוב'.

הוא ברא את הכל – 'להיטיב'. כך מגלה לנו רבנו האריז"ל. זו ה'הקדמה' לכל תורתו (עי' עץ חיים שער הכללים תחילת פ"א).

ואם זה 'להיטיב', אז עלינו גם לחוש את זה.

ושוב. זו אינה 'טענה', הוא לא 'חייב' לנו.

זו רק – 'שאלה'.

וכשמשהו עובד נכון, ולא מרגיש מיד 'כיף חיים' – אין לו 'אישור' לעזוב את זה. ההנאה היא לא 'תנאי'. אנחנו – חייבים. צריך לעמול, ולהתקדם – לאט.

וכל 'חוט השערה' של התקדמות; כל 'בדל' של הנאה – שווים לאין ערוך.

ואת זה, קשה להבין – כשיש 'טענה'.

וכשהופכים את זה ל'שאלה', קל יותר להמשיך. קל יותר – לדבוק בדרך, וליהנות באמת – מכל התקדמות קטנה.

*

'דעת'

לשאלה הנוקבת הנ"ל, יש תשובות רבות.

כשהחשמל זורם, וה'שקע' תקין, אז צריך לחפש את הבעיה – במכונה עצמה.

ובמכונה זו, יש הרבה ברגים, וחלקים, וחלקיקי חלקים. ובכל אחד מהם – עלולה להיות הבעיה.

[יעוץ תורני, שהכותב עוסק בו בס"ד, נותן מענה לא רק ל'בעיות' – אלא גם לכל מי שרוצה להתקדם, ומרגיש 'תקוע'. זה לא ב'שמים'. במקרים רבים, אנשים שנלחמו כנגד עצמם שנים רבות מאוד, ובסופו של דבר הגיעו ליעוץ תורני – מצאו את הדרך הסלולה, הקלה הרבה יותר ממה שהם חשבו והתנסו.]

אמנם, יש משהו אחד, שהוא עיקרי ויסודי. ופעמים רבות מאוד, כשנותנים את הדעת עליו – כל ה'תקיעות' נעלמות להן. לגמרי.

וה'משהו' הזה – הוא ה'דעת'.

אמרנו, שעלינו להתמלא – משמו הגדול. זהו ה'מילוי' האמיתי, זו השלמת החסר האמיתי.

– וזו ההנאה הגדולה, שאין למעלה הימנה.

ו'שמו הגדול', זה לא איזה 'קוד סודי'. אתה חושב על ה'אותיות', אולי אפילו רואה אותן באיזה ספר, וזה עובד. זה ממש לא ככה.

צריך – 'דעת'.

צריך להבין – מהו שמו הגדול. מה מהותו. את מה הוא מגלה. וכיצד הוא מגלה את זה.

אם אתה לא מבין דבר, לעולם לא תוכל להתחבר אליו. מי שאינו מודע, שה'קוביה' הגדולה שנמצאת במרפסת השרות של ביתו – קרויה 'מכונת כביסה'; או מי – שאינו מבין מהותה של 'כביסה', או לחילופין מהותה של 'מכונה' – לעולם לא יעלה בידו לכבס את בגדיו.

עלינו ללמוד את הסוגיא הזו היטב. לעיין בה – ככל יכולתנו. להעמיק בה. יש 'מראי מקומות', ויש גם בית מדרש לזה. וזה לא 'קשה'. ממש לא.

ועד כמה שבאמת נשקיע בזה, עד כמה שנבין עוד ועוד – תהיה לנו 'דעת' בזה.

וה'דעת' הזו, היא החיבור האמיתי – לשמו הגדול.

ומשכך – היא ה'מילוי' האמיתי, הגדול ביותר, והיחיד הנכון – ל'חיסרון' הגדול שלנו. ולסיכום.

שאלנו – היכן ההנאה המובטחת, למי שלומד תורה ומקיים מצוות. [מי שמתענג על דבר ה' בכל מהותו, לא אליו מכוונים הדברים. וה' יזכנו להגיע למדרגתו.]

הקדמנו – שהנאה, היא מילוי חסר. והמילוי הגדול ביותר שיש, הוא החיבור לשמו הגדול. אז ב'חשבון' – ככה צריך להיות.

הקדמנו עוד, שאין כאן 'טענה' חלילה, אלא רק – 'שאלה'.

והדרך לתשובה, 'עוברת' – ב'דעת'. עד כמה שתהיה לנו 'דעת' בשמו הגדול – נתחבר אליו יותר. עד כמה שנלמד את הסוגיות הנוגעות, עד כמה שנבין אותם יותר – כך 'נתמלא' יותר.

והוספנו, שפעמים רבות עלינו למצוא את הדרך 'לתקן' משהו ב'מכונה' שלנו עצמה. משהו שם קצת 'משובש', ויש להעמידו על מכונו באופן תקין.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

*

הודעה משמחת

בעזרת ה' יתברך, תתקיים סידרת ועדים נוספת בענייני הבית היהודי. הועדים עוסקים בעומק מעלתו של בית יהודי, ובפרקטיקה המעשית.

תוכן הועדים מבוסס על היסודות החדשים-ישנים שקיבלנו מרבותינו, ועל נסיון רב שנים בתחום. הדברים מוגשים בסגנון חדש, ובשימת דגש על פרקטיקה, יעילות, בתוספת הכוונה אישית ופרטנית.

מהתגובות שקיבלנו על הסדרות הקודמות:

"כשמעתי על סדרת השיעורים... חשבתי מה אפשר לחדש... שנים מאז החתונה, אבל היתה לי הפתעה גדולה. התחדשו לי יסודות חדשים, וגם אלו שהכרתי קיבלו את הדיוק והסדר הנכון..."

...שיעורים מלאי תוכן, שילוב של רובד רוחני – לא מה שרגילים לשמוע, והמון המון פרקטיקה מעשית ג"כ לא מה שרגילים לשמוע, אחרי כל שיעור יצאתי עם חומר למחשבה ומבט חדש על הרבה דברים, שממש עזר בחיי המעשה..."

יצחק ש. 0548417939

מספר המקומות מוגבל. לפרטים והרשמה: 0548430373. או דרך המייל המצ"ב.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל – לפיכך הרבה להם תורה ומצוות

וְהַנְּשָׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמַּלְאִים לְאֶפֶוד וְלַחֹשֶׁן. וּבְרַשׁ"י, וְהַנְּשָׂאִים הֵבִיאוּ, א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר (שמות לו), והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני השהם וגו' לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה, ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב.

וצריך להבין איזה פגם הוא לומר מה שהציבור מחסרים אנו נותנים. והלא יש בזה מעלה גדולה, בכך שהם אלו הדואגים שבל יחסר המזג, וקיבלו עליהם שכל מה שהציבור מחסרין, הם נותנים. ויתכן שעיקר התביעה עליהם, שהיה כאן ענין מסוים של עצלות, במה שהם מתכוונים לתת בסוף לפי מה שחסר. וכך הלשון מורה לכאורה, לפי שנתעצלו, משמע שזאת היתה הטענה עליהם.

והנה י"ל עוד, שהיתה תביעה נוספת עליהם בעצם מה שאמרו, מה שהציבור מחסרים אנו נותנים, כי יש לנו לדעת ולהבין, שעיקר המטרה של הנדבה למשכן הוא, שיתנדב כל אחד ויקריב משל עצמו עבור המשכן, ולא מחמת שהמשכן חסר את נדבתו חס ושלום, אלא מחמת שהוא הצורך שלו לנדב מעצמו, וגם אם לבסוף ישאר מיותר, עדיין תהיה תועלת בשבילו מהנדיבות, שאין התכלית מה שיש למשכן רק מה שמחסר מעצמו עבור המשכן והשראת השכינה. ונמצא לפי זה שלא היה להם כלל להמתין ולראות מה שהציבור מחסרין כדי ליתן, אלא להקדים וליתן כל זמן שניתן עדיין להתנדב עבור המשכן, ובכך מראין כבוד השכינה, שכל אחד רוצה לזכות ולהקדים וליתן. וזה גופא רמזו חז"ל במה שאמרו, ולפי שנתעצלו מתחלה, והיינו שאין הכוונה, עצלות במובן הפשוט, אלא שהאיחור הזה היתה בו עצלות מסוימת ביחס לזריזות המתבקשת, שהיה להם להקדים כדי להראות כמה חשוב להם לזכות ליטול חלק חשוב בנידבת המשכן.

והנה חז"ל גילו לנו שלכן אחר כך הקדימו הנשיאים לתת לחנוכת המזבח, והיינו שהנשיאים למדו והשיגו, שהעיקר הוא לחפש יותר ויותר להקריב מעצמו, ולכן חידשו מעצמם נדבה שכלל לא נתבקשו, וחפץ ד' בידם הצליח, שזכו להוראת שעה ולחטאת נחשון, עי' זבחים דף ט' ע"ב, וזהו באמת כל עבודת האדם לחפש לעלות למעלה, ולא להסתפק במועט, וזהו אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה, כי האדם צריך לחפש לעלות תמיד למעלה.

והנה כתיב, כל אשר תמצא לעשות בכוחך עשה, ויש ללמוד מזה שהאדם צריך לחפש לעשות כל מה שבכוחו וכל המרבה משובח.

והנה גם בתורה ובעמל התורה הוא כן, וכתיב, ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. כי צריך לחפש להיות חכם לב, וחכם לב היינו הרצון, וכאשר האדם שואף לרוחניות הרי הוא מנסה להשקיע יותר ויותר, וזהו עשה רצונך כרצונו, שצריך להיות מבקש ולרצות יותר ויותר, ורבינו יונה כתב, ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפיק רצון מד'. וזהו ע"י שמחפש יותר ויותר. על דרך אוהב כסף לא ישבע כסף, שאמרו זאת חז"ל על משה רבינו, שאהב את המצוות, במסכת מכות.

והיסוד צריך להיות להכין את עצמו ואת לבו. וכשנגשים ללמוד תורה, לחפש כמה שיותר ללמוד, וכמה שיותר עמל ויגיעה. ואם אינו מכין עצמו רק עושה ממילא מה שמזדמן, הרי חסר לו היסוד של הרצון וחכמת הלב, ודדא חסר מה קני.

ואם אמנם טבע האדם להיות עצל, זה רק הטבע, זה אינו האדם בעצמו, רק זהו מה שיש לו אתו המלחמה, והיינו שזהו השדה שניתן לו לעבד, ואם אינו מעבד לא יצא לו פירות, ובפרט אם אינו חכם לב לא יזכה לחכמה, וכבר כתב הרמב"ם, הרוצה לזכות לכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו וכו'.

והנה אם אדם מרגיש רפיון ידע שזהו הנסיון שניתן לו כדי שילחם בו, ואם יזכה וילחם יכול להצליח הרבה, והלומד מעוני סופו ללמוד מעושר.

והנה אמרו חז"ל, אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית המדרש. ודקדק הסבא מקלם ז"ל, מדלא אמר משכחו לדברי תורה, רק משכחו לבית המדרש, משמע שכדי להנצל מן המנוול אין די בדברי תורה, רק צריך דרישה, על דרך, דרשו ד' ועוזו, והיינו דהמעלה הגדולה היא מה שמבקש ורוצה הדברי תורה. והסבא זצ"ל למד מזה שזהו הצירוף והשילוב של תורה ומוסר. כי באמת כח הדרישה של תורה הוא אך ורק על ידי היסוד המוסרי, וזהו על ידי ההתבוננות שידע מה שהוא עושה, שאם יודע מה שעושה הרי הוא פועל ביעילות יותר.

וראיתי בפנקס מורי ורבי הגר"ש זצ"ל, שכתב כך, ויקחו לי - שאם יודעים שהוא לי, הרי האפשרויות הן אחרות. והן הן הדברים.

וזהו סוד הברכה היהודית המפורסמת - תזכו למצוות - כי המצוות הן זכות, וצריך זכויות כדי להשיגן.

*

קחו מאתכם - העיקר הוא ההקרבה וההתמסרות

והנה בפירוש שיר השירים להגר"א תירץ קושית הטור בפרשת אמור, ובחיבורו טור אורח חיים סי' תרכ"ה, למה צייתה התורה לעשות חג הסוכות בתשרי ולא בניסן, שהרי ענני כבוד התחילו ביציאת מצרים וזה הי' בניסן, והטור תירץ משום שלא הי' ניכר שעושים זאת לשם מצוה, דאולי עושים סוכות בשביל החום, וע"כ צייתה התורה לעשות דוקא בזמן

שמתחיל הקור שאז האנשים נכנסים לבתייהם, ונראה מזה שהסוכה נעשית לשם מצוה. עכ"ד הטור.

והגר"א בפירושו לשיר השירים פ"א פ"ד תירץ באופן אחר, ויסודו, דאף שענני כבוד התחילו מניסן, אבל בחטא העגל פסקו, ושוב חזרו בתחילת עשית המשכן, ומשה ירד ביוה"כ ובמחרת יום הכיפורים, ויקהל משה וציוה על מלאכת המשכן, וזה הי' בי"א תשרי, וכתוב והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר ב' ימים הרי י"ג תשרי, ובי"ד תשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל, ובט"ו התחילו לעשות, ואז חזרו ענני כבוד, ולכך אנו עושין סוכות בט"ו בתשרי. עכ"ד הגר"א שם.

וצריך להבין לפי"ז מדוע הקשה כן הטור, ודוחק לומר דהטור ס"ל דציווי עשית המשכן היה קודם מתן תורה.

וי"ל דאף שענני הכבוד נסתלקו ושוב חזרו, אבל מכיון שתחילתם הי' בניסן הרי הזמן העקרי הוא בניסן. ואמנם בדברי הגר"א יש לפרש ג"כ דברי הטור, במאי דקשיא, דלכאורה אף שהי' מקום לטעות שעושין סוכות בשביל החום, וע"כ ציוותה התורה לעשות בזמן תשרי, אמנם מהי הקביעות המסוימת של ט"ו בתשרי, וי"ל דהוא עפ"י מש"כ הגר"א, וא"ש. אמנם דלפי"ז צ"ב בדעת הגר"א שתירץ כן, והלא י"ל דאף שנסתלקו ושוב חזרו, מ"מ הי' צריך לקבוע הזמן לפי ההתחלה ממש, שאז נתחדש ענין ענני הכבוד.

וי"ל דהגר"א ס"ל דהא דסוכה הויא זכר לענני הכבוד, אין זה בשביל עצם הענני כבוד, שהרי לא מצינו שהתורה ציוותה לעשות זכר למן ובאר, ומדוע בדוקא ציוותה לעשות זכר לענני הכבוד, אלא י"ל שהזכר הוא לנס של קבלת התשובה, שאף שנסתלקו הענני הכבוד, והי' זה עבור החטא, מ"מ קבל הקב"ה תשובת ישראל והחזיר להם הענני כבוד. וזהו עיקר תירוץ הגר"א דסוכות זכר לענני כבוד, היינו לענני כבוד של התשובה. ודו"ק היטב.

ובזה יש לישיב קושית התוס' בערבי פסחים, שהקשו מדוע נשים אין חיבות במצות סוכה מטעם שאף הן היו באותו הנס, ותירצו תוס' דרק במצוות דרבנן מצינו שעל ידי שאף הן היו באותו נס, מתחייבות אף הנשים, אבל במצוות דאורייתא לא מצינו כן. אולם בתוס' ריש מגילה דף ד' ע"א מבואר דישנה שיטה דאף בדאורייתא שייך זה, והדרא קושיא לדוכתה.

וי"ל עפ"י"מ דאיתא בפוסקים שנשים אסורות בעשית מלאכה בראש חדש מפני שלא חטאו בעגל ע"כ ניתן להם ראש חדש לאסור בעשית מלאכה. וכבר פירשו דמה שניתן להם דוקא ראש חדש, זהו משום שהי' אפשר לחשוב שמה שלא נתנו התכשיטים הי' זה מפני שאהבו התכשיטים ולא משום שלא רצו להשתתף בעגל, אולם אחר שבשביל המשכן נתנו התכשיטים, אגלאי מילתא למפרע שאין להם חלק כלל בחטא העגל, וע"כ ניתן להם ראש חדש ליו"ט.

ומעתה י"ל דמאחר דנשים לא הי' להם חלק בחטא העגל, א"כ לא היו צריכים ענני הכבוד להסתלק בעטים של נשים, ורק חטאם של האנשים גרם לכך, ונמצא שכאשר חזרו ענני

הכבוד, אצל הנשים לא הי' זה בגדר נס מיוחד של תשובה, וא"כ נמצא דלא היו הנשים באותו הנס. וע"כ אין חיבות במצות סוכה.

ומה שהקשו כן התוס' בערבי פסחים, זהו משום דס"ל כדעת הטור, דדהזכר לענני הכבוד היינו ענני הכבוד עצמם, ולא מה שחזרו ע"י התשובה, וע"כ שפיר הקשו דלתחייבו הנשים משום שאף הן היו באותו הנס דענני הכבוד. ודו"ק היטב.

והנה יש להתבונן במה שמבואר מדברי הגר"א שע"י עשית המשכן חזרו ענני הכבוד, דלכאורה הי' צריך להיות שע"י המשכן יחזרו ענני הכבוד, ולמה הי' סגי בעשית המשכן, אמנם י"ל דעיקר הענין הי' העשי' וההתנדבות למשכן, ולא הי' המשכן העיקר רק הנדבה וההתמסרות, והיינו מה שהקריבו עם ישראל מעצמן, וויתרו על כסף וזהב ותכשיטין, על ידי זה בלבד נעשה השראת השכינה.

והנה מצינו שאמרו החכמים למשה רבינו, מרבים העם להביא מידי העבודה למלאכה לעשות אותה. ולכאורה מה כל כך גרוע שיביאו קצת יותר, אמנם יש לומר דיש כאן ענין עמוק מאד. כי הי' צריך לנדב עבור עשית רצון ד', ולא להוסיף שום דבר, להראות שהצלחנו לעשות כך וכך, שעם ישראל יראה שהוא יכול להרים משכן יפה, וזה לא עשית רצון ד', רק נכנס בזה רצון עצמי, וזה כבר פגם ולא יכול לצאת מזה השראת השכינה. ועל כן הי' צריך להיות שלא יביאו שום דבר מיותר.

ועומק הענין הוא, שיסוד המשכן הוא הקרבה, והקרבה נקרא רק כאשר עושה למען הקב"ה, ולא כאשר עושה למען הראות עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, וי"ל שזה מה שרצה אחשוורוש להראות, שהוא יכול להרים ארמון וכסא מלכות יותר מעם ישראל, אולם הוא לא הביין, שלא בזה הענין, וזה באמת י"ל שהי' פגם כלשהו בדבר הנשיאים, שהם אמרו שיתנו מה שחסר, כי לא הענין לתת מה שחסר, וממ"נ אם באמת חסר הקב"ה לא דורש, וזהו קחו מאתכם תרומה, ומאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, וכבר עמדו מדוע כתיב לשון קחו ויקחו ולא תנו, רק הענין לקחת מעצמו ולהקריב עבור הקב"ה, ואם הקב"ה ציוה עכשיו, לא מחכים לראות מה חסר ולתת אותו, כי לראות מה חסר זה בגדר של נתינה בשביל להרים ולהצליח בהקמת המשכן, וזה לא הי' הענין, וע"כ היו דברים שלא הי' אפשר לעשות כמו המנורה, ומשה עשה אשר הוא יכול, כי הקב"ה רצה להראות שהעיקר הוא שאתה תקריב מעצמך לרצון ד', ולא העיקר שתצליח להקים משכן, ובאמת כידוע שגם ההקמה לא צלחה בידי משה, עד שהקב"ה סיע בעדו, כי זה העיקר שהאדם יעשה ולא שהאדם יצליח לעשות, והעיקר הוא המסירות.

ודבר זה למדנו לא רק מעם ישראל רק גם מהחכמים, וגם ממשה רבינו. שלא הסכימו שיהי' עודף, ולכאורה מה רע שיתנו קצת יותר, ואפילו הרבה יותר. אולי שיבנו עוד אגף ועוד משרד וחדר קבלת קהל וכו' וכן על זה הדרך. אולם זה הענין שהעיקר הוא מה שהאדם מקריב עבור רצון ד', ולא להראות מה שהוא יכול להצליח, ולכן מצינו שאחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים.

ומצינו במראות הצובאות אשר צבאו, ועי"ז זכו למי סוטה שיכול לטהר אשה לבעלה. וכבר עמד בזה הגר"ש זצוק"ל עד כמה כוח האדם גדול שיכול לקחת מראות הצובאות ולהפוך אותם לדבר שמחולל נסים. וי"ל דזהו ע"י שנדבק בהקב"ה, אמנם התנאי הוא במה שעושה אך ורק למען רצון ד'. ועל זה בנוישער יחוד המעשה לרבינו בעל החובות הלבבות, ודו"ק היטב.

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

והנשאים הביאו | למי הכוונה לנשיאי השבטים או לעננים?

(שמות לה, כז) וְהַנְּשִׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמְּלֵאִים לְאֶפֶוד וְלַחֹשֶׁן:

מי הם אותם נשיאים שהביאו את אבני השוהם והמילואים? ומהיכן הביאו אבנים אלו? ברש"י פירש (על פי המדרש) שהנשיאים הם ראשי השבטים, "א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה". עיי"ש.

אולם ת"י מפרש באופן שונה:

וְעַנְנֵי שָׁמַיָא אֲזַלִּין לְפִישׁוֹן וְדַלִּיִן מִתְּמַן יַת אַבְנֵי בּוֹרְלוֹת חִילָא וְיַת אַבְנֵי אֲשֶׁלְמוֹתָא לְשִׁקְעָא בְּאִיפּוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא וּמְחַתֵּן יְתֵהוֹן בְּאַנְפֵי מְדַבְרָא אֲזַלִּין רַבְרַבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִיִּיתֵן יְתֵהוֹן לְצֻרוֹךְ עֵיבִידָתָא:

[וענני השמים הלכו לפישון ודלו משם את אבני שוהם החול ואבני המילואים לשקען באפוד ובחושן, ומורידים אותם על פני המדבר והלכו נשיאי ישראל והביאו אותם לצורך מלאכת המשכן].

מת"י עולה שמקורם של אבני השוהם והמילואים הוא מנחל פישון, והגיעו למדבר על ידי העננים שהטילו אותם על פני המדבר, ומשם לקחום נשיאי השבטים והביאום לעבודת המשכן.

נמצא לדבריו שישנה משמעות כפולה ללשון 'נשיאים' א. העננים – מלשון הפסוק (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם". ב. נשיאי השבטים.

לכאורה הבסיס לחידוש זה הוא הקושי מנין היה להם אבנים טובות במדבר השומם ליד? והיות ומקומם של האבנים הטובות הוא בנחל פישון כמו שנאמר בחומש בראשית (ב, יא) "וזהב הארץ ההיא טוב שם הבדלח ואבן השהם" ותרגם שם אונקלוס "תמן בדלחא ואבני בורלא", בא ת"י ליישב כיצד הגיעו האבנים הטובות מפישון ללב המדבר לה.

^{לד} ועיין באבן עזרא כאן שיישב זאת באופן אחר "כי בצאתם ממצרים ונצלום, כל איש שאל כפי מעלתו".
^{לה} במשנתו של ת"י מצאנו בעוד מקומות שהוזכרו אבנים טובות, שת"י הוסיף שהגיעו מנחל פישון. החל מנח שעשה 'צהר' לתיבה, ולפירושו של ת"י הכוונה לאבן טובה שהאירה בתיבה ומוסיף שם (בראשית ו, טז) ת"י מהיכן לקח נח אבן זו: "אִיזֵל לְפִישׁוֹן וְסַב מִתְּמַן יוֹהֲרָא וְתִשְׁוִיָּה בְּתִיבּוֹתָא לְאַנְהָרָא לְכוּן" [לך לפישון וקח משם מאור ותשימה בתיבה להאיר לכם].

וכן בביזת הים הנוספת (לדעת ת"י שמות יד, ט) שהיתה קודם בקיעת הים בעת שחנו בבעל צפון מבואר שם בת"י שעם ישראל אספו אבנים טובות שהוציא נחל פישון מגן עדן לגיחון ומגיחון הגיעו לים סוף.
אלא שזה גופא צ"ב אם כבר אספו בני ישראל אבנים טובות מפישון כשהיו על ים סוף א"כ מה הקושי מנין היה לבני ישראל אבנים טובות? ולא מיבעי' לשיטת האב"א (כאן) שסבור שהנשיאים – ראשי השבטים היה להם אבנים טובות שהוציאו עמם ממצרים. אלא אף אם נאמר שלא הוציאו עמם ממצרים מ"מ לדעת ת"י היה להם אבנים ממה שבזו אצל בעל צפון.

החידוש הראשון כבר נאמר בגמרא (יומא עה.) "מלמד שירד להם אבנים טובות ומרגליות עם המין". עוד נאמר שם: "תנא נשיאים ממש (וברש"י: עננים) וכן הוא אומר 'נשיאים ורוח וגשם'".

אולם בת"י נוסף שהנשיאים שלנשיאים יש ב' פירושים, ומקור לדבר זה מצאנו במדרש: (שמו"ר לו, ג; לג, ח)

והם הביאו אליו נדבה בבוקר בבוקר – וכי בבקר היו מביאין בצהרים לא היו מביאין? אלא ממה שהיה המן מוריד להם הביאו.

*

ואת השמן למאור | כיצד כשר שמן שבא מן השמים?

(שמות לה, כח) וְאֵת הַבֶּשֶׂם וְאֵת הַשֶּׁמֶן לְמֵאֹר וְלִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:

מהיכן הביאו בני ישראל שמן זית למאור ושמן הנצרך לשמן המשחה במדבר?

וְתִיבִין עֲנֵנֵי שְׁמַיָא וְאֲזֵלִין לְגֵן עֵדֶן וְנִסְבִּין מִתַּמָּן יֵת בּוֹשְׂמָא בְּחִירָא וְיֵת מְשָׁחָא דְזֵיתָא לְאַנְהָרוּתָא וְיֵת אַפְרָסְמָא דְכִיָּא לְמִשַׁח רְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוֹסְמִיָּא:

[וחוזרים ענני השמים והולכים לגן עדן, ולוקחים משם את הבשם הנבחר, ואת שמן הזית למאור, ואת האפרסמון הטהור לשמן המשחה ולקטורת הסמים].

ת"י לשיטתו שהעננים הביאו את אבני האפוד והחושן, מתרגם אף בפסוק זה, שהוא המשך לפסוק הקודם – הפותח במטבע הלשון 'והנשיאים', שאותם עננים חזרו והביאו את השמנים הנצרכים להדלקת המנורה ולשמן המשחה ולקטורת הסמים, אך הפעם ממקום אחר – מגן עדן.

ובדבריו אלו טמונים ג' חידושים: א. שהעננים הביאו את השמן למאור. וזאת אע"פ שנצטוו בני ישראל לעשות את השמן מזיתים באופן המצריך אומנות וכמו שנאמר בגמ' (הובא כאן ברש"י) שצריך לגרגר את הזיתים בראש הזית. וליישב זאת יתכן לומר שדין זה אינו לעיכובא.

ב. בת"י מבואר עוד שירד מהשמים שמן מוכן ולא זיתים לשמן, וקשה הלא אף אם הדין לגרגר את השמן בראש הזית אינו לעיכובא, מ"מ צריך 'שמן זית' וכמו שהגמ' במנחות (סט:): הסתפקה אם חטים שירדו מן השמים כשרים למנחות היות ואינם 'ממושבותיכם', ואף שמן הבא מן השמים הוא שמן נס ואינו 'שמן זית' (כה"ק בעל כלי חמדה"ל)

ובפרט שבת"י בפרשת מסעי (במדבר לג, ח) מבואר יתרה מזאת, שהיה מקום נוסף ממנו היה לבני"א אבנים טובות שבעת שיצאו מהים אספו אבנים טובות ומרגליות על שפת הים, וצ"ע.

ל' כקושיית הגר"ח מבריסק צ"ל על נס חנוכה, כיצד הדליקו את המנורה שמונה ימים בפח השמן הלא הוא שמן של נס ושמן של נס הוא סוג אחר של שמן, ומנין שהוא כשר להדלקה? והתירוץ שכאן אין זה סוג אחר של שמן אלא שמן זית רגיל שהגיע מהשמים בדרך נס.

ואולם יש שמיישבים שירד שמן זית מגן עדן התחתון ששם יש עצים ממש ואף עץ זית יש שם ומשם ירד שמן זית, והכירו בני ישראל שכך הוא לפי סוגול¹.

ג. עוד מבואר בת"י שהעננים הביאו שמן אפרסמון לשמן המשחה. וקשה הלא שמן המשחה מפורש בפסוק שהוא נעשה משמן זית – 'ושמן זית היין' (שמות ל, כד). וכך הגמ' תירצה (הוריות יא: כריתות ה.) כיצד יהוא בן נמשי נמשח בשמן המנחה הלא היה ממלכי ישראל ורק מלכי בית דוד נמשחין בשמן המשחה? ותירצה הגמ' שהוא נמשח בשמן אפרסמון, ולמדנו מכאן ששמן אפרסמון אינו שמן המשחה.

ואין לומר שהאפרסמון נצרך לסממני הקטורת כי אפרסמון אינו אחד מהסממנים [כי אף לדעות ש'נרד' היינו אפרסמון הכוונה לעץ אפרסמון או לשרף הנוטף ממנו, אך לא לפרי עצמו או לשמן היוצא ממנו]. וצ"ע¹.

*

כל איש ואשה | האם הערב רב יכלו לתרום למשכן?

(שמות לה, כט) כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִפְנֵי אֲתָם לְהָבִיא לְכָל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לַעֲשׂוֹת בְּיַד מֹשֶׁה הִבִּיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיְיָ:

האמנם קיבלו נדבה מכולם, גם מהערב רב?

כָּל גֵּבֵר בֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאֶתְתָּא בֵּת יִשְׂרָאֵל דְּאֶתְרַעֵי לְבַהוֹן עֲמַהוֹן לְאִיִּתְתָּא לְכָל עֵיבִידְתָּא דְּפִקִּיד יְיָ לְמַעַבְד בְּיַד דְּמִשָּׁה הִיִּתִּיּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְדָבְתָא קְדָם יְיָ:

[כל איש בן ישראל, וכל אשה בת ישראל שנדבם לבם להביא לכל העבודה שציוה ה' לעשות ביד משה, הביאו בני ישראל נדבה לפני ה']

הוספה זו של ת"י 'איש בן ישראל' ואשה בת ישראל' באה לשלול את מי שאינו כזה, ובוודאי הכוונה לערב רב שעמהם, כי הלא היו במדבר ואין נוכרים אחרים זולת אנשי הערב רב שיצאו עמהם ממצרים.

אולם שמעתי בשם הגרי"ד סאלוויצ'יק זצ"ל שאמר שמהגמ' הנ"ל במנחות מוכח שכל הספק בחיטים הוא מחמת דין 'מושבתים' אך אלמלא דין זה ליכא ספק ואע"פ שהחיטים באו בדרך נס, ולא אמרינן שאינם 'חיטים' וא"כ בשמן זית שאין דין כמו 'מושבתים' לק"מ. ובהכרח שהגר"ח לא הקשה כן מעולם.

אמנם כבר נודע הרד"ק בספר מלכים (מלכ"ב ד, ז) אודות המעשה של אשת עובדיה שנתר לה אסוך שמן והתרבה בברכת הנביא בדרך נס. והביא הרד"ק מהתוספתא ששאלה את הנביא האם צריכה לעשר שמן זה, וענה לה שאינה צריכה מחמת שזה שמן נס. וחזינא מהכא ששמן של נס פטור ממעשר. וביאר הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו 'טעמא דקרא' שהספק של אשת עובדיה היה האם התרבה השמן מהשמן הקיים ואז הוא חייב במעשר כי גידולו מן הארץ, או דילמא שהשמן שהתרבה הוא שמן חדש שהגיע בדרך נס והוא פטור ממעשר כי אינו גידולי קרקע.

ולפי"ז נמצא דלא כמו שהוכיחו מהגמ' במנחות הנ"ל וצ"ע.

¹ ואמנם יש מקורות שאף בגן עדן העליון יש עצי זית. (עיין במדרש רבה בראשית לג, שהיונה של תיבת נח לקחה את עלה הזית מגן עדן)

² ועיין בספר 'ינחנו' ובאהבת יונתן שמשנים הגירסא בת"י.

והנה כבר בתחלת הפרשה נאמר בתורה "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" הרי שהערב רב היו מחוץ לנושא זו לחלוטין^ט.
שני דברים אלו: א. שהערב רב כלל לא היו באסיפה זו. ב. שלא לקחו מהם נדבות. מפורשים בזוה"ק:

עדת בני ישראל – עובדא דמשכנא לא איתעביד אלא מישראל בלחודייהו ולא מאינון ערב רב...^מ כיון דאסתכל משה ביה אשדי לאינון ערב רב לבר וכניש לון לישראל בלחודייהו, הדא הוא דכתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל (זוהר ח"ב קצ"ז)

*

במראות הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד | האם היה מקוה על יד הכיור?

(שמות לח, ח) | ויעש את הכיור נחשת ואת פנו נחשת במראת הצבאת אשר צבאו פתח אהל מועד:

מה פירוש המילה צובאות? ולשם מה צבאו פתח אהל מועד?

וְעִבְדוּ יְת פִּיּוֹרָא דְנַחֲשָׁא וְיִת בְּסִיסִיָּה דְנַחֲשָׁא מִן אֶסְפִּקְלִירִי נַחֲשָׁא נְשִׂיא צְנִיעוּתָא וּבְעִידָן דְּאִתּוֹן לְצִלָּאָה בְּתִרְעָה מְשָׁכָן זְמַנָּא הָוָאן קְיִימִין עַל קֶרְבַּן אֲרְמוּתְהוֹן וּמְשַׁבְּחָן וּמוֹדֵן וְתִיבִין לְגוֹבְרִיָּהוֹן וְיִלְדָן בְּנִין צְדִיקִין בְּזִמְנֵן דְּמִדְּכָן מִן סוּאָבוֹת דְּמַהוֹן:

[ועשה את הכיור נחושת ואת כנו נחושת מן מראות נחושת נשים הצנועות, ובעת שבאות להתפלל בפתח אהל מועד היה עומדות על קרבן תנופתן ומשבחות ומודות וחוזרות לבעליהם, ויולדות בנים צדיקים בזמן שמיטהרות מטומאת דמיהם].

בדרך הפשט הכתוב יכל להתחלק לבי' חלקים. א. עשית הכיור היתה ממראות הצובאות. ב. אשר צבאו פתח אהל מועד. החלק הראשון מורה על העבר – המראות הצובאות – מהשימוש של מראות אלה בעבר, (במצרים כשהתייפו בפני בעליהם כדי להקים צבא ה' – עם רב) אשר אותם הביאו עתה למשה רבנו לעשות מהן (או לשבץ אותן ב) כיור.

ב. החלק השני מדבר על עמידתם של הנשים פתח אהל מועד בשעה שעמדו על קרבנם והתפללו לה'.

יתכן לפרש ולאחד את שני החלקים המראות הצובאות כנ"ל. ועתה לקחום להביאן למשה וצבאו פתח אהל מועד, עד שמשה נאות לקבלן. וכמבואר במדרש (תנחומא פקודי ט) שמשה בתחילה סרב לקבלן, עד שה' אמר לו שמראות אלו ראויות להתקבל.

^ט הערב רב לא היו נקראים בשם ישראל, וכמו שתירגם יונתן את הלשון 'ערב רב' – נוכראין. (שמות יב, לח)
^מ עיי"ש בהמשך דברי זוהר שכיון שמה ראה שהערב רב הורידו את השטן מן השמים לארץ מיד הוציאם החוצה וכו'. וכדברי ת"י לעיל שכשמשה ירד מן ההר שבר את הלוחות מחמת שראה את השטן מרקד לפני העגל.

ת"י מחלק את הפסוק באופן שונה: בחלק הראשון מתרגם "הצובאות" – הצנועות, אשר במראות אלו עשו מעשי צניעות, (התיפו לבעליהן במצרים), ואת החלק השני מחלק לג' ענינים: א. בעת שבאו להתפלל בפתח אהל מועד, דהיינו צובאות – עומדות בתפילה. ב. היו עומדות על קרבן דמיהם ומשבחות ומודות, דהיינו הביאו קרבן יולדת, וצובאות – פירושו בוידוי ושבח על קרבנם. ג. שבות לבעליהן ויולדות בנים צדיקים, בעת שמיטהרות מטומאת דמיהן.

ת"י כאן כאמור מאגד כמה מדרשי חז"ל יחדיו, ואכן ב' הענינים הראשונים מוזכרים בחז"ל, אולם בחלק השלישי יש לידע מה בא ת"י ללמדנו בכך שהיו באות להתפלל בפתח אהל מועד לאחר שהיו עומדות על קרבנם כאשר היו נטהרות מטומאת דמיהם.

בפרט שמציאות זו שבה תלויה טהרת הדם בקרבן לא היתה קיימת אלא בזבה, ובחז"ל מבואר שבכל הארבעים שנה לא ראו דם במדבר. ואכן פשטות הדברים נראה שמדבר על קרבן יולדת כי מתאר שלאחר תפילה זו היו שבות לבעליהן ויולדות בנים צדיקים, ונראה שזה קשור לקרבן שלכאורה הוא קרבן יולדת.

חידוש אדיר על פסוק זה נמצא במדרש הביאור ובמדרש אור האפילה על פסוק זה, ויש שרצו לומר שת"י כוונתו לרמוז לחידוש זה וכך מבואר במדרש:

"דע שהיה שם כלי עם הבור ובו מים כשיעור טבילה, כמו הים שעשה שלמה, ואם יבאו נשים היו טובלות שם, ואם הנשים היו טובלות נחשב להם הדבר כאילו עשו עבודת ה', ולכן תרגם אונקלוס, "כד אתיאן לצלאה בתרע משכן זימנא". כלומר שבאו לשערי הטבילהמא. (ילקוט מדרש הביאור כת"י. ומדרש אור האפילה. הובאו שניהם בתו"ש)

לדבריהם נמצא שלצד הכיור באהל מועד היה מקוה ובו שיעור טבילה שהיו טובלות בו הנשים הנטהרות מטומאת לידה וחוזרות לבעליהן. ובתו"ש רצה לומר שלזאת רמז ת"י כאן במה שכתב שמתפללות בשעה שנטהרות מטומאת דמיהן והיינו טומאת לידה.

אלא שעדיין צ"ב מדוע הכניס גם ענין זה שעומדות על קרבנם הלא מטומאת לידה נטהרת לאחר ז' ימים ללידת זכר, ולאחר י"ד ימים ללידת נקיבה, וקרבנה אינו בא אלא להתירה בקודשים וצ"ע.

לתגובות: 0686762@gmail.com

מא להוציא מהפשטות ש'צלאה' הוא לשון תפילה כנכתב באונקלוס בכ"מ. לדברי מדרש זה 'צלאה' הוא לשון טהרה וצ"ע.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל יד מרדכי

תרומה למשכן - רק מתוך אחדות!

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַכוּ' קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה (לה, א; לה, ה)
מה הייחודיות ב"למחרת יום הכפורים"? || האם בכל מצב כשנקים משכן נזכה להשראת
שכינה? || למה נכתב דווקא כאן איסור "לא תבערו אש... ביום השבת"?
מתי היה מעמד "הקהל" זה? אומר רש"י: למחרת יום הכיפורים.
הכלי יקר מביא שגם בפרשת יתרו, בה מספרת לנו התורה שמושה ישב לשפוט את העם,
אומר רש"י (שמות יח, יג) שזה היה למחרת יום הכפורים. הלא דבר הוא.
מבאר הכלי יקר, ידוע שמעמד "הקהל" זה, היה כדי להודיע לישראל את דיני המשכן
ואת מצות הנדבה למשכן. אך משה רבנו חשש שמא יביא מישהו למשכן ממון שאינו שלו,
כשהוא חושב שמן הדין הוא כן שלו, ולא יתכן לבנות בית גדול וקדוש זה, מן הגזל.
לכן הכריז משה תחילה שכל מי שיש לו דין ודברים עם רעהו, יגש אליו למשפט, כדי
להוציא דין אמת לאמתו. ורק לאחר מכן כשכל אחד מחזיק בממונו כדין, צוה אותם משה
על נדבת תרומות למשכן. כעת הוא בטוח שכל אחד יביא ממון כשר! עם ממון כזה אפשר
להקים משכן לשכינה הקדושה.

ויעשו כולם אגודה אחת

אך הוא מוסיף שהיתה מטרה נוספת ל"הקהל" זה. אדם לא מוכן להקהל עם שונאיו
במעמד אחד. כדי להגיע למעמד זה, צריכים להשכין שלום ביניהם, שיתפייסו זה עם זה
ויתאחדו.

מכיון שרצה משה להודיעם שכולם יהיו שותפים בתרומות למשכן, הוצרך תחילה
להקהילם, כדי שיהיו באגודה אחת.

לכן כותב רש"י שזה היה למחרת יום הכפורים, [לפי שכל החניות היו במחלוקת
ובתרעומות, חוץ מן החניה שלפני מתן תורה, כמו שנאמר (שמות יט, ב) "ויחן שם ישראל",
בלשון יחיד, ודרשו רבותינו (במכילתא שם), כאיש אחד בלב אחד!]

כשהם מפולגים ומפורדים, אי אפשר להקהילם ולעשות ביניהם שלום ברגע אחד. לכן
המתין משה עד למחרת יום הכפורים, כי אז כולם מתפייסים ויש שלום של ממש ביניהם,
וכל זמן ששלום האתמול קיים, אפשר להקהילם, ולצוותם לתרום למשכן.

וכדי שלא יפריעו לשלום, הריבים שביניהם בענייני ממונות, באותו יום ישב משה
לשופטם, כדי שמכל צד יהיה שלום ביניהם, ויהיו ראויים לדור יחד ולהקים משכן מתוך
אחדות. משכן שיוקם מתוך כך, יהיה מקום נאות להשראת השכינה!

הרב יצחק אייזיק חבר מוסיף (בדרוש לשבת הגדול) שכשיהיה שלום בינינו, נזכה להקמת המקדש השלישי, והוא יתמיד על עומדו כי כל קיומו על השלום!
לא תבערו אש!

על דרך הרמוז, מוסיף הכלי יקר, הכניס פה משה את האיסור של "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת".

לרמוז שבשבת כשאינם עוסקים במלאכתם, יש לחוש שמתוך דברים בטלים שביניהם – תתעורר אש המחלוקת המכלה כל חלקה טובה...

על זה מזהירים: אל תבערו את אש המחלוקת ביום השבת! התרחקו ממנה "כמפני אש" ושמרו תמיד על השלום ביניכם!

רק כך תזכו להשראת שכינה ביניכם!

אחדות אין פירושה רק להתאחד עם הזולת. לפעמים עלי להקריב משלי לצורך האחדות, כי הדאגה לזולת חשובה לי לא פחות מאשר הדאגה לי עצמי.

בשכונת מגורים שקטה בפאתי מונסי שבניו יורק, התגורר ר' קלמן א., שנודע בקרב מכריו ורעיו כיהודי ירא שמים, המוצא את פרנסתו ביבוא מסיין. כמה פעמים בשנה, נפרד ר' קלמן ממשפחתו וממכריו, ועולה על המטוס בואכה בייג'ין הרחוקה, שם הוא רוכש סחורה מגוונת במחירי מציאה, אותה הוא מוכר בארצות הברית ברווח נאה, ומכאן פרנסתו.

במשך שנים התנהל מסחרו של ר' קלמן על מי מנוחות, עד להסתבכות אחת. היה זה באמצע החורף, ר' קלמן הופתע לגלות כי הפעם חושיו המחודדים לא עמדו לו, והסחורה שייבא בראשית החורף היתה פחותת ערך ומעוטת איכות. הוא נאלץ להשיב את הכסף לרוכשים, ומצא עצמו – לראשונה בחייו – מתמודד עם חור ענק בתקציב ...

פרנסתו ניזוקה קשות, אך חששו העיקרי היה לקראת הנסיעה הבאה. הן כדי לנסוע לסין לייבא סחורה, הוא זקוק לרבבות דולרים במזומן. בדרך כלל לא היתה לו בעיה בכך – כי הסכום עמד הכן מהכנסות מסע היבוא הקודם. אלא שהפעם – הכסף איננו, כיצד מתמודדים? ומהיכן תתפרנס המשפחה עד לשיקום העסק מהנוזקים הקשים?

שבועות מספר התהלך ר' קלמן מודאג, עד שחש שאין ברירה. ביום בהיר החליט לקום ולעשות מעשה, על אף אי הנעימות הרבה שבדבר. בראש חפוי ועיניים מבויישות, ניגש לידידו ר' משה, וביקש לשוחח אתו על נושא חשוב.

ר' משה, פתח ר' קלמן, 'סליחה אם אני מטריח אותך, אך יש לי שאלה חשובה ...' ואז פרש ר' קלמן את מצוקתו, על המסע הבא שלא יכול לצאת לדרך בלי מזומנים ביד. לבסוף, העז לשאול: 'אולי יש לך להלוות לי כסף לזמן מה?'

התמודדות קשה התחוללה באותם רגעים בליבו של ר' משה. הוא יודע היטב כי במרתף ביתו, נמצאת קופסת הנעליים הישנה, אותה הסב לא מכבר לכספת מאולתרת, ובה הטמין כמאה אלף דולרים לצורך נישואי בתו. הסכום הזה יכול להציל את ר' קלמן עכשיו ולחזור

זמן רב לפני שבתו תתארס, אך מנגד - יש גם סיכון, מי יודע מה יהיה בעסקים, ואולי ר' קלמן יפסיד שנית, ואולי ואולי, ואולי ...

רק אחרי דקות ארוכות של מחשבה התאזר ר' משה בגבורה: 'יש לי בבית סכום עתק, קרוב למאה אלף דולר, שחסכתי לצורך נישואי בתי. עד אז יש עוד זמן, ואני סומך עליך ובטוח שתצליח, ומוכן להלוות לך את הכסף לחמישה חודשים. עד אז - תעשה בו עסקים ותראה ברכה והצלחה!'

עודם מדברים, וכבר עלו שניהם לבית ר' משה. ר' קלמן התבקש להמתין בסלון, בעוד ר' משה ממחר לרדת למרתף ביתו. להפתעתו, הוא מבחין כי עוזרת הניקיון היתה חרוצה במיוחד בשנה זו, וכבר ניקתה את המרתף ללא התראה מוקדמת. חשש קל לשלום הכסף הזדחל לליבו ...

הוא פונה לפינה בה היה מוטמן היטב הכסף מתחת לערימת גרוטאות ישנות, אך מגלה כי הפינה נקיה מכל גרוטאה, חפה מכל קופסא, בוחקת מכל לכלוך. שניות בודדות לקח לו לעכל את המידע החדש והמטלטל - 'הכסף איננו, קופסת הנעליים נזרקה לאשפה על תכולתה היקרה' - הרהר בעגמת נפש עצומה ושברון רוח בלתי נתפס.

שוד ושבר! ליבו של ר' משה חישב להישבר, מוחו הסתחרר. סכום עתק, הון תועפות, הלך אחר כבוד לאשפה! לא פחות ולא יותר! לא נעשה בו שימוש, לא הפסידו אותו בעסקה כושלת, לא התבזבו לחינם - אלא הלך לאשפה, הפך לזבל! האם יש דרך למצוא אותו? אולי כבר הגיע למזבלה העירונית ...
הוא מיהר להתקשר לעוזרת הבית.

עובדת הניקיון נבהלה משיחת הטלפון הלחוצה והבירור על קופסת הנעליים החסרה, 'אתם צריכים את הנעליים? אולי הן עוד בפח האשפה... הן פיניתי אותן רק אתמול - יום שלישי, ובמונסי מפנים את הזבל בשני ובחמישי. היום יום רביעי - מסתבר בהחלט שהנעליים עודן בזבל... אולי לא הכי נעים להגיע אליהן אבל זה אפשרי!' אמרה המנקה ...
ר' משה שמע את הדברים, וזיק ניצת בעיניו. 'לא נעים, כן נעים', הרהר, 'זה כה דחוף!' הוא לבש כפפות על ידיו ומיהר לחדר האשפה, הגדוש עד אין קץ. במהירות ובזריזות כאחוז בהלה הוציא את שקיות האשפה והעגלות בזו אחר זו, ושפך את תכולתן על המדרכה. הוא פותח שקית אחרי שקית, ולפתע בצבץ מרחוק משהו מוכר - הייתה זו קופסת הנעליים!

בצעדי ריקוד, אץ רץ ר' משה הביתה חובק את הקופסא בידי, ופיו ממלמל שבח לבורא עולם.

בחדר פנימי וסגור, פתח את הקופסא וספר את השטרות שנית. אחת מהנה לא נעדרה... 'אני לא מאמין, רבבות דולרים הושלכו לפח האשפה, ומבלים שם כבר יותר מיממה! אם לא הייתי מגלה את דבר האובדן היום - כבר לא הייתי זוכה לראותם עד עולם!'

הוא יצא מהחדר, וגילה את ר' קלמן יושב בסלון, וכוס ציפורניו בעצבנות. כבר חלפה שעה מאוד ארוכה מאז ירד ר' משה למרתף להביא את הכסף, ועדיין לא חזר. עיניו אורו כשראה את ר' משה נכנס וצרור המזומנים בידיו '...'

'איזה נס שביקשת ממני הלוואה', אמר ר' משה והודה בחום לר' קלמן, 'הצלת את הכסף שלי! בלעדיך - לא הייתי נזכר בכסף, ולא הייתי ממחר לחפשו! הרצון להלוות לך את הכסף הציל את הכסף, והציל אותי מאובדן והפסד סכום כה גדול!'

ר' קלמן הביט בו בחוסר הבנה מושלם. אינו מבין על איזה אובדן מדובר, אינו קולט ממה הציל וכיצד. רק כשנרגע ר' משה הצליח לספר לידידו את השתלשלות הדברים לאשורם, ורק אז הבין ר' קלמן מה חלקו בסיפור הפלאי הזה ...

'אם לא הייתי מתנדב לתת לך את ההלוואה', סיכם ר' משה, 'הייתי מפסיד סכום שחשכתי במשך שנים. אם ליבי היה נכנע ליצר שאמר 'אין מקום בטוח לכסף כמו בידיים שלי' - הייתי מגלה כי זה המקום הכי פחות בטוח...'

בזכות שסמכתי עליך והלכתי להביא לך את הכסף, גיליתי את דבר זריקתו לאשפה רגע לפני שהיה מאוחר מידי...'

יהי רצון שנוכה במהרה להתגשמות התפלה: "הוא יגאל אותנו בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, חברים כל ישראל", אמן!

*

למרות שנראה כי הלוואה עשויה לגרום לקושי - זה בוודאי לא כך. הלוואה היא מצוה חשובה, שמזכה ברווחים רבים, גם גשמיים - כלכליים ממש. לא תמיד זוכים לראות זאת בעיניים, אך ההלוואה היא 'ביטוח' שמימי על הכסף שלנו ... כמה כדאי לנסות להתאמץ, אולי בכל זאת נוכל להלוות, אולי נצליח איכשהו לסייע... וגם אם אין לנו כרגע מה להלוות, כמה חשוב להעניק לפחות את העידוד והתמיכה! גם לאמירה 'הייתי מלוה לך בשמחה, אולי אוכל לסייע בעתיד', יש משמעות, טובה הרבה יותר מאמירה סתמית 'אין לי'. מצות ההלוואה מאירה באור יקרות את האחריות שלנו לתת לזולתנו את המפתח להצלחה, להעניק לו את הכלים. ומשעה שסייענו לחבר להצליח.

יסוד הכל, המחשבה על הזולת.

ידוע המשל המפורסם אודות אדם שידו האחת פצעה את ידו השניה. הוא ודאי לא יכעס על ידו הפוצעת ויחתוך אותה, כי עצמו ובשרו הוא. כך גם ביחס לחברנו ולידידינו. יש לדעת כי כולנו חצובים מנשמת אדם הראשון וכולנו אחד.

לא זו בלבד, אלא עלינו לרדוף אחר עשיית שלום, וכמו שרבינו יונה (שערי תשובה, שער ג' אות י"ב) כותב: נאמר (תהלים לד, יב) יראת ה' אלמדכם, ונאמר אחריו (פסוק יד) מסור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, למדנו מזה כי מי שאינו עוסק בעשיית הטוב ובקשת שלום, הפר יראת שמים, והוא מן הרשעים.

כל מילה נוספת מיותרת.

נסיים בדברי רש"י (דברים לג, ה) בשם הספרי: בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום
ביניהם, הוא (ה' יתברך) מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

צוף התורה / הרב נעם לטר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים

פרשת השבת וההכנה לקראת השבת

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העושה מלאכה בו יומת. לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת יש להתבונן בפרשה זו בכמה נקודות, שעל ידן נוכל לדעת מהי ההכנה הראויה המוטלת עלינו לקראת השבת מדי שבת בשבתו.

א] מדוע דוקא כאן נאמר האיסור של לא תבערו אש, הרי מצות השבת נאמרה גם בפרשת כי תשא, ושם לא נזכר ענין זה של איסור הבערת אש?

ב] נחלקו תנאים האם המבעיר אש בשבת חייב מיתה וכרת, או שמא אינו עובר אלא בלאו, מה פשר המחלוקת?

ג] לפי הדעה שהמבעיר אש בשבת חייב מיתה וכרת, מה שנאמרה פרשת הבערת אש בנפרד הוא ללמדנו שהעושה מספר מלאכות חלוקות בשבת חייב חטאת על כל אחת, וצריך להבין מדוע נבחרה מלאכה זו של הבערת אש בכדי ללמדנו דין זה?

ד] נאמר בפסוק לא תבערו אש בכל מושבותיכם, ומקשה הגמ', הרי פשוט שבכל מושבותיכם תיאסר המלאכה, שהרי השבת איננה מצוה התלויה בארץ, אם כן מדוע הוצרכה התורה לכתוב בכל מושבותיכם [ואף שחז"ל דרשו על זה דרשה כפי שנבאר בהמשך] יש לעיין כיצד ליישב זאת על דרך הפשט?

ה] חז"ל דרשו מן התיבה "בכל מושבותיכם", אפילו בבית דין, שאין הורגים את החייב מיתה בשבת. וצריך להבין מדוע נאמר דבר זה בנוגע להבערת אש, הרי הריגת הנאשם איננה דוקא שריפה, אלא חנק והרג שהן מלאכות אחרות, ומדוע נאמר דין זה בנוגע להבערה באופן מיוחד?

ביאורן של הדברים נראה כך:

מכל איסורי המלאכות בשבת, המלאכה המחודשת ביותר שאסור לעשות בשבת היא הבערת אש, שהרי האש איננה מלאכה לעצמה אלא רק להשתמש בה לעשות מלאכות אחרות על ידי כח הכילוי ועל ידי כח התאורה שבה המאפשרת התבוננות ודיוק במלאכה. נמצא שמצד אחד האש קלה מכל המלאכות שאיננה אלא כתאורה, ומאידך היא חמורה משום שעל ידה עושים את כל המלאכות. זהו שורש המחלוקת אם חייבים מיתה על הבערת אש. מצד אחד היא חמורה, ומצד שני קלה שאין בה תכלית לעצמה.

וכן אפשר לומר שזהו הטעם שנבחרה האש לייצג את כל המלאכות ולחלקן זו מזו, משום שהאש מהווה אמצעי לתאורה ולחימום הנדרשים לרוב רובן של המלאכות. ועד כמה שהאש חלוקה משאר המלאכות,

למדנו מן הפסוק שהכל צריך להיות מוכן לשבת, שהאוכל יהיה מבושל, ושהאור יהיה דלוק.

והנה מלבד היות האש משמשת לבישול ותאורה, היא גם שורפת ומכלה ומשמידה את כל הנקרה בדרכה. ולמרות שתכונה זו שלילית, אך בעולם הרוחני היא חיובית. האש משמשת לסילוק החוטאים. חז"ל מפרשים את הפסוק כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש וליהט אותם היום הבא, וכו' שבאחרית הימים האמת תתגלה ותשרוף את החוטאים. וממילא היה מקום גדול לומר שהשבת תהיה היום שבו מסלקים את החוטאים, ועושים בהם דין ואין מתאים מיום השבת - יום הקדושה - כיום שבו מנקים את העולם מן הרע שבו. ועל זה בא הכתוב ללמדך שאינו כן, אדרבה, יש להיות מוכנים קודם השבת, וביעור הרע ייעשה כהכנה לשבת ולא בשבת עצמה.

וכשם שיש להכין את השבת בסור מרע על ידי שריפת החוטא, כך יש לאדם לתקן בעצמו את הרע שבו. וכשם שיש להדליק את האור לפני כניסת השבת, בכדי שלא לשבת בחושך, כך יש להכין את ה"עשה טוב" קודם השבת.

נמצא שהאדם צריך להכין את עצמו לשבת הן בעשה טוב, להדליק את האור הרוחני, והן בסור מרע לסלק את הרע ולבערו מן העולם. וכן כתוב בספרים שיש לאדם לעשות חשבון הנפש קודם השבת, להיכנס ליום הקדושה כשהוא נקי וזך.

והנה בפרשת כי תשא נאמר "ששת ימים ייעשה מלאכה" ובפרשת ויקהל נאמר "ששת ימים תיעשה מלאכה" ויש ליתן את הדעת מהו החילוק ביניהם.

לפי מה שביארנו אפשר לבאר את חילוק הלשון שבפרשת כי תשא מדובר על ההכנה הגשמית לשבת, שהכל יהיה מוכן, ואין צורך דווקא לעשות את המלאכה בידיים, שהעיקר שהמלאכה תתבצע והאוכל יהיה מוכן. אך לגבי הכנת השבוע ליום הרוחני של השבת, כאן העיקר הוא שהאדם יעשה את הפעולה בעצמו, ומשום כך על האדם להכין את עצמו כראוי בששת ימי המעשה, בהכנה גדולה רוחנית אל השבת, הן בסור מרע והן בעשה טוב, כל אחד בתחומו האישי.

*

אצל רבים השבת היא יום מנוחה מעמל השבוע, וזה ודאי גם אחת ממטרות השבת. אך ודאי שאין זה עיקר ייעודו של יום השבת.

עיקר ניצולו של היום הוא ספיגה רוחנית של אמונה וביטחון וקירבת ה' ואהבתו. זוהי הסיבה שצריך להתכוון לשבת במשך כל השבוע.

בשיר של יום אנו אומרים ראשון בשבת שני בשבת, כל השבוע מופנה אל יום השבת. כשם שדרכו של אדם להתחזק בחודש אלול ובעשרת ימי תשובה לקראת ימי הדין, כך ראוי לאדם להתחזק במשך השבוע לקראת השבת הממשמת ובאה. ידועה ההלצה שסוכות הוא זמן שמחתנו, שבועות הוא זמן מתן תורתנו, ושבת הוא יום אכילת צ'ולנטינו...

על אף העונג שבסעודות השבת, עלינו לנצל את קדושת השבת להתעלות על ידה, ולא להיסחב אחר זלילה וסביאה.

ההכנה לשבת צריכה להיעשות במשך כל השבוע. כל התחזקות בתפילה, בלימוד, בעבודת המידות, תכוון אל השבת. כשם שיהודי מתחזק לקראת ראש השנה, כך עליו להתחזק לקראת השבת, וכך יהיה ניתן לשאוב מן השבת את המצפן הרוחני עבור כל השבוע. וכאשר האדם עומד בפני ניסיון, אם יתבונן שכעת עליו להתכונן לשבת, יקבל כח רוחני לעמוד בקשיים.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

והדל לא ימעיט, האם היו עניים במדבר

כִּי תִשָּׂא אֶת רֵאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ כְּפָר נַפְשׁוֹ לֹה' וּגּו'. הָעָשִׂיר לֹא יִרְבֶּה
וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם (פרשת שקלים -
כי תשא ל, יב-טו)

הנה לכאורה צ"ע דבדור המדבר לא היו שום עניים שלא היו יכולים לתת מחצית השקל,
דהא יצאו כולם ממצרים ברכוש גדול וכמ"ש בגמ' בכורות (ה:): "שאיין לך כל אחד ואחד
מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים טעונים מכספה וזהבה של מצרים", וזה היה מלבד
מה שקבלו אחר כך את ביזת הים וכלשון רש"י עה"פ ויסע משה את ישראל מים סוף
(שמות טו, כב) "הסיען בעל כרחן שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים
טובות והיו ישראל מוצאין אותם בים וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים שנאמר תורי
זהב נעשה לך עם נקודת הכסף". הרי שהיו כולם עשירים מופלגים, ולמי הזהיר התורה
"והדל לא ימעיט ממחצית השקל".

ואין לתרץ דזה שנאמר "והדל לא ימעיט" אינו מיירי בדור המדבר אלא לדורות הבאים
דזה אינו, וכדכתב הפנים יפות וז"ל: "ונראה דמה שהזהיר העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט
אין בזה אזהרה לדורות מדלא מנו חז"ל במנין הלא תעשה כי הציווי באותה שעה היה כדי
לידע מספרם במכוון וכיון שאין זה אזהרה לדורות לא מנעו". וע"ע ברמב"ן (שמות ל ט"ו)
שגם כתב "והדל לא ימעיט שיביאו השקלים בהשויה הנזכרת, והנראה מן הכתוב הזה
שם הביא הדל בשקלו פחות ממחצית השקל שהוא עובר בלאו הזה, וראיתי לבעל הלכות
ולכל המונים המצות שלא הזכירו הלאו הזה". הרי שאין זה לאו לדורות אלא לשעה כדי
לידע מספרם, וכ"כ החזקוני שם "העשיר לא ירבה דאם ירבה העשיר והדל ימעיט לא יהיה
החשבון נודע על ידי השקלים".

*

נתנו כל ממונם לצרכי רפואה

ושלחתי קושיא זו למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א והוא כתב לי בזה"ל "יתכן שיש שהיו
צריכים לרפואות וכה"ג ולא הספיק להם הממון", כלומר "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו"
(איוב ב, ד) וכדביאר שם רש"י "כל אשר לאיש בממון יתן בעד נפשו", ונתנו כל הרכוש
שלהם לקנות צרכי רפואה.

ואכן מצינו בחז"ל שבני ישראל היו חולים וחלשים כשיצאו ממצרים כדאיתא בקהלת
רבה (פ"ג ס"טו) "אמר רבי יצחק ראויין היו ישראל בשעה שיצאו ממצרים שתנתן להם
התורה מיד אלא אמר הקב"ה עדיין לא בא זיוון של בני, משעבוד טיט ולבנים יצאו ואין
יכולין לקבל התורה מיד. משל למה הדבר דומה למלך שעמד בנו מחליו, אמרו לו ילך בנך

לאיסכולי (בית הספר) שלו. אמר עדיין לא בא זיוו של בני ואתה אומר ילך בנך לאיסכולי שלוו? אלא יתעדן בני שנים ושלושה ירחים במאכל ובמשתה ויבריא ואחר כך ילך לאיסכולי שלו. כך אמר הקב"ה עדיין לא בא זיוון של בני, משעבוד טיט ולבנים יצאו ואני נותן להם את התורה! אלא יתעדנו בני שלוש ושלושה חדשים במן ובאר ושלו ואחר כך אני נותן להם את התורה אימתי בחודש השלישי.

*

הכהנים לא לקחו מביזת מצרים

ויש להציע עוד כמה תירוצים לקושיא זו. בספר ש"ך עה"ת (ריש פרשת קרח) כתב חידוש וז"ל "שמעתי שכשאמר הקב"ה למשה דבר נא באוזני העם וישאלו איש מאת רעהו וגו', ולא נאמר זה אלא לישראל שהוא להם חלף עבודתם, אבל שבט לוי שלא היו בעבודה לא הותר להם והוא גזל בידם, כי אחת משבע מצוות בני נח הוא הגזל. ולזה שבט לוי לא הקריבו קרבנות עם הנשיאים שלא היה להם קערת כסף מזרק כסף כף אחת עשרה זהב, והם כולם עניים מחזרין על הגרנות, ושום אחד מבני לוי לא פשט יד לא בביזת הים ולא שאלו ממצרים".

*

ויסוד דברי ספר הש"ך מבואר לפי תשובת גביהא בן פסיסא (סנהדרין צא.). לאלכסנדרוס מוקדון שדרש מהחכמים "הרי הוא אומר וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו. אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס. אמר להן מהיכן אתם מביאין ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה".

וכיסוד הש"ך נראה גם מדברי הפרשת דרכים (סוף דרוש ד') ששאל עה"פ "ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים" והלא אמרו חז"ל (במדבר רבה פר' כ, כג) עה"פ ויחל העם, כל מקום שנאמר העם לשון גנאי הוא וכל מקום שנאמר ישראל לשון שבח הוא, ואם כן הכא בשעת רצון היה לו לקרותם בלשון של שבח ולומר וה' נתן את חן ישראל בעיני מצרים. וכתב הפרשת דרכים "ולוי נראה דהכי פירושו דמה שזכו ישראל בביזת מצרים היה חלף עבודתם ממה שנשתעבדו בהם וכמאמר גביהא בן פסיסא ואם כן שבטו של לוי שלא היה בכלל השעבוד לא היה בכלל החן".

*

ולפי דברי ספר הש"ך והפרשת דרכים מתורץ שפיר קושיתינו דאכן שבט לוי היו כולם עניים, ולפי דבריהם צריכים לדחוק דזה שאמרו חז"ל הנ"ל "שאיין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים טעונים מכספה וזהבה של מצרים", הכוונה לישראל ולא לשבט לוי.

ולפי זה נבין ביותר למה כהנים פטורים ממצות פטר חמור (כדאיתא בגמ' בכורות ד. עיי"ש), דבגמ' בכורות (ה:): איתא "אמר ר' חנינא שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים, א"ל גזירת הכתוב היא, ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים". ומעתה מבואר דכיון שהתשעים חמורים היה לבני ישראל ולא לשבט לוי, לכן שבט לוי פטורים ממצות פדיון פטר חמור.

*

נשים במצות פדיון פטר חמור

והנה בגמ' בכורות (ד.) יליף דשבט לוי פטורים ממצות פדיון פטר חמור, מהקיש "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה" כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה, וכל שאינו בבכור אדם אינו בבכור בהמה טמאה, (וע' ברמ"א יו"ד ס' שכ"א ס' יט), ולפי זה כתב בספר המקנה (קידושין כט. ד.ה. והנה ראיתי) דכמו שכהנים ולויים פטורים מפדיון פטר חמור מכיון שהם פטורים מפדיון הבן, כך נשים שאינן במצות פדיון הבן הם גם פטורות מצוות פטר חמור, וכן כתב הרש"ש (בכורות ד.) לפטור נשים ממצוה זו.

ובמנחת חינוך (מצוה כב אות יח) הביא דברי ספר המקנה וכתב שבחינוך כתב להדיא שנשים חייבות במצות פדיון פטר חמור, ובשו"ת חלקת יואב (יו"ד ס' כח ד.ה. ודע שראיתי) גם שאל על דברי המקנה מדברי החינוך, והוסיף שכן מוכח גם בגמ' ירושלמי (תרומות פר' ו סוף הל' א) שנשים מחוייבות במצות פדיון פטר חמור.

ולפי דברינו יש לומר טעם לחלק בין שבט לוי לנשים, דשבט לוי לא נטלו חלק בביזה ולכן אינם שייכים כלל למצות פטר חמור, משא"כ הנשים לקחו חלק בביזה כדכתיב (שמות יא, ב) "וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", לכן הם שייכים יותר למצות פדיון פטר חמור כנ"ל.

ולפי יסוד דברי ספר הש"ך גם צריכים לדחוק מה שאמרו בגמ' סוטה (יג.) "בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות שנאמר (משלי י) חכם לב יקח מצות", ובגמרא זו יותר קשה לדחוק לומר שהכוונה רק לישראל ולא לשבט לוי, דהא דייקו חז"ל לומר "שכל ישראל כולן" נתעסקו בביזה, כלומר כל עם ישראל בלי שום יוצא מן הכלל לקחו מביזת מצרים חוץ ממשה רבינו. ואכן בתוספתא (סוטה פרק ד) לא נקטו לשון ישראל אלא "שכל העם היו עסוקין בביזה והוא עוסק במצוה שנא' (משלי י) חכם לב יקח מצות".

*

האם שבט לוי נתנו מחצית השקל

והנה הגם לפי דברי הש"ך כל שבט לוי היו עניים, עדיין יש להסתפק אם יכולים לתרץ קושיתינו בזה, משום דאין זה דבר פשוט כלל אם שבט לוי היו חייבים במחצית השקל,

והוא מוטל במחלוקת גדולה בגמ' ירושלמי שקלים (פ"א ה"ג) בין רבי יוחנן בן זכאי ובן בוכרי, ואיתא שם בגמרא "א"ר ברכיה טעמא דרבן יוחנן בן זכאי זה יתנו י"ב שבטים יתנו". וביאר שם בפירוש רבינו שלמה סיריליאו (ממגורשי ספרד) די"ב שבטים כולל שבט לוי. וכן כתב רש"י במנחות (כא:): "כל כהן שאינו שוקל חוטא - בשקלים מפרש טעמא דכתיב זה יתנו זה בגימטריא שנים עשר שבטים והיינו שבט לוי וכל העובר מפרש התם כל העובר בים סוף".

אבל במושב זקנים (פר' כי תשא) כתב "בריש שקלים איכא פלוגתא, איכא למ"ד דגם הלויים נתנו, ואיכא למ"ד לא. ואומר מורי ה"ר אהרן אע"ג דפליגי הני מילי בתרומת הקרבנות, אבל לתרומת אדנים לא נתנו הלויים, ואע"ג דזה יתנו נדרש על ב' התרומות. תדע דבאלה פקודי לא חשיב אלא ת"ר אלפים וג' אלפים והיינו מניין של ישראל בלא לויים, ומזה נעשו אדנים".

הרי שגם לפי שיטת ריב"ז שסובר ששבט לוי נתנו מחצית השקל, אין מחצית השקל ההוא מייירי לגבי תרומת האדנים אלא לצורך הקרבנות בכל שנה, וגם לשיטת ריב"ז הלויים לא נתנו מחצית השקל לכפר על נפשותיכם ולהיות בכלל מנין הפקודים.

ועל דרך זה איתא במדרש אגדה: "זה יתנו והחוטאים יביאו (מחצית השקל) אבל מי שלא חטא לא יביא ואיזה הוא שלא חטא, זה שבט לוי, כי אמר זה יתנו ומנין זה שנים עשר והיו שנים עשר שבטים חוץ משבט לוי שלא היה במנין השבטים".

אבל בהקדמת רבינו שלמה סיריליאו לפירושו על מס' שקלים הוא כותב "וזה שאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל, והאי מצוה דמנין אפילו לויים גרים ועבדים משוחררים, ולכך לא אמר 'לפקודיהם' דכל פקודיהם במשמע, ומשום הכי נמי לא אמר כאן מבן עשרים שנה ומעלה אלא פקודיהם סתם".

וכן כתב הרמב"ן (שמות ל, יב) וז"ל "במנין הראשון נמנה שבט לוי עמהן, כי עדיין לא נבחר ולא יצא מכלל העם, ובמנין שני נאמר לו אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא (במדבר א מט), וזה דבר ברור כי ממה שהוצרך לומר במנין שני אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא, ראייה שהיה נמנה עמהם עד הנה". הרי ששבט לוי נמנה בין הפקודים בפרשת כי תשא.

וכן נקט בספר אגדת אליהו מרבינו אליהו מאיזמיר (שקלים עמ' ד) שגם שבט לוי נתנו מחצית השקל לכפרה כמו שאר השבטים וז"ל "כיון שמחצית השקל הוא כופר נפש לכפר על מעשה העגל כדכתיב לכפר על נפשותיכם הדעת נותן שכל ישראל חייבים לשקול לפי שהוא כופר נפש, ולכך אמר רבי יוחנן בן זכאי זה יתנו שנים עשר שבטים יתנו דנראה שאף על פי ששבט לוי לא חטא בעגל וכן הכהנים שאהרן כיון לטובתן של ישראל בעשייתו כנודע, עם כל זה בא הגזירה זה יתנו שנים עשר שבטים יתנו מנין זה כדי שלא לבייש לנותנים שהוא כמזכיר עון בכל עת שנותנין כופר נפש אלו נותנים לפי שידם ידם במעל לכן יתנו כולם" ועיי"ש איך שמפרש בזה המחלוקת בגמ' שם בין רבי יוחנן בן זכאי ובן בוכרי, לפי יסוד דבריו.

ובבעל הטורים כתב **"זה יתנו, כמנין ז"ה פירוש י"ב שבטים יתנו, דאיכא למ"ד** (ירושלמי שקלים פ"א ה"ג) **שבט לוי לא נמנו**". הרי שהכריע שגם שבט לוי נתנו מחצית השקל ודלא כשיטת בן בוכרי שסובר שכהנים לא נתנו מחצית השקל. אבל לפי המושב זקנים הנ"ל עדיין יש מקום לומר שגם הסוברים ששבט לוי נתנו מחצית השקל זה רק לקרבנות ותו לא, ודלא כשיטת רבינו שלמה סיריליאו והאגרת אליהו.

אמנם יש לשאול קושיא אחרת על חידושו של הש"ך שנקט בפשיטות שהכהנים היו עניים, והוא מדברי הרד"ק עה"פ (תהלים קה, לז) **"ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל"**, שכתב הרד"ק **"ואין בשבטיו כושל, שנים עשר שבטים שהיו עם רב לא היה אחד בהם שהיה כושל ועני, אלא כולם יצאו בכסף וזהב לרוב"**.

וליישב הוכחת הש"ך שא"א לומר ששבט לוי לקחו מהביזה אם הם לא היו בכלל השעבוד, י"ל על פי דברי גביהא בן פסיסא הנ"ל שטען **"אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבודתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה"**.

והקשה החיד"א בספרו ראש דוד (פר' שמות) והלא בני ישראל לא עבדו במצרים אלא שמונים ושש שנים ולמה הוסיף גביהא בן פסיסא לתבוע שכר של ד' מאות ושלושים שנה, ותירץ החיד"א מכיון שרק חמישית מבני ישראל יצאו ממצרים והשאר מתו במכת חושך, נמצא שמגיע שכר עבור פי חמש משישים רבוא שיצאו ממצרים, וחמש פעמים שמונים ושש היא ד' מאות ושלושים. ולפי זה מבואר, שהגם ששבט לוי לא עבדו במצרים היו רשאים ליקח שכר עבודה של אותם שמתו במכת חושך ולא הניחו יורשים לקחת שכר עבודתם.

*

אחר חטא העגל נאסרו ליהנות מביזת מצרים

ויש לומר עוד תירוץ בהקדם דבריו של הפנים יפות עה"פ (שמות לד, א) **"אשר שברת" שכתב שביזת הים היה נחשב ככסף קידושין וכאשר עשו העגל נתבטל הקידושין והיה להם להחזיר הכסף קידושין וז"ל: "ונראה דהקידושין היו ע"י ביזת הים בתנאי שיקבלו את התורה, ואמרו (קידושין נט:): המקדש אשה מעכשיו לאחר שלשים יום אם נתקיים תנאי היא מקודשת למפרע, ע"כ אם היו מקבלין את הלוחות היה מתקיים התנאי והיה למפרע דינם כאשת איש.**

ובזה מובן מ"ש אהרן ואומר להם למי זהב התפרקו וגו', דאינו מובן שאלה זו ולמה הוצרכו לפרוק את נזמייהם, וכי לא היה להם זהב מביזת הים שנאמר (שה"ש א, יא) **תורי זהב נעשה לך וגו' זה ביזת הים, והרי בנדבת המשכן כתיב (להלן לה, כב) וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה', אלא הענין הוא משום דקי"ל (ב"ש אה"ע סי' מ סק"ב) במקדש לאחר למ"ד יום וחזרה בה צריכה להחזיר הקידושין, א"כ כיון שבאו אל אהרן לחזור מן הקידושין אמר להם למי זהב הרי אין הזהב שלכם, שצריכים להחזיר ביזת הים, לכך הוצרכו לפרוק נזמייהם שהיה להם מקדם.**

ובזה יש לפרש מש"ה 'ויאמר ה' אל משה אמור אל בני ישראל אתם עם קשי עורף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך וגו' ויתנצלו' וגו', ולפי פשוטו ענין העדי הזה הוא מה שאמר הכתוב (יחזקאל טז, ז) ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים וגו' ואמרו במדרש (ילק"ש יחזקאל שנ"ה) עדי עדיים זה ביזת הים, וכיון שעברו ונתבטלו הקידושין שהיו צריכים להוריד מעליהם ולהחזיר ביזת הים שהם הכסף הקידושין, וזהו שאמר ויתנצלו את עדים מהר חורב שהיה התנאי שיקבלו את הלוחות בהר חורב.

ובזה י"ל מש"ה ויקחו לי תרומה וגו', אמר משה לישראל קחו מאתכם תרומה לה', ודקדקו המפרשים דהל"ל ויתנו תרומה אלא הענין הוא שביזת הים לא היה שלהם כיון שנשתברו הלוחות כנ"ל, אלא שחזר הקב"ה ונתרצה לקדשם ע"י המשכן כמ"ש חז"ל (יומא נד.) בפסוק בין שדי ילין, א"כ הנתינה זו לקיחה היא שע"ז חזרו וזכו בביזת הים" עכ"ל הפנים יפות. הרי שחזרו וזכו בביזת הים רק אחרי שנתנו תרומה למשכן, אבל התרומה עצמה לא היתה מביזת מצרים, שלא זכו בה רק אחרי שנדבו למשכן, ולכן כתיב והדל לא ימעט, מכיון שמלבד ביזת מצרים לא היה לכל אחד כסף וזהב.

*

איך ראוי לנדב להקמת המשכן מכסף מצרים

ועוד אפשר לתרץ ע"פ מה דאיתא בבא מציעא (פה:): גדולים מעשה חייא דעבדי לתורה דלא תשתכח תורה מישראל. שהיה זורע פשתן ומהפשתן היה עושה רשתות לצוד צביים והיה מאכל בשרם ליתומים ומעורם היה מתקן קלפים לכתוב עליהם ספרי תורה להורות לתינוקות. ולכאורה קשה למה לא היה יכול ר' חייא לקנות ספרי תורה מוכנים או לכל הפחות לקנות קלפים מוכנים ולמה הטריח עצמו לעשות הכל בעצמו? וביארו בזה (מעלות התורה בסופו אות י"ג) שכדי שלא תשתכח התורה צריך גם ההכנה להיות לשם שמים כי המחשבה והמעשה דבוקים יחד ורק באופן כזה יש לה קיום.

ובזה מבואר מה שאמרו חז"ל (ע' רש"י שמות כו, טו) "יעקב אבינו נטע ארזים במצרים וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות אתכם לעשות משכן במדבר מעצי שיטים, ראו שיהיו מזומנים בידכם".

והגם שמלשון רש"י משמע שהכינו רק ארזים אבל בשמות רבה (פר' לג, ח) איתא דיעקב איבנו ציום לא רק לגבי ארזים אלא לגבי כל צרכי המשכן וז"ל המדרש "א"ר טביומי בשעה שהגיע זמנו של יעקב אבינו ליפטר מן העולם קרא לבניו אמר להם היו יודעין שהקב"ה עתיד לומר לבניכם לעשות משכן אלא יהיו כל צרכיו מוכנים בידכם שנאמר (בראשית מח) ויהיה אלקים עמכם וכי תעלה על דעתך כשהיה יעקב אבינו חי לא היה הקב"ה עם בניו, אלא כך אמר להם עתיד הוא לומר לכם 'ועשו לי מקדש' והוא יורד ומשרה שכינתו בתוכם שנאמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', ויש מהם שהתקינו עצמן לדברים ויש מהן ששכחו".

הרי שמלבד הארזים היו צריכים להכין כל צרכי המשכן שיהיו מוכנים בידם, ונראה מזה שלנדבת המשכן לא היו יכולים לנדב רק ממה שהכינו והתקינו מקודם, ולכן הזהיר אותם

יעקב אבינו שצריכים להכין צרכי המשכן מקודם, ואם כן לא היו יכולים להשתמש בבזית מצרים לצורך הקמת המשכן רק בכסף שהיה להם מעצמם ממה שהכינו אבותיהם במצרים.

ובזה מובן כפתור ופרח מה דכתב רש"י עה"פ (שמות לה, א) ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וכו' קחו מאתכם תרומה לה' וכו' וכתב שם רש"י "ויקהל משה למחרת יום הכיפורים". והנה בפרשת יתרו כתיב (שמות יח, יג) "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב" ופירש שם רש"י "מוצאי יום הכיפורים". וכבר שאלו המפרשים איזה משא ומתן היה במדבר עד שמשה רבינו היה טרוד כל היום בניהול דיני תורה בניהם.

ותירץ הרזה"ג שלמה ברוך שמאהלהאזן הי"ד מרבני פעסט (הובא בקובץ צפונות תשרי תשנ"א עמ' צד) דבר נפלא שהשני פסוקים הנ"ל בפר' יתרו ובפר' ויקהל שייכים אהדדי, שמאחר שלמחרת יוה"כ הקהיל משה רבינו את בני ישראל וציום על הקמת המשכן ואמר להם "קחו מאתכם תרומה לה'" שכל אחד צריך לנדב דוקא "מאתכם" מהדברים ששייכים לו ולא מן הגזל כמאמר הכתוב "כי אני ה' שונא גזל בעולה" לפיכך ישב משה רבינו בתחילה לשפוט את העם כדי להוציא גזל מתחת ידיהם כדי שלא יביאו מן הגזל לנדבת מלאכת המשכן. ע"כ דברי הרב שמאהלהאזן הנ"ל.

והנה אם היו יכולים לנדב ממה שקיבלו בביזת הים לא היה חסר לכל אחד כסף וזהב משלו, ולמה הוצרכו לרוץ למשה רבינו שהוא יפסוק על איזה חפצים אם הם משלו אם משל אחיו או משל בן דודו וכדומה, ומה פתאום היה דחוף כל כך שצריכים להחליט ולפסוק מיד של מי הם, אמנם מאחר שלא היה ראוי לתרום מביזת מצרים והיו צריכים לתת מהדברים שהיו ירושה להם מאבותיהם מדור דור, ממה שהתקינו אבותיהם במצרים בזמן יעקב אבינו, ממילא נתעורר ספיקות רבות של מי היו חפצים הללו, ולכן הוצרכו לבוא לפני משה רבינו לברר על פי תורה מי נחשב היורש האמיתי של חפצים הללו. ולכן באו לפני משה רבינו, לא מפני שהיה להם סכסוך ומחלוקת במשא ומתן, אלא שבאו לש"ש שכל אחד רצה לזכות לתרום מנחלת אבותיו כראוי.

ובספר קול יעקב (להגרא"י טייטלבוים זצ"ל מוינה-ניו יארק) שלכן בנין המשכן היה לה קיום לעולם ועד וכדדרשו (יומא עב). מאי דכתיב עצי שיטים עומדים לעולם ולעולמים, וכדנתבאר בגמ' סוטה (ט). שהמשכן נגנו מתחת בית המקדש ועומד שם עד היום. וההבדל בין המשכן להמקדש היה בזה (עיין כעין זה בספרנו ריש פר' פקודי) דבית ראשון נבנה בשיתוף של מלך צור וכן בית שני היה שותפות לכורש בו וכיון שהיה שותפות לגוים בהם לכן נחרבו, אבל המשכן נגנו ויהיה חלק מבית שלישי שירד מן השמים, שמשום שיעקב אבינו נטע ארזים לש"ש להקמת משכן לא יתכן שיחרב.

ובזה מתורץ קושיתנו, דאם כי כל היהודים היו עשירים מאד מביזת מצרים ומביזת הים, אבל הם ידעו והבינו שכסף זה אינו ראוי לנדבת המשכן ולא יהיה לריח ניחוח לפניו ית'

והיו מוכרחים לתת רק מרכושם הפרטי מירושת אבותם שהתיקנו כתקנת יעקב אבינו ובזה לאו כל אחד היה לו מה לתת "דיש מהם שהתקינו עצמן לדברים, ויש מהן ששכחו".

וכן משמע מלשון המדרש רבה (לג, ח) שלא היו יכולים לתרום מביזת מצרים, וז"ל המדרש "ויקחו לי תרומה בשעה שאמר הקב"ה למשה על עסקי המשכן אמר לפניו רבש"ע יכולין הם ישראל לעשותו? אמר לו הקב"ה אפילו אחד מישראל יכול לעשותו שנאמר (שמות כה) 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו'. אמרו רבנן אף במן שהיה יורד לישראל היו יורדות בו אבנים טובות ומרגליות והיו הגדולים שבהן באין ומלקטים אותן והיו גונזין אותן תדע שכן הוא שנאמר (שם לו) 'והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר', וכי בבקר היו מביאין בצהרים לא היו מביאים, אלא ממה שהיה המן מוריד להם הביאו".

הרי שמשה רבינו היה תמיה שאין היכולת לכל אחד מישראל לתת לתרומת ה' והשיב לו הקב"ה שיכולים לתת מהאבנים טובות שירדו להם עם המן, והנה אם היו יכולים לתרום מביזת מצרים מה היה חששת משה רבינו דאין להם מספיק כסף וזהב, הלא לכל אחד מישראל היה כסף וזהב די והותר, ונראה מזה שמשה רבינו הבין שאין ראוי לתת מביזת מצרים להקמת המשכן, ולכן חשש אולי אין לכל אחד מה לתת, ועל זה השיב לו השי"ת שירד לגדוליהם אבנים טובות עם המן, ומי שאין לו יכול לתת מזה.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

גרמא במלאכה שעיקר עשייתו בכך

ובְּחֶרֶשׁת אָבֶן לְמִלֵּאת וּבְחֶרֶשׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל מְלָאכָת מַחְשְׁבַת (לה, לג)

איתא בגמ' (ב"ק ס.): תנו רבנן, ליבה ולבתה הרוח, אם יש בלבויו כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור. אמאי ליהוי כזורה ורוח מסייעתו וכו', רב אשי אמר, כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו הני מילי לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור. ופירש"י, מלאכת מחשבת, נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו. אבל הרא"ש (סימן יא) מפרש כוונת הגמ' מלאכת מחשבת, 'כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה על ידי רוח'.

נמצא שנחלקו רש"י והרא"ש באיזה אופן חייב גרמא בשבת, לרש"י אם כוונתו לכך חייב, ולרא"ש אם זהו עיקר מלאכתו, וכגון בזורה שעיקר מלאכתו היא בסיוע הרוח, חייב אף שהוא רק גרמאמב.

גרם כיבוי מותר אף בכוונתו לכך

אבל בשבת (קכ.) במתני', 'ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה', ומפרש בגמ' (ע"ב) הטעם, כי גרם כיבוי מותר, דכתיב לא תעשה כל מלאכה, עשייה היא דאסור גרמא שרי, והא דאסור רבי יוסי במשנה היינו טעמא כיון דאי שרית לי' אתי לכבויה.

ובשלמא לדעת הרא"ש דגרמא חייב רק כאשר זהו עיקר מלאכתו, אתי שפיר דדרך מלאכת כיבוי אינו ע"י גרמא דוקא ולכן שפיר שייך בזה פטור גרמא, וכן העלה בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן שפח), אבל לדעת רש"י שכל שכוונתו לכך אסור גרמא בשבת, והלא בגרם כיבוי הוה כוונתו לכך, והאיך התירו בזה בגמ' משום גרמא.

דעת הרא"ש דפריסת מצודה מותר, אף שכך הוא דרך המלאכה

עוד קשה, דמבואר בתוס' הרא"ש (יז:), דהפורס מצודה אינו חייב אם נכנס החיה לתוך המצודה לאחר זמן, כיון שהוא גרמא בעלמא. ובזה קשה אף לשיטת הרא"ש דכל שעיקר דרך המלאכה בכך ליכא פטור דגרמא, אם כן במלאכת צידה הלא וודאי דדרך המלאכה הוא על ידי מצודה, ואם כן האיך פוטר בה הרא"ש, הרי לא שייך פטור גרמא במלאכת מחשבת.

גרמא דלאחר זמן לחוד, וגרמא דכח אחר לחוד

והנראה בזה על פי מה שייסד בשו"ת זרע אמת (או"ח סימן מד), דתרי גוונא גרמא נאמרו לגבי שבת, כאשר אין המלאכה נעשית בכחו אלא בעזרת הזולת, כדוגמת זורה ורוח

^{מב} הנה בסוגיא דגרמא בשבת יש להאריך טובא, ודברינו כאן רק לעורר הלב ביסודן של דברים.

מסייעתו שאין המלאכה על ידי כחו אלא בעזרת הרוח, משא"כ כאשר פועל ידיו עושה המלאכה והכל נעשה על ידי כחו, שזה אינו גרמא. הא חדא. ואופן נוסף במלאכה אף שנעשית על ידו אבל אינו בא תיכף אלא לאחר זמן, אף זאת לגרמא ייחשב, וכמו גרם כיבוי, דאף שפעולת הכיבוי הוא על ידו לגמרי שהרי הוא העמיד המים סמוך לאש, ופועל ידיו הוא, מכל מקום אינו כי אם גרמא כיון שלא נעשה המלאכה תיכף.

ומעתה לעניין פריסת מצודה, תרווייהו איתנהו ביה, הן שמלאכת הצידה אינו נעשית על ידו אלא על ידי הבעל חי הנכנס לתוך המצודה ומסתבך בה ואינו יכול לצאת, ומלבד זאת אי הצידה נעשית תיכף בעת פריסת המצודה אלא לאחר זמן.

איברא התוס' (שם ד"ה אין) כתבו, דבפריסת מצודה אם יכנס הבעל חי תיכף בעת פריסת המצודה יהא חייב. אכן יש להעמיד דבריהם בלחי וקוקרי שכל פעולת הצידה הוא מפעולת המצודה, ולכן לא נחשב גרמא אלא באופן שנכנס לאחר זמן, אבל אם נכנס תיכף לא הוה גרמא. אבל בתוס' הרא"ש כתב דעצם הצידה הוא גרמא בעלמא כי אינו צד בידים, ומכל מקום כתב דאם נכנס תיכף לא הוה גרמא וחייב, ורק אם נכנס הבעל חי לאחר זמן נחשב גרמא, ולכאורה למה אינו נחשב גרמא עצם הדבר שהצידה אינו נעשה על ידו אלא בעזרת הבעל חי.

תנאי מלאכת מחשבת נאמר רק בגרמא דכח אחר

אכן נראה דלעניין גרמא מצד שנעשה לאחר זמן המבואר בדין גרם כיבוי, לא נאמר הך תנאי דמלאכת מחשבת, והוה גרמא אף כאשר זהו דרך מלאכתו לדעת הרא"ש, או כאשר נתכוון לכך לדעת רש"י, אלא כל הנעשה לאחר זמן נחשב גרמא בעלמא, ורק לעניין גרמא דזורה ורוח מסייעתו דהיינו מחמת סיוע כח אחר, בזה נאמרה דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ואם דרך המלאכה בכך חייב.

והכי נמי איפכא, מה שכתבו התוס' דפריסת מצודה נחשב גרמא כיון שאין וודאות שיצוד, וכן שיטת הרשב"א (קכ. ד"ה הא) גבי גרם כיבוי דרק בספק שיכבה שייך ההיתר דגרמא, תנאי זה לא נאמר רק באופן דגרמא שאינו מיד אלא לאחר זמן כדוגמת גרם כיבוי, ובזה סברו דרק בספק שיעשה המעשה נחשב גרמא ולא בוודאי, אבל באופן דגרמא מפני שכח אחר מסייעתו בזה אף בוודאי שנעשה, שפיר חשיב גרמא.

לפי זה גבי פריסת מצודה, אף שאין הצידה נעשה מכחו רק מכח הבעל חי, מכל מקום לא הוה גרמא מטעם זה, כיון דדרך המלאכה בכך ומלאכת מחשבת אסרה תורה כמ"ש הרא"ש בבבא קמא, אלא באופן שלא נכנס הבעל חי תיכף רק לאחר זמן, בזה לא נאמר תנאי דדרך מלאכה, ושפיר נחשב גרמא, לדעת התוס' באופן שהוא ספק אם יצוד, [וכן כתב התהלה לדוד (ריש סימן שטז) גבי משסה כלבים, דרק בספק אם יצוד נחשב גרמא ולא בוודאי], ולפשטות השו"ע (סימן שלד) בדין גרם כיבוי, הוה גרמא אף בוודאי כל שנעשה לאחר זמן ולא תיכף.

גרמא במלאכת מכה בפטיש

והנה רש"י כתב (שבת עד:) שחבית הנגמר בתנור אין בו משום מכה בפטיש 'דמאליה נגמר מלאכתו בתנור'. וכתב המנחת חינוך (מוסך השבת אות יא) דלא דמי לאופה ומבשל אף שהם גם נגמרים בתנור מאליהם, דכיון שדרך מלאכת אופה ומבשל שאינו נגמר תיכף לכן חייב אף שאין הבישול מיד אלא לאחר זמן, משא"כ מלאכת מכה בפטיש שדרך המלאכה הוא שנעשה תיכף בעת העשייה, ולכן הכא בתנור שלא נגמר אלא לאחר זמן נחשב גרמא.

אבל מרן מהרש"ג ז"ל (שו"ת ח"ב סימן קט) כתב דלדעתו ההסבר הוא, דבאופה ומבשל דרך המלאכה הוא שנעשה על ידי כח האש, ולכן לא הווי גרמא מחמת זה, משא"כ במכה בפטיש שדרך המלאכה שנעשה בפועל ידיו לכן הכא שהוא בכח האש נחשב גרמא.

אולם למה שנתבאר הך חילוק הוא דעת הרא"ש בלבד, אבל רש"י גופיה קסבר דכל שכוונתו לכך לא מהני מה שנעשה בכח אחר, ולא הווי גרמא אלא מעשה ידיו ממש, ואם כן לא מהני מה שנגמר על ידי האש לדעת רש"י שהרי כוונתו לכך.

אך לומר דנחשב גרמא מחמת שנעשה לאחר זמן גם כן קשה, דהניחא כיבוי שעכשיו בעת ההנחה אין כאן שום פעולה וכל פעולת הכיבוי הוא לאחר זמן, וכמו כן בפריסת מצודה שכל הצידה הוא לאחר זמן, בזה שייך ליחשב גרמא, אבל באופה ומבשל וכן לעניין מכה בפטיש, שמיד מתחיל פעולת האש אלא שלא נגמר כל צרכו רק לאחר זמן, הרי אין זה רק פעולה הנמשכת ואינו בכלל גרמא. ואולי י"ל דאה"נ פעולת הבישול והאפיה שהוא עפולה הנמשכת מיד מהכנסת המאכל עד גמרו, ולכן לא נחשב לגרמא, אבל מכה בפטיש הוא רק פעולת הגמר בלבד, שזהו מלאכת מכה בפטיש להביא הדבר לידי גמר, וגמר הדבר אינו מתחיל עם הכנסתו אלא לאחר זמן כאשר בא לידי גמר, ולכן שפיר נחשב גרמא.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

'וחשוקיהם - כסף' - החֶשֶק הכיסופין והחֶשֶק | ביאור שורשי:
חשק, כסף.

ווי העמודים וחשוקיהם כסף (לח, יא)

יש קשר בין 'חשק' ל'כסף', כי חשק הוא הרגשה שאדם חושק להשיג משהו, ו'כסף' הוא מלשון 'כיסופין' המזכיר משהו שנכספים ומשתוקקים אליו, וצריך לדעת מהו מהות ההרגשה של כל אחד מהתוארים הללו, וכיצד מתאחדים הם בעמודי חצר המשכן, ומה אפשר ללמוד מזה לעבודת ה'.

חשק

אחד מלשונות המתארים ענין של 'אהבה' הוא 'חשק', ומתוכן השימוש של תיבה זו בפסוקים ובספרים הקדושים נראה שמדובר ממישהו המצוי בגל של אהבה, והיינו שהרבה סוגי רגשות ובפרט רגש של אהבה, יש להם תנועה של 'גלים' כי הרגש הולך וגואה, מתחזק ומתנשא, ואחר שמגיע לשיא, יורד ושוקט, עד שמשום מה מתעורר שוב, מתנשא שוב...

ולכן מצד הענין של 'אהבה', יכול אדם להרגיש אהבה וריצוי כלפי מישהו או משהו, ובכל זאת יעברו עליו ימים ושנים בלא להיפגש עם אותו מישהו, אולי לפעמים יתקפו אותו געגועים, אבל הם יהיו נסבלים, יסיח את הדעת מהם, וזהו...

ויש כזה בחינה כלפי אהבת ה', ויש בבחינה זו מעלה מסוימת שהרי הפסוק בשיר השירים "מִשְׁכְּנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה הִבְיָאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ נִזְפִּירָה דְדִיךָ מִיַּיִן מִיִּשְׂרָיִם אֶהְבֹּךָ" (שה"ש א, ד), ופירש רש"י: מישרים אהבוך - אהבה עזה אהבת מישור בלי עקיבה ורכסים, ופירוש לפירושו הוא שהפסוק אומר 'והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה', משמע ש'עקוב' היא דרך שעדיין לא ברורה וחלקה, וכיוצא בזה יש אהבה שלא מוגדר לאדם מה אהוב לו, מה מבקש להשיג בענין האהוב עליו, ואהבה כזו יכולה להיעלם כאשר צדדי הספק יתבהרו יותר... וכאשר מישהו 'אוהב במישרים' אין את הספיקות הללו. וכן יתכן שאהבה תהא בנויה על 'רכסים', והענין של 'רכס' לפי רש"י (ישעיה א) הם הרים שהגובה שלהם סמוך זה לזה, ובהכרח שאין להם שיפוע, וקשה לרדת מהר אחד ולעבור להר השני, וזהו משל לאהבה הנתקלת בהפסקות שיש קושי גדול להמשיך את מה שהיה לפני כן... אבל אהבת 'מישרים' היא אהבה ברורה ומתמידה...

והנה אהבת מישרים הזו, הינה רגועה ושקטה, ולעומתה אהבה של 'חשק', הוא משהו שהרגש גואה ומתחזק, זה מטריד מצד אחד, כי האדם מוטרד כלפי הענין החשוק, אין לו ישוב הדעת להתייחס לענינים אחרים נחוצים, אבל מצד שני כל גופו מלא בחיות, מקושר

ונמשך אחר הענין החשוק, מסוקרן כיצד ירגיש כאשר יגיע שיא התוקף, כבר רוצה להיות שם, וגם כאשר משיג כבר את הענין החשוק – החשק עצמו מטריד אותו כי אין לו רוגע לחוש את הריצוי של אהבה הרוחש בו ברגע זה, כי רוצה כל רגע להרגיש כבר את התוקף של הרגע הבא, מדמה שהרגע הבא יהא תקיף יותר.

כסף

הכינוי 'כסף' הינו גם ל'מטבעות' שאינם ממתכת הכסף, יתכן שהסיבה לכך היא כי עיקר השימוש במטבעות היה במטבעות של כסף, אבל יתכן שיש לזה גם טעם שורשי –

וכאמור השורש 'כסף' משמש גם ל'כיסופין', ואם נבוא להשוות בין 'כיסופין' ל'מטבעות', הדימוי הוא שאהבת ה'ממון' אינה אהבה לעצם ה'חפץ' או ה'רכוש', כמו מישהו שאוהב מאכל וכיוצא בזה שיש לו הנאה מהעצמות של הדבר, אלא אהבה לזה מגיע מחמת היכולת שיש למטבעות הללו, כי הם כלי המועיל לרכוש דברים נחוצים או אהובים, ורוב היכולת הזו מוסיפה משום מה כבוד לבעל היכולת, ולפעמים גם נותנת לו כח שלטון, והם הנאות גדולות לנפש –

ואפשר לומר שזהו החילוק בין 'חשק' ל'כיסופין', 'חשק' הוא התעוררות רגשית כלפי החפצא עצמה, ו'כיסופין' הוא התעוררות כלפי השגת 'יכולת' שתאפשר להגשים חשקים. ולפי זה אפשר להבין גם את התואר למתכת של 'כסף', שהצבע שלה מעורב משחור ולבן, מורה על מעבר מחושך לאור, והנה התועלת של האור הוא בזה שנותן אפשרות לראות חפצים ולהתקשר עמם, וממילא הציפיה לאור אינה ציפיה למשהו החביב בעצמו, אלא מאפשר להגיע לאותו משהו, כמו הענין של 'ממון'.

זה גם הרגש המתעורר כאשר רואים מתכת עם צבע כסף, רואים את השאיפה לעבור ממצב שחור למצב לבן, רואים את הברק שהמצב הלבן יהא משהו מיוחד, אך עדיין לא ידוע מה יהא לו באותו מצב לבן, רק יודע שמצב לבן פתוח ומקדם יותר ממצב שחור.

וגם אדם שהולך לו טוב בחיים, מסתבר שכאשר יחטט היטב במצבו ימצא שם נקודות שחורות, נקודות שתקוע בהם, אין לו התקדמות, לא יודע איך ובמה וכיצד יתקדם, לא רואה אפשרויות, וכאשר משום מה מתעורר בתקוה שיתכן מצב בהיר שיתן לו אפשרות לטפל בנקודות הללו, זוהי הנאה של 'כיסופין', מצד אחד נהנה מהאור הקלוש הזה, ומצד שני מייחל לברק ותוצאותיו.

ומצינו בתורה שלבן אמר ליעקב 'נכסוף נכספתה לבית אביך', אינו אומר 'לאביך' שהוא משהו ידוע, וכלפיו שייך אהבת מישרים שאפשר לחיות עמה גם מרחוק, אלא 'לבית אביך' – למצב והאווירה והחידושים וכו' הנעשים בבית אביך, זהו משהו חשוק ובלתי ידוע, צריך להיות שם כדי לראות את מה שאפשר לראות, וכאמור זהו הענין של 'כיסופין'.

כסף הכפורים

והיות והשבת היא גם פרשת שקלים נעמוד על ענין 'כסף הכפורים', ובזוהר הקדוש (תרומה קלה, א) דורש ש'זהב' הוא ראש השנה, ו'כסף' הוא יום הכפורים דמתלבן חוביהן

דישראל כתלגא, משמע שיש לכסף קשר מהותי עם כפרה, וההסבר הוא כי החטא הוא שחור, מייצר ריחוק מאור ה', לא רואים את אור פניו, והכפרה מביאה מצב שאפשר לראות את אור פניו, והאור הזה אינו התכלית אלא 'באור פניך נתת לנו ה' אלקינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום', וכאמור האפשרות לקבל את כל הברכות האלו הוא המצב ה'נכסף', ומובן מה שמבקשים ביוצרות למוסף פרשת שקלים 'אור פניך עלינו אדון נשא', כי קריאת הפרשה היא כאילו מביאים שקלים ומבקשים להרגיש את הכפרה, לראות את אור פניך...

ביאור הפסוק והלימוד

נחזור לענין של 'חשוקיהם כסף' שפירש רש"י בפרשת תרומה שהכוונה לחוטי כסף שהקיפו את העמודים, מבואר שהכסף היה בולט מחוץ לעמודים, ולכאורה היה אפשר לעצב את העמודים בצורה שמקום הכסף חטוב ושקוע בתוך העמודים [כעין שפירש רש"י על 'כרכוב המזבח'] -

זוה מרמז לנו, שכאשר אדם מרגיש 'חשק' למשהו נראה לו, שזהו צורך מהותי, זקוק לו יותר ממה שזקוק לאוכל חיוני, כאילו שזהו צורך של פנימיות הנפש... אבל זאת היא טעות ודמיון, האמת היא שאפשר לחיות ללא הענינים החשוקים, כל עניני החשק הם כמו מותרות חיצוניים, כמו חוטים המקיפים אותו מבחוץ...

וכיצד מרגיעים את ה'חשקים' הללו, על ידי שמביטים על הענין של 'כסף' של 'כיסופין', שאדם תופס שכאשר החשק בוער הריהו תפוס על נקודה מסוימת, רק היא מושכת אותו, והמצב הזה הוא חושך ולא אור, כי כאשר אינו רואה את כל המרחב, אינו רואה שאולי יש ענינים יותר נחוצים וחשובים... הריהו כמצוי בחושך, וגם כאשר מתלהב אחר איזה השגה רוחנית, חושב שרק זאת היא המדרגה הנפלאה, רק בעבורה צריך לטרוח ולהתאמץ, זהו מצב שאינו רואה את אור פני ה', אינו מתעניין בכלל לחקור האם ה' הוא המבקש ממנו את אותו ענין או מדרגה, לא עולה בדעתו שאם בעבודת ה' חפצו, צריך לברר אצל ה' במה יעבוד אותו... כאשר עושים את החשבון הזה, עוברים לרגעים למצב אמתי וזך של כיסופין, מבקשים 'אור פניך עלינו אדון נשא', ואם לאחר המבט הרחב והפתוח הזה מרגישים בבהירות שה' מבקש להתקדם בחשק שהתעורר בו, אז החשק הינו רצוי, גם הנאתו מיוחדת וגדולה עוד יותר, אינו מרגיש כ'גנב' שהחליט שמוכרח להגיע למשהו מסוים, אלא מרגיש את העונג של 'מצווה' [שהזכרנו בפרשת תצוה], ה' מזמין אותו להתקדם בחשק הזה... וחשוקיהם כסף!

ובזה מובן הפסוק בשיר השירים של 'מישרים אהבוך', שלכאורה הפסוק סותר עצמו מתחילתו לסופו, שמתחיל בבקשה של 'משכני - אחריך נרוצה' משמע שרוצה התעוררות של אהבה שתגרום לרוץ אחר ה', והיינו שמבקש 'חשק', ומצד שני משתבח במעלה של אהבה פשוטה בצורה של 'מישרים אהבוך'?

אך לפי המבואר, חשק ללא המבחן של כיסופין, הוא משהו של עליות וירידות, אפשר גם לומר התלהבויות ואכזבות, כי אינו משיג עונג כמו שציפה, והסיבה לכך כי ביקש מה שאינו

ראוי לו, אבל לאחר המבחן של כיסופין, כל התעוררות החשק מגיע מתוך אהבת ה', מתוך שמרגיש שה' רוצה שיתעורר כעת בהתלהבות מיוחדת, כל הפניה לזה מגיעה מתוך אהבת מישרים, אלא שבתוך אהבה הזו רוצים הוספה מיוחדת המחזקת את עצם קשר האהבה, מגדילה את הגובה של המישרים, והתעוררות חשק כזה אינו מגיע מתוך שנדלק על איזה מדרגה או מעלה שתפסה אותו, אלא להיפך מתוך מבט על אור פני ה', וזאת היא הבקשה של 'משכני', שה' הוא אשר יעורר את הנקודה הנחשקת, ואז אינו רץ אחר חשקו אלא 'אחריך נרוצה'!

בעבודה הזו מתחילים אנו את ד' הפרשיות המכינות אותנו לשנה החדשה, לאהבה החדשה שתתגלה ביציאת מצרים וקבלת התורה של השנה החדשה הזו, אהבת כלולותיך!

תבער תמיד רוח קדשך

בתפלת הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע [שיומא דהילולא דיליה חל בפרשת ויקהל] מבקש: וְתַטֵּעַ אֶהְבֶּתְךָ וְיִרְאַתְךָ בְּלִבֵּנוּ תָּמִיד בְּלֵי הַפֶּסֶק, בְּכָל יַעַת וּבְכָל זְמַן וּבְכָל מְקוֹם, בְּלִכְתָּנוּ וּבְשִׁבְתָּנוּ וּבְשִׁכְבָּנוּ וּבְקוּמָנוּ תִּבְעֵר רוּחַ קְדֻשְׁךָ בְּקִרְבָּנוּ. וְנִשְׁעָנִים תָּמִיד בְּךָ וּבְגִדְלֹתְךָ וּבְאַהֲבֹתְךָ וּבִירְאַתְךָ...

זאת היא בקשה בבחינת 'מישרים אהבוך', שאהבה לא תיפסק, תבער תמיד בלי הפסק... ובהמשך מבקש: וְתִשְׁפִּיעַ רוּחַ קְדֻשְׁךָ עָלֵינוּ שְׁנֵהִיָּה דְבָקִים בְּךָ. וְשִׁנְשֵׁתוּקָק תָּמִיד אֲלֶיךָ יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וּמִמְדֻרְגָה לְמִדְרָגָה תַעֲלֵנוּ...

זאת היא בקשה לעורר את החשק אשר יתן גדלות חדשה מדרגות חדשים, בבחינת 'משכני אחריך'...

אולם בין שני הבקשות הללו מבקש: וְתִשְׁמְרָנוּ מִן הַפְּנִיּוֹת וְהַגָּאוֹת וּמִן הַכַּעַס וְהַקְּפָדְנוֹת וְהַעֲצָבוֹת וְהַרְכִּילוֹת וְשָׂאֵר מַדּוֹת רָעוֹת, וּמִכָּל דְּבַר הַמַּפְסִיד עֲבוֹדָתְךָ הַקְּדוּשָׁה וְהַטְּהוֹרָה הַחֲבִיבָה עָלֵינוּ... ולכאורה לא מובן למה מפסיק בהתרחקות מהענינים השפלים הללו, בין שני הבקשות על התמדת והגדלת רגשות הקודש?

אך ההסבר הוא שלפני שמבקש על חשק והשתוקקות חדשים, יודע שהחשק יש בו סכנה, שהרי כל הפניות והגאות והכעס והקפדנות וכו' וכו' כולם מגיעים ממה שאדם רואה כל מיני מעלות ומדרגות וקנינים וחושק להם, מתגאה כשמצליח וכועס כאשר לא מצליח, ולבסוף מתאכזב מהכל, מפסיד מעצמו את ההתקדמות בעבודת הקודש... לפני שמעוררים חשק חדש, צריך להביט כלפי מעלה, להזכיר לעצמו שיהודי יש לו תמיד רוח קודש של מישרים, רק מתנתק מהמבטים הארציים, נזכר שיש מנהיג לבירה, מביט כלפי מעלה, מתוך רצון להרגיש את אהבה והיראה ורוח הקדושה - מיד רואה את כל העולם במבט אחר, אינו חושב על הפניות שלו, אלא על מה שה' מבקש ממנו, שאיפתו היא משכני 'אחריך' - אבל אין זה מספיק, כי ברגע קט שמסיח דעתו ומביט כלפי מטה, מיד חוזרים כל הרגשות העכורים והאפלים הללו, ותנועת החשק עסוקה בדרישות שלהם...

ועל כן, אין ברירה, צריך תמיד לאחוז את החבל בשני ראשים, לזכור הן את ה'עשה טוב'
והן את ה'סור מרע', לבקש את המבט כלפי מעלה, כלפי רוח הקודש, ולהיות במלחמה
והתנתקות מהמבטים הארציים, למאס את הפניות והגאות והכעס וכו', ועד כדי שיהודי
תופס שמתי שהמצב רוח שלו נעשה קצת ירוד או מוטרד או מתלהם, זהו סימן שהסיר את
המבט כלפי מעלה, נכשל במבטים כלפי מטה, ומיד תופס את עצמו, מזכיר לעצמו את
התכלית... שתבער תמיד רוח קדשך בקרבנו... וממאס בפניות ובעצבות והרכילות
וכו', המגיעים מהחיטוט בשלמות הארצית...

כך, החשקים הופכים לכיסופין, נעשים מבוררים ואמתיים, ואפשר כבר לבקש שנשתוקק
תמיד אליך יותר ויותר וממדרגה למדרגה תעלנו...

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

שבת קודש - יסוד העולם

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַיהוָה, כָּל הַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמַת (לה, ב)

ובאור החיים הקדוש: "עוד ירמוז כי לא יקומו ששת ימים במלאכתם אשר הכינם ה' לעשות אלא אם יום השביעי יהיה לכם קדש אבל אם לא ישמרו שבת לא יהיו הששת ימים כי שבת הוא נפש קיום העולם, וכמו שהקדמנו בפרשת בראשית בפירוש פסוק (ב' ב') ויכל וגו' ביום השביעי יע"ש".

שמעתי מהגה"ח רבי ישראל ברזובסקי שליט"א רב חסידי סלונים בביתר עילית, שפעם שהה אצל זקנו כ"ק מרן אדמו"ר הנתיבות שלום מסלונים זי"ע ביום השבת קודש, ושמע מפיו ממלמל רברבן כדברים הללו: "כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשם תערוג וכו'. כפי שאצל האיל הנמצא בחום, מים הם צורך החיים שלו, כך אצלנו השבת היא צורך החיים שלנו. שבת איז אונזער לייב'ן, שבת זה החיים שלנו.

ועל פי דברי האוה"ח הק' יובנו הדברים כפשוטם, כי אם לא ישמרו שבת לא יהיו הששת ימים, כלומר לא יהיו החיים כלל וכלל, והיא נפש קיום העולם. שבת היא מקור החיים שלנו בעוה"ז, והיא היסוד, ומרב פשטות הדברים אין צורך להדגיש כלל שהיא יסוד החיים הרוחניים, והיא נהר היוצא מעדן להשקות את עם ישראל באור אלוקי, וברוח הקודש השורה על כל אחד ואחד ביום הק' - השבת נועם הנשמות והשביעי עונג הרוחות להתעדן באהבת ויראתך.

ומה הפשט צורך החיים? הוא כמשל המובא בספה"ק 'דברי שמואל' למרן אדמו"ר רבי שמואל מסלונים זי"ע [תר"י-תרע"ו] "השבת הוא ע"ד משל להולך בדרך בגשם חזק, והוא כולו רטוב עד לשד עצמותיו, והוא רעב ורועד מקור, ולפתע פתאום פגע באכסניה חמה ויש שם מכל טוב, ונכנס פנימה ופשט את בגדיו הרטובים ולבש בגדים נקיים ויבשים ואכל ושתה ונח והתחמם, עד כי השיב נפשו, ואזר כח להמשיך הלאה בדרך נדודיו. ש"ק היא האכסניה אשר יונה מצאה בה מנוח מכל הדאגות והצרות, וכל יגיע כח ינוח שם מהענינים המיגעים והנוגעים אל הגוף ואל הנשמה, והם מחממים בה מאשר קרך בדרך, ומטהרים את עצמם מכל לכלוך וזוהמה, ומחליפים כח ומתחזקים להמשיך בדרך החיים, להיות מוסיף הולך ואור. וזוהי בחי' ש"ק נפשות ישראל בצל כנפיך יחסיון ירויון מדשן ביתך".

וכד הוינא טליא חשבתו במוחי הקט ובקוצר המשיג, על פי המשל הנ"ל, ששבת הוא כמו אכסניה, כמו אדם שהולך לנופש לאגור כח ולהחליף אווירה כדי שיוכל להמשיך במשא החיים, אבל טעות בידי, כי יש בזה צורך, אך לא צורך שאי אפשר בלעדיו, ועתה לאחר שלומדים את האוה"ח הק' רואים אנו שהשבת קודש היא לא מקום נופש לאגור כוחות להמשך הדרך, אלא כמו בית רפואה שאי אפשר בלעדיו, ואוי לו לחולה שיוותר על אשפוז

במקרה פיקוח נפש, כך, ממש כך היא השבת שהיא קיום העולם, והמנוחה ביום הק' הזה היא צורך חיוני, עד כדי כך שללא היא אין קיום לעולם.

ומאוד מובן המשל הנזכר, לאדם שהולך בקור כשכולו רטוב, הוא במצב של אפיסת כוחות וסכנת חיים ממשית ומיידית, ולפתע הוא רואה את האכסניה, ושמח כל כך, לא בשביל לנוח, אלא בשביל להציל את חייו ולהשיב נפשו, וללא מציאת בית האכסניה נשמתו תפרח מחמת הקור והרעב הנורא.

שבת היא יסוד החיים, הגשמיים - לנוח מעמל החיים ולתת רווח בין פרשה לפרשה, ובעיקר יסוד החיים הרוחניים - לשוב אל מקור חיותינו, עדן הנפשות, עונג הרוחות, ולחוש עם כל החושים שבנים אהובים אנו למקום, לשבת לסעודתא דמלכא ולהתרועע עם אבינו שבשמיים.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

מורה או מחנך?

לאחרונה ערכתי 'צפייה' בשיעור משניות לתלמידי כתי' ה'. למדו דין ד' מינים גזולים שפסולים מדין 'מצוה הבאה בעבירה'. אחרי הסברת המושג, הציע המלמד לתלמידיו שיחשבו **הם** ויציעו דוגמאות של עוד 'מצוות' כאלה, ויסבירו "מה הבעיה". התענגתי לראות זאת. הציעו דוגמאות יומיומיות לצד דוגמאות מוזרות ("תקף אדם, הוציא לו כליה בכוח, ותרם אותה לחולה"...). הסבירו כמו מעוות לעבוד את ה' בצורה זו. שיבחתי את המלמד: "אינך מלמד בלבד, אלא אף מחנך".

ומה בין מלמד לבין מחנך? הרבי הק' מפיאסצנא הי"ד במבוא ל'חובת התלמידים', מגדיר, כי בעוד משימת המלמד היא 'לְשַׁמֵּשׁ בְּשֶׁכֶל הַתְּלָמִיד, לְהַרְחִיב אֶת בִּינְתוֹ בִּידְעֵת פְּשֵׁט הַתּוֹרָה', מקצוע הקרוי 'דידקטיקה' (אמצעי הוראה והשכלה ראויים), עוסק המחנך ב'פדגוגיה', לעצב את התנהגות החניך באופן חיובי, "המְחַנֵּךְ רוֹצֵה לְגַלּוֹת אֶת נִשְׁמַת הַתְּלָמִיד הַטְּמוּנָה וְהַגְנוּזָה בּוֹ, לְגַדְּלָהּ וּלְהַבְעִיָּהּ שֶׁתִּבְעַר בְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה לְמָרוֹם וְקְדוּשָׁה... אֶת כָּל הַתְּלָמִיד, אֶת הַנֶּפֶשׁ, רוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁל הַיֶּלֶד הַיִּשְׂרָאֵלִי (קרי: היהודי) אָנוּ מְחַפְּשִׁים, לְקַשְּׁרוֹ בְּאֵלְקֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהִיָּה יְהוּדִי חָרֵד לְדַבֵּר ה'". לסיכום: מלמד ומורה מעשירים את השכל בהעברת ידע ופיתוח חשיבה, בעוד המחנך מעשיר את האדם, מלטש אישיותו!

פנה אלי מלמד, בתסכול: למדנו קישו"ע הל' נטילת-ידיים לסעודה. בתום השיעור, עם הצלצול לפת שחרית' ליוויתי את תלמידי לכיור ועקבתי אחר נטילתם. התאכזבתי בראותי כי נטלו 'בדיוק' כאתמול, ללא קיום ההלכות שנלמדו. מלמד זה אינו יחיד. הסיבה לכך כי הוא 'לימד', אך היה חסר ב'חינוך'. הוא דיבר על הספל ועל המים, על סדקים ועל שיעורים. הוא מסר שיעור טכני. הוא לא יצר חיבור בין ההלכות לבנינם. הוא לא חינוך לקיום נטילת ידיים כראוי.

השבוע נפטיר בהפטרת 'פרשת שקלים'. נקרא על המלך יהואש בן אחזיהו מלך יהודה. ליהואש, שאף קרוי יואש, סיפור חיים מרתק. בהיותו תינוק בן-שנה מת אביו. סבתו, עתליה בת אחאב הרשע, אם אחזיהו, ניצלה את מות בנה ופעלה לחסל את 'מלכות בית דוד' ולהשתלט על כלל ישראל. יהושבע אחות אחזיהו, עמלה בנחרצות והצילה את התינוק יהואש מחרב עתליה המרושעת. יהושבע החביאה אותו ואת מינקתו במחבוא מיוחד! בעליית בית ה'! ב'בוידים' של בית קודש הקדשים. רק יהוידע כהן-גדול ידע את הסוד, וכך עברו שש שנים. בשנות שלטון עתליה היה ביהמ"ק סגור ומסוגר, וכך לא נודע הדבר לאיש. בהגיע יואש לגיל שבע, הוציאו יהוידע כה"ג והוביל 'מהפכה שלטונית' בה הרגו את עתליה, המליכו את יהואש 'בֶּן שָׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמִלְכוֹ', וחידשו עבודת המקדש בבית ה'.

בהפטרה נקרא וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' כֹּל יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹדֵעַ הַפֶּהֶן. יהואש השקיע בחיזוק 'בדק הבית' וערך 'מגבית' בעם ישראל (ולכן זה נקרא בפר' שקלים). אך כשרותו היתה בחיי רבו, יהוידע הכהן, בלבד. בהמשך סר יואש מדרך ה'. הערצת העם כלפיו התפתחה לסגידה, לפולחן אישיות, ומשם הידרדר לעבודה זרה ממש. בנו של יהוידע, זכריה, בא להוכיחו בבית ה', ביוה"כ שחל בשבת, ויהואש צוה להרוג את זכריה שהיה נביא וכה"ג. "וַיִּקְרָא אֶבְרָהָם בְּמִצְוֹת הַמֶּלֶךְ, בְּחֶצֶר בֵּית ה'. וְלֹא זָכַר יוֹאָשׁ הַמֶּלֶךְ הַחֹסֵד אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹדֵעַ אָבִיו עִמוֹ, וַיִּהְיֶה אֶת בְּנוֹ". נורא ואיום!

איך זה קרה? איך צדיק 'מאבד את הצפון'? עה"פ הנ"ל: 'וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' כֹּל יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹדֵעַ הַפֶּהֶן' דרש רבינו המלבי"ם "כֹּל יָמָיו - פי' כל ימי יהוידע הכהן. ויש הבדל בין 'הוראה' ובין 'לימוד', ור"ל שלא לימד היטב רק שהורה והראה לו, ובמות המורה - נטה מן הדרך, מה שלא היה כן אם היה לומד להשכיל להטיב בדרך לימוד". החינוך נעשה בהסברה ובהפנמה, לעורר חיבור בין נפש החניך לבין ה'חומר' הנלמד. ללמוד על מנת לעשות.

רבינו בעל 'ספר החינוך' קרא לספרו בשם נשגב זה בהיותו מבאר אף 'שורשי המצוה' וטעמיה, ואינו מונה רשימת תרי"ג 'הוראות' בלבד. כך כל מחנך יחבר נפשות תלמידיו, בהסברה והמחשה ל'משמעות' היוצא 'למעשה', לדוגמא: לא די להורות ב'פרשת שקלים' על 'מטבע של אש' וחמימות של מצוה, אלא הרחב ועורר נפשות תלמידיו להפנמת מושג זה. מלמד ה'מספר' על 'ויקהל משה' יחולל תחושה של נדיבות והתגייסות לדבר ה'. מפריים מחשבה אודות הנשים הצדקניות שתרמו 'מראות נחושת' האהובות עליהן. עליך למצוא את 'נקודת הנשמה' בכל ענין שנלמד. זכור! לא 'חומר' הנך מנחיל, כי אם 'ידישקייט'! בדרך זו נזכה לראות את בנינו גם כי יזקינו - לא יסורו ממנה.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת ויקהל

- א. היכן נכתב על רבים לשון יחיד?
- ב. היכן מצאנו רמז למן (יומא עה.)?
- ג. היכן מצאנו לשון "ממון" (רמב"ן)? ולשון "מגרפה" (רש"י מלכים-א ז, מ)?
- ד. על איזו תיבה הסתפקו חז"ל אם למנותה במנין ל"ט הפעמים שהיא מצויה בתורה (שבת מט:)?
- ה. איזו לשון מצאנו בשופר של יובל, ובפרשתינו (ר"ה לד.)? ואיזו לשון הוזכרה במי המבול, ובפרשתינו?

חדוותא דאפטרותא ויקהל-שקלים (מלכים-ב יב)

- ו. היכן מצאנו לשון "ריצוי" (עי' רש"י בראשית לד, טו) ולשון "מנין" (עי' רש"י שמות ה, יח)?
 - ז. איזו הלכה מהלכות מזוזה נדרשת מפסוק בהפטר (מנחות לד.)?
- תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לפרשת כי תשא

- א. היכן מצאנו מדה כנגד מדה?
- (לד, כ) ופֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ כָל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פְנֵי רִיָקָם: ופירש"י וערפתו. עורפו בקופיץ, הוא הפסיד ממון כהן, לפיכך יופסד ממונו:
- ב. איזה ביטוי בפרשה פירש"י כאן כלשון "גילוי", במקום אחר כלשון "ריחוק" (שמות ה, ד), וחז"ל דרשוהו כ"צרעת" (ויקרא רבה יח, ד), וכ"נקב" (שה"ש רבה ח)?
- הלשון (לב, כה) וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת הָעַם כִּי פָרַע הוּא כִּי פָרַע אֶהְרֵן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם: שפירש"י פרוע. מגולה, נתגלה שמצו וקלונו, כמו ופרע את ראש האשה (במדבר ה, יח):
- ולעיל (ה, ד ד"ה תפריעו) פירש"י תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם, ששומעין לכם וסבורים לנוח מן המלאכה, וכן פרעהו, אל תעבר בו, (משלי ד, טו). רחקהו, וכן ותפרעו כל עצתי, (שם א, כה). כי פרוע הוא, (שמות לב, כה). נרחק ונתעב:

כלשון "צרעת" (ויקרא רבה יח, ד) וּרְבִנָּן אָמְרֵי מִן הָעֵגְלָה, דְּכָתִיב (שמות לב, כה): וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת הָעַם פִּי פָרַע הוּא, שְׁפָרְחָה בִּהֶן צָרַעַת, כְּמָה דְאָתָּה אָמַר (ויקרא יג, מה): וְרָאשׁוּ יִהְיֶה פְרוּעַ.

כלשון "נקב" (שיר השירים רבה פרשה ח) אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאֵתֵי לְבָרַךְ אֶתְכֶם וּמִצָּאֵתֵי חֲכָכְכֶם נְקוּב שְׁאִינוּ מְחֻזְק בְּרָכָה, שְׁנֶאֱמַר (שמות לב, כה): וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת הָעַם פִּי פָרַע הוּא, וְאִין פְרוּעַ אֲלָא נְקוּב, הָאִיךְ מָה דְאָתָּה אָמַר: וּתְפָרְעוּ כָּל עֲצָתֵי.

ג. היכן מצאנו לשון "ריקון" (רש"י שמות ג, כב)?

(לג, ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵימָה מִדֶּהר חוֹרֵב:

ופירשי (לעיל ג, כב) ונצלתם. כתרגומו ותרוקנון, וכן וינצלו את מצרים, (שמות יב, לו). ויתנצלו בני ישראל את עדימ, (שם לג, ו).

ולשון "בדיקה" (רש"י תענית כ: ד"ה וסייר)?

(לד, ז) פֶּקֶד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בָּנֵי בָנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים:

ופירשי (תענית כ: ד"ה וסייר) בודק תרגום פוקד (שמות לד) מסער כמו האי טבחא דלא סר סכינא קמיה חכם:

לשון "זריחה" (רש"י חבקוק ג, ד)?

(לד, כט) וּמִשָּׁה לֹא יָדַע פִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֹתוֹ:

ופירשי (חבקוק ג, ד) לשון מאור כשהוא נוקב וזורח דרך הנקב נראה כמין קרנים בולטין וכן (שמות לד) כי קרן עור פניו:

ולשון "ענה"?

(לב, יח) וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אָנְכִי שְׁמַע: ופירשי אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון, ולא קול חלשים שצועקים וי, או ניסה:

ד. מנין שפקוח נפש דוחה שבת (ג' דעות שמקורם בפרשה, יומא פה:)?

"רבי יוסי בר' יהודה אומר (שמות לא-יג) את שבתותי תשמורו יכול לכל ת"ל אך חלק רבי יונתן בן יוסף אומר (שמות לא-יד) כי קודש היא לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן מנסיא אומר (שמות לא-טז) ושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה"

ה. מנין שאין מקטירין קטורת על המזבח החיצון?

שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני ויקרא רמז תמז) יְכוּל יִתְנַדֵּב וַיִּבְיֵא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, תִּלְמוּד לומר (שם לא, יא) "וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ יַעֲשׂוּ", הָא אֵין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵין קְטֹרֶת הַסַּמִּים אֲלָא בְּפָנִים.

חדוותא דאפטרתא כי תשא (מלכים-א יח)

ו. היכן נרמזה בשורת הגאולה העתידה?

(לז) עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי וַיִּדְעוּ הָעַם הַזֶּה כִּי אַתָּה ה' הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הִסַּבְתָּ אֶת לְבָבְךָ אַחֲרָיִת: ופירש"י וידעו העם הזה כי אתה ה' וגו'. וכשתשלחני לבשרם לעתיד לבא, יאמינו בי אם היום תענני:

ז. איזה מצב שהיה במעמד הר סיני חזר ונשנה בהפטרה (שמות רבה כט, ט)?

"הָרִי אֵלֵיהוּ שָׁבָא לְכַרְמֶל כִּנֵּס כָּל הַכֹּמְרִים וְאָמַר לָהֶם (מלכים א יח, כז): קְרָאוּ בְּקוֹל גְּדוֹל כִּי אֱלֹהִים הוּא, מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַדְּמִים כָּל הָעוֹלָם וְהַשְּׁתִּיק הָעֲלִיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים, וְהָיָה הָעוֹלָם תְּהוֹ וְבָהוּ כְּאִלוֹ לֹא הָיָה בְּרִיָּה בְּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח, כט): וְאִין קוֹל וְאִין עֲנָה וְאִין קָשָׁב, שְׂאֵם יִדְבַּר הֵם אוֹמְרִים הַבַּעַל עֲנֵנוּ, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה כְּשֶׁדִּבַּר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַר סִינַי, הַשְּׁתִּיק כָּל הָעוֹלָם, כְּדִי שִׁידְעוּ הַבְּרִיּוֹת שְׂאִין חוּץ מִמֶּנּוּ וכו'".

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לפרשת ויקהל

צוה במלאכת המשכן שיבנה.
על החידה לא חריף יענה,
אך מאידך הוא קונה.
אם לענות, ונחמד אתה הנה,
חכה שהמלך להושיט לך יפנה.

*

ישראל הציב שנים למכשלה,
למרות הקדם שאמרו העלה.
סלסלת בכורים תורה גדלה,
ורבוי לבוש יקטרג תפלה.
המלך בידות והאמא טבלה,
תן גרגיר על הפתח שנתלה.

*

בת מלך שעל חכם צחקה,
אוצר אביה בחלוף לקה.
לאשה מצפה העיר הענקה,
ובאדום, הנכדה היא המלכה.
לחיצונים, תפלה מצפה מבריקה,
וגם במלוי בית אין עסקה.

*

הזהרנו על אלה אחר,
ועולם ברגל לא ימכר.
ועל אף כשבקע יבחר,
על דבר אחר לא יזכר.

*

פיתרון כתב החידה לפרשת כי תשא ולחודש אדר: 'השתחוה'

בַּפְּרָשָׁה מֵר-דְּרוֹר נִמְדָּדָה מֵרדכי מן התורה מניין - מר דרוֹר
עִם שָׂאֵר סְמָנִים וְקָדָה קִידָה היא סוג של השתחוואה (סוכה נג.) בפרשה הם מופיעים יחד
אֲךָ בַּמַּגִּלָּה יִחָדּוּ לֹא נֶאֱגָדָה אֲךָ בַּמַּגִּלָּה הם לא יחד כי מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה
יַעַן כִּי אָמְהָ בָּאֵל בְּבָלִי נִלְכְּדָה הַגּוֹרָה נַגּוֹרָה כִּי הַשְּׁתַּחֲוֹו לְצֶלֶם נְבוּכַדְנֶצַּר (מגילה יב.)
שְׁהָרִי בְּכָל אֱלִילוֹת בְּלֹא תִעַבְדָּה הַשְּׁתַּחֲוֹוָה היא אחת מחמש עבודות שחייבים בכל
סוגי ע"ז (סנהדרין ז, ו)

אֲךָ אִם תִּפְשֹׁט בְּמָקוֹם חֲמֻדָּה אֲךָ בַּמָּקוֹם הַמְקֻדָּשׁ הִיוּ מִשְׁתַּחֲוִים בְּפִישׁוּט יְדֵיִם וְרַגְלֵיִם
שֵׁשׁ אַחַד לֹא הִצְלִיחַ וְדָדָה לוי ניסה להשתחוות בקידה ונצטלע
וְאַחַר נִשְׁקַל לֹלֵא יִכְלָת יְלוּדָה וְרַשְׁב"ג הִיָּה מִשְׁתַּחֲוֹוָה בְּקִידָה וְאִין כָּל בְּרִיָּה יִכְוֹלָה לַעֲשׂוֹת
כֵּן (סוכה נג.)

בְּרוּחַ יְהוָה כְּשָׂלָא בְּעַמִּיּוֹדָה עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים (אבות ה, ה)
עוֹד בַּפְּרָשָׁה בְּצוּר וּבְמִסְכַּת רְקִידָה בַּפְּרָשָׁה מִשֶּׁה הַשְּׁתַּחֲוֹוָה בְּצוּר (שמות לד, ח) וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לַעֲגַל (שמות לב, ח)
וְגַם מִהִפְתַּח יְלוּוֹ נְדִידָה כְּשִׁמְשָׁה יֵצֵא מִחוּץ לְמַחְנֵה וְדִיבֵר עִם הַשְּׁכִינָה הַעַם הַשְּׁתַּחֲוֹו אִישׁ
פֶּתַח אֵהְלוּ (שמות לג, י)
וּבְכַדִּי לְדַעַת עַל זְמַן סְגִידָה תַעֲלֶה בַעֲדָנִיָּה, סְגִיד לִיָּה (שועל כששעתו מצלחת, השתחוה
לו)
תְּדַרְשׁ מִמָּטָה בְּאִישִׁיּוֹת נִכְבְּדָה לומדים זאת: וישתחו ישראל על ראש המיטה ליוסף (רש"י
בראשית מז, לא)

*

אָמְהָ זָרָה הֶבֶל מַעֲדִיפָה שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהַבֵּל וְרִיק
וְאוֹמְתָנוּ לְמֶלֶךְ מְלָכִים נִכְסָפָה וְאֵנַחְנוּ כוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים מוֹדִים לְפָנֵי מֶלֶךְ מְלָכִים הַמְלָכִים
קְבוּצָה לְחוֹלָה נֶעֱנָתָה וְנִצְטָרְפָה אֲבָרָהֶם שֶׁהִיָּה בְשִׁלְיָה לְמִילָה הַשְּׁתַּחֲוֹוָה לְשִׁלּוּשַׁת
הַמְּלָאכִים שֶׁהִצְטָרְפוּ אֵלָיו (בראשית יח, ב)
הֵגַם שְׁחַשְׁשׁ לְאַבְקַּ רְגֵל יִחְפָּה וְאָמַר לָהֶם רַחְצוּ רַגְלֵיכֶם שְׂאוּלֵי מִשְׁתַּחֲוִים לְאַבְקַּ רַגְלֵיהֶם
(רש"י בראשית יח, ד)

*

חֲלוּמוֹת אָמַר לְאַב וַיִּחְרַשׁ יוֹסֵף חֶלֶם שֶׁאֲחָיו מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדְּבָר
וּמִשְׁנָאת אָחָיו נִמְכָּר וְגֵרָשׁ וְאֲחָיו מִכְרוּ אוֹתוֹ (בראשית לז)

עַל הַתְּשׁוּבָה תִּפּוֹל וְתִדְרָשׁ וְהִכְהַנִּים וְהַעֵם הָיוּ הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם
אִם תִּשְׁמַע אֶת שְׁמוֹ מִפֹּרֶשׁ כִּשְׁהָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי כַּהֵן גְּדוֹל (יומא
ו, ב)

מלה צפונה / הרב יוסף שפר

חידה לפרשת ויקהל

יד נטמנה בצלחת,
ולא נותר מה לקחת,
רק אבן מפותחת,
ואף האות נזנחת.
ולמד לקח מוכחת,
בחינוך במנחה משולחת,
למקרא בימי הלל ותשבחת.
יקבצו בשמוע אחת.
ומארה לא מוטחת.

*

ובחילוף פירוש מילה,
עם מן ההובלה,
מאשר מקצה מועלה.
ואם ממטר יחדלה,
יושווה לשקר בתהילה.
וי"ב של בני עוולה,
לכליה דרכם סלולה.

פתרון חידת 'מלה צפונה'

הפתרון: נשיאים

יד נטמנה בצלחת, - נתעצלו הנשיאים בנדבת המשכן
ולא נותר מה לקחת, - כיוון שראו שהביאו הציבור הכל
רק אבן מפותחת, - והנשיאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים
ואף האות נזנחת. - ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם
ולמד לקח מוכחת, - לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה
בחינוך במנחה משולחת, - ויקריבו הנשיאים את חנכת המזבח
למקרא בימי הלל ותשבחת. - בחנוכה קורין בנשיאים
יקבצו בשמוע אחת. - ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים
ומארה לא מוטחת. - ונשיא בעמך לא תאר

*

ובחילוף פירוש מילה, - תנא נשיאים ממש וכן הוא אומר נשיאים ורוח וגשם אין (יומא
עה)

עם מן ההובלה, - מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם הזמן (שם)
מאשר מקצה מועלה. - מעלה נשאים מקצה הארץ
ואם ממטר יחדלה, - נשיאים ורוח וגשם אין...
יושווה לשקר בתהילה. - ...איש מתהלל במתת שקר
וי"ב של בני עוולה, - ולישמעאל שמעתיך... שנים עשר נשיאים יוליד
לכליה דרכם סלולה. - כעננים יכלו, כמו נשיאים ורוח (רש"י שם)

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף כא.

תוספות ד"ה אלו דברעם 'ומה שאין נוהגין עתה לעשות עטיפת הראש וכפיית המטה סמכינן אהא דאמרינן בירושלמי אכסנאי אינו חייב בכפיית המטה דלא לימרון חרש הוא, פי' מכשף וכמו כן אנו בין הנכרים ויש בינינו עבדים ושפחות ועוד יש ליתן טעם בכפיית המטה לפי שמטות שלנו כך יכולין לשכב בנחת מצד זה כמו מצד זה ואין ניכרת הכפייה דיש להן ד' קונדיסים מלמעלה כעין רגלים וכדאמרינן לקמן דרגש אין צריך לכפותו, ועוד יש ליתן טעם בעטיפת הראש שלא היה מביא כי אם לידי שחוק ענין עטיפת ישמעאלים, לכאן שני הטעמים שכתבו התו' על כפיית המיטה אינם שייכים אצלנו, שאין בינינו עבדים ושפחות שיחשדו בכישוף, וגם יש הבדל בין הצדדים, וא"כ צ"ע מהו הטעם להקל בזה, אמנם ייתכן ששייך בזה הטעם שכתבו התו' בעטיפת הראש שאתי לידי שחוק, וכך כפיית המיטה מאחר שלא הורגלו בזה, הוא קצת עניין שחוק, ואכתי צ"ע, [ובפרט שבדבר זה לכאן אם יורגלו לא יהיה כ"כ דרך שחוק כמו עטיפה, וצ"ע].

*

תוספות ד"ה אפילו בא ביום שביעי ממקום קרוב 'וא"ת והא מקצת היום ככולו, וי"ל כגון שלא עמדו עדיין מנחמין מאצלן, ויש נמי בפ"ק דכתובות (דף ח:): ברכת אבלים בעשרה כל ז' ומסתמא היינו ביום, א"נ י"ל מקצת היום ככולו לא הוי בלילה לענין שום דבר כדאמרינן במגילה בפ"ב (דף כ.). דשימור לילה לאו שימור הוא לענין שבעה נקיים, צ"ע כוונת התו' בתירוצם השני, שהרי לכאן השאלה יכולה להיות גם מהיום ולא רק מהלילה, שכיון שבא ביום השביעי, א"כ כבר עבר חלק מהיום, ואולי כוונתם בתירוץ זה שבלא בלילה וביום השביעי היינו השביעי למניין האבלות ולא דווקא "יום", אבל הלשון סתום, וצ"ע.

*

דף כב.

תוספות ד"ה הלך גדול הבית לבית הקברות מהו 'פי' מי מונה לעצמו או לא דשמא כיון שהוא טרוד בעניני מת וכששמעו הם שמע גם הוא ימנה עמהן, או שמא מונה לעצמו, ולא ידענא מאי הוי דינא בגדול הבית שבא ממקום קרוב אי מונה עמהן הואיל והוא עיקר, ויש ליתן טעם לומר שהוא מונה לבדו הואיל ואינו יודע האבילות או טעם להיפך דהואיל משום המת הלך ימנה עמהם, הדברים כמו שהם לכאן אין להם ביאור דאם בא ממקום קרוב אם כן לא הלך בשביל המת, ורק על הלך לבית הקברות שייך דבר זה שהוא בשביל המת, וצ"ע.

*

דף כג.

בגמ' 'נשיא שמת בתי מדרשות כולן בטילין ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת וקורין שבעה ויוצאין', הדבר פלא לכאן' למה דווקא לקריאת התורה נכניסים לבית הכנסת, והלא קריאת התורה הוא חובת הציבור, וא"כ כל זמן שלא נתפללו בציבור לא חל החיוב עליהם, ולכאן' חיוב תפילה בציבור הוא חיוב יותר גדול, שהוא מוטל על כל אחד וצריך לילך בשביל זה מיל [כמבואר בפסחים מו ע"א, יעו"ש ברש"י ותו'], ואם את חיוב התפילה בציבור מבטלים בשביל האבלות, לכאן' כש"כ שיבטלו קריאת התורה שיש בו גם שמחה מחמת שהוא דברי תורה, וצע"ג, ואולי כיון שיש תקנה של קריאת התורה, מחובת הציבור לדאוג שיתקיים הקריאה, ולא דמי לתפילה בציבור שאינה תקנה, ועצם החיוב שלו נדחה מפני חובת האבלות, משא"כ קריאת התורה שנתקנה כתקנה על הציבור הרי הוא חיוב עליהם, ואכתי צ"ע.

*

בגמ' 'ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל, אמרו עליו על רבי חנניה בן גמליאל שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל', לכאן' קיי"ל כת"ק וכן הוא בשו"ע [יו"ד סי' שעח סעיף ז] שאין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל, וצ"ע הגדר בזה כי לפום ריהטא לא מצאנו ידינו ורגלינו שבדרך כלל אומרים דברי אגדה של נחמה, ויל"ע עוד שכן מצינו גם בכמה מקומות שניחמו ע"י דברי אגדה, וכגון לקמן [דף כח ע"ב], ובכתובות [דף ח ע"ב], ובב"ק [דף לח ע"ב], וצע"ג.

*

תוספות ד"ה מאן דאמר 'וא"כ לפי פירוש זה ואלא הא דקתני עולה ומשני לעולם לא נהגא ואידי דתנא כו' וא"כ המשנה אין שטת הש"ס לומר אידי דתנא הא תנא נמי הא אלא במילתא דאמת אלא דלא צריכי אבל דברים נראים שקר אין לו לשנות, ועוד יש להקשות לפי מה שמפרש אי הכי ליתני שבת אינו עולה והוי דומיא דסיפא יותר', הקו' הב' צ"ב מאוד איך ישנו אינו עולה הרי הדין הוא באמת שעולה, [ולא דמי למשמעות של עולה שאינה נכונה על כל פרטיה], וצע"ג.

*

דף כד.

תוספות ד"ה הכי א"ר יוחנן דברים שבצינעא נוהג 'פסק בהלכות גדולות כר' יוחנן לאפוקי מרב ושמואל דאמרי לעיל תשמיש המטה רשות ודברים שבצינעא הוא ובפ"ק דכתובות (דף ד.) נמי קאמר עלה מסייע ליה לר' יוחנן דאביי ורבא סברי כוותיה ואף על גב דקיימא לן (לעיל דף יח. כב.) הלכה כדברי המיקל ה"מ במחלוקת של תנאים אבל במילתא דאמוראי לא אמרין, צע"ג הטעם לזה שהרי הטעם הוא לכאן' כי רצו להקל באבילות, וא"כ מנ"מ בין מחלוקת תנאים למחלוקת אמוראים, [וזה וודאי אינו מסתבר שהלכה כדברי המיקל היינו שקים להו בכל המחלוקות הידועים להם בהלכות אבילות שהלכה בהם כדברי המיקל, דהדבר רחוק מן הדעת, וגם יש להביא בזה ראייה ברורה מהגמ' בבכורות

מט ע"א שאמרו דמחמת שהלכה כדברי המיקל באבל, מקילים בספיקו שיום ל' כלפניו דמי לעניין ספק נפל מבואר בהדיא שהוא קולא שהקילו באבילות, וא"כ מה טעם לחלק בין מחלוקת תנאים למחלוקת אמוראים, וצע"ג.

*

בגמ' רבי שמעון בן אלעזר אומר היוצא במטה רבים מצהיבין עליו אינו יוצא במטה אין רבים מצהיבין עליו רבי אלעזר בן עזריה אומר ניכר לרבים רבים מתעסקים עמו ניכר לרבים אין רבים מתעסקים עמו, יל"ע אם יש חילוק בין מצהיבין למתעסקין דלכאור' משינוי הלשון משמע שיש הבדל, ולפום ריהטא זה היינו הך, ואולי יש את עצם העזרה בהתעסקות, ויש את הבעת הצער בפנים שזה עצמו חלק מהתנחומים, ואכתי צ"ע.

*

בגמ' דרש רבי יצחק נפחא אקילעא דריש גלותא יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר שמע רב ששת איקפד אמר אטו דידיה היא דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא היא דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה שנאמר בחג המצות ובחג השבעות מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה, צע"ג להבין פשטות דברי הגמ', שהרי באמת דין זה צ"ב מאוד למה מחמת שיש לו תשלומין יחשב הוא עצמו כשבעה לעניין אבילות, ובפרט שיחשב גם הערב יו"ט כשבעה וגם היו"ט כשבעה, וא"כ אף אם נמצא הסבר לזה, איך ייתכן שהוא מונח בכזו בפשיטות בדברי ר"א א"ר אושעיא עד שהקפיד עליו שאין זה מימרא חדשה, וצע"ג.

*

דף כה.

בגמ' כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאותובי ספר תורה אפורייה אמר להו רב חסדא מילתא דבחייה לא סבירא ליה השתא ליקום (ליה) ליעבד ליה דאמר רב תחליפא אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפורייה והוה מנח ספר תורה עליה וכף כדא אארעא ואותיב ספר תורה עילויה אלמא קסבר אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה, ריהטת דברי הגמ' משמע לכאור' שהוא אותו איסור ואין להכשילו באיסור, אבל פלא לכאור' שהרי במתים חפשי ואינם מחוייבים במצוות, וייתכן שהכוונה מצד לועג לרש, שמראה שמותר לו ולנו אסור, אבל לשון הגמ' סתום קצת, וייתכן שהוא כן מחמת עצם האיסור, ואע"פ שמת אינו מחוייב במצוות, מ"מ כאן שהעניין הוא הזלזול בספר תורה, כיון שרב הונא סובר שזה זלזול גנאי הוא לגרום על ידו זלזול זה גם אחר מותר, ואכתי צ"ע.

*

בגמ' אמר ליה יהודה לחזקיה קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא, בהדי דקאים קם בהדיה עמודא דנורא, חזייה רב חגא איבעית, זקפיה לארונה ונפק אתא, והאי דלא איענש ענש משום דזקפיה לארונה דרב הונא, אינו מובן כ"כ על מה היה אמור

להיענש, ואולי על זה שלא קברו למעשה רק השאירו, ולפי"ז יהיה הכוונה שלא נענש כי עכ"פ הניח שם את הארון אע"פ שלא גמר לקברו, אבל אם היה לא היה מניח כלל את הארון במקומו היה נענש, ועדיין הדברים סתומים וצ"ב.

*

בגמ' 'קצף על עולמו וחמס ממנו נפשות ושמח בהם ככלה חדשה רוכב ערבות שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק', צ"ע מהו הלשון "חמס ממנו נפשות" כאילו המדובר ח"ו בכעין גזילה, ולמה לא אמר "לקח ממנו נפשות", וצע"ג.

*

דף כו.

בגמ' 'וכשם שהמוכר אסור לאחותו כך הלוקח אסור לאחותו ולפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח', צע"ג מהו הטעם לזה, דבשלימא האבל כשמאחה הרי הוא מבטל בזה את קריעתו, ומחובת האבלות והקריעה להשאיר את הקרע, אבל הלוקח אין עליו חיוב קריעה ואבילות זו, וא"כ למה שלא יאחה את הקרע, והיה מקום לומר שחלק מהחיוב המוטל על האבל הוא לדאוג שהקרי יישאר, ואם מוכרו בלי לדאוג שהקרע יישאר, המכירה עצמו היא זלזול בקרע ובאבילות, אבל מדברי התו' מבואר שהוא איסור עצמי על הלוקח והחיוב להודיעו הוא כדי שלא להכשילו, וזה לכאו' צ"ב מאוד, וצע"ע.

*

דף כז.

בגמ' 'רב המנונא איקלע לדרומתא שמע קול שיפורא דשכבא חזא הנך אינשי דקא עבדי עבידתא אמר להו ליהו הנך אנשי בשמתא לא שכבא איכא במתא אמרו ליה חבורתא איכא במתא אמר להו אי הכי שריא לכו', תמוה לכאו' למה לא שאלם מעיקרא אם יש חבורה במתא, מאחר שיש אפשרות כזו, וצע"ג.

*

דף כח.

בגמ' 'רב אשי איתחזי ליה בשוקא אמר ליה איתרח לי תלתין יומין ואהדרי לתלמודאי דאמריתו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ביום תלתין אתא, אמר ליה מאי כולי האי, קא דחקא רגליה דבר נתן ואין מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא', צע"ג א"כ ל' יום אלו איך נתן לו, [ואולי ידע שיבקש זאת ועל כן בא מעיקרא ל' יום קודם, אבל זה דוחק גדול מאוד, דפשטות הדברים משמע שבזכות זה הרויח עוד ל' יום לחזור על תלמודו, וצע"ג].

*

בגמ' 'נענה רבי טרפון ואמר ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה והלא דברים קל וחומר ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב ויקרבו בני אהרן את הדם אליו

כך בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה, נענה רבי יוסי הגלילי ואמר וספדו לו כל ישראל וקברו אתו והלא דברים קל וחומר ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב ביה יען נמצא בו דבר טוב כך בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה וכו', נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשנים [אשר היו לפניך כן] ישרפו לך והלא דברים קל וחומר ומה צדקיהו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה מן הטיט כך בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה, וכתבו התוספות 'צדקיהו מלך יהודה - צדיק גמור היה אבל במקרא לא מצינו יותר כי אם שצוה להעלות ירמיהו מן הטיט', וצ"ע לכאן שדבר זה צריך לומר גם כן על בני אהרן, ולמה כתבוהו התו' רק על צדקיהו, ואולי כי על בני אהרן פשוט שזה הכוונה, אבל על צדקיהו יש מקום לטעות בזה כי בפסוק כתוב עליו ויעש הרע בעיני ה', לזה הביאו תו' שבאמת צדיק גמור היה [וכמבואר בשבת קמט ע"ב וערכין יז ע"א], ואמנם עצם הדבר צ"ב שאם באמת היו צדיקים איך אפשר ללמוד ק"ו הלא יש בהם הרבה יותר מדבר אחד טוב, וצ"ל שהכוונה דכיון שבפסוק כתוב רק את הדבר הזה, משמעות הפסוק שעל דבר זה לבד כדאי הוא כל מה שכתוב עליו, כי כביכול אנו יודעים על מעשיו רק ממה שכתוב, וכיון שרק זה מה שכתוב, באו ללמדנו שדי בזה כדי להבין את שאר הדברים שכתובים עליו, ואכתי צ"ע.

*

דף כט.

בגמ' 'ואמר רבי לוי כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוכה ומקבל פני שכינה, אמר רב חייא בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא', יל"ע מהו השייכות של שני מימרות אלו, ואם משום שרצו לסיים בדבר טוב, די באחד מהם, ועוד שהרי כבר סיימו בדבר טוב שיתרו אמר למשה לך לשלום והצליח, ואולי כיון שהזכירו בתחילת המימרא הנפטר מן המת, חשיב קצת דבר שאינו טוב ולכן רצו לסיים בדבר טוב, ואכתי צ"ב.

*

הדרן למסכת מועד קטן

ואמר רבי לוי כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון, אמר רב חייא בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון.

צריך להבין מפני מה הביאו מימרות אלו בסיום המסכת, ואף שבפשטות הכוונה בזה כדי לסיים בעניין טוב, מכל מקום בוודאי יש בזה עניין פנימי ששייך למהות עניין המסכת שעוסקת בהלכות חול המועד, וראוי להתבונן בזה.

ונראה לבאר בעזי"ת, כי הנה מבואר בספה"ק שעניין יום טוב וחול המועד מרמו על הסדר שיש בעבודת ה', שבתחילה מאירים לאדם משמים הארה בעבודתו, ואחר כך נוטלים ממנו הארה זו כדי שיעבוד מעצמו, ועי"ז יזכה חמדרגה גבוה יותר מאחר שהיה ע"י אתערותא דלתתא, וכפי שידוע ע"ז המשל מהבעש"ט הק' מילד שמלמדים אותו לילך שבתחילה מסייעין אותו, אבל אחר כך בדוקים אם הולך לבד שזהו העיקר, ורק עי"ז בא לשלימות מדרגתו שיכול באמת לילך לבד, ועל כן הוא גם הסדר ביום טוב, שיש יום טוב ראשון שהוא בחינת הארה מלמעלה, ואחר כך נוטלים את ההארה הזו ואז הם ימי חול המועד [שהם בבחינת ירידה כלפי היום טוב, אבל כלפי ימי חול הם בבחינת יו"ט כי מאיר בהם רשימו מהיו"ט שע"ז בנקל יותר להתעורר באתערותא דלתתא ולהתקרב להשי"ת], ועי"ז זוכים ליו"ט אחרון שהוא כבר ע"י האתערותא דלתתא ועי"ז זוכים לשלימות יתירה ביו"ט אחרון [יעו"י ליקו"ה הל' חול המועד ה"א ועוד].

ועניין זה אינו פעם אחת בלבד, אלא כך הוא הסדר התמידי בעבודת ה', כי תמיד צריך לעלות מדרגא לדרגא, ובכל דרגא הוא כך שבתחילה מאירים לו דבר זה בבחינת אתערותא דלעילא, ואז מסתלק ההארה ומכח הרשימו צריך האדם להתעורר באתערותא דלתתא להמשיך על עצמו מדרגא זו [ועו"י ליקו"מ סי' כב אות יא שקודם כל דרגא מוכרח להיות ירידה, ויעו"ש עוד בסי' כה שזה טעות שנדמה להאדם שהוא בירידה ובאמת הוא מחמת שעלה למדרגה גבוה יותר ואז מתעוררים מחדש כל הבלבולים יעו"ש], ועל כן כל חיי האדם הם עליות וירידות, אבל באמת רק עי"ז זוכה האדם לילך ולהתקדם מדרגא לדרגא כראוי.

ועל פי יתבאר היטב מה שסיום המסכת הוא מאמר זה של היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת, שהן הן הדברים הנ"ל, שכל סדר עבודת האדם הוא בהכרח בדרך של עליות וירידות, ואין שייך להישאר על מצב אחד, אדרבא כך הוא הסדר הקבוע שיש בכל פעם ירידות ועליות, וזהו עצמו בחינת היציאה מבית כנסת לבית מדרש ומבית מדרש לבית כנסת, שהוא בחינת השינוי התמידי שיש בעבודת ה' שבהכרח לצאת מבית הכנסת לבית המדרש ולהיפך, היינו מתורה לתפילה ומתפילה לתורה, שזה מורה על השינוי התמידי שיש בכל פעם בעבודת ה' [ובאמת גם תורה ותפילה עצמה הוא קצת בבחינת ירידה ועלייה, כי נחלקו ר"י וריב"ל במגילה דף כז ע"א אם בית המדרש גבוה יותר או בית הכנסת, ואם עכ"פ לכל אחד מהדעות אחד מהם הוא בחינה גבוה מחבירו, וממילא השני הוא בבחינת ירידה כלפי המדרגה העליונה יותר].

והוא עצמו עניין המאמר שאחריו 'תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא' [ובברכות דף סד ע"א הלשון אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא], כי בעבודת ה' אין מציאות של מנוחה, אלא בהכרח כל הזמן שיהיה בבחינת עליות וירידות, אבל אין זה חסרון, רק אדרבא כך הוא הסדר האמיתי בעבודת ה', עד כדי שאפילו בעולם הבא כך הוא הסדר [ואמנם שם אין שייך בחירה, ושם צ"ל שעניין הירידה הוא בשביל עניין אחר, אבל עכ"פ מבואר מזה שכך הוא הסדר האמיתי בעבודת ה' עד שאף בעוה"ב שייך דבר זה לפי הבחינה ששייכת שם].

הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער - צ"ע מה שלכאו' נראה כי המחלוקת בין הר"ר אלימלך זי"ע והאהוב ישראל הם שני תירוצים בגמ' חגיגה יג:

וזהו שסמך לזה מסכת חגיגה שעוסקת במצוות הראייה לעלות וליראות את פני ה' ברגלים, שהוא גם כן בחינה זו, שבכל יו"ט באים ליראות לפני ה' ועי"ז זוכים להתגלות פני ה' בבחינת אתערותא דלעילא, אבל אי אפשר להישאר בזה בתמידות, כי אין התכלית להישאר בהארה זו, רק לחזור אחר כך עם ההארה הזו לביתו, ואז להתעורר בעבודה באתערותא דלתתא בכח הרשימו שקיבל בעלייתו לרגל, ואז בפעם הבאה שעולה לרגל כבר הכין כלים באתערותא דלתתא ואז יכול לזכות לאור גדול יותר, ועי"ז זוכה אח"כ לרשימו גבוהה יותר ולאתערותא דלתתא גבוהה יותר, וכך חוזר חלילה תמיד עד שעולה בכל עת מדרגא לדרגא, נמצא שזהו ממש העניין הנ"ל של יום טוב וחול המועד שהוא עניינו של מסכת מועד קטן.

*

**הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה',
מאנשעסטער - צ"ע מה שלכאו' נראה כי המחלוקת בין הר"ר
אלימלך זי"ע והאהוב ישראל הם שני תירוצים בגמ' חגיגה יג:**

איתא במסכת חגיגה דף יג:

כתוב אחד אומר שש כנפים שש כנפים לאחד, וכתוב אחד אומר וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת להם, לא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים, כביכול שנתמעטו כנפי החיות.

ופריך הגמ' - הי מינייהו אימעוט?

ומשני שני תירוצים - אמר רב חננאל אמר רב אותן שאומרות שירה בהן דכתיב הכא ובשמים יעופף וקרא זה אל זה ואמר וכתוב התעף עיניך בו ואיננו.

ורבנן אמרי אותן שמכסות בהן רגליהם שנאמר ורגליהם רגל ישרה ואי לאו דאימעוט מנא הוה ידע דלמא דאיגלאי וחזיא ליה דאי לא תימא הכי ודמות פניהם פני אדם הכי נמי דאימעוט אלא דאיגלאי וחזיא ליה הכא נמי דאיגלאי וחזיא ליה הכי השתא בשלמא אפיה אורח ארעא לגלויי קמיה רביה כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמיה רביה.

והנה גילויים נוראים מצינו בספר אוהב ישראל - פרשת וישב, וז"ל -

מאי טעמא גבי ישעיה הנביא כתיב (ישעיה ו, ב) שש כנפים לאחת וגבי יחזקאל הנביא כתיב (יחזקאל א, ו) וארבע כנפים לאחת. ומשני הגמרא כאן בזמן שבהמ"ק קיים. וכאן בזמן שאין בהמ"ק קיים. היינו בימי ישעיה היה עדיין בהמ"ק קיים אז היו שש כנפים לאחת. ובימי יחזקאל כבר נחרב הבהמ"ק לזה כ' שם רק ארבע כנפים. נמצא כי בזמן הזה היינו אחר חורבן הבהמ"ק נחסרו ב' כנפים.

הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער - צ"ע מה שלכאו' נראה כי המחלוקת בין הר"ר אלימלך זי"ע והאהוב ישראל הם שני תירוצים בגמ' חגיגה יג:

והנה איתא בכתבי האר"י זללה"ה. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אינון שית תיבין נגד שית גדפיין. נמצא בזמן הזה שחסר ב' גדפים כנ"ל. חסר ג"כ ב' תיבין מאלו ששה תיבות ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הנ"ל.

ואמר מורי הרב הקדוש כו' מ' אלימלך זללה"ה. ששני תיבות החסרים הם "כבוד מלכותו". ולזה אנחנו מבקשים ומתפללים להשי"ת בתפלת מוספים של י"ט גלה "כבוד מלכותך" עלינו ע"כ דברי קדשו.

ואני אומר שהשני תיבות אשר הם חסרים מזמן החורבן בהמ"ק הם "לעולם ועד". דהנה איתא בגמרא (ב"ב עה:): עתידין הצדיקים שיקראו קדוש. כי השתא נקרא הקב"ה קדוש ולעתידי יהיו נקראים כל הצדיקים בשם קדוש. ומקשה הגמרא היאך יהיה נקרא הקב"ה לעתיד. ומשני שם שהקב"ה יהיה נקרא לעתיד קדוש לעולם ועד. ומעתה יתפרש המדרש על נכון. והוא מרומז בהפסוק הנ"ל. הלא אחיך רועים בשכם. רומז על זמן שיהיו בני ישראל בגלות וזהו אחיך הם בני ישראל רועים היינו בזמן הגלות. (ע"ד צאי לך כו' משכנות הרועים) (שיה"ש א, ח) ונחרב הבהמ"ק. וחסר ב' גדפיין. ולזה נחסר ג"כ ב' תיבות מהששה תיבות הנ"ל. היינו לעולם ועד. ונשאר רק ד' תיבות. היינו ברוך שם כבוד מלכותו. שהר"ת שלהם הוא בשכ"ם. ועל זה קאמר המדרש. הדא הוא דכתיב לדור ודור נגיד גדלך. היינו בזמן הזה. אבל ולנצח נצחים. היינו לעתיד, קדושתך נקדיש, היינו מה שאתה נקרא קדוש בזמן הזה. ולעתידי נהיה אנחנו נקראים בשם קדוש באותו השם שאתה נקרא בזמן הזה. והוקשה להמדרש קושיית הגמרא א"כ באיזה שם יהיה נקרא הקב"ה לעתיד. על זה מסיים המדרש. ושבחך אלקינו מפינו לא ימוש לעולם וע"ד. ר"ל שהקב"ה יהיה נקרא לעתיד בשם קדוש לעולם ועד. כי לעת עתה בזמן החורבן חסרים אלו השני תיבות לעולם ועד. אבל לעתיד יתמלאו השני תיבות למקומן. ולכן יהיה נקרא הקב"ה אז קדוש לעולם ועד. כתירוץ הגמרא הנ"ל. ויה"ר שנזכה לזה ב"ב ע"י משיח צדקינו שיבא ב"ב אמן: - עכ"ל.

והנה בר אני ולא אדע, ובאתי לשאול מה שצריך לי ביאור כי לכאו' נראה כי פלוגתת הנועם אלימלך והאודה ישראל האם המילים החסרים הם "כבוד מלכותו" או "לעולם ועד" הם גופא השני תירוצים בגמ' דהנה בפסוק (ישעי' ו' ב') מפורש כי השש כנפים מחלוקים באופן שיש "בְּשֵׁתַיִם יְכַסֶּה פָּנָיו וּבְשֵׁתַיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבְשֵׁתַיִם יְעוּפֶף". ולכאו' מה שגילה האריז"ל שהמה מכוונים כנגד ברוך שם וכו' הוא באופן אשר השתים שמכסים פניהם הם כנגד "ברוך שם". השתים שמכסים רגליהם הם "כבוד מלכותו", והשתים שבהם יעופף הם כנגד "לעולם ועד". וא"כ לכאו' המחלוקת בין הר"ר אלימלך והאודה ישראל איזה מילים חסרים בזמן הגלות - הוא ממש המחלוקת האם חסרים השתים שאומרות שירה בהן דכתיב הכא ובשתים יעופף, או שחסרים השתים שמחסרים בהן רגליהם. וצ"ע, ואשמח לשמוע ישוב בזה.

סיפור

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק ק"א "הפיתיון והחיזיון"

סקירה קצרה:

צוות החוקרים מניחים לפני חיים שלום תמונה מעולה בה הוא נראה לבוש במדי הצבא עטור בדרגות סגן כשהוא מהלך עם ראש המטה רא"ל יגאל ידין ועוד מספר מפקדים בכירים, התמונה מראה בבירור כי חיים שלום מולי שירת בצבא, החוקרים סוקרים אותו היטב לראות איך הוא מגיב.

ברגע הראשון חיים שלום בהלם גמור, הוא לא שיער לעצמו שיגיעו לתמונה, היא מבהירה לו שגם הרמטכ"ל שהיה ידידו נמצא בתוכנית להעניש אותו על עריקתו, החוקרים בודקים אותו היטב ומרוצים מעצמם, הם הצליחו להביך אותו, אבל חיים שלום מתאושש במהירות שיא ושומר על ארשת קפואה לחלוטין, הוא אינו מוכן להודות, אבל נפער סדק בביטחונו האישי, החוקרים מקוים שהשבירה תגיע מוקדם.

את ההישג הזה קצר החוקר יניב קדמוני שמקבל שיחה מגורם אלמוני שמדווח לו על התמונה שנמצאת בידי אל"מ מ. מפקד מחנה יונה בו שירת מולי פלד-חיים שלום, הגורם מבקש ממנו לשמור על סודיות ולא לספר על השיחה החשאית, יניב ניפגש עם מפקד המחנה ומקבל לידי את התמונה, אבל בו זמנית הוא נחשף על ידי מומי בר זקיף המחנה ששחר טובתו של חיים שלום, הוא מחליט לעמוד על המשמר ולוודא שלא מתאנים לחיים שלום.

חיים שלום מנהל מאבק קשה ביאוש שמחלחל בתוכו, הוא רואה את ההישגים של החוקרים ומבין שדרכם בטוחה, הם יוציאו ממנו הודאה נגד רצונו, הוא יאלץ לשבת בכלא מספר שנים והסיכויים שלו לשקם את עצמו לאחר מיכן שואפים לאפס. הוא לא טועה במחשבתו, הוא מוזמן אל יניב קדמוני שמנסה להלך עליו אימים שאם לא יגיע לידי עסקת טיעון יקבל עשר שנות מאסר, הוא יצא מהכלא כשהוא 'שבר כלי' בגיל מתבגר, בלי שום סיכוי לבנות את עצמו מחדש. אבל אם יגיע לידי עסקת טיעון יוכל לקבל שלוש שנות מאסר, עדיין החיים לפניו והוא יוכל להשתקם מחדש, הוא מנסה לשכנע אותו שרק ירוויח מעסקת הטיעון וכדאי לו להודות בחטאו. חיים שלום מסרב להודות ויניב מבקש ממנו לישון כמה לילות על העצה ולא לזלזל בה.

יניב נקרא בדחיפות לאלוף חיים לסקוב שלוחש לו איזה סוד, במטכ”ל מתרקמת תוכנית נועזת עליה נקרא בהמשך, יניב אמור לשתף פעולה, אבל מתנה שלא יסכן את עתידו בכך.

*

הודעה דחופה הוגשה להנהלת בית המעצר על ידי מטה המטכ”ל, בשל נסיבות מיוחדות יש להעביר את חיים שלום לכלא אחר באופן זמני, בלי לציין זמן. לא נמסרה הודעה לאיזה כלא הוא יועבר, העילה להעברה, חיים שלום נחלש מאד בשל התנאים הלא נוחים בהם הוא נתון, להודעה צורפה אזהרה שהנושא הוא ב”טאבו מוחלט” אין לפרסם דבר לאיש, רק לחוקרים יש לומר שזו העברה זמנית בשל חולשת האסיר.

מנהל בית המעצר היה בהלם, כדבר הזה לא אירע תחת משמרתו, אבל הוא ידע היטב מי פנה אליו והוא חש מפניו כמפני מלאך המוות, שעה ארוכה גירד את פדחתו במבוכה, איך הוא יעביר סיפור זה בלי לעורר סערת רוחות בין הפקודים, אבל הוא לא ניחן בכישרון מיוחד, איך מעבירים דבר כזה בצורה חלקה, ככל שהיפך בדבר לא מצא שמץ רעיון.

לאחר מחשבה רבה סיכם לעצמו: אני בסכך הכל בורג קטן במערכת המשומנת, ברגע שינסו להפיל את התיק עלי אפתח את הפה ואספר את האמת שהיה זה למורת רוחי, אך נאלצתי לפעול על פי הנחיות מלמעלה.

לאחר שנרגע, העביר הודעה באופן אישי לצוות החוקרים.

”מהיום יש לכם תיק אחר לעבוד עליו” הכי קצר שאפשר.

”מה זאת אומרת? שאלו שלושתם פה אחד, אנחנו כבר כמעט קרובים לפיצוח התעלומה, בדיוק כעת תיקחו אותנו כדי שמישהו אחר יחגוג עלינו, דבר זה לא הוגן ולא אתי, אנחנו לא מוכנים לעזוב אותו באמצע”.

”מצטער להודיעכם, בפעם המי יודע כמה, אתם עובדים לפי הנחיות ולא לפי משאלות לב, אלו ההוראות שקיבלתי בלי פירוט, מעבר לזה אני לא יכול למסור לכם אפילו פרט אחד” ענה להם ביושב, מדגיש את סמכותו מעליהם.

הוא יצא מהחדר מותיר אותם בפה פעור. מה שהתרחש בחדר אחרי שיצא, הזכיר הוריקן משתולל, שלושתם רתחו מזעם, הם רצו לקצור את פירות העבודה המאסיבית שלהם ופתאום מודיעים להם שזהו, אין יותר עבודה... מה פשר הדברים?

יניב הבין יותר מדבר אחד, הוא רמז לחברים שכנראה שהתקבלה הוראה מגבוה להעביר את חיים שלום לכלא אחר, שם יעבור טיפול שונה שאולי יביא לתוצאות טובות יותר מכפי שמצפים מהם.

”כך אתה בעצם איתם בחבורה, עשית יד אחת מאחורי גבינו, זה לא קולגיאלי” (חברותי).

”לא בכלל לא, אבל הבנתי דבר ושניים יוצתר ממכם כי אני אדם ערני מאד”.

דבריו זרו מלח על פצעי קובי, הוא חש ששמטו את הטרף השמן מתחת ידיו, כבר זמן רב לא הייתה לו תעסוקה שמלאה את מוחו שעות רבות, דווקא לו קובי המהולל שפיצח

תיקים קשים לא מועטים, יעשו עוולה כזו? אבל מה לעשות, אי אפשר להתמודד מול הוראות מלמעלה, אם מעבירים הוראה כזו אי אפשר להמרותה.

וכך באופן בלתי צפוי קיבל חיים שלום הודעה מיניב קדמוני לאחר החקירה האחרונה, כי מעבירים אותו לכלא אחר לתקופה קצרה הוא לא ידע לומר כמה זמן זה יארך.

חיים שלום ראה בכך אות מבשר רעות, הוא העדיף להיות בתא מעצרו, בזמן האחרון לא סבל מחברי חדרו, הוא התעלם מהם לחלוטין, תפוס היה בגמ' שלו כל היום היה חוזר עליה, אין ספור פעמים, כך התעלם לחלוטין מנוכחותם.

יש פתגם שאומר 'ה' ישמור ממה שאדם מסוגל להתרגל' (סבתי עליה השלום אמרה זאת בלשונה "דער הויבערשטער זאללין אונז אופהיטען פון וואס מקעהן זיך צוגעוואינען) הוא כבר הסתגל למקום ואם נאלץ להיות במעצר, עדיף כאן ולא במקום אחר.

כאן יש לו את ההרגשה שאפרים זלמן יעשה כל שביכולתו להזעיק עולמות, אולי יצליח במשהו להביאו לתודעת הציבור, אבל אם הוא יתרחק ויהיה בקצה הארץ, מה יוכל כבר לפעול עבורו. הוא הבין שהתעקשותו הרעה לו, עתה יוכלו לעשות בו ככל העולה על רוחם, לא יהיה מי שיוכל להרים קול זעקה על רמיסת זכויותיו ביד שרירותית, זה עצמו מסוכן ביותר.

להביע התנגדות לא יוכל, אבל אסור לו לשקוע בתוך היאוש, כי היא ממוססת את שארית המוטיבציה ללחום על חירותו.

באמצע הלילה בשעה שהעסק היה כמעט רדום לחלוטין, הגיע רכב בפנסים כבויים לקחת את חיים שלום מהמקום, הוא היה רדום לחלוטין היה מי שדאג להכניס לו אבקה מסוימת לקפה הדלוח ששתה בארוחת הערב, גם חבריו הורדמו ולא חשו בדבר, שני ברנשים רעולים נכנסו לחדר בשקט מופתי, בעזרת מפתח מיוחד שקיבלו מבחוף, איש לא נכח ולא ראה איך הוצא חיים שלום מתאו על גבי אלונקה הוא הוכנס לרכב במהירות ראויה לציון בשקט מופתי כשהן דוהרים לכלא X אי שם ברחבי הארץ (לאחר זמן נודע שהיה זה כלא "תל מונד" שהוקם באותה תקופה לתת מענה ללחץ הגדול במערכת), נראה שהייתה יד מלמעלה שבחשה בסידור, איש לא הבחין ביציאה וגם הקבלה במקום הייתה שלא כלפי אסיר רגיל.

חיים שלום קיבל חדר נורמלי, הפעם שיכנו אותו עם אסיר אחד ששמו סמי, בחור שקט מאד שכמעט ולא דיבר מילה, הוא היה מרבה בשינה, כך העביר את החיים האומללים בבריחה מהמציאות. לחיים שלום לא היה מושג מה עושה בחור כמוהו בבית הכלא, הוא כל כך לא שייך לזה, אבל הוא כבר מזמן דיכא את יצר הסקרנות, די לו בצרות של עצמו.

יומיים ישב חיים שלום בבית מלון החדש, ההבדל בין בית המעצר הקודם למקום החדש היה מפתיע ביותר, היחס אליו היה עדין ומתחשב, נראה שהם החליטו לעבור שיטה, חיים שלום כאסטרטג לשעבר קלט את המהלך, הוא הכין את עצמו לכל סוגי הטיפולים, הוא הבין שהם יטפלו איתו בשיטת "קאלטס און ווארים" - קר וחם, גישה שנועדה לבלבל את החושים, כך מכניעים את הגוף שמסתגל לסגנון מסוים לשיטה שונה בתכלית, הם יסרגו

בוזה כדי שלא ידע למה להכין את עצמו, שיטה זו תמנע ממנו הסתגלות, כדי שלא יצליח להתקבע מול שיטה מסוימת, כל רגע יהיה עליו לעמוד מול הפתעה חדשה.

ההפתעה החדשה נפלה כאשר הגיע אליו לביקור אדם גבה קומה בעל שער שיבה, היה לו מראה מכובד ביותר, הוא היה לבוש אזרחית ולא היה מוכר לחיים שלום, בניגוד לבית המעצר הקודם התקיים המפגש בחדרו, כנראה מנסים להעלים את מציאותו מעין זרה. לפני המפגש הוציאו את סמי חבר החדר וחיים שלום נותר לבדו עם האורח החדש.

המבקר פותח את השפה בגרמנית צחה: "מולי אל תנסה להתחכם איתי, הקשב טוב למה שאני אומר לך, אנחנו יודעים היטב מי אתה, ישבתי על התיק שלך עד שאני יודע כל פרט על חיך, אני רוצה לומר לך משהו חשוב, כדאי לך לתת לה שימת לב ראויה. אנו יודעים את התרומה העצומה שלך לצבא, בשלושה מישורים: א) הכוח שלך להכין תוכנות אסטרטגיות לצבא, ראינו זאת בעשרות מקרים ואנו יודעים להעריך זאת היטב. ב) אנו מודעים לכישרון המדהים שלך לקלוט שפות רבות מאד, יש לך שליטה ביותר משבע שפות חשובות ברמת שפת אם, ג) יש לך עוד מגוון כישורים, הבולט שבהם, זיכרון פנומנלי ברמה הגבוהה ביותר, פשוט מלאך השכחה שכח ממך מרוב שכחנותו.

שלושת הסגולות הללו עושות אותך משהו ייחודי ביותר, הלכך באים אנו כעת אליך בהצעה נפלאה ביותר.

אנו מוציאים אותך מבית הסוהר, אתה לא עובר הליך משפטי כשל עריק, כפי שאנו עושים לכל חייל שנשש את הצבא, הכל מחוק, אנו נבנה לך זהות חדשה כעולה מגרמניה, פליקס האוזהר יליד מערב ברלין, אתה תשובץ במחנה אי שם, עם אנשים שלא הכירוך מעולם, אתה גם תועלה בדרגות במהירות שיא, דבר שאנו לא עושים כלפי אף חייל בצבא.

תהיה תחת פיקודו הישיר של האלוף משה בריל, תקבל חדר לבד ולא תצטרך להתחכך עם יתר החיילים, אנחנו יודעים שקשה לך עם כל מה שנהגו כלפיך עד עתה, אני רוצה לשמחך, התקבלה החלטה מלמעלה להעביר קו על כל מה שהיה, אנו פותחים לך עתיד חדש, אין בינך לחייל מולי פלד דבר, אנחנו כבר נדאג לסגור את התיק על מולי פלד, אין לנו שום בעיה אם אנו רוצים בכך.

אני מבין שלא תוכל לענות לי מידיית, אני גם לא מעוניין שתענה על הצעה שלא בשיקול הדעת, אני נותן לך ארכה של שלושה ימים להתבשל עם הרעיון שזרקתי לך... היה ברכה וחוש בטוב ובנעימים".

אותו פלוני לא חיכה שחיים שלום יענה הוא יצא מהחדר במהירות כאילו היה נער צעיר. חיים שלום היה בהלם מוחלט, הגישה החדשה הממה אותו, הם ידעו שהוא שולט בגרמנית כפי ששולט בעוד כמה שפות, הוא בחר לדבר איתו בגרמנית, שפה שכמעט לא מוכרת בארץ, מכמה סיבות שנראות לו. ראשית אף אחד לא יוכל להאזין להם, נדיר שבדיוק ברגע זה ימצא אחד מהכלא ששולט בשפה זו, שנית זו תהיה הוכחה שהוא לא שכח את השפה הגרמנית, הוי אומר שהזיכרון שלו עובד היטב.

לא בחינם זרקו לו הצעה מפתה ביותר, בשפה הזו, היא באה מכיוון אחר בכלל, הם מבהירים לו שאין פניהם למלחמה, אדרבה יש לו אפשרות לפתוח דף חדש, הם משערים שמולי לא חוזר בתשובה, אלא הוא מפוחד ממצבו שהסתבך, כמולי פלד הוא שרף את כל הגשרים שבנה תחת הזהות הזו, הוא חושש שיהיו לו מתנכלים ששנאו את דמותו הישנה, אבל אם תהיה לו דמות חדשה לחלוטין, במקום שונה שאיש לא הכירו, יקל לו להתמודד, הם מציעים לו הצעה שקשה לסרב לה.

האיש שאין לו מושג מיהו, הוא כנראה מהדרג העליון של הצבא, הוא לא היה בא עם הצעה כזו נדיבה אם לא היה לו גיבוי מלא מהרמטכ"ל, זה אומר שהרמטכ"ל לא רצה ברעתו, אז אולי לא הוא שלח את התמונה אלא היה עוד גורם שבחש בקדירה, יש כנראה מחלוקת עזה בין בכירי המטה, מה יהיה היחס אליו.

היה מי שדאג לשבור את רוחו עם התמונה, כדי שיודה ובוא לעסקת טיעון, אבל יש גורם אחר שמעוניין לדלג על הכל, הוא לא בא אליו עם עסקת טיעון, לא הולכים לחבוש אותו בכלא אף לא ליום אחד, הוא צריך רק להגיד את הכן. אם אכן כך, זו היא הזדמנות חייו, הוא לא יכול לצפות למשהו טוב יותר, אסור לו לפספס הזדמנויות.

לא כל יום יש הזדמנות כזו!!!

אך לפתע תופסת אותו מחשבה חדשה.

אולי... זו חלק מהמזימה? יש כאן שיטה חדשה איך למוטט את קו ההגנה שלו, הם רוצים להוכיח לו שהוא שקרן ששיחק עמם את הבלאק אאוט, כך רצה לברוח מהדין, אבל כעת לאחר שיסכים עם ההצעה המפתה יהיה להם אות שהוא לא שכח את שירותו בצבא, כך יוכלו לשפוט אותו כעריק.

חיים שלום היה נסער מכל המחשבות שהציפו אותו, הוא לא ידע מה טוב לו ומה לא טוב לו. הפיתוי שנזרק לו בלבב אותו לחלוטין, לאחר אין ספור מחשבות הסיק שהצד הלוחם בו באמת לא מאמין למשחקים שלו, הם רוצים להביא אותו לידי הודאה, מה עליו לעשות במקרה מבלבל כל כך?

אולי עליו לשחק אותה מטומטם? הוא לא הבין מילה אחת ממה שאמרו לו, הוא הרי שתק בכל השיחה ולא הראה אות הבנה לדברים, הוא יאמר להגנתו שהיה איזה אדם מוזר שדיבר איתו בשפה זרה ואין לו כל מושג מה דיבר עמו? מה ירויח מכך הוא עוד לא יודע, אבל לכל הפחות הוא לא הודה ולא הכשיל את עצמו.

אבל הפיתיון כבר נזרק והוא חש לכוד בחכה, כמה שניסה להתעלם מכך לא יכול, יש אולי הצעה שיכולה להיטיב עמו, אולי עליו ללכת לקראת הצעה כזו, מה יש לו להפסיד, גם כך הם אומרים שישפטו עוד לעשר שנים, אם ירצו הם יוכלו לזייף הודאה, או לחילופין הם יוציאו מסמך קליני של פסיכיאטר שיעיד על שפיותו המלאה, הוא כבר התאושש לחלוטין מהמחלה שתקפה אותו, כוח זיכרונו חזר אליו לחלוטין והוא שפיט ויכול לרצות את עונשו על העריקה מהצבא.

אם לא ינסה, לא ידע האם הפסיד הצעה טובה.

רעיון נפל במוחו, הרי ברור שאותו מציע יגיע אליו פעם נוספת כדי לשמוע את תשובתו להצעה שהעלה בפניו, הוא ידבר איתו בעברית ויאמר לו כך: אני לא מוכן לדבר איתכם מטוב ועד רע, עד שאתם לא מתחייבים בפני מסמך שחתום על ידי נוטריון כי לא תשפטו אותי למאסר בשום פנים ואופן! רק אחרי שהלה ינפיק לו מסמך שתופס מבחינה משפטית, ישב איתו על ההצעה.

כך יוכל לבטח את עצמו שלא מנסים לבשל לו מזימה שפילה להכניס אותו למאסר רב שנים.

*

החיזיון המופלא

כל אותו ערב היה חיים שלום מסוחרר מרוב רעיונות, הצדדים נטו לכאן ולכאן, רגע אחד חושב הוא שוב על עתיד חלומי, הוא יהיה קצין בכיר ומרשרש, שנים רבות זה היה החלום שלו, עתה הוא חוזר וניעור, יש הצעה מפתיעה שקשה להתעלם ממנה, עדיין בתוך הלב שוכנת לה המשיכה לחיים אלו.

אבל מנגד התגייסו כוחות הטוב, החודשים האחרונים שהתקרב לתורה גם להם יש מה לומר, אמנם זה הגיע מתוך שלא לשמה, אבל גם שלא לשמה פועל משהו, לאחר הרבה צער ורדיפות שסבל מהצבא התקרב מאד אל המחנה הישן, איך הוא יכול לבעוט בכל המורשת העשירה שקיבל, הלא כל מה שיש לצבא להציע אינו שווה אפילו גרגר עפר לעומת הנצח, האם יש כאן בכלל שני צדדים?!

אבל מלחמת היצר פנים לה רבות, הפיתיון שהוטמן חלחל עמוק בתוך לבו, היצר בא מכיון שקשה להתעלם ממנו, שעות רבות הסתובב בחדר הלוך ושוב כפנתר זועם, כשהוא חושב על הסיכוי שלו לשוב לעולם הישן ולהשתבץ בו, לאחר הבגידה הגדולה שלו בעולם הישן, הסיכוי דל ביותר, מי ירצה להתקרב לאדם שטבל בכל ה"שמלאץ" (השומן) של המחנה הציוני, מה הוא יוכל להיות? רק איזה אדם פשוט שישב באיזה בית כנסת צדדי כשהוא מרוחק מכולם, לעומת זאת, אם יחזור למסגרת הצבאית כפי הצעת אותו אדם בכיר יש לו סיכוי גדול לפתוח דף חדש.

הוא רואה עד כמה שהם רודפים אחריו סימן שהם רוצים אותו, הם זוכרים היטב את כישרונותיו המופלאים, כשידע לתכנן תוכניות ארוכות טווח, הוא קרא מפות יותר טוב מכל מי שניסה להתמודד כנגדו, התפיסה שלו הייתה מטאורית, הוא קרא מפות כפי שקוראים ספר קריאה מרתק, את זה ידעו בפיקוד הגבוה.

הם גם התפלאו על הכישרון המיוחד שלו לקלוט שפות ברמת שפת אם, בלי היגוי זר, דבר כזה מאד חשוב לצבא, הם יכולים להכשיר אותו להיות סוכן חרש ולשתול אותו בכל מיני מדינות, כפי שרמוז לו אותו בכיר, הובטחה לו משכורת עתק שרק ניתן לחלום עליה, הוא גם יוכל להתחתן, במצב החדש יהיו הרבה שירצו לחטוף אותו כחתן.

התוכנית נראית לו רצינית ביותר, כל ההעברה המוזרה באישון ליל כגנב, כמו צורת הקבלה שלו ב"תל מונד" בלי לציין דבר בפרוטוקול הקבלה של בית הכלא, מראה שיש יד בחלונות הגבוהים שבוחשת היטב בעניינים, הם עושים כאן מעשה שלא יעשה בשום חברה מתוקנת, אין זאת כי הם רוצים להעלים אותנו במידה ויעשה עמו עסק.

איש לא ידע יותר על האסיר מולי פלד שנעלם באישון ליל מבית המעצר במגרש הרוסים בלי שאיש ידע על כך (מלבד החוקרים והצוות הבכיר בהנהלה) כנראה שגם מכאן יבריחו אותו באישון ליל לאי שם כפי שעשו קודם לכן, הוא יהפך לאדם אנונימי לחלוטין (חסר שם) עד שיסודר עם זהות חדשה, כפי שהוצע לו על ידי אותו בכיר מסתורי. הוא רק צריך לומר 'כן' ואז נפתחים בפניו שערי פאראדיס (גן עדן באנגלית).

אבל עדיין מנקר בו החשש, אולי מנסים להערים עליו, כדי להוציא ממנו הודאה, לכן הם מטשטשים אותו עם הצעה כה מפתה כדי שייכנע להם, אין דבר שפועל יותר משוחד, זה פותח את כל הסוגרים אפילו ההרמטיים ביותר, אחרי שיודה יקבל את המכה שלו, אין להם ברירה אלא לתכנן תוכנית הונאה כזו, כדי שגם שועל ערמומי כמוהו יפול במכמורת.

ים של מחשבות נעו בתוכו אנה ואנה, עד שכמעט נטרפה עליו דעתו מרוב לחץ.

הארוחה שהוגשה לו בחדר נדחקה לצד, לא היה לו תיאבון לאכול אפילו את המאכלים הטובים ביותר. הוא נותר לבדו בחדר, חבר חדרו לא שב מאז שהוצא, כנראה שהועבר למקום אחר, כדי להותיר אותו לבד בלי שאיש ידע מה קורה עמו, לאחר אין ספור סיבובים נפל על המיטה מותש לחלוטין, כה עייף היה עד שנרדם בבגדיו, שנתו הייתה טרופה ומלאה הזיות.

לפתע הוא רואה מחזה מדהים ביותר, חודשים ארוכים אחרי שלא ראה את אביו בחלום, הוא רואה אותו בצורה ברורה מאד, הפעם לא הקדיר פנים כבפעמים הקודמות, אלא מראהו היה אצילי ביותר, הוא התקרב אליו, פניו היו ברורות מאד, דומה שהוא חי גמור, כך זכר אותו בילדותו, בעת שהיה משתעשע עמו בפתגמי דאורייתא בריתחא דאורייתא.

לראשונה שמח לראותו, תמיד בחלומותיו היה מרגיש בתוך החלום חרדה עצומה מדמותו המייסרת, הוא לא היה מסוגל להכיל אותו, אבל הפעם הרגיש עד כמה הוא כמה אליו ומחכה למוצא פיו.

"חיים שלום שלי, אתה נמצא כעת בניסיון קשה מאד, זה אכן ניסיון לא פשוט, מעולם לא עברת ניסיון כזה בכל ימי חיך, כששני צדדים הפוכים עומדים מולך, אושר כביכול, מול חיי יסורים שנים ארוכות, יודע אני שהניסיון גדול מדי עבורך, לכן באתי לחזק את ידיך שלא תיפול במהמורה הנוראה שכרויה תחתך.

אני יכול להרגיע אותך שזה יהיה הניסיון האחרון שלך, ניתנה לך הזדמנות פז לחזור לעולם הטוב בו היית עד לנפילה הגדולה שלך, אם תתגבר על עצמך תקבל שפע עזרה משמים, אין לך לחשוש שמא תהיה נידח ולא תוכל להתקבל בקרב החברה החרדית.

הפוך יהיה, אתה תתקבל בצורה מיוחדת במינה, כמו כן תהיה לך סייעתא דשמיא גדולה, עליך לעמוד בכל תוקף על עמדתך שאין לך כל קשר ושייכות לחיי חולין כמו חיים בצבא, אל תחשוש שהם ירעו לך בשל כך, עוד תראה בקרוב ישועות גדולות מאד"

חיים שלום מרגיש את אביו יותר מכל פעם אחרת, פניו מבהיקות כפני מלאך, הוא חש שדבריו הם האמת המוחלטת, אין לו פקפוק שאביו הביא לו מסר מיוחד מהשמים. אבל עדיין הצד האחר לא מוותר, בתוך החלום עצמו מתגנבת היא כדי לטשטש את ההשפעה העצומה של החלום עליו, גם כעת לא נותנת לו הסטרא אחרא להתחבר עם האמת, מי יודע כנראה שעדיין הוא רחוק מאד מעולם התשובה, כי גם בחלום מרגיש הוא את קושי המאבק הזה במיוחד, זה כמעט מעבר לכוחות שלו.

הוא חש סקפטי לחלוטין ביכולת שלו לדחות את כל המניעות, גם בחלום מרגיש הוא כאילו גלים גבוהים מנסים לשטוף אותו עמם, צרעה גדולה מזמזת ברקע, היא מזהירה אותו, לא לקבל את הצעת האב, כי הוא עלול ליפול בפח יקוש שטומנים לו אנשי הצבא, הם מסוכנים מאד, אם ינסה להתחכם איתם יסבול מאד.

לפתע צפים בחלום סיפורים מסמרי שער של מתחכמים למיניהם שניסו ללחום מול הרשויות הצבאיות או האזרחיות ונחלו תבוסה מוחלטת, לא רק שלא היטיבו עם עצמם אלא החמירו את המשפט בעשרות מונים.

ברקע נשמעת צעקה נוראה אין לו מושג מהיכן היא מגיעה: תיזהר לא ללחום מול הצבא הם ירסקו אותך לחלוטין, תהיה חבוש בכלא רחוק מעין רואים, איש לא ידע ממך, לכשתצא מהכלא תהיה אדם חלש מותש בלי אופק, לבסוף תיעלם מהעולם כאלמוני עני בלי שנפש חיה תשב עליו שבעה.

הוא חש בתוך החלום את החולשה הנוראה שתוקפת אותו, הוא לא מסוגל להכיל איך מתגברים על כל המכשולים הגדולים שעומדים בפניו.

אם יעמוד בצורה עיקשת יכלא למשך עשר שנים, גם אם יבוא עמם לעסקת טיעון ישב כמה שנים, כעת באה לו איזו הצעה שיכול להיות שתיטיב עמו, הוא לא יצטרך לשבת בכלא אפילו יום אחד, ולא עוד הוא יתקדם בחיים הוא יקבל משכורת עתק ודרגות בכירות ביותר ואולי בעתיד יהיה מנהיג פוליטי רב השפעה.

כבר כמה שבועות הם לוחצים אותו בכל השיטות שרק הם מסוגלים להפעיל, להודות כי הוא עריק מהצבא. גם בתת הכרה הוא מודע היטב לחומרת מצבו וזה מקשה עליו לקבל את העידוד של אביו.

"טאטע סיא איז צו גרויס אויפ מיר, איך קען זין נישט פארמעסטין מיט דעם - אבא זה מדי גדול עלי אני לא מסוגל להתמודד עם זה".

אבל האבא הרחום לא כועס ולא מתקוטט עמו כבפעמים עברו, קולו רך ומלטף ומרגיע.

"טייער קינד מיינער שרעק זיך נישט, סיא אלעס נאר איינרעדיניש, בלויז דיינע איינבילדונגען, טאמער עסט וועלין ערנסט וועסטי זעהן ישועת ה' כהרף עין- בני היקר אל תיבהל הכל רק דמיונות, אם תרצה באמת תראה את ישועת ה' בקרוב"

לאחר מילים אלו נעלמה דמותו וחיים שלום התעורר מהחלום, כל כולו היה רטוב מהזעה שהציפה אותו, נדמה לו שטבל במים רותחים ביותר, בגדיו היו רטובים עד כדי שניתן לסחטם ולהוציא מהם גיגית מלאה מים, הוא חשש שיקבל דלקת ריאות פעם נוספת אם לא יחליפו את בגדיו בהקדם.

המילים האחרונות ששמע בחלום היו ברורות לחלוטין, עליו להתעלם מכל הפיתויים, הכל חלומות והבל הבלים, הוא יראה בקרוב ישועה פלאית, היד ה' תקצר לשחרר אותו? אבל הוא צריך להיות ראוי לכך, ברגע שיקבל את ההחלטה בצורה חדה וברורה בלי גמגומים הוא יראה זאת בקרוב.

ללא חת - פרקי גבורה יהודית ממסכת חייו של הגר"פ שרייבר זצ"ל / הרב חנוך חיים ויינשטוק

מרן הגאב"ד הגאון האדיר רבי פנחס שרייבר זצוק"ל - מאמר שלישי בסדרה

מרא דכולי שמעתתא

בעיננו ראינו תלמידי חכמים, ראשי כוללים, דיינים, כל אחד עוסק בעניין אחר בש"ס והלכה, וכאשר דיברנו עמו היה בתוך העניין ותמיד הוסיף עוד דברים שלא הכירו, מדהים היה לראות כאשר נשאל בענייני משניות טהרות הייתה לו שליטה עצומה בדברי הר"ש והר"מ, כאילו זה היה המקצוע היחיד שאיתו עסק כל ימיו.

ת"ח שעסקו עשרות שנים בטהרות או זרעים ידעו לספר כי יש להם הרבה מה לשמוע ממנו. כפי שבנו הגאב"ד שליט"א העיד שראו בכל כרך במ"ב שאחרים למדו כל אחד במשך כמה שנים והיה לו עוד הרבה מה להוסיף לשואליו, וכן ביור"ד וחוו"מ ובכל הש"ס. ואם נעשה חשבון שרבינו למד כל מס' וכל כרך בשו"ע כמה שנים בעיון וכן זרעים וטהרות וכו' כנ"ל היה צריך לפי החשבון השקעה של מאות שנים, אלא ודאי תורה ניתנה לו במתנה (נדרים נ"ה)

כאשר הרציתי לו פעם בסוגיא בגיטין דף ל"ד אותיבו קרי באונייכו והקשייתי מס' קושיות. כאשר סיימתי העיר לי כי התוס' רי"ד במקום העיר זאת.

בדין המסופק בשמו"ע היכן ובאיזה ברכה אוחז ענה שהדבר לא ברור כל כך, וכשהערנו לו הרי הח"א הכריע שחוזר למקום שודאי לא אמר, השיב תיכף עיין בקה"י שם סי' י"ז שהקשה על דבריו קושיות עצומות ואיני יודע להכריע ביניהם. אין ספק פעמים שמעתי מפיו: ביאור סוגיא זאת עיין בקה"י מס' זו סי' זה שביאר העניין והיה מסכם מה ביאר הקה"י. וזאת מלבד הידע הרחב בהל' עד המ"ב החזו"א והג"מ שהיה מזכיר קבוע תוכן הדברים.

בעניין יין ממוחזר מה דינו לגבי קידוש ולגבי מי פירות לאחר שהוסיפו מים אחרים באותה כמות שנתאדה האם יכול לחזור לקדמותו. שמי פירות לשיטת המחבר אינם מחמיצים (שו"ע סי' תס"ב) אמר לי נידון זה יעוין במנחת שלמה שהאריך בזה. לא אחת ראינוהו לומד חזו"א לפי הסדר הן בזרעים הן באו"ח ושאר החלקים. בעיננו ראינו ושמענו בשיעורים הקבועים תמיד לאחר שסיכם המ"ב סיים מה דעתו של החזו"א בכל דבר. היה בין המיוחדים בדור בידעת ספרי החזו"א לאורך ולרוחב, אשר כל מבין יודע כמה עמל וידיעה צריך בכדי להבין דברי החזו"א.

ופעם נשאל על פתיל ציצית שנפסק במהלך הכריכות, האם ניתן לחברו ע"י קשר ולהמשיך, מיד פתח את ספר החזו"א שדיבר בזה והיה לפלא בעיני כל, כמה עמל צריך בכדי להבין ולדייק מדברי החזו"א עניין זה כשבלימוד רגיל קשה לשים לב, אשר הוא קטע

קטן בן ארבע שורות שכמעט ונסתר מעיני הלומד ועוד לדייק מדבריו של החזו"א פרט כל כך דק מן הדק.

על המ"ב אי אפשר לחלוק

פעמים שהיינו ניגשים ביחד כמה אברכים בכדי לדון עמו בסוגי' עדי ההלכה ומפלפלים בדברי התוס' והראשונים בויכוחים סוערים עד לב השמים והיה כמלך בגדוד וכאריה במלחמתה של תורה מיישב ומפרק וטוחן הרים זה בזה והכל כמונח בקופסא ולקח בחשבון תמיד כל פרט בסוגי' לפרטיה ודקדוקיה. וכל אחד ראה שרבינו כבר חשב על כל זה וקושיא או חילוק זה מוכרים לו כבר על בורים מיני אז. וכן באלפי סוגיות במשך עשרות שנים תופעה חוזרת על עצמה בכל פעם. וכמה פעמים בשבוע אצלנו. וכן אצל רבינו בכל מקצועות התורה.

ובעוסקנו בענייני מוקצה שו"ע סימן שח בדברי המ"ב אשר חידש להעדיף כלי שמלאכתו להיתר על פני כלי שמלאכתו לאיסור, והקשינו על ראיתו מגמ' בשבת קכ"ד קושיות עצומות, וכן הבאנו שי הפוסקים אשר באו אחרי המ"ב שהקשו קושיות אלו, ויתירה מזו המ"ב עצמו לכאורה סתר דבריו במקום אחר שם בהמשך הסי' וגם זה כבר הקשו על דבר המ"ב. ובמשך זמן רב הבאתי לרב הוכחות לצד החולקים. רבינו שומע ולא מגיב, חשדתי שהכיר כל זה וכאשר סיימתי דברי אמרתי לו ע"פ האמור האם ניתן להקל כנגד הכרעתו של המ"ב ולסמוך על החולקים ע"ד ומה להלכה? סיים רבינו במשפט קצר "המ"ב פוסק שאסור" וכן ראינו אם לא מאות פעמים שרבינו הייתה שיטתו כי לאחר המ"ב ולא כלום. והכרעותיו של המ"ב היו אצלו תחילה וסוף בהלכה וא"א לנטות מדבריו להקל.

צדיק גוזר והקב"ה מקיים.

פעם הותקפתי בכאבים בכליות ולאחר בדיקות וצילומים התברר שיש אבן בכליות דבר שמאד הציק לי עם כאבים איומים וחזקים שמנע ממני אף לישון בלילות וכבר נקבע תור לניתוח עבורי פניתי לרבינו לעצה ולברכה ורבינו בירך. אחר כך אמרתי לו הרי צדיק גוזר והקב"ה מקיים שרבינו יברך שאתרפא ולא אצטרך לניתוח. אז הרים את עיניו ואמר לי אין לך כלום ואין אתה צריך ניתוח. אמרתי לו א"כ אבטל את התור לניתוח שהרבה זמן חכיתי לו, הרים ידיו בביטול.

וכך היה. הגעתי לבדיקות ולצילומים טרום ניתוח והנה אין כלום. כששאלני הרופא האם האבן יצאה, ברגשת משהו? אמרתי לו שלא ידוע לי דבר ברור. ושוב שאל אותי מה עשית? אמרתי לו ביקשתי ברכה מצדיק. הרופא שלא היה מאלו המאמינים בצדיק גוזר וכו' הביט בי בתמיהה ולא יסף.

הסיפור חזר על עצמו לאחר כמה שנים לפטירת רבינו, והציע לי ת"ח שאעלה להשתטח על ציונו הק' ואתפלל וכך עשיתי. ושוב היה הדבר לפלא בבדיקות שלאחר מיכן לא מצאו כלום, וגדולים צדיקים במיתתם.

אדם כי ימות באהל.

בשנותיו האחרונות בדרכו לביתו עת שוחחנו בענין עמוק בהגדרת יוחסין וירושה ושאר דברים, האם שייך בהשתלת עובר מושג של שני אמהות. הוכחתי לו מגמ' במס' ב"ב דף קמ"ט ע"א מסוגיא איסור גיורא ומיבמות דף צ"ז צ"ח כצד אחד של הספק ורבינו היה מפלפל ודן בצדדי ההוכחות.

לפתע הרגיש לא טוב ואיבד שיווי משקלו תוך כדי הילוכו ומט ליפול. מיד תמכתי בו והחזקתי את רבינו הק' ונתתי את לבי על אותם רגעים שזה קרה וגם באותם שניות המשיך לדבר רגיל באותו ענין לא הפסק ולא ניכר היה עליו כי לא מרגיש טוב, ומעל הכל צלילות הדעת גם ברגעים כאלו שהגוף נחלש אך לימודו ועומק עיונו לא השתנה כלל.

כאשר שוחחתי עם בנו הגאב"ד שליט"א אמר לי גם כאשר אדם מאבד הכרתו או מתעלף עדיין הוא ממשיך לנשום, כי אי אפשר בלי לנשום. התורה הייתה אצל רבינו נשמת אפו ובאהבתו ישגה בה תמיד, אכן ותורתך אהבתי.

סוף ואחרית דבר.

כאשר שאלתי את בני משפחתו של רבינו לאחר פיטרתו האם ידעו בנוסף לכל על תפילותיו וברכותיו ועל שהראנו נפלאותיו בתורתו ובתפילותיו? אנו לי ששמעו כל זה לאחר פטירתו ולא ידעו כלל כי היו ישועות גדולות מברכותיו, דבר אופייני לרבינו שהצניע עצמו מאד.

יהי רצון שרבינו ימליץ טוב בעדינו ובעד כלל ישראל, ונוכה להקיצו ורננו שוכני עפר ורבינו בתוכם אמן.

ישר כוח גדול מאד אביע לגאון המופלג רבי אלעזר הלוי חיימוב שליט"א רבם של יהודי בוכרה באשדוד וראש כולל "חזון אבנר" זכה לשמש במשך עשרות שנים את רבינו זצוק"ל ולמד ממנו דרכי ההוראה.

בשלושת החלקים של המאמר שפרסמנו ממנו ניכר שהיה תלמיד נאמן לרבינו וידע להביע במילים קצרות ביותר מקצת גדלות רבינו זיע"א שהיה מלאך ה' שילמדו תורה מפיו. יחד עם זאת נברך את הגאון הנ"ל לרגל נישואי בתו המושלמת תליט"א עב"ג שיחי' יה"ר שיזכו לבנות בית נאמן בישראל בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות. ויזכו הוא משפחתו הכבודה לרוב נחת דקדושה עם יתר יוצאי חלציהם.

סיפור / מתוך מדור 'פרחים לתורה'

מי עושה טובה למי?

בשכונת מגורים שקטה, בפאתי מונסי שבניו יורק, מתגורר ר' קלמן א., שנודע בקרב מכריו ורעיו כיהודי ירא שמים, המוצא את פרנסתו ביבוא מסיין. כמה פעמים בשנה, נפרד ר' קלמן ממשפחתו וממכריו, ועולה על המטוס בואכה בייג'ין הרחוקה, שם הוא רוכש סחורה מגוונת במחירי מציאה, אותה הוא מוכר בארצות הברית ברווח נאה, ומכאן פרנסתו.

במשך שנים התנהל מסחרו של ר' קלמן על מי מנוחות, עד להסתבכות אחת. היה זה באמצע החורף, ר' קלמן הופתע לגלות כי הפעם חושיו המיוחדים לא עמדו לו, והסחורה שייבא בראשית החורף היתה פחותת ערך ומעוטת איכות. הוא נאלץ להשיב את הכסף לרוכשים, ומצא עצמו – לראשונה בחייו – מתמודד עם חור ענק בתקציב ...

פרנסתו ניזוקה קשות, אך חששו העיקרי היה לקראת הנסיעה הבאה. הן כדי לנסוע לסין לייבא סחורה, הוא זקוק לרבבות דולרים במזומן. בדרך כלל לא היתה לו בעיה בכך – כי הסכום עמד הכן מהכנסות מסע היבוא הקודם. אלא שהפעם – הכסף איננו, כיצד מתמודדים? ומהיכן תתפרנס המשפחה עד לשיקום העסק מהנוזקים הקשים?

שבועות מספר התהלך ר' קלמן מודאג, עד שחש שאין ברירה. ביום בהיר החליט לקום ולעשות מעשה, על אף אי הנעימות הרבה שבדבר. בראש חפוי ועיניים מבויישות, ניגש לידידו ר' משה, וביקש לשוחח אתו על נושא חשוב.

'ר' משה, פתח ר' קלמן, 'סליחה אם אני מטריח אותך, אך יש לי שאלה חשובה ...' ואז פרש ר' קלמן את מצוקתו, על המסע הבא שלא יכול לצאת לדרך בלי מזומנים ביד. לבסוף, העז לשאול: 'אולי יש לך להלוות לי כסף לזמן מה?'

התמודדות קשה התחוללה באותם רגעים בליבו של ר' משה. הוא יודע היטב כי במרתף ביתו, נמצאת קופסת הנעליים הישנה, אותה הסב לא מכבר לכספת מאולתרת, ובה הטמין כמאה אלף דולרים לצורך נישואי בתו. הסכום הזה יכול להציל את ר' קלמן עכשיו ולחזור זמן רב לפני שבתו תתארס, אך מנגד – יש גם סיכון, מי יודע מה יהיה בעסקים, ואולי ר' קלמן יפסיד שנית, ואולי ואולי ...

רק אחרי דקות ארוכות של מחשבה התאזר ר' משה בגבורה: 'יש לי בבית סכום עתק, קרוב למאה אלף דולר, שחסכתי לצורך נישואי בתי. עד אז יש עוד זמן, ואני סומך עליך ובטוח שתצליח, ומוכן להלוות לך את הכסף לחמישה חודשים. עד אז – תעשה בו עסקים ותראה ברכה והצלחה!'

עודם מדברים, וכבר עלו שניהם לבית ר' משה. ר' קלמן התבקש להמתין בסלון, בעוד ר' משה ממחר לרדת למרתף ביתו. להפתעתו, הוא מבחין כי עוזרת הניקיון היתה חרוצה במיוחד בשנה זו, וכבר ניקתה את המרתף ללא התראה מוקדמת. חשש קל לשלום הכסף הזדחל לליבו ...

הוא פונה לפינה בה היה מוטמן היטב הכסף מתחת לערימת גרוטאות ישנות, אך מגלה כי הפינה נקיה מכל גרוטאה, חפה מכל קופסא, בזהקת מכל לכלוך. שניות בודדות לקח לו לעכל את המידע החדש והמטלטל – 'הכסף איננו, קופסת הנעליים נורקה לאשפה על תכולתה היקרה' – הרהר בעגמת נפש עצומה ושברון רוח בלתי נתפס.

שוד ושבר! ליבו של ר' משה חישב להישבר, מוחו הסתחרר. סכום עתק, הון תועפות, הלך אחר כבוד לאשפה! לא פחות ולא יותר! לא נעשה בו שימוש, לא הפסידו אותו בעסקה כושלת, לא התבזבזו לחינם – אלא הלך לאשפה, הפך לזבל! האם יש דרך למצוא אותו? אולי כבר הגיע למזבלה העירונית ...
הוא מיהר להתקשר לעוזרת הבית.

עובדת הניקיון נבהלה משיחת הטלפון הלחוצה והבירור על קופסת הנעליים החסרה, 'אתם צריכים את הנעליים? אולי הן עוד בפח האשפה... הן פיניתי אותן רק אתמול – יום שלישי, ובמונסי מפנים את הזבל בשני ובחמישי. היום יום רביעי – מסתבר בהחלט שהנעליים עודן בזבל... אולי לא הכי נעים להגיע אליהן אבל זה אפשרי!' אמרה המנקה ...
ר' משה שמע את הדברים, וזיק ניצת בעיניו. 'לא נעים, כן נעים', הרהר, 'זה כה דחוף!' הוא לבש כפפות על ידיו ומיהר לחדר האשפה, הגדוש עד אין קץ. במהירות ובזריזות כאחוז בהלה הוציא את שקיות האשפה והעגלות בזו אחר זו, ושפך את תכולתן על המדרכה. הוא פותח שקית אחרי שקית, ולפתע בצבץ מרחוק משהו מוכר – הייתה זו קופסת הנעליים!

בצעדי ריקוד, אץ רץ ר' משה הביתה חובק את הקופסא בידי, ופיו ממלמל שבח לבורא עולם.

בחדר פנימי וסגור, פתח את הקופסא וספר את השטרות שנית. אחת מהנה לא נעדרה... 'אני לא מאמין, רבבות דולרים הושלכו לפח האשפה, ומבלים שם כבר יותר מיממה! אם לא הייתי מגלה את דבר האובדן היום – כבר לא הייתי זוכה לראותם עד עולם!'

הוא יצא מהחדר, וגילה את ר' קלמן יושב בסלון, וכוסס ציפורניו בעצבנות. כבר חלפה שעה מאוד ארוכה מאז ירד ר' משה למרתף להביא את הכסף, ועדיין לא חזר. עיניו אורו כשראה את ר' משה נכנס וצרור המזומנים בידי ...

'איזה נס שביקשת ממני הלוואה', אמר ר' משה והודה בחום לר' קלמן, 'הצלת את הכסף שלי! בלעדיך – לא הייתי נזכר בכסף, ולא הייתי ממחר לחפשו! הרצון להלוות לך את הכסף הציל את הכסף, והציל אותי מאובדן והפסד סכום כה גדול!'

ר' קלמן הביט בו בחוסר הבנה מושלם. אינו מבין על איזה אובדן מדובר, אינו קולט ממה הציל וכיצד. רק כשנרגע ר' משה הצליח לספר לידידו את השתלשלות הדברים לאשורם, ורק אז הבין ר' קלמן מה חלקו בסיפור הפלאי הזה ...

'אם לא הייתי מתנדב לתת לך את ההלוואה', סיכם ר' משה, 'הייתי מפסיד סכום שחסכתי במשך שנים. אם ליבי היה נכנע ליצר שאמר 'אין מקום בטוח לכסף כמו בידיים שלי' – הייתי מגלה כי זה המקום הכי פחות בטוח...'

בזכות שסמכתי עליך והלכתי להביא לך את הכסף, גיליתי את דבר זריקתו לאשפה רגע לפני שהיה מאוחר מידי'...